Om aristokrat-fördömandet i svenska historien

Förord till den elektroniska utgåvan

Detta är första utgåvan av en serie på tre häften av **Anders Fryxell** (1795-1881) med ett genmäle av **Erik Gustaf Geijer** (1783-1847) *Om aristokrat-fördömandet i svenska historien* 1845-1846, vilken senare utkom i flera delvis reviderade upplagor fram till 1850. Verket har digitaliserats i april 2009 från University of California av Google Books och anpassats för Projekt Runeberg i november 2013 av Ralph E.

OM

ARISTOKRAT-FÖRDÖMANDET

I

SVENSKA HISTORIEN

JEMNTE
GRANSKNING AF TVENNE BLAD I
PROF. GEIJERS TRENNE FÖRELÄSNINGAR

af

AND. FRYXELL.

UPSALA 1845
Wahlström & C.

Ur inga kunskapskällor hafva så olika resultater blifvit hämtade, som ur bibeln och historien. Ur den förra härleda alla, äfven de mest skilda kristna religionssekter bevisen för deras egen sanning och för de andras grundlöshet; och på samma sätt blir af de olika politiska teorierna historien använd.

Huru är sådant möjligt? Jo båda källorna innehålla det oändliga, det hela, och i och med detsamma uttryck af alla derinom möjliga enskilda åsigter, exempel af alla möjliga enskilda händelser. Lätt utplockar då hvarje religiös sekt, hvarje politisk teori en rik men ensidig samling af de satser eller händelser, som, verkligen eller skenbart, gifva ett för dem gynnande resultat. En dylik samling blir så mycket lättare ensidig, som åsigterna inom båda dessa kunskapsämnen stå i nära sammanhang med hvarje enskild subjektivitet och dess uppfattningssätt. Sjelfva de historiska resultaterna, sjelfva fakta med all deras Verklighet, ligga dock i afseende på förklaringen af orsaker och följder inom denna andeliga, subjektiva verld, der omdömet om hvarje punkt och om förhållandet mellan dessa serskilda punkter i mycket beror på üppfattarens personliga ställning ooh3

blick. Helt annorlunda äro de matematiska och natur-vëttenskaperna. Dessa sysselsätta sig med yttre, i och för sig sjelfva bestående, en gång för alla begränsade föremål,. orø.hyiUtå man följaktligen alltid bör komma :tiH" besiärhdl röcht Klart vetande. De stå ej heller i orne-^b^Aeroring-røéd mensklighetens lifsfrågor, med hvarje enskild personlighet. De hafva således mindre både fält och lockelse till olika tydningar och subjektiva åsigter.

Ingen undre deremot, att bibeln och historien ofta blifvit begagnade till sådana olika tydningar. Det gäller lifvet och evigheten. Ängsligt forskande, bar menniskoanden sökt samla materialier, å ena sidan till den jordiska hydda, der det skulle blifva slägtet godt att vara i tiden; å andra sidan till den jakobsstege, som skulle efter tidens slut föra till evig sällhet. Alla hafva på sitt sätt begrundat, samlat, arbetat; men ännu har ingen'kunnat öfverbevisa de andra om företrädet af sin hydda j sin himlastege.

I religiöst hänseende föres striden ej mer med samma bitterhet som förr. Man besinnar, att i den himmelske fadrens hus äro många boningar och att $Ua öppnas, när barnslig tro och kärlek klappa derpå. Det är sakens ljusa sida. Den bar äfven en mörkare.

Kanske är i mångas ögon evigheten så problematisk, att de för densamma ej vilja uppoffra en enda tidens fördel f ej åtaga sig en enda timmas strid.

Si är icke förhållandet med historia och politik, der vinsten, samhäl|&fördelarna, ioke synas problematiska, utan genast {alb i ögat, i händerna* Här raga partierna med otröttad, ofta sanslös bitterhet mot hvar-3

andra. Nutiden blickar med förakt ned på de åldrar, de folk, då religionssekterna i blodiga fejder stridde om en eller annan dogm uti trosbekännelsen, förmenande, att pd dess antagande eller förkastande berodde mensklighetens eviga välfärd ellerförtappelse. Men med lika förbittring och envishet kämpa i vår närvarande, så kallade upplysta, tid de politiska sekterna om punkterna i regeringsformer och konstitutioner, förmenande, att på dess punkters antagande eller förkastande beror mensklighetens timliga väl eller ve. Och alla åberopa de historien! Hon skall bevisa fördelarna af än suveränitet, Sn monarki, än aristokrati, än demokrati. Hvarje enskild, hvarje teoH, hvarje tidsanda löser och tyder henne efter sin åsigt, ser henne från sin ståndpunkt.

Mën ofta förekomma i bildningens, i samhällsutvecklingens gång sekellånga ensidigheter uti än demokratisk, än aristokratisk, än monarkisk syftning. I sammanhang dermed följa då äfven sekelslånga ensidigheter i behandlandet af historien. Vi hafva trott oss finna en sådan. Ju mer vi forska i häfderna, desto klarare framstår den vår öfvertygelse, att svenska adeln och aristokratien har af flere våra häfdatecknare blifvit behandlad med obillighet och orättvisa. Man bar förbisett, till och med förnekat många af dess förtjenster. Man bar deremot kastat på denna samhällsklass en mängd beskyllningar, som den icke förtjenat; under det man à andra sidan sökt så myoket möjligt i gynnande dager framställa så konunga- som folkmagten, Sådant har gått ända derhän, att adeln stundom fått uppbära skulden för de olyckor, som folken, och i synnerhet som3

\

konungarna förorsakat. Vi känna, harö missljudande dessa ord skola förefalla de flesta läsare; vi känna den massa af impopularitet, söm de skola föranleda. Det får ej hindra oss från att uttala, hvad vi anse vara sanning.

Man har länge både i tal och tryck anklagat undertecknad, att som historisk författare hafva visat aristokratiska sympatier. Det är tid att deröfver lemna en kort förklaring.

Beskyllningen är ogrundad, om dermed menas, att vi försvara bördsaristokratiens ständiga qvarstående på den samhällsplats, den sedan förflutna århundraden innehaft. Att en person endast i följe af börd tillerkännes högre medborgerliga rättigheter än en annan, och att sådant gäller om en hel samhällsklass; detta allt anse vi icke öfverensstämma med billighet ocb rättvisa. Så utvecklade och allmänt kända, som de statsrättliga begreppen nu äro, anse vi ej heller ett sådant förhållande kunna beständigt fortfara. Vi tro derföre, att vår svenska adel såsom ett eget stånd, med personlig, blott på börd grundad representationsrätt sådan som nu, bör och skall förr eller sednare försvinna. Att ett sådant försvinnande skall blifva följden af frivillig medgift; till denna förhoppning har svenska adeln gifvit många och hedrande anledningar. Att ståndet deremot icke låter med våld fråntaga eller med hot afskrämma sig det, som likväl är dess lagliga rättighet; det länder samma ridderskap och adel till heder och visar, att den har det ridderliga sinne, som dess namn förutsätter. Det har äfven inom mannaminne i andra fall tydligen ådagalaggt*

denna öfverensstämmelse mellan namn och tänkesätt ock. att det, ehuru försvagad!, ännu dock är mer Sn en magni nominis umbra. Det har 1809 ädelmodigt och frivilligt uppoffrat sin uteslutande rätt att besitta frälsejord

jemnte flere andra betydliga privilegier. Svenska nationens lagliga frihet har detta stånd 1789 sökt försvara mot despotismen och 1844 försvarat mot en hotande ochlokrati. Första gången kämpade adeln mot eh konung, som inkräktade på nationens rättigheter,

och hvilken dervid understöddes af folkets förblindade

\

massa. Andra gången trädde adeln ridderligt i spetsen för ett motstånd, hvilket man sökte tillbakaskrämma med hotelser om samma uppretade massa; och måhända hade våldet höjt sina rop och sina vapen, om ej sednare gången det setat på Sverges tron en konung, som ej ville inkräkta på någons frihet, men deremot i alla riktningar kraftigt upprätthålla rätt och sanning* Sådana medborgerliga förtjenster har adeln inom de sista sextio åren ådagalaggt. Hvad bättre hafva de andra stånden, folket sjelft, att för samma tid uppte?

Vi hafva öppet uttalat vår öfvertygelse om försvinnandet af bördsadelns no varande representationsrätt. Man torde annars i en möjligtvis uppstående polemik tillägga oss meningar,, som vi icke hysa, och derigenom på våra verkliga här framställda satser kasta skuggan af ensidighet och öfverdrift.

Beskyllningen för aristokratiska sympatier är deremot sann så till vida, att vi anse ett aristokratiskt, likasom ett monarkiskt och ett demokratiskt element, alla ganska starka och bestämda, böra ingå i hvarje3

representation. Noga taget, yrkäs detta af alla, äfven af dero, som ifrigöst ropa emot aristokratier. Den högre rösträtt, som alla sednare'representationsförslag tillägga åt den högre förmögenbeten, innebär ju också en aristokrati och ger den ena personen öfvervigt öfver den andra, ehuru dervid icke börd utan mynt är baro-* metern. Man talar nu mera om ökad medborgareffiti i mån af förstärkt personlighet. Detta är endast ett nytt populärt namn på en gammal impopulär sak. Ordet är populärt, ty det tyckes sammanhänga med den älskade personlighetsprincipen. Saken blir för massan impopulär, ty den stadgar ett medborgerligt företräde, i lag tillerkändt åt den högre bildningen, erfarenheten, samhällsplatsen eller rikedomen, d. v. s. åt en aristokrat i ; och hvarje sådan blir hatad af den massa, som alltid blindt drifver till yttersta konsequens verkställigheten af de gifna smickrande fältropen, vare sig personlighetsprincip eller libertè et égalüè. Ringa är ej heller våra konst itu tionsmakares vånda vid at| uppfinna och i vår blifvande samhällsförfattning införa ett nytt aristokratiskt element och att göra detsamma smakligt, antagligt Man törs knappt nyttja det depo-pulariserade namnet, utan talar i dess ställe om en medlande, återhållande, konservativ beståndsdel; om för-särkt personlighet o. s. v. Frågan är en af tidens vigtigaste. Dess lösning är ej.lätt; deri är till och roed omöjlig; så länge man å andra sidan med smicker inbillar den demokratiska massan, att all aristokrati varit förderflig. Massan gör deraf den naturliga slutsatsen, att ingen aristokrati bör finnas.3

För det tredje och slolefigen vidkännas vi aristokratiska sympatier deråt innan, att vi tro och påstå, det vår historia blifvit behandlad med alltförmycken partiskhet mot svenska ådeht. Vi höra ropen dervid och gå genast att framställa våra skäl.

Dessa äro dels i allmänhet earopeiska, dels mera enskildt tillhörande vårt fädernesland.

Först de allmänna earopeiska!

I staternas barndom var eller förutsattes adeln vara just, hvad man nu kallar, en förstärkt personlighet; förstärkt, emedan den hade en stor förmögenhet och deraf följande sjelfständighet samt interesse 1 staten; förstärkt ytterligare derigenom, att den i (olje af förmögenhet ägde tillfälle, och i följe af sam-hällsplats kände sig uppmanad att förvärfva högre kunskaper än den öfliga mängden. Kännetecknet på den aristokrati, som man nu för tiden fordrar, nemligen bildning och förmögenhet, voro sålunda eller förutsattes vara förenade med den tidens kännetecken på aristokrati, nemligen adlig börd. Med ännu oredda begrepp skilde man ej klart dessa elementer; äfven derföre, att skilnaden dem emellan ej hade i verkligheten framträdt så tydligt som nu. Man såg dem tillsammans och de utgjorde så den förstärkta personlighet, som gaf medborgerligt företräde framför andra samhällsklasser. Men hvarje sak, som existerar de facto, vill äfven göra det de jure,. och söker genom lag trygga sin tillvaro. Jus primi occapantis var i början, och de adliga frälseprivilegierna blefvo längre fram den lag,

hvarigenom nämnde företräden tryggades. Adeln" tog genom de sed-3

nare laga fasta på de rättigheter, som genom den förra vunnijs. Adeln var äldsta follväite brodern mom samhällsfamiljen och gjorde sm forstfödslovätt g&Hande såsom ägare eller åtminstone disponent af famüjéns gemensamma egendom, eller såsom förmyndare för de yngre, ännu omyndiga bröderne øch ensam ledarè af det helas angelägenheter. Så öfverallt, liksom efter ert naturlag. Men samhället och rättsbegreppen, utvecklade »ig och.de yngre bröderna började, äfven de, förvärfva bildning och förmögenhet. De kände sig ej mer behöfva, böra eller vilja stå under förmyndarskap. De inlade snart sin anhållan att befrias derifrån, att sjelfva få förvalta sin andel » boet. Med detta enkla, i sig sjelft rena förhållande, blandade och blandar sig ännu många orena beståndsdelar; och det å ömse sidor* Adeln hade ofta, alltför ofta med högmod, orättvisa, förtryck och tyranni, missbrukat sin magt och derigenom retat de lägre stånden. Vare detta en gång för alla äfven-af oss erkändt. Dessa sednares i och för sig sjelft ädla strid för en rättvisare delning fördunklades ofta genom en stark tillsats af den bitterhet, afund och orättvisa, hvarmed den mindre ofta bedömmer den mer lyckligt lottade. Adeln tänkte: beati possidentes ocb sökte i det längsta försvara sin enskildt fördelaktiga plats*). Ofrälse stånden fortsatte enträget sin strid der-

*) Vi medgifva gerna, att detta adelns motstånd, detta dess envisa försvarande af enskilda fördelar ofta inneburit ståndsegennytta och orättvisa. Men innan ofrälse stånden deröfver fälla en hård fördömelse, må de besinna språken, som säga: eder hafver ingen ännu fre-

*telse påkommit, dea icke mensklig är: bedea,3

emot, sin belägring af den privilegierade boirgèn. Sirick-s&tt har varit olika. Kart den elfte företog sig att långsämt ut ban gra besätt ningen och man bar i det bin-seendet kommit tämligen långt t vårt kära fädernesland. Blockaden eller striden på öppna fältet forlgår öfver bela Europa. Adeln bar oftast på sin sida deti' yttre, den skrifna lagen; ofrälse ståtiden deremot känna, att för dem talar sakens inre rättvisa. Hvart parti söker sina skäl, bar sina försvarare. Dock de ojemnför-ligt flesta författarne äro af ofrälse stånd; och till samma klass höra kanske nio tiondedelar af de läsare, hvilka skola köpa, betala och bedömma deras arbeten. Detta förhållande, jemnte det för ädla sinnen lockande i folkets sak; och den för lycksökaftde sinnen lockande konungagunsten , som på samma sida varit att vinna; allt detta har ej kunnat blifva utan följder på <ämnets fram-

att i icke fallen uti frestelse! Begäret att eröfra eller behålla en enskild i bokstafven laglig, om än till grundsatsen orättvis fördel, är en icke lätt frestelse. Man saknar ej anledningar att gissa, huru de andra stånden skulle i samma omständigheter förhålla sig. Prästerskapet må betänka katolska hierarkiens bragder, samt huru biskop Rudbeckius och hans anhang tillintetgjorde Gustaf Adolfs och Axel Oxenstjernas försök, att böja den andeliga magten under den konungsliga och derigenom gifva enhet och sammanhang at det hela. Och borgareståndet! Dess handtverkare må tänka pä skråordningarna; des» köpmän på de förordade, ISga tullumgälderna; fabrikörerna pS prohibitivsystemet. Och bondeståndet I t. ex. på försöken 1841—1844, att genom en ny representation tillrycka åt sig nästan ensamt hela representations-magten; ett försök, som i ensidighet och ståndsegennytta kan fullt ut mäta "sig med de flesta af de orättvisor, för hvilka man så bittert anklagar förra tiders adel.I*

ställning. Dessutom; i stridens förbittring ntägtar man sällan göra rättvisa ät sin motståndare, utan förstorar dess fel, förbiser dess förtjenster — och i ifvern att vinna den efterlängtade siegern eller af fraktan att blifva slagen, tillgripas stundom hvad vapen, som häldst, äfven mindre ädla; och såsom skäl till bordsaristokratiens upphäfvande nöjer man sig icke med de enkla, de sanna, de rena, utan förvänder historiens innehåll och förnekar samma aristokrati den ära, den förtjenat, och belastar den med beskyllningar, som den icke förtjenat. — Så genom striden mot foikväldet har aristokratien från detta héll fått uppbära många oförtjenta förebråelser.

Sådana orättvisor har adeln lidit äfven från ett annat håll, nemligen från kunglighetens sida. Allmänt är kändt och erkändt, att i äldre tider var konungamagten mycket inskränkt och det förnämligast genom bördsaristokratien och någon gång genom hierarkien; dessa, de yngre, ännu outvecklade samhällsklassernas förmyndare voro nemligen vanligtvis målsmän och försvarare för den medborgerliga frihet, som dåförtiden hunnit utveckla sig, och de

utgjorde den dåvarande folkrepresentationen. ‚Men just härigenom kommo de ofta i strid mot konungamagten, hvilken likasom all magt sträfvar till spetsen. Så fbrtgingo under medeltiden och fortgå mångenstädes ännu bittra, nästan oafbrutna fejder mellan en konungamagt, som söker envälde, och en aristokrati, som försvarar friheten; mångenstädes ock emellan en konungamagt, som oegennyttigt vill upphjelpa de lägre klasserna och en aristokrati, som egennyttigt vill ständigt qvarsitta i orubbad t bo. Under derna kamptf

har konongamagten Vanligtvis or deras förra obetyden* het framkallat borgare och bondestånden. Att af dem få hjelp emot aristokraterna var afsigten, och den lyckades. Ett förbund ingicks mellan konongamakten och da lägre samhällsklasserna. Resultatet blef å ena sidan ko* nungarnas stundom till envälde ökade magt; och å a«H dra sidan ofrälse ståndens upphöjande och bördsaristokratiens nedsättande både i afseende på rikedom och medborgerliga rättigheter. En annan naturlig följd rar båda de allierade magternas vexelbeprisning. För att vinna ökadt välde behöfde konungarna ofrälse ståndens biträde. Hvad var då naturligare, än att kontmga* magtens sakförare smickrade dessa samhällsklasser, förtego deras fel, beklagade'deras förtryck, visade ovilja mot deras förtryckare, aristokraterna, och lofvade krossa dessa, så snart tronen erhöUe tillräcklig magt o. s. v. Å andra sidan voro de uppåt sträfvande ofrälsemännen i behof af konungamagtens biträde för att i medborger* ligt hänseende vinna lika arfsrätt med äldre brodern, aristokratien. Naturligtvis skulle derföre ofrälsemännen9 sakförare smickra kopungamagten, tata om konungens förbund med folket, dess egenskap att vara folkets man, folkets försvarare o. s. v. Naturligtvis skulle ock dessa demokratiens sakförare tillsvidare dölja det obegränsade frihetssipne, som, så mördande för all ko-nungamagt, ligger på bottnen af demokratien; naturligtvis skulle de i stället göra sig lojala, korsa sig och med afsky tala om prelaternas och aristokraternas djerfhet att våga motsätta sig tronens och majestätets önskningar m. m. Den gamle, ryktbare anonymen, Sverges12

Tacitus, kallar sådant: demokraternas kattesmek.

De drogo tills vidare in sina klor. — Men under denna vexelbeprisninc^ blef den mellanstående parten, aristokratien, ett mål för båda sidornas oeh ej minst för den kongligas ovilja samt orättvisa beskyllningar. Att detta skulle blifva konklusion, finner enhvar, söm blott fått ögat på premisserna. Bevis och exempel behöfvas ej för att a posteriori ådagalägga verkligheten af en sak, hvars nödvändighet man redan a priori inser. Men fordras några bevis; välan, så må man betrakta förra århundradets åsigter, sådana de visa sig uti allmänna europeiska litteraturen och serdeles i historiens behandling. Hat mot aristokratien'framträder öfverallt, förenad med benägenheten, någon gång för suverän ko-nungamagt, men vanligtvis för suverän folkmagt, stundom med osammanhang vacklande mellan båda. En sådan sinnesstämning blef den tidehvarfvets allmänna opinion, som genomträngde allt och som genom en Kotze-bues och en Lafontaines romaner nedträngde till alla, äfven de lägsta kretsarna af ett läsande publikum, likasom den i våra dagar gör det' genom den så kallade liberala pressens följetongsnuveller, ledande artiklar m. m. och t. ex. genom de recensenter, som icke ens kunna lida, alt de båda rnästarinnorna, mamsell Bremer och friherrinnan Knorring, i sina arbeten företrädesvis framställa de högre samhällsklassernas umgängeslif. En så allmänt utbredd tidehvarfvets sinnesstämning bar naturligtvis äfven inverkat på historiens behandling. Vi förneka ej den öfvertygelse, alt i den europeiska häfda-teckningen finnas många spår till dylik ensidighet. At-13

\

skilliga tecken förebåda dock ett oväldigare framställ* ningssätt. Vi nämna exempelvis Cassagnacs lärda och upplysande' skrifter om arbetsklassens och adeUklassens historia, eller för att taga ett allmänt kändt exempel: man jemnföre Goldsmiths grekiska historia, hvilken har ögon, öron och tunga förnämligast för dessa republikers dagrar, men föga för deras skuggor; och å andra sidan Loebells bearbetning af Becker, der en jemnare, en rättvisare fördelning ändteligen framkommit.

Detta är ämnet (rån dess allmänna, europeiska synpunkt. Kastom en blick på fäderneslandet!

Oviljan mot aristokratien borde hos svenskarna vara mindre ån hos deras grannar och hos europeerna i allmänhet. Feodalismen bar hos oss aldrig skjutit rot, aldrig burit frukt. Svenska adeln bar öfver de andra samhällsklasserna aldrig på långt när haft så mycken magt eller kunnat utöfva ett sådant förtryck, som hos grannarna, ryssar,

polackar, tyskar och danskar. Svenska allmogen har alltid varit fri, aldrig slafvat under lifegenskapen ok. Den bar likasom de andra ofrälse stånden redan i flere hundrade år haft laglig röst och stämma vid afgörandet af fäderneslandets angelägenheter, en rättighet som ingen europeisk allmoge i sådan grad innehaft. Vi säga det med trygghet: bland alla Europas folk har, med ett eller annat mindre undantag, ingen allmoge varit så fri, som den svenska; ingen allmoge har af sin adel lidit så litet förtryck, som den svenska.

Deremot; hvilka vackra minnen, hvilka anspråk på tacksamhet har ej denna adel att uppvisa! Finnes något för svenska nationen ärorikare blad än förmyndare-14

rtgeringen från 1632*^-1644? Del var ej en enskild stor konung, som med sin mägtiga anda fram dref folket, det var folket, som sjelft framgick, som lemnadt åt sin egeh (tidning Utförde de stora, de förvånande bragderna. Det var svenska folkets blomstringstid; och dé blommor, hvilka det så herrligt uppsköt, voro de då rådande aristokraterna. Hvarföre skall man afand-sjukt envisas att skilja blomman från stjelken, att sön*-derdela och ställa emot hvarandra det, som efter den tidens sätt tillsammans utgjorde ett belt; att åtskilja det, som Gud förenat? — Ett annat aristokratiskt minne! Se regeringen från 1720 till 1738, då de sår helades, som en, mindst sagdt, olycklig och förblindad konungastyrelse förorsakat, och då dessutom svenskmannafrihet och medborgarerätt åter infördes efter de grunder, som dåvarande tidsanda ansåg vara de bästa; — en styrelse, som bragte till fulländning det nya lagverket, det enda, som Sverge sedan 1347 mägtat åstadkommo — Eller ett annat aristokratiskt minne; förmyndarestyrelsen från 1319 till 1333, så misskänd, så förtalad, — och dock så stor! Stor genom sådana män, 6om Matths Kettilmundsson, Birger Persson, Knut Johansson, erkebiskop Olof den Vise m. fl.; stor genom förtjensten af rikets räddande och lugnande efter Folkungaättens blodiga brödratvister; stor genom borgareståndets införande i svenska representationen år 1319; stor genom åtgerder till Norrlands uppodlande och genom vunnet utrikes anseende^ stor sluteligen gerom beredandet och nära nog fullbordandet af Skånes, Hallands och Blekingens förening me^l svenska kronan. På dessa förtjenster lägger man van-åS

%tvw föga eller ingen vigt, och denna aristokratiska förmyndareregering, oaktadt allt» hvad den gjort, Mtr dock misskänd och förtalad. Hvarföre? Jo, då svenska konungahuset i två efter hvarandra följande slägtled, sönerna af Birger Jarl och af Magnus Ladulås, genom ohyggliga brödrakrig störtade svenska folket i ett förfärligt djup elände; då ledsnfde de yppersta hi|nd samma folk vid ett sådant regeringssätt. De ville ej belt och hållet lemna fäderneslandets väl eller ve åt slompen af en regents enskilda personlighet. Konunga-magtpn blef betydligen inskränkt; se der rätta orsaken till konungj^-partiets tadel, det bittraste, det bögljud-daste. Deruti ha demokraterna instämt; icke egentligen för konunga-inskränkningens skull, utan derföre, att den ej skedde genom demokratien och till dess fördel. Lejonet behöll ensamt rofvet. Hinc illæ lacrymm l

Sverge har (Torkel Knutson ocb Sturarna icke in<-beräknade) fyra gånger haft aristokratiska styrelser, nemligen från 1319 till 1333; från 1632 till 1644; från 1660 till 1672 ocb från 1720 till 1738. Vi hafva i korthet angifvit förtjensterna hos trenne af dessa styrelser; den fjerde ensam var svag och förkastlig. En mot tre! Månne förhållandet utfaller lika fördelaktigt, om man granskar de regeringar, som varit förda af konungar eller af demokratier?

I sanning! svenska aristokratien behöfver ej blygas för sin andel i Sverges styrelse!

Och allt detta oaktadt, är hatet mot aristokratien inom Sverge kanske bittrare än i något attftat land. Dertill måste utom förut uppräknade allmänna ettropei-IB

ska orsaker, äfven. finnas enskilda, blott for Sverge gällande. Låtom oss sei

Först bland sådana räkna vi just den omständigheten, att svenska ofrälse stånden aldrig varit af adelii fielt och hållet förti-yckta- De hafva alltid med mer eller mindre lagliga rättigheter stått täflande bredvid adeln. ©fiV •haiMAell£if Bäftk ^mMllskhftserfca jupßkdfcnnft en strid, hvilken, utan hvila fortgående, alstrat mer och mer ökad förbittring. Trätor, dagligen fortsatta, reta sinnet mer än en vida gröfre orättvisa, en gång för alla tillfogad. Detta sednare vàr händelsen i andra länder, der adeln fick en helt och hållet afgörande öfvervigt; der ofrälse stånden voro så djupt nedtryckta, att någon strid aldrig ens kom i fråga; att till och med de förtryckta genom vana

och häfd ofta ansågo sitt tillstånd vara det naturliga; så djupt, att de länge icke ens anade eller önskade någon förändring deri, utan blott en mild utöfning af den gifna öfvermagten.

Andra och ej minsta orsaken till svenska adelshatet liar varit svenska konungamagtens politik och den färg dennas förfäktare velat gifva åtskilliga förhållanden. Saken är förut i allmänhet omtalad bland'skälen till aristokratiska antipatierna i hela Europa. Det var nemligen konungamagtens politik, att genom de lägre stånden nedsätta de högre och tillika upphöja sig sjelf, om möjligt till suveräniteten. Flere svenska konungar hafva fuskat i denna politik; men tre hafva nått mästaregraden; Karl den nionde, Karl den elfte och Gustaf den tredje; och deras tidehvarf ha hvart i sin mån bidragit till historiens förfalskande.17

Karl den nionde, (vi erkänna gerna, högtidligt och en gång för alla hans stora regentförtjenster; vi erkänna ock i mycket nyttan af den statsförändring, han genomdref); men det var dock både de jore och de facto ett uppror, som han började mot sin lagliga konung. Högadeln, riksråderna Per Brahe, Erik Sparre, Ture Bjelke, Gustaf och Sten Banér, Klas9Fleming och sonen, den unge herr Johan, med flere det svenska samhällets prydnader, ville ej understödja det orättmätiga tilltaget. Som skäl uppgåfvo de sin pligt att lyda konung och lag,* och vidhöllo detta ända in i dödsstunden. Gud ensam ser till hjertat. Hvilken menniska har rätt att tillägga dessa i öfrigt oförvitliga herrar några andra och orenare afsigter. Men af dem öfvergifven, sökte Karl sitt stöd hos ofrälse stånden. En ännu olyfted slöja betäcker mycket, så af hans, som af motpartiets åtgerder; men vid Näftågets blodbad såg man en hertigens drabant öfva stort inflytande på den blodgiriga massan; på Arboga riksdag uppträdde Karl sjelf med en demagogs hela bitterket mot adeln; och vid blod riksdagen i Linköping var det lismaren Erik Tegel och den förrymde dansken Johan Ottesson, som förde hertigens talan och sprungo kring bland bönderna samt uppretade dem till de tänkesätt, som uttalade sig i den orättfärdiga domen. Hertigens egna anhängare inom högadeln ogillade den; prelaterna hade ej deltagit deri och bådo om mildring; sjelfva bönderna studsade för blodsordet; men öfver-talades. Sådant var förhållandet. Men huru har det , städse blifvit framställdt, och huru framställes det vanligtvis ännu? Jo! Det goda, som blef en följd af her-

2.åft

iigeitø ^förande, flemligöw lutherska lärans stadfästande och legeringens ördnctøde; detta blif utesiutahde fram«-draget och prföadt; deremot vidrör man alldeles icke, ëHer åtminstone sif lätt som möjligt, det upproriska i bons! förfarande emot konungen, det upprörande och ofagBga våldet mot rådslerrama! Och dessa rådsherràr! Det attvar, med bvifkefde 1594 mot Sigismond försvarade rikets lag, tära och rättigheter; den trohet, de likafullt visade derme samme sin lagkrönrte konung; den sjelfuppoffring, hvarmed de gingo i landsflykt och blotta-ställde sig för vådan att under fanorna af si» fogliga, me* éväga tøh impopulära konürig hällre mista alb, hm vid sidan af den kraftfulle hertigen déia hans upp* rör, hans troliga segrat och deraf följande belöningar; clessä herrars lysande egenskaper och i öfrigt hedrande vandel, beseglad med e* död så högsinnad, så ädel, att bfetorien sällan kan uppte något skönare; alb <kfcs£ förhållanden, oaktadt historiska fakta Och Verkliga hetery blifva öfverhalkade, glömda, om ej gåtfttlä. Def*-emét för att fördömma samma rådsherràr, mot hvilka riian dock icke kan framdraga ett enda verkligt brott, tager man sin tiflflygf titt gissningar, förmodade àtfr-Sokratiska planer deh ntmålar dessa i blotta möjlighetetts rike liggande domskäl med så hjerta fårgor, som möf-ligt, Och söker sedermera dermed att ursäkta, öfver-skyla, till och med rättfärdiga Karls orättfärdiga uppförande* — Hvadan denna häfdvunna historiska orättvisa? Saken är klar. fcàrl sjelf, deh ségrande, kunde ej tillåta ådagaläggandet af dé besegrades oskuld, tvärtom Sökte hart genom skrift på skrift rättfärdiga sitt tipp-19

förande. Till 6ådana skriftställare eller försvarare valde eller nödgades han taga männer af så tvetydig karakter, som Chesnecopherus, Tegel och Messenius, farfadern. Tryckfrihet fanns ej. Skrifterna af dessa hans rökgubbar blefvo derföre ovederlaggda under honom sjelf, under sonen Gustaf Adolf*), sondottern Kristina, och dotterättlingarna, konungarna af pfaltsiska huset. De på tronen sittande afkomlingarna sökte så länge möjligt upprätthålla stamfaderns minne. Saken var dock sjuk. Då Messenius, fadern, skulle skrifva Karl den niondes historia, vägrade Kristina att åt honom utlemna handlingarna om den rättegång, som 1600 fördes mot de då aflifvade rådsherrarna**), och af hvilka skrifter så mycket nytt ljus sprides öfver dessa förhållanden* Längre

fram och under den sista messeniska rättegången bar samma Messenius, förutseende sin snara död, hälsat till Kristina och bedt henne vid fortsättningen af hans påbegynta Karl den niondes historia, låta "bygga på samma grunder, som i Messenii utkast voro laggda, eljest skulle nämnde konung aldrig kunna försvaras." Också har man fortfarit att bygga

*) Denne store konung sökte dock tigande godtgöra oförrätterna. Tystnaden var ett uttryck af hans sonliga vördnad; godtgörandet ett uttryck af hans ädla själ. Ännu ett bevis på hans åsigt af saken! De tre nyssnämnde handtlangrarna åt fadren föllo i sonens onäd.

**) Förmodligen var det samma handlingar, som undertecknad år 1H29 i Riksarkivet upptäckte och till sin behandling af ämnet använde (se Berättelser ur Sv. Hist.

308) och hvilka sedan intogos i Skandin. Sällskapet? Handl. id del. p. 193.20

på den ensidigt laggda grunden, och naturligtvis hafva hvarken monarkister eller demokrater varit angelägna om att framdraga sitt eget partis orättvisor och gifva upprättelse åt aristokraterna.

Förhållandet vid Karl den elftes reduktion är en ny telning af samma rot. Redan Wasa-sönerna och den store Gustaf Adolf hade börjat bortgifva och försälja kronogods och skatteräntor, och Kristina genom sitt slöseri och Karl Gustaf genom sina krig voro i sjelfva verket de, som i grund förstörde Sverges finanser*). Detta för framfarna konungar föga hedrande förhållande har df den absoluta konungamagtens då varande förfäktare icke blifvit framdraget. Karl den elfte sjelf, då han klagade öfver rikets nöd, kunde icke gerna uttala den sanningen, att det var hans far och hans tanto Kristina, som mest förorsakat eländet. Så oartiga sanningar kunde ej heller uttalas'af demokraterna, hvilka sökte att just med tillhjelp af Karl den elfte och ko-nungamagten störta aristokratien och genomdrifva re-r duktionen. Verkan blef den vanliga: quidfjuid delirant re ges, plectuntur Achlvi; — och att adeln fick öfvertaga Achivernas roll. Eländet, följden i synnerhet

*) Sverges skuld den i Jan. 1645 var 979,675 dal. smt. Den 1 Jan. 1660 var skulden enligt kammarkollegii reduktionshandlingar 10,680,109; enligt riksrådets uppgift 12,000,000 (Lönb. Handl. 11, 20) och enligt en reduktions-herrarnas uppgift 16,300,965 (s. st. 10, 9); enligt Hr B. Rosenblads beräkning inemot 17 millioner dal. smt. Se Svea 10.122. Skulden d. 1 Jan. 1673 var enligt handlingar i kammarkollegium 8,030,231 dal. smt.; men efter reduktionsherrarnas uppgift 20,376,785 dal. smt.21

af Kristinas och Karl Gustafs olyckliga hushållning, lades förnämligast de båda förmyndarregeringarna till last. Beständigt omtalade och tadlade man dessas försäljande och bortgifvande af kronogods; men man förteg eller förbigick så lätt som möjligt, att svenska regenterna sjelfva hade i en högre grad gjort detsamma. Så för att rättfärdiga aristokratiens störtande, beströk man densamma med mörka, tilldiktade skuggor. Man erinras om sättet, huru spanska inquisitionen vid en Auto da Fe utmålar sina offer för att hos åskådarna qväfva medlidandet. Ännu sitta i vår historia många af de dit-smetade fårgorna qvar; och en ensidig, demokratisk anda söker dagligen uppfriska dem. Men ännu aldrig har sanningen gått miste om sin slutliga seger.

Gustaf den tredjes bragder i denna väg samt uppträdena åren 1772, 1789 ligga för nära vår tid och för långt framme i historien för att kunna vanställas. Försök hafva visserligen blifvit gjorda; men tämligen fåfängt. Det var, rätteligen taladt, massan af svenska folket, som genom sina representanter i de tre ofrälse stånden förde spiran under frihetstidens aldrasista skiften, och hvilka man hufvudsakligen hade att tacka för den då rådande största villervallan. Denna bårdsmälta sanning ville Gustaf den tredje naturligtvis icke uttala, då han år 1772 utvidgade sin magt. Man yttrade derföre vanligen, att adeln var orsaken till frihetstidens oordningar och olyckor; man gjorde så vidt möjligt adeln ensam till syndabock för alla riksstånden, likasom den under Karl den eftes tid var det för konungamagten. Och 1789! Hvem känner ej dess riksdagsuppträden? såaa

ärorika för Sverges adel, så föga hedrande för dess ko-nnng och ofrälse stånd! Hvem känner ej skändelighe-terria, att genom förplägningar på hufvndstadens kragar, genom utspridandet af nidvisor, ströskrifter, m. m. reta den lägre, den lägsta befolkningen mot rikets första stånd och svenska frihetens dåvarande enda försvarare? Denna sin bragd fick konungamagten genom en hämnande rättfärdighet uppbära, då nemligen år 1838 ungefär samma

befolkning och med samma medel uppretades mot konungamagtens dåvarande innehafvare, oaktadt denne var en af de största och utmärktaste regenter, som prydt Sverges tron.

Oss rinner en sak i tankarna. Två gånger har svenska folket blifvit med bundna händer och tillstoppad mun laggdt under suveränitetens ok, nemligen af Karl den elfte och Gustaf den tredje. Båda gångerna var det adeln, som sträfvade mot envåldsmagten. Båda gångerna var det ofrälse stånden, som framräckte händerna ätt bindas och munnen att tillstoppas, och som tvungo adeln att göra på samma sätt. Vi känna ock den grynvälling, för hvilken ofrälse stånden båda gångerna sålde förstfödslorätten af Sverges/frihet. Folksmicker var sockret, adelshat var pepparn på anrättningen. Dess pieoe de resistance var, första gången reduktionen, — välan det kunde något löna mödan, ursäkta förnedringen! — men andra gången! Vi kanna benet, som kastades. — Dessa suveränitets-experimenter blefvo emellertid, under oskickliga efterträdare på tronen, båda gångerna föir Sverge ganska dyra. Första gången kostade det herraväldet i norden jemnte Lilfland, Estland och Ingermai*-tøüd; øpdf* gången betaltes det med Finntønd. SMerøfea nationens b£da tr*14<*ms-Ude;* ?cb frådp största yttre förluster hafva konungamöten och ofrføp stånden på sina samveten; de och ingen annan; det år ovedersägligt, fast hittills outsagdt. Man har antingen för litet besinnat denna sanning; eller ock förmycket besinnat sig vid dess uttalande. Det är också vida lättare Att slå sig titi riddare på den redan försvagade, van-mäktiga aristokratien. Men om denna sednare feade gjort sig skyldig till någonting sådant som båda dessa förhållanden, hvilket störtregn af bittra förebråelser skulle man icke hafva utgjutit öfver ståndet, dess slafsinne och förderfliga inflytande på fäderneslandet m. m. Men nu! — nu har man låtit det mörka molnet tåga förbi under tystnad, och utan att en enda droppe blifvit fölld. Hvarföre? Jo det tågade öfvet kunglighetens och demokratiens frediysta fält.

Vi, älska konung och folk; men ej ett såc‡ant förfarande. Fiat justäia! vare valspråket, både i häfden . och lifvet, både åt vännen och motståndaren! Ju ädlare sak, desto ädlare vapen! Folkets sak, dess frihet, upplysning och upplyftande är för oss så vördnadsvärd, så helig, att vi önska se den försvarad blott af sanningens enkla, rena, obesmittade stråle; vi vilja ej förnedra den genom att begagna pilar, som äro förgiftade, vare sig af bitterhet, orättvisa, okunnighet eller osanning. Den ädlaste ofrälse-stolthet är den, som haldre lider än tillfogar orättvisa; spm hädre väntar på sin seger, än påskyndar den genom oädla medel. Flolkets sak, med 4lla sina fel, sina misstag är dock så skön, så stark,»4

så ädel, .att bon hvarken behöfver eller vill ljugande förneka sina brister. Solen döljer ej sina fläckar; ty bon vet, att hon ändå är sol.

Vi hafva sagt, att svenska häfdatecknare begått o-rättvisa mot svenska adeln. Vi äro skyldiga ådagalägga, att så verkligen skett, och i hvad punkter. Vi undandraga oss ej heller detta åliggande; och professor Geijers sist utgifna skrift: Om vår tids samhällsförhållanden, eller de så kallade trenne föreläsningarna, passar framför andra till den källa,' hvarur bevisen för vårt påstående skola hämtas. Genom denna skrift har nemligen Prof. Geijer icke blott ställt sig i spetsen för det historiska aristokrat-fördömandet, utan ock drifvit det längre, än förut. Det är således mot honom^ som vi ovillkorligen måste vända oss. För att ej genom vidlyftighet trötta, vilja vi till granskning företaga innehållet af ungefär blott tvenne blad; de gifva ämne nog — och för att ej genom utplockande af enskilda rader sägas stympa meningen, vilja vi som text aftrycka utdragen ur prof. Geijers skrift och i noter bifoga våra anmärkningar deremot.

Prof. Geijers trenne föreläsningar. Sid. 59. — Ett annat Sverge hade långt för detta öfverbyggt det gamla provinciella Sverge, hvars konungadöme vi nyss skildrat: det kyrkliga och adliga, det aristokratiska Sverge. Dess inre historia är ohygglig. Det är ej mera, såsom förr, krig emellan stridande stammar och täflande konungahus. Det är brödrakrig och brodermord,2S

som föröda Birger Jarls och Magni Ladulås ål t *). Etl treårigt barn är slutligen ensamt i thronens granskap öfrigt på brandplatsen af denna förödelse; man hälsar det såsom både Sverges och Norges konung. — (Det

*) De tre sista punkterna innehålla både misstag och orättvisor. Författaren vill ådagalägga ohyggligheter af det aristokratiska Sverges inre historia och gör det genom att anföra brödra-striderna mellan sönerna af Birger Jarl och af Magnus Ladulås, således genom att anföra konungahusets synder. Men det är ganska orättvist, att på

aristokratien kasta skulden till dessa uppträden. De höra påtagligen till ohyggligheterna af konungadömets historia; och icke till aristokratien, hvarken den verldsliga eller andeliga. Vi hafva läst många oförtjenta förebråelser mot vår aristokrati, många försök att på densamma skylla konungarnas fel. Ofvanstående är dock alldeles nytt. Det håller ej profvet.

Ar, tvärtemot ordställningen, författarens mening den

i sig sjelf intet sägande, att brödrakrig inträffade under det så kallade aristokratiens tidehvarf; så få vi erinra, att dylika ohyggliga slägtstrider finnas tyvärr i vår historia under alla dess tidehvarf och bevisa således under ingendera hvarken för eller emot. Se blodsrunorna om Alrik och Erik, om Alf och Yngve, om Styrbjörn och farbrodern Erik Segersäll, om Inge den äldre och svågern Blot-Sven, om Erik Läspe och svågern Knut den Långe, om Magnus Smek och sonen Erik, om Erik XIV och brodern Johan, om Johan och brodern Karl, om Karl och brorsonen Sigismund; och slutligen vålnaden af ett dylikt förhållande mellan Adolf Fredriks söner. Sådant är allmänt kändt. Det synes oss derföre orättvist, att på ett enskildt samhällsförhållande, på ett enskildt tidehvarf,! kasta skulden af en sak, som inträffat under alla.

Dessutom; de samtidiga striderna mellan Svear och Göter samt mellan sverkerska och eriksska och folkungaätterna bevisa, tvärtemot prof. Geijers ord, att "krig mellan täflande konungahus och stridande stammar" funnos just under detta tidehvarf.46

var>Magnus Eriksson, under sin minderårighet regerad $f de stora,. sedan styrd af sin gemål och af gunstling- går, i krig med sina söner, slutligen från thronen störtad i fängelse och landsflykt. Sjelfsvåldets tidehvarf för de Stora, blir lagstiftningens tid för folket*). — I bokstafven visar oss denna lagstiftning den gamla förbuodslorfattningen bekräftad $ men öfver densamma hafva bildat sig tvänne priviligierade Månd, i sina mest betydande medlemmar äfven höjda öfver lagen, i rådslag och handling företrädande folkets ställe. Dermed ha folkets fordna strider flyttat sig ett

) Låtom oss granska uttryckets, epigrammets, historiska innehåll 1 Det gäller perioden före eller kring. 13.47, Den kallas af Prof. Geijer, "sjelfsvåldets tidehvarf för de stora.' Vi tro, att de stora hade vida större sjelfsvåld under de föregående, råare tiderna, då lagstiftningen var mindre utvecklad och lagskipningen än sämre, i anseende till de nästan oupphörliga inbördes krigeg. Ju längre man gir tillbaka till näfrättens gamla tider, desto större var naturligtvis de "storas", de mägtigas, de starkares "sjelfsvåld." Se alla de gamla sagorna!

Vidare; denna tidens stora, hvilka under förmyndareregeringen från 1319 till 1533 uträttade det myckna goda, vi redan för uf omtalat, och bland annat just det, att de åter införde någon ordning, något lugn i riket, åtminstone vida mer än under de både föregående och efterföljande konungastyrelserna, Birgers, Magnus Smeks och Albrekts; dessa stora hafva ej förtjent, att deras tid företrädesvis kallas "sjelfsvåldets tidehvarf för de Stora."

Ytterligare. Den omtalade lagstiftningen, de förbättrade landskapslagarna, likasom medellagen gällde både de stora och de små. Det är aåledes orätt, att kalla èen en "lagstiftning blott för folket.'1 Antitesen mellan de "stora" och "folket" är således utan skäl använd.v

stegj högre upp och föras mellan dessa lagstiftare sjelfva11). Vi se byggmfistarne, sedan de fört huset i höjden, störta hvarandra utför murarna.

De gamla provinciella intressena ha likval dessa stora ståndsintressen försvagat och kufvat. Aristokratien har förebildat och förarbetat rikets verkliga enhet \ ja den har gått ännu längre och försökt att vid sig fast? hela den skandinaviska Nordens. Ifrån Magni Erikssons minderårighet regerade i sjelfva verket sammansättningar emellan de andelige och verldslige Store i åttio Sverge. För ett ögonblick kufvade af Margaretha, som stiftade Unionen emellan de tre rikena, — en händelse som ser ut som en tanke har jag en gång sagt **) — utsträckte de stora den aristokratiska kon-

*) Att "folkets strider" skulle fore, eller omkring, eller straxt efter 1347 "ha flyttat sig högre upp och föras mellan lagstiftarne" (förmodligen adel och prester); detta är oss en gåta. Vi känna intet uppträde, som förtjenar namn af en strid mellan dessa samhällsklasser, förr än då en del af adeln hjelpte Gustaf Wasa att utför? reduktionen af

andeliga gods; d. v. s. ungefär 800 år derefter; och detta var dock egentligen en strid mellan ko-nupgamagten och hierarkien.

**) Detta är ett af de hos Prof. Geijer ofta förekommande orakelspråk, magtspråk, infall, epigrammer, gåtor, eller hvad man vill kalla dem; oftast snillrika, ofta träffande, men ofta både obestämda och förfelande sitt ändamål. Den, som studerat Prof. Geijers skrifter, røt, att dessa infall hafva i betydlig mån gjort både hans lycka och olycka som författare. Hans lycka; ty genom sin liflighet, fyndighet, sina snilleblixtar gifva de åt hans skrifter ett pikant, näätan punktvis återkommande och ständigt underhållande intresse och sjelfva det på samma gång dunkla* det obestämda är en stor retelse48

federationen till dem alla. Det var hemligheten af den för folken främmande Kalmar-Unionens så ofta afbrutna,

for läsare med rörlig inbillningskraft. — Men å andra sidan 1 Den lätthet, det bifall, hvarmed dylika infall blifvit framkastade, liar för mycket lockat till deras begagnande. De ha blifvit manér; och der vettenskapsmannen väntade en genomförd bevisning, en bestämd och redig > uppgift, der får han i stället ett epigram, ett infall, hvilket han ofta måste som sådant beundra; men som stundom gifver föremålet en ensidig, en oriktig belysning, stundom efter blixtens ljusning lemnar det i samma mörker som förut. Hvad Prof. Geijer yttrat om erkebiskop Wallins författarskap, kan man i detta hänseende med vida mer skäl använda på Prof. Geijer sjelf: "Han spelar för mycket utan dämhamrar, eller kläppen i tempelklockan svänger stundom för häftigt fram och tillbaka, förbi medelpunkten.9'

Låtom oss nu granska det ifrågavarande historiska infallet. Det är väl sagdt, klangrikt, sinnrikt; men mSnne sanningsrikt? Skulle en så jättestor handling, som unionen hafva uppkommit tanklöst, blott af en händelse, en slump? Omöjligt! Skulle Sverge, Norge och Dannemark Tiafva från 1389 till 1397 befunnit sig under en och samma regent, utan att idéen om en Skandinavisk förening vaknat och gjort sig gällande? Omöjligt! Skulle sjelfva unionens stiftare, som dock voro förnuftiga menniskor och samtidens utmärktaste män, ej känt och värderat den höga tanke, som sökte deri verkliggöra sig? Omöjligt! Kunde ens "folken vara främmande" derför; kunde dessa folk, förut sönderslitna af inre och yttre krig, vara likgilltiga för en förening, som lofvade frid och lugn? Lika omöjligt! Just det höga och herrliga i unionstanken var det, som i öfver 100 år sammanhöll unionen, oaktadt alla de många och stora felen i utförandet. Skandinavismens idé ligger så grundad i naturliga förhållandet, att den vid minsta anledning måste vakna till medvetande. Således, redan innan man börjar undersöka sjelfva faktum, kan man i förväg ana, att denna union omöjligt kunde vara en "blott händelse" med49

men likväl mer än hundraåriga, bestånd: de storas välde ander en utländsk namnkonung41). Emellanåt tänkte de på, att emellan sig stycka Sverges rike.

endast skenet af en tanke. — Hvad visar nu sjelfva faktum, sjelfva händelsen? Jo just det, att unionen stiftades med "tanke" pä dess stora idé. Eller hvilken annan tanke fordrar man än den, som sjelfva unionsskriften innehåller: "att rikena aldrig skola åtskil-jaä mera, om Gud vill; att alla tre rikena skola i samdrägtighet och kärlighet blifva och vara; sä att icke ett skall sig frin det andra draga med nägon tvekan och söndran; utan hvad den ena pågår skall dem pigi alla tre, och hvar den andra behjelplig vara med all magt." Detta är ju hufyudtanken? Tiden hade ej skrifklåda. Fraserna, com-mentarierna, följderna ansågos öfverflödiga att upprada. De antogos falla enhvar i ögat.

*) Aristokratiens sympatier for och driffjedrar till unionen kunna ha två förklaringar l:o tydningen till det bästa; nemligen att sä höga som låga, ledsna vid de ständiga krigen och fruktande hanseaternas stigande förtryck, Ville genom unionen gifva åt Norden frid, lugn och enhet, samt kraft att motstå såväl hanseaterna, som andra farliga grannar. Tanken är så naturlig, så stor och ädel, att den måste hafva genomträngt, värmt och lifvat alla dåtidens ädlare sinnen. Vi kunna ej förstå möjligheten af ett annat förhållande.

2:o) Den andra tydningen, den af Prof. Geijer använda, förklarar unionens bestånd såsom ett verk af ari» stokratisk egennytta och herrsklystnad. Om en sådan hos några och till någon del ingick i beräkningen; huru vill man bevisa, att den ledde det hela? Huru bevisa ett omdöme, soin på Dannemarks, Sverges och Norges alla då

förtiden utmärktaste män, andeliga och verldsliga, kastar sådana beskyllningar, som den, att de icke hade tanke eller sinne för unionens idé; och den, att de vid afslutandet och bibehållandet af densamma icke åsyftade fäderneslandets bästa, utan blott enskild vinning. Be-se

Det> genom farorna på sig sjelf återkastade, Sverge ryckte sig löst ar Unionens band. Det skedde genom

skyltningen vederlägges genom sin öfverdrift; dock skola vi lemna ytterligare .bidrag. Anmärkom nemligen, att vid sammanträdet i Nyköping 1396, just då första grunden till sjelfva unionen lades, gjorde just de Stora, just svenska adeln följande medgifvanden: l:o) att alla sedan £363 från kronan genom pant eller förläning bortkomna gods skulle åter till kronan indragas; 2:o) att alla under samma tid uppförda adeliga slott skulle nedrifvas; 3:o) 'att de af Albrekt gifna olagliga adelsfriheterna skulle återgå; 4:o) att alla odalbönder, som adeln laggt under sig, skulle åter skatta till kronan och konungeu*). Dessa för adeln kännbara eftergifter af förut innehafda fördelar gjorde de Stora just vid unionens ingående och åt en drottning, som de sjelfva inkallat och likväl beskyllas de, att med unionen ha åsyftat blott enskild ståndsegen* nytta!

Vi kunna ej lemna denna Kalmare-Union, utan att upptaga, hvad Prof. Geijer yttrar p. 94 om samma ämne. Orden falla sålunda: "De faror för Sveriges frihet och bestånd, som de från både konungamagten och folket söndrade, privilegierade intressena förde öfver fäderneslandet, reste sluteligen mot dessa faror en bondekär. Det var med en sådan, som Engelbrekt fördref etc."

Märk l:o) antitesen mellan priviligieråde intressen och bondehär!

Märk 2:o) Prof. Geijer gifver tillkänna, ått adel och prester (detta är väl meningen med de "privilegierade intressena") förde öfver Sverge de "faror'\ som väpnade Engelbrekt och hans dalkarlar. — Vi anse detta vara en orättvis beskyllning, ett nytt försök, att på aristokraterna kasta konungamagtens synder. — Erik af Pommern, hans förvända och olyckliga regering, hans och hans utländska fogdars ohyggliga tyranni; se der de enkla, tydliga, allmänt kända orsakerna till Engelbrekts rörelse. — Man kan säga: aristokraterna stiftade unio-

*) Geijer» kistor. I. 29$.51

denf 4tora rörelse MaAd svenska folket, soto bröt sig bana med Engelbrekt, förde fram Sturarnd och slnte-ligen satte Gustaf Wasa på svenska thronen. Det var det nationella Sverges födelse och blodiga dop*).

nen; unionen medförde Eriks tyranni; alltså ha aristokraterna fört Eriks tyranni öfver Norden. —' Men dennà slutledning är falsk. Eriks tycanni var icke en följd af unionen, utan ett kQnungamagtens missbruk, hvilket inträffade under unionen och hvilket kunnat inträffa under hvarje förhållande. Ej unionen, utan detta missbruk, förorsakade Engelbrekts och bondehärens resning. — Vill man söka andra orsaker, så hafva Hrr Kröningsvärd och Lidén under sina forskningar för Diplomatorium Dalekarli-cum kommit till den öfvertygelse, att Engelbrekts krigståg i betydlig mån äggades och understöddes af Lubeck, hvilken stad motarbetade unionen och ständigt sökte lösrycka Sverge från Dannemark. Hanseförbundet fruktade nemligen, att Nordens stater, förenade till en enda, snart àkulle afskaka Lübecks handelsok.

*) Vi kunna ej gilla denna dopattest. Det "nationella Sverges födelse" skedde nemligen långt förut» Om dermed menas stammarnas sampnansmältande till en nation, så daterar den sig sednast från 1250, då med folkunga-ättens uppstigande på tronén, striderna mellan Svear och Göter upphörde. Just dessa sistnämnde strider och deras upphörande skulle vi för vår del vilja kallà det "nationella Sverges födelse och blodiga dop." Sveå och Göta sammansmälte till Sverge. Den af Karl den sjunde antagna titeln, Svea och Göta konung, är ett anande uttryck af en sådan tidehvarfvets betydelse.

Menas åter med det "nationella Sverges födelse" folk-elementets trädande i verksamket, så är en sådan födelse - ändå äldré och jemnårig med nationen, med folket sjelft. Landskaps- och allshärjar-tingen tala derom högt; och att detta element aldrig var utdödt, derom vittna de folkrörelser, som fördrefvo Inge den äldre, som skiftevis lyfte sverkerska och erikska ätterna på tronen; som med gemensam harm väpnade svea och göta folk52

Och sålunda grundlades den fordran, att svensk ko-nung skulle vara svenska folkets man*).

Kungsarbetet i Svenska Historien begynner; ej utan upprepade strider med folkets egna gamla fördomar eller nya förblindelser. Tredubbelt stor och ärofull var denna begynnelse: befrielse af både stat och kyrka, och, till bådas skydd, kronans införda och samtyckta ärftlig* het. Man vet, huru den store Stamfadrens verk åter sattes på spel af hans söner. Alla de gamla farorna återvände. 1 brödrastriden och slutligen i kampen emellan Sigismund och Karl hotar åter Roms andeliga vålde, väckas åter det gamla provinciella Sverges söndringar**)

för att hämnas älsklingen, Erik den heliges död; — och som 1319 med samma harm äggade allas sinnen att fördrifva brodermördaren, konung Birger'; och som längre fram på lika sätt bortjagade den orättrådige Albrekt och hans tyskar; allt vittnen, att svenska nationen var både född och döpt långt före Engelbrekts uppresning.

*) Vi förstå ej denna fras.

Det ser ut, som meningen vore, att svenska konungen skall vara blott svenska bondens eller på sin höjd bondens och borgarens man; men icke svenska adelns och svenska presterskapets?. — Sic! Är det möjligt?

Det borde vara omöjligt. Meningen är väl, att konungen skall vara hela folkets, alla samhällsklassernas man. I detta fall tro vi dock helt enkelt, att en sådan fordran gällt och gäller icke blott för den "svenska", utan för alla konungar. — Vi tro också för det andra, att en sådan fordran har alltid i Sverge fpnnits och derföre ingalunda blifvit "grundlaggd" under unionskrigen. Denna sanning är så enkel, att den ej tarfvar bevis.

**) Vi känna vid ifrågavarande tid intet förnyande af de "gamla provinciella söndringarna", ingen strid mellan de, skilda provinserna såsom sådana. Att folket i33

lifvas åter det aristokratiska Sverges utländska unions-planer. Med oskonsam och blodig hand mötte Karl alla dessa faror. Riket skälfde på branten af undergång. Han befästade åter dess grundvalar och tände det Svenska mod, som förde den store Gustaf Adolfs vapen*).

Pag. 62. Då betänkte de Svenske Store att förtjena namnet. Sverge har ej haft Axel Oxenstjernas like i Rådet, och i Torstensson, framför andra, upplefde hans mästares snille i kriget. Mot dem och deras medbröder kan blott en förebråelse rättvisligen göras. De trodde sig äfven framgent kunna grunda Sverges bestånd och magt på det tillstånd, som de stora krigen i fäderneslandet infört, ehuru förtryckande detta hade blifvit för folket**). Så blef kriget, äfven efter freden, en nöd-

Södermanland, Nerike och Vermeland följde hertig Karl mot Johan och Sigismund, det gjorde de ej i egenskap af södermanländningar, nerkingar eller vermländningar, eller drifna af någon provinciel anda i motsats till de öfriga landskapen; utan de gjorde det helt enkelt i egenskap af hans undersåtare, innevånare i hans hertigdöme. Ej heller i de andra dåvarande tvisterna finna vi några provinciella intressen eller fördomar i strid mot hvarandra.

*) Allt för stor artighet mot Karl den nionde! Det svenska modet hade länge förut brunnit. Att det vid Karls uppträdande icke var slocknadt, derom vittna Jakob bagges och Klas Horns sjösegrar under Eriks tid; och under Johans hjeltebragderna af Klas Tott, Karl Horn och Pontus De la Gardie. Vi känna i sanning icke det tillfälle, då Karl den nionde "tände det svenska modet" eller den tändsticka, som dertill begagnades. — Vill man nödvändigt hafva ett serskildt "svenskt mod för Gustaf Adolfs vapen", så tro vi enfaldeligen, att det var Gustaf Adolf , som sjelf tände detta mod.

**) Uttrycket är obestämdt, dunkelt; för oss en

3.34

vändighet. Christina vek för denna nödvändighet uftt»

fullkomlig gåta. Hvilket var detta "tryckande tillstånd, som krigen infört?" Månhända menas den ökade beskattningen. Men hur skall man ådagalägga, att aristokraterna ville på den samma grunda Sverges bestånd oth magt? Vi känna intet bevis, att denna aristokrati yrkat den höga beskattningens fortfarande efter kriget, men väl ett och annat bevis för motsatsen. Ofta, ganska ofta hör man det herrskande oxenstjerngka partiet tala med deltagande om allmogens tunga pålagor och man ser samma parti, just för att skona folket, genomdrifva ökade

pålagor på adeln samt lasta på sig ansvaret för kronor-godsens försäljning. Än mer, vid 1647 års riksdag såg man Axel Oxenstjerna föreslå aflysandet af några skatter, som blifvit serskildt för det nyss slutade danska kriget beviljade." Men Kristina behöfde dem; och folket — ännu -förtjust Öfver hennes demokratiska fraser — beviljade dem.

Hvilket är då detta "af kriget införda, förtryckande tillstånd", på hvilket man säger, att riksförmyndarne "ville grunda Sverges magt och be* stånd?" Kanske menas afy ttrandet af kronogods och skatte*» räntor? Men anmärkoml i:o) I regeringsformen 1634, Prof. Geijer kallar den Axel Oxenstjernas,]äto riksför*-rayndarde införa förbud mot allt afyttrande af kronogodst S:o) I samma regeringsform läto de införa den punkten ^ att, om mot ofvanstående förbud gods och räntor afyttra-ées, så ägde konungen, "då han kom till hälsa och myndiga år, rättighet att, såsnart han gitter, sådana återkalla och igentaga." 3:o) Först efter fem års regering tillgreps kronogodsförsäljningen i betydligare mån, och allt visar, att den då tillgreps som nöd* tvång. 4:o) Under hela tiden sålde man blott för 994,MA rdr. £:o) Vid försäljningen förbehölls åt drottningen ef* ter anträdet till styrelsen 1 års återlösningsrätt och 6:o) Riksförmyndarne yttrade 1644 åt den då myndiga Kriatina, att denna återlösningsrätt kunde gerna utsträckas till två eller tre år. Man beskine noga alla dessa punkter! Månne någon derefter kan påstå, att riksförmyndarne ville på kronogodsförsäljningen grunda Sverges magt och bestånd ?

Ännu en gång; uttrycket, förebråelsen är oss en gåta.fts

dan*). Hjelten Carl Gustaf underkastade sig den ej

*) Dessa två korta punkter af ej fulla två rader anse vi innehålla tre historiska misstag.

l:o) Vi känna intet bevis för den underliga satsen,

* att "kriget efter 1648 blef en nödvändighet" Att några rof- krigs- och äfventyrslystna herrar önska krig, händer i alla tidehvarf och innebär för en duglig regering ingen nödvändighet. Att några af den rikare adeln Önskade krig för att vända uppmärksamheten från reduktionsväsendet, innebär ej heller någon krigsnödvändighet för en regering, som i händelse den följde fredlig politik, kunde stödja sig på de tre ofrälse stånden och på en betydlig del af adeln sjelf. Den tidens riksdagshandlingar visa nemligen, huru ifrigt och oupphörligt nämnde samhällsklasser talade för fredens bibehållande; och att detsamma just efter 1648 skedde också af då rådande aristokrater, ådagalägges här nedanför. Det firme* således intet bevis för Prof. Geijers sats em krigets nödvändighet efter freden 1648; men deremot flere för motsatt åsigt, t. ex. rikets behof af fred och alla ständernas nyssnämnde längtan derefter m. m. Satsen om "krigets nödvändighet" vederlägges dock aldraenklast och tydligast genom fredens verklighet; ty det så kal-totde "nödvändiga" kriget uteblef dock, och riket had4 fred från 1648 liH 1654 och från 1660 till 1675 (den Bremiska cavalcaden oberäknad) och kriget 165S—165S var ett verk, icke af någon inre nödvändighet, trtan af Karl Gustafs kHgsIystnad.

2:o) När nu en sådan krigets MnödvändfgheF? icke förefanns, så kan den ej heller ha varit orsaken till Kristinas tronafsägelse.

5:o) Om någon krigets "nödvändighet" fÖrefuH-nits, så var Kristina ej den person, som fruktade, som "vek undan" för densamma. "Fruktan har hennes snme aldrig känt", säger Prof. Geijer sjelf och vi tillägga, att tion derjemte ägde en lågande lust för vexlingar och äfventyr. Ett sådant lynnf fruktar ej krig. Kristina vl* sade vid Here tHlfäJlen, att hon just önskade ett sådant. Efter freden 1648 var det hen, som mer eller mindre ifrigt och mot rådets vilja sökte inveckla Sverge i fran-36

ogerna och slutade sin segerbana med fullbordandet *) af Sverges nyttigaste nu ensamt oss öfverblefna eröfringar.

ska, engelska, polska, danska, kanhända * ock branden-burgska krig och som verkligen började fejden mot Bremen †). Mot sädana fakta, mot en dylik öppet ådagalaggd benägenhet for krig, är det ju ett lika öppet misstag att säga, det "Kristina vek undan för krigets nödvändighet." Montecuculis eller Viminàs relation frän 1654 säger tvärtom och uttryckligen att Kristinas tronafsägelse i betydlig mSn bestämdes deraf, att Axel Oxenstjerna och hans vänner hindrade henne från att med krig anfalla Dannemark och tvingade henne till förlikningen med

Brandenburg.

*) Uttryckets rigtighet medgifves, om med "slutet af hans segerbana" menas roskildska freden i Febr. 1658; men bestrides på det högsta, om dermed menas tidepunkten af konungens död i Febr. 1660. De sista åren voro nemligen för Karl Gustaf icke en "segerbana", utan en kedja af motgångar och nederlag; och han slutade den med att nära nog hafva bortspelat sina förra för Sverge så nyttiga landvinningar.

Att Prof. Geijer med "slutet" af Karl Gustafs "segerbana" menar hans död 1660, är dock troligt af yttrandet pag. 66, nemligen "att frederna (1660 och 1661), hvilka kasta sin glans öfver den blifvande förmyndareregeringen, voro frukterna af hans (Karl Gustafs) vapen." Vi protestera mot denna sats, hvilken innehåller en ny partiskhet för konunga-magten och mot aristokratien. Freden 1658 med dess eröfringar var en frukt af Karl Gustafs segrande vapen. Men allt från denna tidepunkt räknade samma vapen (undantagande eröfringen af Kronenborg) icke segrar utan endast förluster och nederlag mer eller mindre svåra; se sjöslaget i Öresund, de misslyckade anfallen på Köpenhamn och Fredrikshall, nederiagel på Fyen, förlusterna af Trondhjem, Fyen, Jutland och af Pommern och preus-

†) Se Frey 1842 pag. 505—504, der ?i utförligt visat grundlösheten af den förut gällande satsen om Kristinas freds-kärlek.37

Christina har af Svenska historieskrifvare hårdt blif-

siska eröfringarna på några fästningar när. Märk ytterligare ett med Ryssland 1638 afslutadt stillestånd, hvaruti Karl Gustaf nödgades åt denna magt inrymma några af hans företrädare i Lifl]and och Estland gjorda landvinningar. Sådana voro resultaten af Karl Gustafs vapen de två sista fälttågen och sådana resultater ge till frukt inga lysande freder. Det glänsande i frederna 1660 och 1661, nemligen att Sverge slapp från striden för så godt köp, och fick behålla så pass af eröfringarna 1658; detta allt var alldeles icke en frukt af Karl Gustafs vapen. Låtom hvarken nationalstolthet eller solblindhet för konunga-magten förmörka våra ögon! Det för oss lyckliga i Oliva-freden; derföre hafva vi att tacka förnämligast Frankrikes väpnade bemedling och sedan polska drottningens tronföljare-planer samt hennes dermed i sammanhang stående fredskärlek. Att vi, uti Köpenhamns-freden 1660, fingo behålla Skåne, Halland, Blekingen och Bohuslän; det var ej och kunde ej vara en frukt af de beständiga nederlag, som Karl Gustafs vapen lidit sedan October 1658. J)et var helt enkelt en frukt af Englands och Frankrikes och till en del Hollands väpnade bemedling, hvilka alldeles icke ville tillåta, att Dannemark skulle åter komma i besittning af sundets, båda stränder. Om dessa magter ej hindrat, så hade Österrike, Brandenburg och Dannemark kastat sig öfver Sverge och troligen frånryckt detsamma alla dess tyska eröfringar samt på köpet kanske Skåne, Halland och Blekingen. — Den andel, som i dessa freders lyckliga utgång faller på svenska sidan, tillhör, ej Karl Gustaf, — Svèrges historia är ej alltid dess konungars — utan svenska rådet och svenska folket. Svenska rådet och främst Per Brahe, som i denna svåra tidepunkt med ovanlig klokhet och kraft sammanhöll och ledde ärenderna; — och svenska folket, som lät sig ledas af detta råd och ädelmodigt beviljade, hvad fäderneslandet kräfde, så att Sverge 1660 likasom 1632 visade skådespelet af ett enigt, rustadt och i nödens stund ej förtviflande folk.

Freden i Kardis 1661 är sluteligen än mindre en frukt af Karl Gustafs vapen; ty just åt Ryssland hadeW)

vit behandlad *), och i mångas tanka bar hon af ingen Svensk bättre förtjent. Mig hänger hon vid hjertat; och jag kan ej tänka på henne utan tacksamhet**). * Hon är bättre än hon synes***). Man kan ej säga

detsamma om den aristokratiska faklion†), ur hvars

___________ ø

Karl Gustaf i stilleståndet 1658 nödgats inrymma en del af det svenska LifQand och Estland. År 1661 var det riksförmyndarnes raska rustningar och kloka politik; —« de och ingen annan, som åt Sverge återtogo, hvad Karl Gustaf sjelf redan hade, ehuru blott i stilleståndsform, afträdt.

) Dessa ord äro en stridshandske, utkastad mot oss Namnet är dervid icke ropadt; men enhvar, som kän-per

förhållandet, ser, att handsken ligger utanför vår dörr. Vi drista upptaga den.

**) Det heter, att tycke och 6mak kan ingen disputera. Denna gången måste vi göra ett litet försök; vi måste företaga en granskning af de anförda skälen till det anförda tycket.

***) Uttrycket är ett magtspråk utan bevis, och tillika en gåta utan förklaring. Kristina synes för olika åsigter i olika dagrar. Innan det blir visadt, hvilken af dessa åsigter menas med Prof. Geijers "synes"; och sedan i hvad punkt och mån Kristina var bättre än denna åsigt; innan dess sväfvar omdömet i luften, färgskiftande och obestämdt. Det säger sjelft ingenting; derföre kan också mot detsamma ingenting sägas,

†) Redan ordet "faktion", användt på Axel Oxenstjerna och hans ädla vänner, visar ovilja. Och sjelfva beskyll ningen I vi anse den orättvis. Den är i alla fal) så gåtlik och obestämd, att den hvarken kan försvaras eller bestridas, innan, lika som i föregående fall, det närmare uppgifves, hvilken åsigt af aristokraterna man menar. Gäller det Prof. Geijers här yttrade åsigter om dessa aristokrater, så våga vi påstå just det, "att de äro bättre, än de synas." Se det följande af denna Skrift.5t

kand hén i sjelfva yecke| ryckt Sverges spira *) för ait trycka den i ea starkare hand Mn hennes egeri **). Hen-

*) Vi vete ej, med hvad skäl nian kan påstå, att aristokratien hade Sverges spira i sin hand. Det var ju nemligen icke som aristokrater, utan i egenskap af förmyndare och blott tills vidare, som herrarna förde styrelsen; och år 1644 lemnade de åt den fullmyndiga drottningen spiran med samma rättigheter, som fadern fört den. Den grundpelare, hvarpå riksförmyndarne stödde sig och sin magt, var just den, att i allo bibehålla oför-kränkt konungens myndighet, ty derpå grundades deras egen, varande nemligen för tillfället representanter af samma konungamagt. — Det är också bekant, att Kriatina vid sitt uppstigande på tronen gepast regerade med lika sjelfmyndighet, som de flesta andra konungar; hvilket visar, att man åt henne genast lemnade den blot| för tillfället förda spiran, och att hon ej behöfde **till-ryeka" sig den,

AU Kristina ryckt spiran ur aristokraternas hand, är således för oss en gåta, emedan vi ej kunna medgifva, att spiran var i dessa aristokraters hand. Vi * veta ej heller hvarken, när eller huru bortryckandet skulle hafva skett. Icke kan man så kalla uppträdet vid 1630 års riksdag, då drottningen synes blott velat med reduktionsropet skrämma aristokraterna till mera undergifvenhet för hennes absoluta vilja. Men detta bevisar hvarken, att spiran, den lagliga svenska konungamagten, förut var i aristokratiens hand, ej heller att Kristina ryckte henne derifrån; ty aristokratiens liksöm kunglighetens lagliga magt var efter detta uppträde alldeles densamma som fömt. — Med* mycket mera skäl kunde man säga, att Kristina genom sitt obegränsade slöseri och genom sina grefve-privilegier försvagade tronen och ökade aristokratiens magt; och således åt denna aristokrati efterlemnade vid sin tronafsägelse 1634 ett långt större stycke af Sverges spira, än den vid hennes tronbestigning 1644 hade innehaft.

**) Detta vill säga l:o) Kristina har lemnat Sverges spira i Karl Gustafs hand, derföre att denna var "star*40

nes lättsinnighet, hennes slöseri, hennes ombytlighet hafva blifvit lika många fläckar på hennes minne. Men hon var en ung, en snillrik, en lidelsefull qvinna, uppväxt på thronens böjd, under skuggan af sin faders lagrar*). Och hon hade emot sig**) en efter Gustaf Adolfs

kare än hennes egen." — Ett så ödmjukt, så sjelfuppoffrande tänkesätt äfvereosstämmer alldeles icke med den stolthet, det sjelfförtroende, Kristina alltid visade. Vi beklaga den, som inför henne sjelf vågat gifya en sådan tydning åt tronafsägelsen.

2:o) Kristinas val af Karl Gustaf till efterträdare skulle enligt Prof. Geijer , härflyta från omsorg om svenska konungamagten.. Saken är ej otrolig; men förtjensten deri utplånades af ett sedermera motsatt förfarande. Ran-sakom skrifterna! Redan 1648, om ej förr, beslöt Kristina välja Karl Gustaf till efterträdare, till framtida innehafvare och försvarare af Sverges spira, af Sverges ko-nungamagt. Och likväl under de derpå följande sex åren gjorde hon allt möjligt för att med orimliga grefve-pri-vilegier och genom ett obegränsadt slöseri af kronogods och skatteräntor ända tül det yttersta försvaga samma konungamagt. Och då hon ändteligen i Karl Gustafs "hand tryckte Sverges spira", var nästan allt dess guld borta, till största delen af Kristina sjelf öfverflyttadt på de glänsande grefliga och friherrliga kronorna; oberäknadt det, som hon sjelf vid sin utresa

skamligt undansnillade. — Vi förstå ej, huru Prof. Geijer kan säga, att Kristina hänger honom vid hjertat. — I sanning I hans hjerta är for godt för ett dylikt appendix.

*) Hon uppväxte ock under rika lagrar, vunna af förmyndareregeringen, nemligen segrarna vid Bömitz, Wittstock, Leipzig, Juterbock, ra. fi. Hvarföre blott nämna "fadrens", konungens, men ej förmyndarnes, aristokraternas "lagrar." Kx ungve leonem! Månne ej också denna småsak är en följd af den riktning, som i Sverges historia endast ser dess konungars?

**) Uttrycket behöfver förklaring, nemligen i hvad hänseende aristokratien var "emot" drottning Kristina,41

död ånyo grundlagd *), sedermera djupt omkring sig gripande aristokrati, som hotade att uppsluka både thronens och folkets rättigheter. Jag vet, htflka förtjenster denna aristokrati har att åberopa, och hvilken nödvändighet kriget innebar. Hvad jag anklagar den för, är, att med öppna ögon hafva följt i rikets hushållning och inre styrelse1111)

i hvad hänseende den hotade att "uppsluka tronens lagliga rättigheter." Vi känna intet exempel, att riksförmyndarne hotade att "uppsluka" en enda konunga-magtens af Gustaf Adolf innehafda lagliga rättighet. Men väl finnas spär, att partiet ogillade Kristinas tilltag att regera på egen hand, utan rådets hörande; och var väl detta något fel? Och dessa store män, Axel Oxenstjerna och brodern Gabriel, Jakob De la Gardie, Klas Fleming, Per och Axel Baner vid rädsbordet; Jan Baner, Horn, Torstensson och Wrangel i lägret — dessa män, hvilka så ärorikt förde den omyndiga drottningens vapen, sft samvetsgrannt vårdade hennes rätt och förvaltade hennes rike; och hvilka sedermera de första åren, sedan hon tillträdt styrelsen, med tillgifvenhet och beundran låta sig af henne ledas; (se alla samtida författares uppgifter!) hafva dessa herrar förtjent, att man i form af förebråelse säger, att de varit drottningen emot, om de också talat emot några af hennes åtgerder.

*) Vi- känna intet bevis för den satsen, att aristokratien blef af förmyndarestyrelsen efter 1632 "å nyo grundlaggd." Vi känna ingen då skedd förändring, som förtjenar att kallas en ny grund laggd för samma stats-magt. Bortsäljandet och bortskänkandet af kronogods och skatteräntor, nästan uteslutande åt adeln, — detta var redan före 1632 i full fart.

**) Att en del af förmyndarnes hushållning d. v. s. försäljandet af skatteräntor och kronogods ledde till öfvervägande adelsvälde, det kan visserligen påstås; men att för öfrigt deras "inre styrelse" i det hela syftade till samma mål, för denna sednare sats käuna vi intet bevis.

Sid. 109 säger Prof. Geijer likaledes, "att denna förmyndare-styrelse gjorde rikets stadgar helt och hål-42

en plan *), som oundvikligen skalle leda til! sådana följder, — alf äfven för framliden hafva sökt försäkra delta nödens och våldets**) verk, — att hårdnackad! hafva motsatt sig alla försök till dessa verkningars hämmande***), — för att alltid derpå ha ve-

let i aristokratiens intresse," —- Att en och annan stadga, t. ex. den om adelns uteslutande rätt till köp af kronogods, härflöt från aristokratiskt intresse, medgifves. -— Men att säga, det stadgarna gjordes "helt och hållet i aristokatiens intresse"; denna beskyllning är orättvis. Deu, som närmare ville se den herrliga andan af Ax. Oxenstjernas styrelse, och huru litet den förtjenar en sädan förebråelse, honom hänvisa vi till Berättelser ur Sv. hist. VIII, p. 99—112, der vi ur sjelfva råds-proto-kollerna framdragit talande intyg mot dylika beskyllningar*

) Troligen menas försäljningen af kronogods och skatteräntor; men uttrycket är för hårdt. Det lägger egenskapen af beräkning, af plan, i det, som var nöd^ tvång. Ty se! år 1632 tillträdde aristokraterna förmyn-dare-styrelsen; men först 1638 och i dåvarande svåra betryck var det, som regeringen i betydlig min tillgrep krooogods-försäljningen. Man läse de vigtiga diskussior nerna derom, så visar sig klart, att det var ett nödens^ icke beräkningens verk. Att det i alla fall icke var plan ses af anmärkningen sidd. 42, 43,

**) Att kronogods-försäljningen kunde vara skadlig för riket], och att den stridde mot 1634 års regeringsform och i så mått0 var olaglig; allt detta kan med sanning ,sägas. Men åtgerden genomdrefs med iakttagande af de lagliga formerna. Något "våld" blef dervid icke utöfvadt. Uttrycket är ej blott för hårdt, för bittert, utan ock orättvist.

***) Orättvisa förebråelser! Ty märk väl! och om igen! l:o) Riksförmyndarne hade i regeringsformen 1634 (Prof. Geijer kallar den Axel Oxenstjernas verk) låtit insätta förbud mot försäljande af kronogods. 2:o) De hade i samma regeringsform låtit insätta, att , ifall krono-eller £kattPgods skulle mot detta förbud säljas eller bortgift13

lat grunda fäderneslandels förfall ning. Det må tillåtas mig att åberopa förr sagda ord: "I Sverge lemnade det

vas, då "äger konung, när han till hälsa eller myndiga år kommer, rättighet att, så snart han gitter, sådana återkalla och igentaga. 3:o) De hade 1638 åt kronan förbehållit rättighet att efter 1644 inom år och. dag återlösa de under tiden sålda kronogodsen. 4:o) Vid Kristinas anträde till. regeringen påmintes hon derom och riksförmyndarne yttrade, att hon kunde gerna till 2 eller 3 år utsträcka tiden för godsens återlösande. 5:o) år 1655, då Karl Gustafs ref^ duktion blef beslutad; (Prof, Geijer säger, att den blifvit billig och rättvis) "satte sig aristokratien" alldeles icke emot detta "försök", utan var tvärtom just den samhällsklass, som mest och i början nästan ensam understödde konungens förslag derom. — Efter öfvervägande af allt detta, anse vi det vara orättvist att säga, del kronogods-försäljningen var hos riksförmyndarne eo "plan, att oundvikligen uppsluka tronens rättigheter"; orättvist att säga, det riksförmyndarne "sökte' för framtiden försäkra detta verk"; orättvist att säga, det de och aristokratien hårdnackadt satte sig emot alla försök till hämmande af kronogodg-försäljningens verkningar.

Sluteligen och i allmänhet! Hvarföre så hårdt och så uteslutande tadla riksförmyndarne för denna krono-godslorsäljning; men deremot helt och hållet förbigå eller ock med lätta ord öfverhalka, att föregående konungat* på samma sätt afyttrat kronogods, och Gustaf Adolf äfvenså skatteräntor; och att den efterföljande konungen, Karl Gustaf, likaledes afyttrade en mängd gods medelst förpantning; hvilken åtgerd var blott en förklädd försäljning. Aristokraterne gjorde blott detsamma, som konungarne fore och efter dèm gjort. Hvarföre då tadla aristokraternas, men förtiga konungarnes åtgerd? Hvarföre får icke Sverges historia också här vara dess konungars?

Jag anar ett slags svar. Man åberopar riksförmyn-darnes villkor, att endast adeln skulle få köpa gods. An-? märkningen ar sann och åtgerden tadelvärd; dock mindre44

stora krig, hvari fäderneslandet tagit den ärofullaste del, så djupa inre missförhållanden; att Christina slutade med att öfverlemna deras lösning åt en annan hand" *).

Pag.64. Det gällde Bondeståndets existens, såsom ett fritt stånd i Sverge.

än vid första blicken synes. Man bör nemligen besinna, att detta villkor står i nära sammanhang med öfriga förhållanden; ty då räntorna och äganderätten af ett kronogods såldes åt enskild, så förvandlades hemmanet derigenom i sjelfva verket till ett frälsegods; men ett sådant kunde enligt häfd och lag egentligen blott af en frälseman besittas. — I sammanhang och troligen i följe häraf finner man ock af handlingarna i reduktions-kollegium, att den ojemnförligt största delen af de gods och räntor, som Gustaf Adolf sjelf afyttrade, blefvo afyttrade just — åt adeln.

Pag. 61 tadlar Prof. Geijer, att förmyndare-regeringen sålde kronans räntor af skattebönderna; och han gör det så, att läsaren tror denna slags försäljning vara en uppfinning af förmyndare-styrelsen, af aristokraterna. Men i sjelfva verket var det en uppfinning af konungarna och bedrefs redan af den store Gustaf Adolf sjelf †).

•) Vi veta ej hvilka desse "djupa missförhållanden" voro. Rikets skuld var 1641 ej en million daler smt, och Kristina bortgaf eller sålde sedermera kronogods af minst dubbelt så stor afkastning, som de, hvilka hennes far och förmyndare afyttrat.

Gustaf Adolf sålde och bortgaf gods. och räntor till en ränta af...... 217,643 dal. smt.

Riksförmyndarne d:o . . . . 128,208 d:o

Kristina myndig d:o . . . • 679,851 d:o Hon kunde dessutom disponera en betydlig del af den i westfaliska freden gifna ersättningssumman. Vi tro helt oförgripeligen, att några års fredlig och sparsam regering hade temligen lätt botat den uppkomna bristen. Att adelsväldet kunde med ofrälsemännens tillhjelp styras, det

†) 8e Stjcrnroans riksdagsbeslut I, 805 och Ehrensteens bevis pag. I ock 8. 145

Alt hafva gjort omöjlig fortgången af denna, genom hennes egen obetänksamhet alltför mycket befordrade plan, det är Christinas ära*). Hon hade i

visade 1650 års riksdag. — De "djupa, inre missförhållanden", som gjorde, att Kristina lemnade tronen, lågo helt enkelt — inom henne sjelf.

) Om aristokratien hade någon plan mot bondeståndets frihet, så tycka vi helt enfaldeligen, att Kristina med sina grefve-privilegier och med sitt bortskänkande och bortsäljande af kronobonde-gårdar och skattebonde-räntor befordrade denna plan, såsom äfven Prof. Geijer medgifver. Men att Kristina gjorde den "planen omöjlig', att hon "afklippt aristokratiens förhoppningar; hvilka bevis finnas för sådana påståenden? Kanske uppträdet år 1650 †). Men detta lemnade adelns magt oafkortad, dess förhoppningar oafklippta, fast för tillfället tillbakavisade. .Redan följande året tillväxte adeln än mera genom grefve-privilegierna och de åt samma stånd bortskänkta massorna af kronobonde-gods och skattebonde-räntor, genom hvilket allt det /'fria bondeståndet" blef i ganska betydlig mån förminskadt och inskränkt....

Är åter meningen, att Karl Gustafs upptagande titi tronföljare var den åtgerd, genom hvilken Kristina "af-klippte aristokratiens förhoppningar och dess plan" att utthränga bonden från besittningen af Sverges jord och "tillintetgöra hans frihet", så vilja vi dervid göra följande anmärkning. Om Kristina år 1649 hade med Karl Gustafs val till tronföljare nyssnämnde plan, hvarföre nästan tillintetgjorde hon den genom att sjelf sedermera 1649—1654, åt samma adel sälja och bortskänka en så oerhörd massa af Sverges kronobonde-jord och skattebonde-räntor?

Dessutom, månne det kan bevisas, att en aristokratiens plan mot bondeståndets frihet gjordes genom Karl

†) Professor Geijer yttrar pag. 106, "att med 1650 års uppträden Tar reduktionsfrågan väckt?" Den ▼ar vida Si dre. Se Albrekts, Margaretas, Karl Knutssons, Johans, Karl den niondens räfster ra. m. och äfven vid 1644 års riksdag hördes tydligt att frågan ej var inslumrad.52

stora ögonblick ett stort mod och en genomtrëngan-de blick. Hon har med lika mycken beslutsamhet af-klippt aristokratiens förhoppningar och tillbakavisat de mot henne sjelf riktade anslagen af en lägre, föga mindre herrsklysten fak tion, som ibland sig äfven räknade betydande personer. Fruktan har hennes sinne ej känt. Men det var folkets önskningar hon gick till mötes, då hon mot de Storas i det yttersta förlängda motstånd*)

Gustafs val omöjlig? mark väl, omöjlig! Har man ej ofta sett krigiska konungar i nöd och penningebrist kasta sig i aristokratiens armar och bevilja dess fordringar? Jflånne ej den ofullständiga 1655 års reduktion var följden af ett sådant redan till någon del inträdt förhållande? Och slutligen: Månne adelsvälde var 1660 mer "omöjligt" än 1649 ?

Af allt detta följer: l:o) Kristina har under hela sin regering genom oafbrutet bortgiftande och försäljande af bondegods "med öppna ögon följt en plan, som oundvikligen skulle" undergräfva bondeståndets existens som fritt stånd; detta är ett faktum, en verklighet, äfven af Prof. Geijer erkänd; och vi anse den vara Kristinas vanära. 2:o) Deremot, att Kristina "gjorde omöjlig fortgången häraf", är ett påstående, som hvilar på tydningar, gissningar inom blotta möjlighetens rike, och rakt stridande mot verkligheterna. Sådan är grunden för hennes "ära."

*) Detta är den sedan pfaltsarnas tid uppkomna, ännu gällande historiska traditionen. Den hänger tillhopa mèd samma dynastis anti-aristokratiska politik. Men ran-sakom skrifterna! Det finnes intet säkert bevis, atfr arn stokratien var emot Karl Gustafs förmälning med Kristina och hans deraf följande tronbestigning. Deremot finnas skäl, som utvisa motsatsen, t. ex., att Karl Gustaf och Kristina fingo, oaktadt det tidiga kärleksförhålr landet, upptäxa tillhopa; och att Karl Gustaf ofta sedermera kallades till hofvet, som lekkamrat åt unfga drottn ningen; och slutligen, att hufvudmännerna för Ofcenstjern-4?

lyckades att fredligt förklara Carl Gustaf för thronföljare. Sin band ville hon ej gifva honom utan sitt hjerta,

ska partiet år 1648, innan de biföllo Karl Gustafs tyska* öfverbefäl, oeftergifligt fordrade och äfven tilltvingade sig Kristinas löfte, att äkta Karl Gustaf. När således aristokratiens hufvudmän icke motarbetade utan tvärtom yrkade Kristinas förmälning med Karl Gustaf, så kaq man ej heller påstå, att aristokratien "i det yttersta" motstod Karl Gustafs tronföljd. Men den stod emot det föreslagna sättet> och med rätta; ty 1619, då Kristina framkom med förslaget att utnämna Karl Gustaf till efterträdare, var hon 22 och han 26 år gammal; hon redan känd för nycker, stolthet, ombytlighet; han för äre* lystnad och stora egenskaper; båda "lidelsefulla." Att äkta Karl Gustaf ville Kristina icke lofva, och sin föresats att nedlägga kronan hade hon ännu icke röjt. Maii besinne förhållandet! en 22-årig sådan drottning och eo 26-årig sådan tronföljare, och den sannolika eller åtminstone ganska möjliga utsigten till två täflande stammar, hvardera med arfsanspråk på kronan; och allt detta utan någon slags nödvändighet! Rådef kunde ej annat än af* styrka ett så vidunderligt förslag och hvarje opartisk, som genomläser diskussionen härom*), skall icke blott gilla motståndet, utan anse som ett af de skönaste dra* gen uti vår historia det mod, den ädla öppenhjertiga het, hvarmed rådet sökte afböja det för fädernesländet så vådliga försöket, och det under tydlig fara att falla i både den varande och den blifvande regentens ytter* ata onåd.

Vidare! Vi hafva i nyss åberopade del af våra berättelser, genom framdragna handlingar dessutom fidaga-laggt, att icke blott de "stora" utan äfven preste- och borgare-stånden vid 1649 års riksdag i början motarbetade, ja att Karl Gustafs egna anhängare ogillade öcfi fruktade det vådliga tronföljare-förslaget* Hvarföre talas då ensamt om de "storas motstånd", och var détta "motstånd" ett fel, hvarföre förtiga> att det också de* lades af de små?

*) Se Beritt ur Sr. Hitt. XI. tfl-37.4$

hvilket han kanske*) engång hade ägt. Hon nedlade sin krona for att lefva for vetenskap och konst i gladare luftstreck. Hennes ombyte af religion vill jag hvarken försvara eller ursäkta. Men den, som är bekant med den lika andelösa som hjertlösa**) karakteren af den tidens Svenska orthodoxi, känner sig äfven härutinnan böjd att föredraga ett mildare omdöme.

Pfaltziska husets politik var i flera afseenden ung. Man kunde kalla den en sammansättning af Carl IX:s och Gustaf Adolfs; utan denne sednares milda storhet; men utan den föires blodiga strängbet. I allmänhet var dess synvidd inskränktare; dock ännu stor nog hos Carl Gustaf, som bade utbytt Gustaf Adolfs Europeiska politik för en Skandinavisk***).

*) Läs säkert i st. f. kanske; sedan Kristinas kärleksbref till Karl Gustaf nu mera blifvit upptäckta och framdragna.

**) Den tidens ortodoxi representerades af den nitiske och kraftfulle Rudbeckius, af den milde och ädle biskop Bothvidi, den för undervisningsverken i bredd med Rudbeckius nitälskande erkebiskop Paulinus samt efterträdaren Lenæus; och i nästa generation alstrade samma ortodoxi svenska kyrkofäderna Spegel, Gezelius och Svedberg, psalmsångaren Arrhenius m. fl. Denna så kallade "andelösa och hjertlösa ortodoxi" hade också varit tillfredsställande för en Gustaf Adolf, eh Axel Oxenstjerna; men skulle ej vara det för en Kristina? Det var af kärlek till denna ortodoxi och för att åt densamma bereda trygghet eller seger, som den store konungen kastade sig och Sverge i trettiåra kriget och uppoffrade sitt eget lif. Och likväl — då det gäller ett Kristinas fel, kallas denna ortodoxi "andelös och hjertlös!"

***) Vi kunna ej instämma häri. Karl Gustafs planer på Preussen, Kurland, Polen och hans äfventyrligaVi hafva slutat den föresatta granskningen af tvenne blad i Prof, Geijers Trenne Föreläsningar. Denna gransk«-ning hade kunnat betydligen utvidgas. Vi lemna sådan! derhän. Det anförda torde vara för ändamålet tillräckligt. Vi sakna tid och läsaren troligen tålamod, att så genomgå det öfriga; hvartill vi också erkänna oss i många fall ej äga tillräcklig sakkännedom. Några strödda anmärkningar måste dock ytterligare bifogas.

Pag. 102 låses: "Det allmännas tjenst hade så* "ledes blifvit ett hufvudbegrepp af adel. Det var det be* "grepp, under hvilket den store Gustaf Adolf emottog "den Svenska adeln. I detta begrepp har han varit en "Adelskonung; men hans fader, hvilken kallades en "Bondekonung, hade kommit upp dermed."

Att adeln, såsom i äldre tider förnämsta och ofta enda representanten af det allmänna, tillika hade från samma

tider åliggandet att förnämligast vårda och tjena detta allmänna, det är kändt och erkändt. Äfven Prok Geijer säger i denna skrift pag, 91, att adeln redan un* der folkunga-ätten förvandlades till ett "slags tjenst* adal" och längre ner på samma sida kallar han den e* "krigisk hof- och tjenstadel." Det är således e»

delnings-forslag äro allmänt kända och de fortsattes ända till slutet af 1658. Sådana förslag kunna ingalunda förenas med en "skandinavisk pelitik", »tan kasta sig helt uppenbarligen in i den stora europeiska. Teekeo till en riktning, som utan europeisk tillsats förtjenar namn af skandinavisk, visar sig blott på sista året af Karl Gustafs lefnad; men endast såsom en skymt, och, tilläggon* det, såsom en följd af omständigheternas tvång, hvilka ej mer tilläto de förra europeiska planerna.

4.so

motsägelse, en origtighet, ja till och mèd en orimlighet att påstå, det Karl den nionde kom upp med en åsigt, ett begrepp, som var så gammalt, så i sjelfva saken liggande.

Betraktom frågan om uppkomsten af 1634 års regeringsform! Pag. 66 läses: "I hvad förhållande Axel "Oxenstjernas i Konungens namn författade och införda "Regeringsform stod till Gustaf Adolfs egna afsigter, är "en fråga, hvars besvarande har stora svårigheter." Här tvekar Prof. Geijer och är osäker om förhållandet. Pag. 108 kallas den "Axel Oxenstjernas regeringsform"j och pag. 119 säges: "vi känna dess (regeringsformens) verkliga upphofsman." Här och flerestädes är osäkerheten försvunnen och Axel Oxenstjerna anses för 'Verkliga upphofsmannen." — I Prof. Geijers svenska folkets hist. pag. 288 del. 3 läses: "Att rikskanslercns förslag (till regeringsformen) i det hela blifvit af Gustaf Adolf > gilladt; derom äro vi öfvertygade." Här uppgifves således Gustaf Adolf, såsom "regeringsformens egen-telige upphofsman"; då nemligen konungen både befallt förslagets uppgörande och sedan gillat "det hela af dess innehåll." Hvilken af dessa trenne åsigter är nu den rätta?

Betraktom hvad, som säges om syftningen af samma regeringsform! Pag. 99 läses: "Axel Oxenstjerna "sökte att inkorporera hela den Svenska tjenstestaten "med adeln: och hans Regeringsform af 1634 åsyftar "på en gång ett adels- och ett ämbetsmannavälde." I Prof. Geijers svenska folkets hist. del. 3, pag. 288, säges tvärtom: "1634 års regeringsform utbildar, hvad "Gustaf Adolfs regering grundlagt, nemligen att mot adeln51

"sätta ett från konungen utgående embetsmannavälde." Således5 år 1845 säges, att regeringsformen sökte sammansmälta, "inkorporera adeln med ämbetsmannavälde t"j men år 1836sades, att "regeringsformen satte ämbetsmannaväldet hiot adeln." Hvilkendera åsigten är den rätta? Troligen den äldre. Den till tiden sednare, ur de tre föreläsningarna citerade uppgiften, tyckes stå i sammanhang med en hos Prof. Geijer på de sednare åren besynnerligt nog framträdande ovilja mot Kristinas förmyndare. De trenne föreläsningarna vittna nogsamt om denna sinnesstämning, oaktadt det beröm, som deri nästan reservationsvis om denna styrelse förekommer.

Ytterligare om samma regeringsform! Pag. 67 och 104 säges, "att den har inkräktat på konungens magt"} "att "den mycket och väsendtligen ingriper i konungens rättigheter." Pag. 67 säges ock: att "Gustaf Adolf ingenting velat uppoffra af tronens rättigheter." I svenska folkets hist. 5, 288 säges att "Gustaf Adolf gillat det hela af denna regeringsform." Alltså! Gustaf Adolf ville ingenting uppoffra af tronens rättigheter; mea Gustaf Adolf har gillat det hela af don regeringsform, "som mycket och väsendtligen inkräktar på tronens rättigheter." Detta låter svårligen samman-jemka sig.

Samma pag. 67 säges: "det står fast: Gustaf Adolf hor ingenting velat uppoffra af tronens rättigheter" — Anmärkom, att Gustaf

*) Gustaf Adolf ökade riksrådets och minskade fdlj-akteligen si fi egen (tronens) magt i märkbar mån. — Enligt Wildes Hist. pragmat. p. 562.Kt

Adolf, den konung, "som ingenting ville uppoffra af tronens rättigheter", sålde både kronogods ocb skatteräntor. Men när efterföljande förmyndarestyrelse 9 aristokraterna, fortsatte samma försäljning, så kallas det pag. 63 ett "våldets verk", "en plan att uppsluka tronens rättigheter." Huru förena dessa motsägelser!

Ytterligare om regeringsformen 1634. Pag. 104 säges, "att denna regeringsform för första "gången antog rådet

som medelpunkt för förvaltningen." Yttrandet styrkes ej med bevis, och vi känna inga sådana. Tvärtom finner man konungen vara anlagen som regeringens medelpunkt, enligt 3 och 57—63. Vid genomläsningen af dessa sednare synes, hur orättvis den förebråelsen är, att aristokratien velat med denna regeringsform sätta "rådet till medelpunkt" och, som det heter på ett annat ställe, "inkräkta på tronens rättigheter."

Ytterligare om samma Regeringsform! Pag. 67 läses: "Ofrälsestånden ha oupphörligt protesterat mot dess (regeringsformens) yrkade giltighet 'utöfver minderårigheten." — Anmärkon^! Samtliga ständerna, således äfven de ofrälse, yttra i riksdagsbeslutet 1644, §.6: "Ty vele vi Hennes Majestät underdånigen hafva påmint, att regeringsformen måtte med flit öfverses och så på dess kongl, kröning med alla riksens ständers samtycke till evärdelig lag blifva införd och stadfäst."

Mera om samma regeringsform! Pag. 104 yttrar Prof. Geijer, att den mycket och "väsendtligen ingriper \ ständernas rättigheter och stympar ocb åsidosätter des-*33

aas formar/' — ¥w satsen lemna» ktf#t nrøidt bevis fia, att rog^Mngsfcrncn tor vissa Cail tillät utgett i stUlet far riksdagar. JMeo del fir ju ftltaänt këadt och jI Prof. Geijer .ofta och på samma sida och 4 syjmerhet pag. 100, 101 medgifvit, ati förra svendia konungar, røb øtt Gustaf Adolf sjelf røvände sådana ttøtøU och vid sioø rijtødagsbpslut förbigiogo ständerna j lå^gt hör gre grad te regefing^forme^ J644 gjorde. Således y^r det j? tydligen körningarna, hviJta., em fø kallas» och i vida större grad "styrøpøt och åsidosatt" represenUtioosformerfta. Regeringsformen 1$34 MPfHog dessa former sådana, de då förefunnos, øtaø i någon mån "stympa eller åsidosätta deip."

Oss synes derföre ganska otäüvist att sålunda beskylla aristokratien för det, som år egentligen konungarnas verk. Än mer, då man besinnar följande. Kanl Gustaf begagnade landskapsmöten i stället för riksdagar. Det var att stympa representatioosforroen. Aristokratiska förmyndarestyrelsen låt 1660 i den omarbetade regeringsformen intaga ett förbud mot dylika landskaps-' mötens användande i stallet för riksdagar5 det var att skydda representationsformen. Karl den elfte höll det oaktadt landskapsmöten om igen och förnyade således stympandet.

Hvilkendera år det nu som stympat representa-(ionsformen; konungarna eller aristokratien?

Pag. 74 läses om frihetstiden: "att i denna mängd af särskilta intressen" inbringa någon enhet, var omöjligt; men de kunde åtminstone reg-54

leras i större massor. Deraf partiväsendets nödvändighet." — Pag. 117 läses om samma frihetstid: "hvad den (adeln) ej mer kqnde verka såsom stånd, måste den verka såsom partir Deraf partiväsendets nödvändighet."

Sådana raka motsägelser gå nästan för långt, häldst när man ser, att den ena tydningen yttrades den 22, och den andra den 26 Nov. Oss synas båda, oaktadt all deras skenbara djupsinnighet, vara lika äfventyrliga. — Månne ej partiernas uppkomst lättast och rättast förklaras genom den visserligen enkla, triviala, dock säkra sanningen, att under svaga styrelser sönderfalla nationerna i partier?

Pag. 114 läses: Karl den tolftes "femtonåriga frånvaro har pröfvat Svenska folkets konun-gatrobet; och likväl var det ej folket, sora blef honom otroget." — Uttrycket är orättvist; för att ej nyttja hårdare ord. Vi veta, att allmogen deltog i riksdagarna 1710 och 1714. I våra arkiver finnas många uppsatser, som visa äfven ofrälse ståndens bittra missnöje med ärendernas gång och i sin Teckning af Sveriges Tillstånd under Frihetstiden pag. 17 berättar Prof. Geijer sjelf, att Ständerna 1714 "ville uppdraga regenngen åt prinsessan, sätta henne ett ständernas utskott vid sidan och på egen hand göra fred." Innan nu Prof. Geijer visar, att adeln och prelaterna voro mot konungen "otrogna", eller att de voro det på annat sätt och i högre grad än det med kursiv stil utmärkta folket; intill dess har yttrandet alltför mycken bismak af partiskhet, af orättvisa.&&

Något i samma väg läses pag. 101, neinligen, att "Karl den nionde emot de af Johan III åter-väckta aristokratiska ocb prelatiska unionsplanerna med Polen och Rom — satte den Svenske bonden, borgaren ocb presten."

Märk l:o) Några svensk-prelatiska unionsplaner med Rom vid denna tiden känna vi icke. Vt önska se bevisen derför. Vi tro, att det var, icke svenska prelater, utan en svensk konung Johan III, som uppfann^ hyste och

påyrkade denna unionsplan med Rom. De af svenska presterskapet, ej blott prelaterna, som följde konungens önskan, gjorde det, öfvertalade, lockade eller tvungna. Detta är allmänt kändt. Man kan ej uppte något svenskt presterligt parti, knappt någon enda prest, som i betydligare mån framstår som uppfinnare eller sjelfmant befordrare af denna romerska unionsplan. De yisa sig alla som medel i konungamagtens hand. Se Geijer Sv. folk. hist. 2, pag. 248.

Märk 2:6) Johan den tredje fick i dessa rörelser biträde icke blott af "prelaterna", utan äfven af en stor skara bland det lägre presterskapet i hela riket. Dessa sednare gjorde sig lika delaktiga i felet, som prelaterna. Men likväl nämnas blott "prelatiska" unionsplaner !

Märk 3:o) Prof. Geijer yttrar, att "mot dessa prelatiska unionsplaner med Rom satte Karl den nionde den svenske presten" (märk antitesen mellan prelat och prest!) Förhållandet var, alt ingen bland svenska biskoparna, prelaterna, gjorde något serdeles motstånd, då hertig Karl 1593 afskaffade Utur***

giens lemningar och stadgade lutherska läran. Märk ytterligare, att det var med deras, prelaternas, lika-mycket som med de andras, presternas bifaH, som Uppsala möte afslutades. Hvarföre då, när frågan var om en förtjenst, om Uppsala möte blott nämna "presten"; och förra gången när det var frågan om ett fel, om liturgien, blott nämna "prelaten"; fastän i bägge fallen båda parterna hade lika andel i såv&i fel som förtjenst. 1 sanning, det smärtade oss att efter Prof, Geijer läsa en sådan fras.

Hela denna granskning har varit oss smärtsam och det är högst ogerna, som vi nödgats uppträda emot denna författare. Företagets våda faller enhvar i ögonen. Prof. Geijer åtnjuter för närvarande ett ganska stort anseende. Hans lärdom, hans snille, hans många förtjenster hafva i hög grad förvärfvat honom sina landsmäns beundran, kärlek och förtroende. Omständigheter hafva om möjligt än mera upphöjt hans opinionsplats. Från 1819 till 1837 stod han som författare i spetsen för det konservativa partiet och blef naturligtvis af detsamma upphöjd och beprisad, och hans infall, och hans epigrammer framställda som osvikliga och afgörande domslut. Från 1838 tills nu har han på samma sätt stått i spetsen för det liberala partiet*). På det postament, som konservativa sidan förut

*) Prof. Geijer har varit en historisk person, måhända i än högre grad, än han varit en historisk författare; han har lefvat mer i samtiden, än i forntiden. Pen gamla regimen står i nära samband med Prof. Geijer87

åt bonom uppbyggt, hafva de liberala sedermera rest en ny öfverbyggnad till än mera upphöjande af sin förnämsta taleman och hjelte. Der står nu Prof. Geijer , Vördnadsvärd genom sma personliga egenskaper, fruktansvärd genom sitt snille, sin lärdom, sin ställning och dertill omhuldad af svenska nationens kärlek och i synnerhet beskyddad af det parti, de tidningar, som leda kanske nio tiondelar af svenska allmänheten. Att angripa en person i denna nästan oangripliga ställning; att angripa honom för en skrift, hvilken det mägtiga, nästan allsmägtiga partiet vill utgifva för sitt historiskt-politiska evangelium; att angripa honom för satser, i hvilka han har den stora, allmänna opinionen på sin sida; •— i sanning, man gör ej ett sådant angrepp för roskull.

Och likväl voro dessa betänkligheter på långt när icke de svåraste. Det är ojemnförligt lättare att gå till fejd mot en fruktad fiende än mot en älskad och vördad motståndare. Dubbelt smärtsam är den strid, då man lider ej blott af de sår, man erhåller, utan ock af dem, man sjelf kan möjligen gifva. Det finnes ett andeligt fadderskap, till och .med faderskap; personer, till hvilka man står i en outplånlig förbindelse för sin andeliga utveckling. I en sådan föreställa vi oss att mer eller mindre hela den yngre och medelålders-generationen står till Prof. Geijer. At min-

före 1858; och det med 1840 till magt komna partiet hänger lika nära tillhopa med Prof. Geijer efter 1838. Detta ämne är bäde vigtigt och intressant. Tiden tillåter dock ej att här utföra detsamma.88

stone erkänna vi detta vara händelsen med oss. Hvad Prof. Geijer säger om sitt förhållande till Kristina, det säga vi och med långt större skäl om vårt förhållande till honom; "vi kanna ej tänka på Jionom utan tacksamhet"; tacksamhet för hvarje ren njutning, hvarje ny och ädel utsigt öfver lifvet, som hanß herrliga snille gifvit., Så mycket mera smärtsamt är det oss, att mot den älskade och vördade läraren taga till orda och det med sådana anmärkningar, som här skett. Men vi måste det.

Vi måste det å vettenskapens vägnar. Också den har sina fordringar, bestämda, oeftergifliga; det gamla, kända:

amicus Plato, amicus Aristoteles, sed magis arnica veritas. I vettenskapen gälla endast sanning och sak, och ingen personlig konsideration, ingen personlighetsprincip, om ock aldrig så förstärkt. Det är vettenskapsmannens pligt, att efter förmåga befria sitt ämne från hvarje skugga, hvarje skef uppfattning, hvarje origtig uppgift; att mot allt sådant högtidligen protestera. För närvarande gälla i svenska historien Prof. Geijers ord såsom orakelsvar, från hvilka intet vad finnes. Hans historiska epigrammer och infall gå och gälla man emellan såsom klingande mynt. Nu tro vi oss med säkerhet hafva funnit, alt en god del af detta mynt icke håller profvet; att dess klang är bättre än dess halt. Vi hafva då ansett som vår pligt att utsäga det, att protestera mot de origtiga uppgifterna. Vi hafva ej förhastat oss dermed. Många af de här anmärkta satserna förekomma redan i äldre skrifter, men i synnerhet i de år 1840 tryckta trenne89

bihangen till litteraturbladet (nästan hela Prof. Geijers tredje föreläsning är egenteligen blott en ordagrann uppläsning, af hvad der finnes tryckt). Redan då väckte dessa besynnerliga satser vår uppmärksamhet, vårt ogillande. Vi hafva tegat i hopp, att en annan skulle åtaga sig det oangenäma åliggandet att mol dem uppträda. Men fåfängt. Under tiden växte och stadgades vår öfvertygelse om lärornas origtig-het. Efter fem år har Prof. Geijer återigen framkommit med samma satser, beledsagade af än bjer-tare och skarpare tillägg, och denna hans sednare skrift har af sitt parti, det talrikaste, det högljuddaste, blifvit mottagen och hälsad såsom ett osvikligt evangelium, såsom en samling historiska trosartiklar. Det är ej längre tillåtet, att af kärlek och vördnad för personen, låta genom en bifallande tystnad en mängd i vår tanka origtiga uppgifter och åsigter rotfästa sig såsom vettenskapliga sanningar. Vi hafva ansett oss förpligtade att deremot uppträda och att för vår ringa del reservera oss mot de här ofvan granskade och flere dylika af Prof. Geijer framkastade historiska satser.

Det är en stor skilnad emellan att ha rätt och få rätt. Vi tro oss om det förra j men icke så om det sednare: åtminstone ännu icke på någon tid. Vi känna alltförväl de länge och djupt rotade fördomar, de stora och mägtiga intressen, som tala emot oss; till och med, att ultra-aristokratien skall blifva missnöjd. Vi veta på vår sida ej mer än två magter: men de heta rätt och sanning.Med dessa bundsförvandter hoppas vi ock på framtida seger. I det närmaste äro striderna mot aristokratiens öfvervigt hos oss utkämpade. Det uppväxer ett nytt slägte, hvars hjerta icke blifvit förbittradt, hvars åsigter icke blifvit förskefvade af deltagandet i den föregående striden. Deras sanningsälskande sinne skall skynda att göra rättvisa åt fordna motståndare. Deras ungdomsvarma sinne skall glädja sig åt att se de fosterländska minnena stråla i egen, af intet partihat fördunklad glans. En ungdomligt frisk morgonvind skall snart bortblåsa det dam, som under och efter förflutna strider förmörkande laggt sig öfver många af minnets skönaste blommor. Det skall komma en ny tid och en ny Sverges historia.

SVAR

TILL

PROFESSOR FRYXELL

AF

E. G. GEIJER. STOCKHOLM.

TRYCKT BOS L. J. HIERTA, 1846.Herr Professoren D:r Fryxell har ändtligen utfärdat sitt manifest. Jag säger *ändtligen*. Ty af en tidning ser jag, att detta manifest, betitladt: *Om Aristokratfördömandet i Svenska Historien, jemte granskning af trenne blad i Prof. Geijers föreläsningar,* varit, såsom det säges, »länge på förhand omtaladt och ~med otålighet väntadt»Jfr Svenska Minerva d. 2 sistl. Dec., der också den upptäckt göres, att till mitt historiska utkast om Frihetstiden i Svenska Akademiens Handlingar, inga nya källor blifvit nyttjade; hvarpå länder till svar, att detta utkast är skrifvet efter *Sekreta Utskottens Protokoller*, hvilka handlingar af den tidens i sjelfva verket högsta regeringsmakt under riksdagarna här för första gången blifvit i sammanhang rådfrågade. *Rådsprotokollerna,* bland hvilka Minerva förmenar att ett och annat blifvit påsedt, hafva deremot vid detta arbete *icke* blifvit begagnade; om jag undantager de meddelanden derur, för hvilka jag har att Meka Herr Landshöfding Järtas vänskap.. Skriften har också blifvit likasom med en harmonisk treklang af bifall hälsad utaf *Minerva*,

Morgonen och *Post- och Inrikes Tidningen:* hvilken sistnämnde förliknar Herr Fryxell vid en ny, för fäderneslandet sig uppoffrande, Curtius.

Jag må begynna med den bekännelsen, att jag i det längsta lefvat i en lycklig okunnighet om den mig hotande faran; hvarföre jag ock nu som4

bast häller på att hämta mig efter det hårda slaget. Herr Professor Fryxell har duktigt lexat upp undertecknad, strängare än jag, som med nöje så ofta sett honom biand glada lärjungar, haft anledning att förmoda. Jag har mer än en gång bevistat hans examina anniversaria, på den tiden, då han var en så omtyckt lärare i hufvudstaden. Herr Professorn var merendels då vid det fryntligaste lynne. Vid den nu med mig anställda examen bär han deremot en ganska mulen- uppsyn. , Han är gravitetisk i sitt väsende, patetisk i sina. åtbörder. Jag måste tillstå att det kläder honom vida mindre. Också lärer han ansett tillfället för mera än vanligen högtidligt. Han har gjort stora anstalter och tydligen räknat på en talrik och förnäm publik. Han har låtit sjelfva akten föregås af en illumination med transparenter, föreställande, om jag ser rätt, Sverges Anor. Man ser honom gå omkring och förklara dessa taflor med häftiga, dock värdiga, gestikulationer inför ett vördadt publikum. Man hör honom omtala en tillämnad ryslig eldsvåda i Svenska Historien, en riktig konspiration, ämnad att spränga i luften allt hvad dessa Sverges Anor ha beundransvärdt och lysande. Man hör honom bedyra farans höjd och sitt eget dygdiga uppsåt att utan alla konsiderationer motarbeta och qväfva densamma. Professorn förmenar nemligen, att Historien, som har eld i sig, också behöfver en försäkrad tillgång på vatten, hvilket han derföre företagit sig att hålla densamma tillhandä. Han pekar på de af honom anlagda flerfaldiga vattenledningar, rikliga nog att släcka alla eldsvådor i Svenska Historien; så att ingenting numera hindrar att hela det historiska fältet må bli en lekvall för oskyldig71

barnaro. Efter dessa preliminärer vidtager sjelfva examen med mig, till hvilken vi skola återkomma. Men denna akt har ej blott ett förspel, utan äfven ett efterspel, i hvilket sistnämnda Hr Professorn visar undertecknad upphöjd på ett »postament». Detta är nu visserligen uppfördt af mycket olikartade materialier, med konservatift underrede och libefal topp, derföre i sig sjelft osammanhängande och lutande till fall. Likväl försäkrar Professorn, atfr det är det farligaste i verlden att röra dervid. Den nye Gurtius har emellertid tagit sin själ i sin hand och beslutar att ruska derpå. Följden har man för ögonen. , Postamentet ramlar — och jag ligger der. — Det är verkligen ett stort spektakel, hvarigenom Herr Professorn likväl inlägger dubbel ära. Sedan han nemligen bevisat att jag är svag i Historien, omvänder han sitt argument med försäkran, att Historien ingalunda är svag i mig, utan att jag tvertom är en historisk person, en politisk notabilitet, hvarom allt Professorn antyder att han skulle kunna meddela mera, än han nu för tillfället medhiuner. Det torde väl komma i sinom tid. — Emellertid tillkännagifver han spektaklets slut för denna gäng och rekommenderar sig.

Man finner att Professorn lagt mig det temmeligen nära att upptaga den utkastade stridshandsken till ett politiskt tornerspel, i hvilket jag likväl skulle förmoda, att vi begge, — jag gammal och Hr Professorn redan utöfver stadgans ålder, — ej skulle taga oss synnerligen väl ut, i anseende till bristande skicklighet i manégen. Jag tror att vi ej böra roa allmänheten med ett sådant skådespel på vår bekostnad. Skomakare blif vid din läst, heter det, — och skolfux vid din bok, torde man tillägga6

om oss båda. Herr Professorn bedyrar också sjelf med stor ifver, att han endast fattat posto på Vetenskapens ståndpunkt. Jag tillstår att det ser ej alldeles så ut. Emellertid vill jag derutinnan taga honom på orden; och i det följande skall {hufvudsakligen blott blifva fråga om de historiska facta, som blifvit tvistiga oss eméllan, samt om deras sammanhang.

Jag begifver mig i detta afseende genast till sjelfva meltanstycket af Hr Professorns skrift, der ett sä långt syndaregister är på mig noteradt en* däst ur tvenne blad af mina trenne föreläsningar. Hvad skulle det. ej hafva blifvit, om Hr Professorn bevärdigat dessa föreläsningar med en granskning i deras helhet. Inskränkningen af stridsfältet är för mig ofördelaktig; isynnerhet som Professorn från sin valda position gör oupphörliga utfall till .höger och venster. Härvid händer dock ej sillan att han vågar sig för läugt. Det torde komma af ett öga mindre vändt vid terrängen. Ty denna bestämmes äfven här af Svenska Historien i sitt sammanhang. Men i detta

sammanhang synes Professorn vara mindre stark, än i berättelserna om vår Historias intressanta partikulariteter.

Det är sidan 24, som Professorn börjar sin examen med mig. Han kommer dertill med hufvudet helt varmt af den nya5 upptäckten om den stora konspirationen emot Aristokraterna i Svenska Historien. — »Vi hafva sagt» — så heter det — »att svenska häfdatecknare begått orättvisa emot svenska adeln». — Jag lyssnar och frågar mig sjelf: månne alla Svenska häfdatecknare falla under denna anklagelse? — Kanske alla utom Professor Fryxell. — Men hörom vidare!7

cJu mer vi forska i häfderna,» — heter det sidan 3 — »desto klarare framstår den vår öfvertygelse, att svepska adeln och aristokratien har af flere våra häfdatecknare blifvit behandlad med obillighet och orättvisa.» — Således af flere våra häfdatecknare; men af hvilka? Man tänker naturligtvis genast p& de förnämsta. Är det väl den hederlige Lagerbring, som visat ett sådant adelshat? Omöjligt. — Eller Dalin? — Intet spår dertill. — Eller Botin2 Han deklamerar i sin ofullbordade Svenska Folket$ Historia något emot medeltidens katholska hierarki. Att aristokratien har öfver honom att beklaga sig kan jag ej finna. Han egnar tvertom en särskild uppmärksamhet fit Sverges stofe män under denna tid, ehuru de nästan [-samt-]igen-] {+samt-]igen+} voro tristokrater. Hvad haa i den historiska afdelningen af sin Beskrifning om Svenska Hemman anför om reduktionen, är grundadt p& lag och bevis. — Lagerbring, Dalin, Botin höra således ej till den stora sammansvärjningen *). Yi måste söka närmare upplysning.

) Den flitige Werwings Sigismunds och Carl den niön-des Historia, författad enligt offentliga handlingar, granskad af så sakkunnige män, som Ornhjelm, Lejonmark och Elias Palmsköld, samt slutligen utgifven af v. Stiernman, lärer ej heller dertill kunna räknas. Om Widekindis K. Gustaf Adolfs Historia i sin första upplaga år £680 blef, på K. Carl den elftes befallning* indragen för att rättas (den första delen utkom sedan 169i), så lärer väl detta på denna tid ej ha skett för något aristokrat fördöm an de hos författaren. Chemnitz's Historia om Svenska kriget i Tyskland skrefs under Axel Oxenstjernas ögon, I Puffendorfs Historia om samma krig, och om Svenska sakerna intill Christinas afsägelse, har jag ej heller kunnat upptäcka något adelshat.8

i

En sådan synes gifven sidan 16, der det säges: »Andra och ej minsta orsaken till svenska adelshatet har varit svenska konungamaktens politik och den färg dennas förfäktare velat gifva åtskilliga förhållanden.» — »Flere svenska kouungaf hafva fuskat i denna politik; men tre hafva nått mästaregraden: Carl den nionde, Gari den elfte och Gustaf den tredje; och deras tidehvarf ha hvart i sin mån bidragit till historiens förfalskande.» — Låtom oss tillse huru det förhåller sig med detta förfalskande!

Såsom verktyg derför nämnas i Carl den niondes tid: Chesnecopherus, Tegel och Messenius, farfadern. De voro alla tre partiskribenter för Gari den nionde, en konung, för och emot hvilken en mängd partiskrifter finnas, de sednare ojemförligt de bittraste. Men det är ej sådane skrifter, som gifvit Tegel och Messenius (Chesneeopherus förtjenar ej att i bredd med dem nämnas) en plats bland Svenska häfdatecknare. Någon Historia om Gari den nionde har Tegel ej skrifvit. Hans bästa arbete, den på Gari den niondes befalloiqg författade Historiett om Gustaf I, skall alltid bibehålla sitt värde genom förvarandet af många samtida underrättelser,'och kan, der den är ofullständig, partisk eller stympad, ej mera missleda, sedan så rika källor för denna tids häfder numera ligga i dagen *).

•) Ett bevis derpå förekommer uti Afhandlingen Om Svenska Kyrkans yttre skick och förhållande till Staten intill slutet af sjuttonde århundradet, Inträdestal i Kongl. Vitterh. Hist. och Ant. Akademien af Hans Järta, i en Bilaga angående rättegången emot Laurentius Andreæ och Olaus Petri år 1540.— Berättelsen om denna rättegång finnes i det egenhändiga originalet af Tegels K. Gustaf I:s Historia9

Detsamma gäller om Messenii, i hans stora verk, Scondia Illustr ata y införda teckning af Gari den niondes regemente, hvilkën är med en ftterhällsamhet uppdragen, som förråder det våld den hemlige katoliken måst ålägga sig. Den gamle Messenius var en sådan; och redan detta bevisar med hvad uppriktighet hau i föregående partiskrifter hade tagit Carl den niondes försvar. Det är i den 8:de Tornen af sin Scondia, som han beskrifver

Sigismunds och Carl den niondes regeringar. I företalet till den 9:de Tornen erkänner han »ig vara katolik, samt återkallar och fördömer högtidligen allt hvad hau till Carls försvar skrifvit emot Romerska kyrkan och Jesuiterna, såsom af skrymteri (per hypo-crisin) taladt. Så mycket om Svenska Historiens förfalskande till Carl den niondes fördel af katoliken Messenius!

Den andra förfalskningsperioden i Svenska Historien skall förskrifva sig från Carl den elftes regering. Det är djerft — och mera än det — af Hr Fryxell, att på förhand yttra en sådan beskyllning; då Konung Carl den elftes Historia än i dag är oskrifven. Tvenne Riks-Historiografer ha fått uppdrag att författa den: ingendera har fullgjort uppdraget *). Huruvida hindren derföre legat

uti Riksarchivet, men har i den af K. Carl den nionde öfversedda redaktionen, som trycktes, blifvit utesluten. Jfr.Vitterh. Hist. och Ant. Akademiens Handlingar, 16 D. s. 183. Ransakningsprotokollet i nämnde rättegång har sedan blifvit tryckt af Thy-selius i 2 del. af dess Handl. till Gustaf l:s Historia.

*) Äfven Professor Skytteanus i Upsala Elias Obrecht fick den 14 Maj 1694 Carl XI:s egen befallning attto

mera bos dem eller hos andra, m& synas af (oljande. Den lärde Riks^Historiografen Jacob Wilde fick efter regementsförändringen 1719 befallning att skrifva K. Gari den elftes Historia. — Jacob Wilde är märklig, såsom stiftare eller återuppväc-vare at den Svenska Statsförfattningens Historia. Han betraktade uuder denna synpunkt äfven det nu gifna uppdraget, meddelade Ganzli-Gollegium en plan för verket och utarbetade flera Kapitel, i hvilka han ville bevisa: att det Carolinska enväldet ej varit något laglöst välde, att Gari den elfte sjelf erkänt sig vara bunden af Sverges lag, och att alla de förändringar, han med densamma vidtagit, blifvit till Ständerna hemställda, och med deras samtycke införda. Skillnaden emellan det Gustavianska och Carolinska konungaväldet bestode förnämligast deruti: att potestas tribunicia, eller menigbetens försvarsvälde, såsom Wilde uttrycker sig, hvilken makt först varit hos Lagmännen, och sedan kom till Rådet, så att detta jemväl under de Gustavianska Konungarna blifvit ansedt som ett medelstånd emellan konungen och undersåtarne och delaktigt af regementet, — omsider uti K. Carl den elftes tid vardt upphäfven; hvarigenom konungaväldet väl blef fritt och oinskränkt, men icke laglöst*). Man skulle

skrifva konungens historia, hvartill GanzIi-CoUegium skulle lemna honom handlingar, men af arbetet har ingen hört till.

*) Se Jacob Wildes förklaring till Canzli-Collegium införd af sonen Anders Wilde i hans öfversättning af fadrens Sueciæ Historia Pragmatica, hvilken öfversättning (originalet utkom 1731) under titel af: Svenska Statsförfattningars eller 'Allmänneliga Rätts-Historie, 1 Del. trycktes i Stockholm 1749.ii

tycka att den rote, som Wilde, enligt sin åsigt, hade tilldelat aristokratien i Rådet Töre Gari den elfte, vore ärofull nog. Men hela den samvetsgranne och lärde. Jacob Wildes uppfattning af Svenska författningens gång smakade icke frihetstidens aristokratiska maktägande. Jacob Wilde hade ej nog nedsatt enväldet. En af hans Censorer hade yttrat sig: »han skulle få svettas .för hvad han sagt om successionen (således om arfriket) och om souveränitetem. Flere svårigheter gjordes. »Således kunde min fader» — säger sonen, Anders Wilde, — »ej vidare befatta sig med Stats-Historien. v — Han kunde falla på de tankar, att Kongl. Collegium ansåg denna Stats-Histories fortsättande för eftertänkligt och farligt, dels Tör publico, dels för dess alstrare, emedan många beniga frågor måtte komma att omröras och afgöras.« Så blef — ehuru Jacob Wilde gjort stora Samlingar till reduktionens utredande — K. Carl den elftes Historia den gången oskrifven *). Vat detta cn tillämnad förfalskning af Svenska Historien, så kom dfn ej till verkställighet; och man ser hvilka de äro, som hafva hedern af att ha hindrat den.

Vid 1762 års riksdag uppdrogo Rikets Ständer åt då utnämnde Riks-Historiografeu Anders Schönberg att under Canzli-Collegii inseende utarbeta K. Carl den Elftes Historia. Men saken hade blifvit en stånds- och partifråga. Presteståndet i ett protokollsutdrag till Ridderskapet och Adeln hade yttrat om 1762 års Ordning för gudstjensten vid

") En öfversättning af sista Kapitlet af Wildes Historia Pragmatica utkom i Stockholm 1742 under titel: »Konung Carl XI:s så kallade envälde, emot ogrundade rykten försvaradt och i sitt rätta ljus framställdt.»12

Kongl. Hofvet: «att den vore ett talande vedermäle om den store K. Carl den elftes nit om religionen och gudstjensten i dess Kongl, hus, hvarifrån lysande efterdömen emanerade till alla undersåtare och tillskyndade ej allenast upprättelse för riket, utur ett, äfven som nu, förderfvadt tillstånd, utan ock Guds välsignelse öfver hela dess lofvärda regering». Ridderskapet och Adeln besvarade d. 6 Okt. detta protokollsutdrag, yttrande sig om K. Gari den elfte sålunda: »att ehuru berömvärd denne maka* löse Konung i flera afseenden för Svea Rike kan och bör skattas, lärer likväl sådant beröm ej utan förbehåll kunna antagas, när Rikseus Ständer sig påminna, att frihetens förlust, en i sig sjelf nödig, men för vidsträckt och tryckande reduktion, ett derpå följande adertonårigt krig, med flera olyckor, äro att anse såsom skuggor uppå den målning, hvarmed opartiska personer komma att sysselsättas, då detta för Sverge ärorika tidehvarf framdeles blifver afskildradt, och att rikets förderf hade varit oundvikligt, derest ej hos nationen hade uppglödt de gnistor af kärlek för rikets urgamla och ifrån allt sjelfsvåld skilda frihet, som under det 40:åriga enväldet lågo i dess hjertan och öfvertygelse undangömda.» Under sådana förhållanden skyndade ej Schönberg med siu Carl den elftes Historia. Gustaf den tredje efter revolutionen 1772 förnyade uppdraget. Det är bekant att han icke var någon beundrare af Carl den elfte. Ha« brukade kalla honom kronofogden. Han delade aristokratiens åsigt af denne Konungs regering; och Schönberg synes ha rättat sig derefter i sina Bref öfver Svenska Regeringssättet. Åtminstone skrifver han d. 6 Dec. 1776 till Hof-Cantzlern Baron Fredrik Sparre:Id

((Jag bar valt de mörkaste färgor att utmåla regementsförändringen af 1680; ty eljest har jag ej kunnat ådagalägga skillnadea emellan Suveräniteten af 1680 och 1772 års Regeringsform. För öfrigt» — tillägger han — »har jag öfverallt sökt att hålla medelvägen, ty jag skulle eljest utsätta mig för förskräckliga kritiker, så mycket mer, som våra fanatici under partitiderna alltid valde K. Gari den elfte till sin hjelte.» — Ämnet och kanske äfven behandlingen lära likväl synts Gustaf den tredje betänkliga. Ändra och Tredje Delarne af Schön-bergs Bref utkommo 1777 och 1778. Men den första, med betraktelser öfver Carl den elftes regering, är ännu i dag outgifven.

Den tredje förfalskningsperioden i Svenska Hi* storien i afseende på omdömet öfver aristokratien skall vara Gustaf den tredjes. Äfven häröfver yttrar sig Herr F. lika afgörande och lika förhastadt. Gustaf den tredjes regering var — eller blef — såsom Gari den niondes, såsom Carl den elftes — en epok af bittra partistrider. Men likasom Carl den nionde ej erhållit sin plats i Sverges Häfder efter partiåsigter, Så lära sådana ej heller komma att bestämma Carl den elftes och Gustaf den tredjes Ehuru olika Gustafs förhållaude till sin adel var fore och efter 1786 års riksdag; derom är intet tvifvel, att dét var just hans tidehvarf, som gjorde beundran af Svenska aristokratien under dess mest lysande tidehvarf till officiel, och att det var Konungen sjelf, som dertill gaf tonen. Det vore en orättvisa mot den tidens häfdaforskare ocb häfdateknare att påstå, det deras åsigter härutinnan servilt rättade sig efter konungens. De voro der-14

till i allmänhet för sanriingsälskande; han var dertill för storsinnad. Men visst är, att pS ingen enda af dem, som, förtjena nämnas, anklagelsen af bitterhet eller hat mot adeln kan med nägon skymt af skäl fastas.

Mer än en af dem, isynnerhet Nordin, älskade ej aristokratien, nemligen såsom parti. Det hindrade dem ej, och har ej hindrat Nordin att göra rättvisa fit dess medlemmars stora förtjenster. Derom mft hans biografiska minnestekningar i Svenska Akademiens Handlingar vittna. Det finnes andra, ringare, personer än Biskop Nordin, som i afseende . på aristokratien, såsom parti, dela hans tänkesätt, och likväl ej mindre än han äro fardiga att erkänna stora förtjenster — personer, som, om de äro födde med lifligare känslor, möta sådana förtjenster ej blott med rättvisa, utan med förkärlek, — som ej blott erkänna dem, utan erkäuna dem med värma, — som ej veta sig med vilja hafva gjort någon slags förtjenst orätt; och ibland dessa ringare torde också åt den som skrifver dessa ord förunnas ett rum. — Den störste häfdateknaren i Gustaf den trédjes tid var ostridigt Riks-Historiografin Hallenberg, författaren af den store Gustaf Adolfs Historia, som han pft Gustaf IH:s befallning företog — ett mä-starverk af grundlig, sanningsfull forskning, af enkel, tydlig och fullständig framställning, så att man ej hör författaren utan händelserna sjelfva tala. Vet Herr F. kanhända, hvarföre detta förträffliga arbete blef afbrutet? — Författaren har sjelf i starka ordalag sagt, att det skedde, emedan det ej tilläts honom att skrifva historien med sanning/) Hallen-

*) Se hans inledning till skriften: De Nominibus in

Lingua Suiogothica Lucis et Vi sus. — »Historiam81

bergs Gustaf Adolfs Historia afbröts 1796 (dä den sist utkomna femte delen är tryckt), — således fyra år efter sedan Gustaf den tredje blifvit mördad. Det berättas att en officiel eller halfofficiel erinran till författaren vållat afbrottet. Den kan ej hafva gällt hvad som' ytterligare var utarbetadt, men ännu otryckt, af verket. Jag har haft denna Hallenbergs handskrifna fortsättning, så långt den går, i mina händer. Den utgör ej mera än några få ark och lemnar ej rum för någon dylik erinran. Den gjorda erinran gällde således de redan publicerade delarna. — Hvad var det, som i dessa stötte? Hallenbergs sanningsfulla framställning af èn del aristokraters förfarande, hvilken tyddes till ett anfall på aristokratien i allmänhet. Så berättas det; och så lärer det vara. — Man ser huru det förhåller sig med det herrskande aristokratfördö-mandet i Svenska Historien. Mati ser på hvilken sida öfvervigten varit. En fullständig Svensk Historia ur Ofrälse ståndens synpunkt är ännu ej skrifven; och jag önskar den ej ur denna eller någon annan synpunkt uteslutande, det vill säga‡ partiskt skrifven.

Den stora sammansvärjningen etaot Aristokratien i vår Historia försvinner således, vid närmare påseende, i rök. Den lärer slutligen endast utgöras af min person, om hvilken Hr F. också förmäler, »att jag icke blott ställt mig i spetsen for Aristokratfördömandet, utan äfven "drifvit det längre Sn förut.» Inga medbrottsliga af våra be-

- Gustavi II Adolphi jussu Regis Gustavi III oneroso sane et molesto labore contexere occoeperam, nec persequi res et tempora permiserunt; historias antem non vere scribere facinus est scelestum et nefarium.»16

kantaste häfdateknare ha kunnat upptäckas. — Si-1 ledes en sammansättning af en enda! Men hvem vet hvad som lurar der bakom? — Herr Fryxell i sin ifver päminner om hvad som berättades om en polisbetjent efter 1838 års förbud mot folk-skockningar på gatan, att han nemligen skall ha ropat: Skingra er! — åt en ensam herre, som stod för sig sjelf.

I sjelfva verket — jag står för mig sjelf, ocb har altid stått utom alla partiförbindelser. Jag skall äfvenså söka försvara mig sjelf, ehuru det mot mig riktade anfallet presenterar en vidsträcktare front, än man vid första anblicken märker. — Det ar först och främst ställdt mot bela min uppfattning af svenska historien, sådan denna i mina arbeten ligger för en dag; det är, för det andra, vändt mot de trenne föreläsningarne, som måste diskrediteras och invalideras; det går, för det tredje, emot de utvalda tvenne bladen, hvilkas innehåll skall pulveriseras; tvifvelsutan i den för mig hedrande förutsättning, att sammanhanget i dessa föreläsningar är så stort, att med en enda i den historiska bevisningen bruten lucka det hela skall ramla. — Jag tar emot komplimenten och går att ställa mig för brèchen.

Då denna likväl ej synes särdeles farlig, vilja vi taga oss till att betrakta ordningeu ocb planen för hela angreppet. Herr F. begynner med den anmärkningen: »att ur inga kunskapskällor så olika resultater blifvit hämtade som ur bibeln och historien: Ur den förra bärleda alla, äfven de mest skilda, christna religionssekter bevisen for deras egen sanning och för de andras grundlöshet; och på samma sätt blir af de olika politiska theoriernaI»

htrtorien använd.» Hr F. utfor vidare denna jem~ Törelse, ban tror att religioosstridernas tid nu Sr förbi (vi tro det ej), och framställer derpå i korthet sin politiska bekännelse. Hau uttalar öppet sin öfvertygelse om »försvinnandet af bördsadelns nuvarande representationssätt». Han förklarar tillika sig anse »ett aristokratiskt, liksom ett mönarkiskt och demokratiskt element, alla gaoska starka ock bestämda,, böra ingå i hvarje representation.» Herr F. ställer dessa begge satser i all tpenlöshet omedelbart bredvid hvarandra. Om det svalg, som skiljer dem, synes han ej ha minsta aning, — ej minsta aning om den omätlighet af undersökningar, $øai fordras för att förbinda dem med hvarandra, så att de» ej .skola motsäga och upphäfva hvarandra. Bördsadelns representationsrätt skall försvinna, och en aristokrati likväl finnas i representationen! — Men huru? Det är med sådana undersökningar, som jag gjort mig någon möda; Hr F. har af dera hållit sig obesvärad. Frågas: med hvad rätt uppträder just han såsom kämpe i en sak, af hvars inre beskaffenhet och allmänna samtnanhang han har så liten kännedom. Ett ord är ock allt hvad ban af dessa undersökningar synes ha tillegnat sig. Han förer mig till sinnes, att »Adeln i staternas barndom just var, eller forutsattes vara, hvad man nu kallar en förstärkt

personlighet.» — Var>? — I staternas barndom ?— Än om han ej mera är det? — Om bördens företräde ej mera uttrycker den förstärkta personlighet, som väsendtligen tillhör all aristokrati? Har ej adeln med försvinnandet eller försvagaudet af bördens priviligierade rätt tydligen inkommit på den allmänna banan af medborgerligt

värde, och måste på denna bana återsoka den for-stärkta personlighet, som ej mera är ellfer kan vara ett blotta bordens privilegium? — Svaret ligger for hand, och Hr F. har sjelf gifvit det; men han har ej förstått sitt eget svar. Man ser att lexan or hans politiska kateches är en utanlexa.

Efter detta lilla specimen af Hr F:s styrka i sådana undersökningar, vilja vi lemna derhän, hvad ban ytterligare ordar om tiden och striden och politiska partier och allmänna Europeiska förhållanden. Det vore obarmhertigt att förfölja honom på detta fält. *

Hvad nu anfallet mot mig angår, så ha vi sett, att detta i sjelfva verket är af en större omfattning, än vid första påseendet skönjes. Men det sammantränger sig dock i anklagelsen mot Aristokratför-dömandet i Svenska Historien: en anklagelse, som jag tar på mitt hufvud, sedan jag visat att dén ej med skäl mot föregående häfdateknare kan göras. Återstår nu att se, med hvad rätt den vändes mot migr Anfallet riktas egentligen mot trenne punkter, i hvilka min väld och partiskhet skola ligga, för en dag. De äro i aristokratiens förhållaude

I) under Folkungatiden och Kalmar-unionen,

II) under striden mellan Sigismund och Carl,

III) under Gustaf Adolf och Christina. Jag vill till en början hålla mig vid dessa hufvudpunkter och i korthet genomgå de under hvardera mig gjorda .tillmälen.L

All a våra historieskrifvare instämma deruti, att med Folkungaväldet aristokratiens egentliga tidehvarf i Sverge begynner.. Den hade uppväxt och stadgat sig under stridande konungahus, och blef slutligen en mellanmakt, som kunde förfoga om kronan. Jarlen, chefen för den krigiska adeln, blef i sjelfva verket mäktigare än konungen, näst hvilken han i offentliga handljngar nämnes, såsom Svears och Göters Jarl, eller Hertig i Sverge med Guds nåde, och skulle, såsom fordom en dylik hög embetsmän hos Frankerna, snart intaga konungens makt och plats. Värdigheten hade allt från Birger Brosa, som dog 1202, varit i Folkungaätten. Redan Knut Johansson, som gjorde den siste Konungen af Erikska ätten thronen stridig, var en Folkunge, och kallas af de gamla Folkungakonungen. Hans Jarl var hans slägtinge Ulf Fasi, som bibehöll denna värdighet, då den fordrifne Erik Läspe återupp-höjdes på-thronen, och denne Jarl förmådde, såsom uttryckligen anmärkes, mer än konungen. Om Folkungen Birger Jarl den yngre, år 1248 Ulfs efterträdare i Jarlembetet, säger en på denna tid närvarande påfvelig Legat: »Genom honom styres hela detta landet.« Också var han mäktig nog, att, då Erik den heliges ätt utgick, gifva riket iso

sin äldste son en konung, och att fore iin dod tilldela sina öfriga söner vissa delar af riket. I den derefter utbristande brödrafejden blef, såsom hekant, Magnus Ladulås segrare. För öfrigt måste han, såsom sin far, äfven strida med sin egen slägt om väldet» Han sökte- först att bryta de stores makt, och slutligen att förbinda sig den. Han har fullkomnat det andeliga privilegierade frälset, och gifvit det första privilegium åt det adeliga eller verldsliga. Sverges begge privilegierade stånd förskrifva sig sålunda från honom. Förändringen fullbordades genom Lagmännetaas intagande i Rådet, genom Rådets erkända delaktighet i regeringen, genom Herredagarnas uppkomst, genom menighetens afväpnande.

Sedan jag i min andra föreläsning i korthet karakteriserat det provincielia — i särskilda, ehuru sins emellan förbunJna stammar, defade —x Svergef sedan jag visat, att den gamla iorbundsförfattningèn, ehuru i utöfningen inskränkt, först genöm de storas, sedan* under unionen genom utlänningens makt, likval lagligen fortfor, så lätigé en Svensk valriksdag fanns och till Gustaf Wasas dagar, fortfar jag: »Ett annat Sverge hade Jfingt tör detta öfverbyggt det gamla provincielia Sverge, hvars konungadöme vi nyss skildrat, det kyrkliga och adliga, det aristokratiska Sverge. Dess inre historia är ohygglig. Det är ej mera, såsom förr, krig emellan stridande stammar och täflande konungahus, det är brödra-krig och brodermord, som föröda Birger Jarls och Magni Ladulås ätt.»*

Hr F. bedyrar härvid: »Vi hafva läst mftnga ofortjenta förebråelser emot vår aristokrati, många försök att på densamma skylla konungarnes fel.ftft

Ofvanstående Sr dock atWetei nytt. Del håller ej profvet^ — »Författaren vill ådagalägga ohygglig-teten af det aristokratiska Sverges inre historia och gör det genom att anföra brödrastridigheterna emellan sönerna af Birger Jarl och Magnus Ladulås, således genom att anföra konungahusets synder.» — »De hora påtagligen till ohyggligheterna af konungadömets historia, icke tHI aristokratien, hvarken deo andeliga eller verldsliga.»

Det ar således Hr F. obekant, att striderna mellan Birger Jarls och Magni Ladulås's söner tillika voro fejder inom denna tidens aristokrati. I striderna emellan Magni Ladulås's söner framstår detta tydligt. Marsken Torkel Knutsson, då han är 1509 nedlade sitt kraftfullt oeh ärorikt förda förmynderskap, förklarade inför Konungen, Hertigarne och de förnämsta i riket, då i Stockholm församlade, att han förestått det efter bästa vilja och förmåga, nu vore gammal och trötfe af mödor, ^men likväl färdig att uppfylla hvad honom i rikets tjenst knnde åliggas. Man svarade,, för tillfället mgenting härpå. Men Hertigarne, längtande efter *ina andelar af riket och kanhända —- heter det — af sina förtrogne erinrade derom, huru deras fader fördrifvit sin bror från thronen» begynte hålla samråd med vissa herrar och män, och satte Herr Ambjörn Sktensson (Sparre), Hertig Eriks Drots, i spetsen för sina ärender, under det Konungen utbad sig Torkel Knutssons fortfarande tjenst Af denna delning i ärendena blef också en delning i sinnena; och från denna tid förvandlades rikets hittills goda tillstånd i motsatsen. Berättelsen itiilhör ej mig, utan den gaiple Ericus Olai, Sverges äldste historieskrifvare, och visar tydligt att brytningenff

emellan bröderna tillika var en brytning inom aristokratien. Den har medverkat till, den har deltagit uti brödrakrigen, ehuru* den (säsom jag i min Svenska folkets Historia uttryckligen anmärker) varit oskyldig i det brodermord'), som pft ett sft rysligt sätt fläckade en period i vår historia, som eljest med skäl har blifvit kallad 'den aristokratiska.

Så mycket om den ofortjenta förebråelsen. Hr F. förenar dermed en annan mot mig, som är en besynnerlig sammansättning af flere slags missförstånd. — »Dessutom» -«- säger han — »de samtidiga striderna mellan' Svear och Göter, samt mellan Sverkerska och Erikska och Folkunga-ätterna bevisa tvertemot Prof. Geijers ord* att krig mellan täflande konungahus och stridande stammar .funnos just under detta tidehvarf.» Man märke: att det är hos mig fråga om Folkunga-dynastiens tidehvarf om Birger Jarls och Magni Ladulås s ätt. Hr F. har lämpat hvad jag säger om det provinciella * Sverge endast på hedendomen, och synes tro, att det nya tidehvarf, hvarom jag talar, innefattar-äfven* -striderna mellan Göter och Svear.och täflande Konungahus. — Jag har ej inskränkt det gamla pco-~ vinciella Sverge till hedendomen: jag har i samma föreläsning, som Hr F. kriticerar, sid 56, kallat det »ett arf ur hedendomen»; jag har i min historia visat, huruledes, sedan en ny religion upplöst bandet i den g&nla förbundsförfattningen, vid religionsstriden fastade sig strideh emellan stammarne och vid denna åter striden emellau täflande konungahus. — Det är ett af missförstånden. Ett annat ligger

*) Svenska riddare, som nokade att utföra befallningen om hertigarnes fängslande, blefvo sjelfve lagde i bojor.13

djupare ocb bevisar, att Hr F. hvarken förstått den gamla förbundsförfattningen eller gången af dess upplösning eller betydelsen af det nya aristokratiska tidehvarf, som med Folkungarne i fäderneslandets historia inträder. Detta visar sig tydligen i del nästföljande af hans anmärkningar.

Han fortfar, sedan han sålunda kriticerat hvad jag sagt om brödrakrigen och brodeiinordet, att ur Föreläsningarne citera följande ord: »Ett treårigt barn är slutligen ensamt i thronens granskap öfrigt på brandplatsen af denna förödelse; man hälsar det såsom både Sverges och Norges konung. Det var Magnus Eriksson, under sin minderårighet regerad af de stora, sedan styrd af sin gemål æh af gunstlingar, i krig med sina söner, slutligen från thronen störtad i fängelse och landsflykt Sjelfsvåldet* tidehvarf för df stora bitr lagstiftningens tid for folket.» (Det är HrF. som utmärker dess» ord, för att låta deras absurditet så mycket mera springa i ögonen.) — »I bokstafven visar oss denna lagstiftning den gamla förbündsförfattningen bekräftad; men öfver densamma hafva bildat sig tvänne privilegierade stånd, i sina mest betydande medlemmar äfven höjda öfver lagen, i rådslag och

handling företrädande folkets ställe. Dermed ha folkets fordna strider flyttat sig ett steg högre upp och föra» mellan dessa lagstiftare sjelfva. Vi se byggmä-* starne, sedan de fört huset i höjden, störta hvarandra utför murarne.»

Yid uttrycket: »Sjelfsvåldets tidehvarf för de stora blir lagstiftningens tid för folket» — utropar Hr F.: »Låtom oss granska uttryckets, epigrammets historiska innehåll!» Hr F. stöter sig här på ett af mina ofta af honom omtalade, så kalladeu

^historiska epigrammer och infall», somtkolii gå och gälla man ocfr man emellan såsom klingande mynt», ehuru Hr F. med säkerhet tror sig ha fun^ nit9 »att en god del af detta mynt icke håller profvet, och att" dess klang ar battre an dess halt.» — Dessa epigrammer och infall skola icke dess mindre af àpt konservativa partiet blifvit från 1819 tiJl 1837 ansedda »såsom osvikeliga domslut», ifrån 1838 åter till nt» blifvit utropade tf de liberala, »såsom orakelsvar, från hvilka intet vad finnes.» Samteliga lara ha blifvit utfärdade från höjden af det »postament», som båda partierna för mig täfiat att uppbygga. —- Hr F* bar, såsom man ser, -sjelf hopat en mängd infall, i anledning af hvad |hàfr kallar mina infall, och jag lemnar hans qvickhet i aitt varde, för ott återkomma till hans egen erin^ ran om granskningen af det såfcallade epigrammets historiska innehåll.

Det finnes en Svensk afhandling, mindre kand ia den för sin förträfflighet förtjente att vara, i språket ej blott klassisk, utan lika utmärkt af mo* gen insigt, som &f fin och säker urskillnkig. Den står att läsa i Kongl. Vitterhets- Historie- och Antiqvitets*Akademiens Handlingar, Fjortonde delen, och heter: Försök att framställa Svenska Lagfar enhetens utbildning ifrån IL Gu$taf I:s anträd* tiU Regeringen, intill slutet af sjuttonde århundradet (Första Afdelningen intill K. Gustaf Adolfs Regeringstid) af Hans Järta. Jag lånar ur*denna historiska skrift följande yttringar och tillåter mig alt i dem särskildt utmärka de ställen, som bestyrka det omdöme jag fällt. »Under mer än tvenne &r-hundranden», — heter det ss. 257 och ff., — »tillväxte så väl den verldsliga aristokrati, hvilkenMagnus Ladulås skapat, som deo andeligt, hvars förut vunna fordelar hirn ytterligare befrämjat. All* mogens fordna försvarare, Lagmännen, voro upp* tagne i Konungens Råd och derigepom titi delaktighet uti det aristokratiska' väldet, soài inre oro» ligheter oupphörligen förstärkte* Tyska och Danska Konungar sökte att, till förmån för sina utländska hofmän, på hvilkas trohet de mest litade, stadga inom Svea land den Länsferfattning, som en Ko-, nung af Svensk börd förut bade bemödat sig att

från de/as fosterländer dit infora *).--Till en

betydlig del bestodo Konungens förläningar i anvisningen på utskylderna af odaljorden inom vissa orter. Detta, i vår tid ännu bibehållna, sätt att ^ona tjenstemän var då, under bristen på penningar, nödvändigt, och så ordnadt, som det nu är, förblifver det måhända länge det tjenligaste för ett land, der allmänna rörelsen ej är, och, i följd af naturförhållanden, ej kan vara liflig. Då skatterna voro bestämda, inneburo sådana förläningar af deras uppbörd icke ovillkorligen någon fortryckande makt af samma egenskap, som Länsherrens Öfver »ma lifegne. Men mitsbruk deraf ägde oftm rum, och kunde svårligen förekommas i tn tidy dd allsköns våld upplöste samhället. F&rtr.ycket grundade tig dock icke på ett Uadgadt rättssystem, såsom det feodala. Det

*) Har afseende på ett föregående yttrande i afhandlingen s. 253: »Ibland Sveriges konungar synes Mag-

* mis Ladulås hafva varit dën förste, hvilken sökt - skapa ett feodal-system efter tyskt mönster. Men det fattades bonoip grundämnen dertill, aemfige» ett underkufvadt folk, att godtyckligt beskatta,, och ett eröfradt land, att såsom kungsbyte utskifta åt sina tjenstemän.» —£6

var lagstridig t,icke lagenligt. Genom de Kungliga Gärdsrätterna ställdes Konungens hoffolk och krigsmän för sina förbrytelser inom borg och läger, under ett särskildt deras välde och en särskild strafflag, i allmänhet strangare än Landslagarna. I den första G&rdsrätten af 1319, i fall den verkligen blifvit då, och således i K. Magni Erikssons namn af dess förmyndare utfärdad, blef det Rådsherrarne tillåtet, att äfven inom sina gårdar densamma använda. Detta privilegium, som de sjelfva skola ha gifvit sig, bekräftades i enahanda huslagar af Drottning Margareta och Konung Erik af Pommern, samt utsträcktes till »Konungens höfvidsmän och embetsmän, ehvar de helst stadde äro«. Men de höga herrarnes makt att sjelfve dömma och straffa siyø enskilda

tjenare var icke en i folkets lagar erkänd och uti dess förhållanden inverkande domsrätt. Deras landbönder voro icke densamma lagligen underkastade, ehuru sådana blefvo, i förhållande till jordägaren, utan åtskilnad af~ hans stånd uti landslagen ansedde såsom ett slags legohjon. De ägde dock att tillgodonjuta allmän landsrätt, åtminstone intill dess aristokratien ernått, i densamma medgifna privilegier, sin yttersta höjd under detta tidehvarf.»—— »Ibland Svenska stadgar från Medeltidens tvenne sista århundraden utvisa de ofta upprepade förbuden mot våldgästning, samt de föreskrifna anstalterna att dem förekomma, huru folket, under de mäktigas fejder och sjelfsvåld misshandlades. --Men Landsfreden kunde ej genom ett så

svagt medel som dessa inrättningar skyddas, och fruktlösa blefvo äfven de föreskrifter, hvilka bestämde det högsta antalet af föijeslagarne, hvarmed Biskopen, Konungens Embetsmän, Riddare och Svenner fingo*7

*ida genom landet. Det fanns ingen styrande makt nog kraftig att göra lagarne gällande.

Man märke att detta aristokratiens första tidehvarf i Sverige var detsamma, under hvilket Uplands-Lagen år 1295, Södermannalagen år 1327 -utgåfvos, och som det försök att införa en allmän y Landslag år 1547 skedde, hvilket först 1442 lyckades. N Dessa facta behöfva inga commentarier. Har jag väl varit orättvis nog, att icke erkänna de obestridligt stora förtjenster, som likväl innefattas i denna lagstiftning? Jag har ej begått en sådan orättvisa. Jag har ej blott erkänt dessa förtjenster, jag har visat huru och i följe af hvilket * tidens kraf de gemensamt af aristokratien och kun- • gamakten förvärfvades, samt hvilka de omständigheter voro, som förbundo och sedan förenade bägge. Jag har visat, huru kungamakten måste gå utom aristokratiens, snart för thronen sjelf farliga, intressen, för att vinna ett nytt stöd för folket. —• Det är den vanliga gången af samhällsutvecklingen, upprepad under egna omständigheter for Sverge, och af mig framställd i min Svenska Folkets Historia, samt ytterligare i de Tre Föreläsningarne.

Redan de nästföljande orden i dessa utmärka svenska aristokratiens bestämmelse för vår medeltid. Hr F. citerar ~ dem. »De gamla provinciella intressena ha likväl dessa stora ståndsintressen försvagat och kufvat. Aristokratien har förebildat och förarbetat rikets verkliga enhet; ja, den har gått ännu längre och försökt att vid sig fästa hela den Skandinaviska Nordens. Ifrån Magni Erikssons minderårighet regerade i sjelfva verket sammansättningar mellan de andelige och verldslige store its

illio år Sverge.. För ëCt ögonblick kufvade af Margareta, som stiftade Unionen emellan dè tre rikena, — en händelse, som ser ut som en tanke, bar jag en gång sagt — utsträckte de stort den aristokratiska konfederationen till dem alla. Det va* hemligheten af den för folkpa främmande Kalmar-Unionens så ofta afbrutna, men likvit-mer än hundraåriga bestånd: de» storas välde under ea utländsk namnkonung. Emellanåt tänkte de på, att emellan sig stycka Sverges - rike. — Det genom farorna på sig sjelf återkastade Sverge ryckte fig löst ur Unionens bänd. Det skedde genam den stora rörelse bland svenska folket, som bröt sig bana med Engelbrekt, förde fram Sturarna och. sluteli-geo satte Gustaf Wasa på Svenska thronen. Det var det nationella Sverges födelse och blodig» dop. Ock sålunda grundlades den fordran, att Svensk konung skulle vara Svenska folket* man.«

Hr F. bar många anmärkningar att göra emot detta ställe. Märkeligt är, att han lemnar den sats, hvarmed det begynner, och dem vi här utmärkt med särskild stil, utaa all uppmärksamhet. Denna aats innefattar ett historiskt iättfardigande af den ställning, som aristokratien på denna tid hade intagit, en ställning, hvilken den, s&som ofta sker ned makten simèhafvare, likväl missbrukade. En rätt insikt i detta förhfiilaiide hade sparat Hr F. hans öfriga anmärkningar. Men — det rörde det historiska samm an k an get! Hr F. går detta förbi, för att, såsom vanligt, kasta sig på particularite-ter. — Det är øtroKgt hurn sensibel Hr F. blifvit i vissa punkter, t ex. sid. SO gör han mig den årån att titta i min tredje föreläsning, (hvilken bantf

eljest-lemnat, likasom den första, nästao alMeles åsido) för att deror utplocka följande mening: »De faror för Sveriges frihet och bestånd, som de både från konungamakten och folket söndrade privilegierade intressena förde öfver fäderneslandet, reste slutligen »emot dessa faror en bondehär. Det var med en sfldan som Engelbrekt fördref de utländska fpgdarne, som Sturarue kämpade, som Gustaf Wasa segrade.» Jag tillägger: »Man igenkänner deri ett tumuUuariskt symptom af infanteriets, i allmän* het med tredje Ståndet åter framträdande, vigt i kriget.» Hr F. varnar: »Märk antitesen mellan privilegierade intressen och bondehär/» Det ar nästan som

skulle jag- utfärdat en budkefle till nppror. Det är svårt att inse, hvari detta *ställe skiljer sig från följande af en författare *), som vi nyss citerat. - »På mångfaldigt sätt misshandlades -Sverges ^allmoge och dess rätt kränktes genom flera tillfälliga författningar. Men deuna åldriga rätt kunde dock icke utrotas, odi odalbondens ärfdtf medvetande deraf icke sköflas ifrån honom. — Tidigt hade det blifvit bönderna förbadet, att, efter ursprunglig Germanisk sed, infinna sig vid ting och sammankomster väpnade. Men vapen, samt mod och kraft att dem fort fattades likväl icke de talrika bondehärarne under Engelbrecht, Carl Knutsson, Störarne och Gustaf Wasa.» Meningen är i sjelfva verket densamma, som i allmänhet af våra häfdatecknare i detta ämne blifvit yttrad. Hvadan då denna förskräckelse? —

Nästan ännu större förargelse'åstadkomma de

") Af den åberopade prisskriften 1 Vitterh. Hist. och Ant. Akademien.30

strax derpå följande orden, dft jag om dessa strider yttrat: »Det var det nationella Sverges födelse och blodiga dop. Och sålunda grundlades den fordran, att Svensk Konung skulle vara Svenska folkets man. — »Vi kunna ej gilla denna dopattest», säger Hr F., hvarjemte han påminner, huruledes stammarnes sammansmältande (111 en nation daterar sig sednast just från 1250, då med Folkungaättens uppstigande på thronen, striden emellan Svear och Göter upphörde. — Erån Folkungaättens uppstigande på thronen? Således just frånbegynnelseu af det aristokratiska tidehvarfvet i svenska, historien? — Huru dermed förhåller sig, ha vi sett. Det var nämligen aristokratien med en |5å densamma sig i början stödjande konungamakt, som från denna tid började representera Sverge, men också snart både vände , sig emot konungamakten och förtryckte folktt samt slutligen framkallade ett- af patriotiska-män ledt motstånd.

Att Svensk Konung hädanefter blef Svenska folkets man är en fras, säger Hr F., hvilken han ej förstår, och tillägger: »Det ser ut, som meningen vore, att svenska konungen skall vara blott svenska bondens eller på sin höjd bondens och borgarens man; men icke svenska adelus och svenska presterskapets? — Sic! Är det möjligt? — Det borde vara omöjligt. Meningen är väl, att konungen skall vara hela folkets, alla samhällsklassernas man. I detta fall tro vi dock helt enkelt, att en sådan fordran gällt och gäller icke blott for den »Svenska», utan för alla Konungar. — Vi tro också, för det andra, att en sådan fordran har alltid i Sverge funnits, och derföre ingalunda blifvitSi

»grundlagd» under unionskrigen. Denna sanning är så enkel, att den ej tarfvar bevis.»

Deh sanningen: att konungen skall- vara alla samhällsklassernas man, är visserligen enkel, finnes äfven af ålder i Sverges Lag; i Sverges Historia har den ej alltid kunnat göra sig gällande, så vida den visar perioder, då vissa samhällsklasser mycket utvidgat egna rättigheter på de andras bekostnad. Har sådant någon gång blifvit medgifvet eller gynnadt af svensk konung, så har han vid dessa tillfällen äfven företrädesvis visat sig yara dessa samhällsklassers man; och den nämnda fordran innehåller då den enkla erinran, att allom bör skelika rätt. Derom hafva äfven 'andra konungar, än de Svenska, 'hvilka sistnämnda haft att göra med ett folk, hvars pluralitet aldrig lagligen förlorat sina rättigheter, blifvit erinrade. — Jag kommer härvid ihog ett ställe i Raumers Geschichte Europas, seit dem Ende des funfzehnten Jahrhunderts, (6. B. s. 280.) Riddar William Temple sade vid år 1674 till K. Carl den andre i England: »England kan ej regeras såsom Frankrike, der endast Adeln och Kleresiet hafva inflytande, men folket inga rättigheter, och hvarken kraft eller vilja att göra dem gällande, emedan det af ansträngningar och nöd blifvit utmattadt. — Med rätta» — fortfor Temple «— »bemärkte redan Fransmannen Gourville: en konung i England, som vill yara sitt folks man, är den störste konung i verlden, men vill han vara aågonting annat och mera, vid Gud, sä är han ingenting mer.» Efter dessa ord räckte konungen Temple; handen och sade: »Jag vill vara mitt folks man.» — I denna konungs mun var visserligen detta, hvad Hr F. kallar, en fras. Men den sanning,98

frasen innehöll, förstod man derute redan i sjuttonde århundradet, och långt förr.-—Hr F« tycks ej förstå den än i dag, och i Sverge.

Min uppfattning af Kalmar-Unionen är i synnerhet Hr F. missbagelig. Att bär endast vilja se aristokratiens

intressen skall vara en orättvisa mot folken, liksom auklageßen för sjelfsvåld emot de lagstiftande stora varit en orättvisa mot aristokratien. Ifrån Magni Erikssons minderårighet, ha vi sagt, regerade sammansättningar emellan de an* deliga och verldsliga stora Sverge. Är detta ej kanske enligt med förhållandet? Min orättvisa mot förmyndareregeringen för Magnus Eriksson lärer bestå i mitt erkännande: »att den återgaf folket freden, utvidgade rikets gränsor genom Skånes tösen och vårdade till en början äfven allmogens rätt *). I sjelfva verket» — tillägger jag dock — »bar den stadgat de störan välde». Låtom oss se, -huru dermed förhåller sigl År 1382 förbinda sig i Skara trettiofem andelige och verldslige herrar att styra riket, 6åsom de det inför Gud och Konungen kunde ansvara, a|t försvara hvarandra såsom bröder, underkasta sina inbördes tvistigheter förbundets dom, och ej genom några medel låta sig derifrån söndras. Det är tillika en förening emellan de fordna Hertigliga och Konungsliga partierna, som vi sett verksamma i brödrakrigen mellan Magni Ladutls's söner. År 1336 vid Magni Eriksson! kröning utnämndes Nils Ambjörnsson (Sparre) till hans Drots med nästan oinskränkt myndighet ock tjugutre herrar underskrifva en försäkran att försvara honom och alla hans medhållare. Upprepade

*) Mån Sv. Folkets Hist. I. 205.53

förordningar mot landsfredens brytande och mot beväpnade flockars Tärd öfver landet, samt Konungens egna klagomål att ingen rättar sig efter honom, han må bedja, råda eller hota, visa de sto-* ras sjelfrådighet, och huru de höllo de lagar, som de stiftade. År 1363 erbjödo fyra och tjugu Svenske Rådsherrar Svenska kronan åt Albrekt af Meklenburg, som måste lemna bela makten i händerna på Rådet och Riksdrotsen Bo Jonsson (Grip), såsom prof på hvars laglydnad man känner, att han, som* år 1375 varit med om att åter bekräfta landsfreden i Sverge, 1381 hogg ned en annan ädling, sin fiende, inför högaltaret i Franciskanerkyrkan i ^ Stockholm. År 1389 förklara tolf Svenske Herrar, eiekutorerna af Bo Jonssons testamente, Margareta, redan erkänd regerande i Norge och Danmark, for Sverges lagliga Drottning. År 1397 underteckna sjutton Svenske, Danske och Norske Rådsherrar unionen i Kalmar. Om folkets deltagande i någon af dessa händelser iormäles ej ett ord.

I anledning af uttrycket, att unionen varit en händelse, som ser ut som en tanke, förehåller mig Hr F. följande: »Detta är ett af Prof. Geijers ofta förekommande orakelspråk, maktspråk, infall, epigrammer, gåtor, eller hvad man vill kalla dem.» — »Låtom oss granska det ifrågavarande historiska infallet! — Skulle väl en så jättestor handling som unionen hafva uppkommit tanklöst, blott af en händelse, en slump? Omöjligt! Skulle Sverge, Norge och Danmark från 1389 till 1397 befunnit sig under samma regent, utan att idéen om en Skandinavisk förening vaknat och gjort sig gällande? Omöjligt! Skulle sjelfva unionens stiftare,

gom dock voro förnuftiga menniskor och femtidens utmärktaste män, ej känt och värderat den båga tanke, som deri sökte förverkliga sig. Omöjligt! Kunde folken vara »främmande» derför, kunde dessa folk, förut sönderslitna af inre och yttre krig9 vara likgiltiga för en förening, som lofvade frid ocb lugn? Lika omöjligt! Just det höga och herrliga i unionstanken var det, som i öfver 100 år sammanhöll den, oaktadt de många och stora felen \ utförandet. Skandinavismens idé ligger så grundad i naturliga förhållanden, att den vid minsta auied-ning måste vakna till medvetande.»

Härmed förenar sig ett annat af Hr F:s tillmälen, hvilket vi på samma gång vilja taga i betraktande. aAnmärkom» — säger han sid. 30 — »att vid sammanträdet i Nyköping 1596, jubt då första grunden till unionen lades, gjorde just de stora, just Svenska Adeln, följande medgifvande*: 1 to att alla sedan 1363 från kronan genom pant eller försäljning bortkomna gods skulle åter tiH kronan indragas; 2» att alla under samma tid uppförda adeliga slott skulle nedrifvas,* 3co att de af Albrekt gifna olagliga adelsßrihetern* skuHe återgå; A:o att alla odalfeöoder, som adeln lagt under sig, skulle åter skatta till kronan ocb konungen.» Hit* vid citerar Hr F. min Historia I. 993. — Hvad han icke citerar är de föregående orden: »Nu var Sverge tiHräckligen nedböjdt att emottaga de vilkor, som Margareta föreskref.» Äfven en så utmärkt käfdateknare som Da Mm ann*) säger sig ej förstå dessa mina ord, då de nu tagna besluten skote frivilligt blifvit fattade af phiroliteten bland de Sven-

*) (leschichte von Dännemark II. 71.101

ska stora. Orden antyda likväl temligen tydligt, att den nya, för hela den Nordiska aristokratien gynnande, period, som ingick med unionen — liksom förmt den inhemska aristokratiska perioden under Folkungaväldet —- började med en utvidgning af konungamakten, framkallad af omständigheter, hvilka sA utmärkte herrskarenaturer, som Magnus Ladulås och Margareta visste att begagna, ehuru den blef öfvergående. De omständigheter, som gynnade konungamakten , voro i bägge fallen den allmänna nöden och behofvet af någon slags laglig ordning efter långvariga borgèrliga krig. I min Historia skildras tillståndet i Sverge ifrån Margaretas seger öfver Albrekt till unionens afslutande. Under hela denna tid lemnades riket tiH pris för alla partihatets och krigets rysligheter, nästan utan annat spår tHI regering än de skatter Margareta lät .utskrifva. Hufvudstaden med flere af rikets slott innehades af Tyskarne, som derifrån genomströfvade landet med plundring och brand. I Stockholm anställde de Tyske borgarne ett blodbad på de Svenske. Sjö— röfvareskaror svärmade i Östersjön. Flere af rikets städer lades i aska. Inom riket hSIIo somlige med Albrekt, andre med Margareta. Landet plågades äfven af missvext. Adeln förskansade sig på sina gårdar och så många små röfvarefästen uppstodo, att man sedermera allmänt måste förordnà om deras nedbrytande. Då var i Sverge, säger Rimkrönikan, fiender å alla sidor, och son mot fader och broder mot broder. Andre författare klaga att jorden blef lemnad ehrukad, ocb riket nästan förvandladt till en ödemark. *)

") Jfr min Historia I. 221.3g

Det var under sådane omständigheter, som Margareta utverkade de nämnda koncessionerna, medgifna, såsom ofta sker, i nödens stund, af tröttade partier, som likväl snart i sjelfva unionen skulle finna ett ännu större spelrum for sin ärelystnad* Kan man misskänna den tillfälliga naturen af dessa medgifvanden, då de stora här samtycka till samma reduktion, för hvars ifrågasättande de nyss gjort uppror mot K. Albrekt? Kan man misskänna detta förhållande, då man sedermera ser aristokratiens privilegier vid hvarje förnyelse af unionen oupphörligen v exa; tills i Kalmare Recess 1485 Konungen måste samtycka, att ingen ny medlem intaga i Rådet, utan de öfrigas samtycke, att adeln 1 får innehafva pantegods ifrån kronan utan all tjenst och tunga, att den får befästa sina gårdar och der neka konungen sjelf tillträde, och att hvarje god man, andlig eller verldslig — undantagande de mål, som konungens ensak voro — måtte vara konung öfver sin egen landbo.

Jag har i min Historia sagt, att den första korta ofullständiga unionsakten var »ett uppenbart hastverk», och blef till sitt egentliga irinehåll i Sverge så föga bekant, att ibland Svenska fordringarne af Danmark år 1453 äfven var att få riktig kunskap om Unionens verkliga lydelse.» Dahlin ann dager i sin Dannemarks Historia II. 72, not. 2: »Geijer borde ej ha upprepat Messenii högst otroliga beskyllning, att Svenskarne ej hade erfarit det egentliga innehållet af Unions-urkunden.» Men Dahl-mann har sjelf här blifvit vilseförd af Lagerbring, som väl (III. 769) först påstår, »att denna förbindelse varit många tvistigheter underkastad, har ingen Sagt förr än Messenius»; ynen icke dess mindre37

sedermera sjelf berättar (IV. 101) att ibland Svenska fordringarne vid mötet i Halmstad 1455 var: natt unionsbrefvet eller ock ett fulltygande exemplar eller afskrift deraf skalle uppvisas.» Man hade så-ledes ej ens en sådan afskrift; ehuru sjelfva föreningsbrefvet stadgar, att två lika lydande hufvud-skrifter deraf på pergament skola till hvardera riket öfverlemnas, alla förseglade med Konungens (den minderårige Eriks), Drottningens (Margaretas), Riksens Råds och Mäns, samt Köpstäders insegel (om Allmogen är ej fråga). Intet så beskaffadt dokument öfver den första föreningen har kunnat upptäckas. Också känna alla våra egna äldre krönikor ej den första Unions-aktens innehåll, utan endast sednare förnyelser och förändringar af de^ ursprungliga vilkoren. Att den första föreningsakten, hvad angår formaliteterna, var, hvad jag kallat det, »ett hastverk» bestyrkes af nyare Danska undersöknin-' gar, hvilka jag här får åberopa. *)

*) J:fr Observationes criticæ de foedere inter Daniam, Sveciam et Norvegiam, auspiciis Margareta Reginæ icto: auctore C. P. Paludan-Muller, Hafn. 1840; recenserad i Historisk Tidskrift, utgivet af den Dan- * ske historiske Förening II. S65. Föreningsbrefvet är skrifvet på papper. På dess nedersta rand äro spår efter tio sigill, aftryckta med sådan hast och vårdslöshet, att de till en.del täcka sjelfva skriften. Då brefvet innehåller flera rättelser och skriffel, och deri omtalas, att sjutton sigill äro vidhängda; men i sjelfva verket endast tio äro påtryckta, så synes

deraf klart, att dokumentet ej är annat än ett koncept, ämnadt att strax öfverföras på pergament, hvilket likväl ej skedde förrän 1425, då K. Erik af Pommern deraf lät taga en sådan afskrift. Alla offentliga förhandlingar från denna tid Yisa, att sjelfva de tre38

Det var motsägelsen emellan den ata tsk loka Margaretas, likval tydligen förberedda, plan till rikenas förening och denna uppenbara brist i forma-liteterna — en brist sä stor, att den i ett så vigtigt ämne ingalunda förklaras genom Hr F» infall, »att tiden ej hade skrifklåda» — det var denna motsägelse, som föranledde mitt af honom så högt tadlade uttryck: att Unionen var en händels*, som ser ut som en tanke. Detta uttryck är nemligen intet orakelspråk, det är ett uttryck af tvifvel i fråga om en gåta, som häfdateknarën ej ansåg sig kunna fullständigt lösa. Meningen deraf är för öfrigt inskränkt redan i min Historia, som visar, att en tanke, eller åtminstone ett intresse, nemligen ett gemensamt aristokratisktf om ej stiftade, likväl

rikenas Råd icke tilldelat dokumentet någon auktoritet. En enda gång har det blifvit åberopadt i sed* nare statsakter, då några punkter af detsamma upptogos i det år 1438 i Kalmar utfärdade diplom orn unionens förnyelse, under det andra punkter, och deribland den vigtigaste, om rikena skulle hafva en konung, sättas i fråga och lemnas i ovisshet. I alla de sednare överenskommelserna finnes intet spår al det i Kalmar 1397 utfärdade unions-brefvet, och detta synes aldrig an\ändt efter sammankomsten i Kalmar 1438. Den Danske författaren slutar häraf: att den så kallade ursprungliga Unionslagen icke annat är än ett vittnesbörd af 17 rådsherrar om det, som i Kalmar 1397 blef mundtligen aftaladt emellan Margareta och Riksens Råd, tilläggande: »att liksom konungarne i Unions-perioden blott hade omständigheterna i (vi skulle säga aristokratiens interesse att blott hafva en namnkonung) att tacka för det de behöllo deras riken, så kan man antaga att denna mundtligt bestämda förening endera har varit alldeles okänd för de tre nationerna, eller af dem glömd ännu före K. Eriks fördrivande.»39

bemäktigade sig och uppehöll Uniouehb^ Och betydelsen af detta intresse är tillika ådagalagd i mina Föreläsningar, der unions-aristokratien säges ha an--ticiperat den Skandinaviska Nordens enhet» liksom vår inhemska aristokrati hade anticiperat och löre-bildat det Svenska rikets. — Hvad jag menar med denna den Skandinaviska Nordens enhet fruktar jag så mycket mindre att här rent utsäga, som jag ej visat mig svag för dagens opinion. Jag bar både hänvisat på och ur tidens gång bevisat nationaliteternas och de nationala sympathiernas nyvunna politiska betydelse, hvilken härleder sig från folkens egen. Denna betydelse beror ej mera på aristokratierna, den beror ej heller pfi regefln-garne, liksom den Skandinaviska Nordens enhet ej heller beror på en regering öfver dffüiffima; den beror af nationernas väckta mtdvttande af verkligt gemensamma intressent och det är för ljusningen af detta medvetande, som de mörka skuggorna af det nationalhat flytt, hvilka just den uuion framkallade, i hvilken Hr F. redan vill se broddén af Skandinaviska sympathier grönska.

Det förefaller verkligen, som ville Hr F. lå litet vind i seglena genom Skandinavismen, hvilken han, å propos af Kalmar-Unionen, tagit i sitt besynnerliga skydd. Hr F. är för påpasslig att ej iakttaga sin fördel. Hvad medhinner ej Hr F.? Hvem vet att lefva säsom han? Han protesterar, försäkrar, bedyrar, bugar i rund, och är tillika full af ratt och sanning: han bugar äfven för mig, under det han söker nedsätta mig. Han gör sin kompliment för aristokratien, och låter liberalismen förstå, att* med bördsprivilegierna ar det40

snart ute. Han vill vara de kouservativa herrarnes älskling, och skänker en bifallsnick åt den Skandinaviska ungdomen. —. Hvilken universei man är ej Hr F.?n.

Låtom oss du höra Hr F:s anklagelser mot våra historieskrifvare för deras framställning af striden mellan Sigismund och Carl och af den sednares hela förfarande.

Hufvudstycket är följande, hvari vi särskildt utmärka de förnämsta tillvitelserna: »Det goda, som blef en följd af Hertigens uppförande, nemligen Lutherska lärans stadfästande och regeringens ordnande; detta blir uteslutande framdraget och prisadt; deremot vidrör man alldeles icke elier åtminstone så lättmsom möjligt, det upproriska i hans förfarande mot konungen, dét upprörande och olagliga våldet mot rådshérrarne. Och dessa rådsherrar! Det allvar, med hvilket de 1594 mot Sigismund försvarade rikets lag, lära och rättigheter; den trohet de likafullt visade denne samme sin lagkrönte konung; den sjelf uppoffring* hvarmed de gingo i landsflykt och blottställde

sig för vådan att under farorna af sin lagliga, men svaga och impopulära konung hädre mista allt, än vid sidan af den kraftfulle hertigen dela hans uppror, hans troliga segrar och deraf följande belöningar, dessa herrars lysande egenskaper och i öfrigt hedrande vandel, beseglad med en död, så högsinnad, så ädel, att historien sällan kan uppte någon skönare; — alla dessa för-42

hällanden, oaktadt historiska facta och verkligheter, blifva öfver halkade, glömda, om ej gömda. Deremot får att .fondema samma rådsherrar, mot hvilka : man ej Vari framdraga något enda verkligt brott, tager fl$a.n:siirtillflykttilly t** ning ar, förmodade art-'stökràtiskà planer, utmålar dessa i blotta möjligheten liggande domskål med så hjerta färger, .som möjligt, och söker sedermera deremot att ursäkta, öfverskyla, till och med rättfärdiga Carls orättfärdiga uppförande, — Hvadan denna häfdvunna historiska orättvisa?»

Denna så kallade häfdvunna orättvisa lärer väl således vara ett ibland dé förnämsta bevisen för det herrskande aristokrat-fördömandet i Svenska Historien. Yi ha sett med hur» litet skäl något sådant kan våra förnämsta häfditeknare p&bördas» Det gäller äfven om deras behandling af denna epok. Också är denna allmännm anklagelse blott ett omsvep. Det är mot min Sveneka Folkets Historia, som beskyllningarne i sjelfva verket ärft riktade, utan att likväl detta här tydligen utsäges

Stridsfrågan emellan Sigismund och Gari är i sjelfva verket en allman statsrättslig fråga, soto i Sverge tidigare än annorstädes kom till afgörande» Hnfvudfrågan är: huru långt sträcker sig dön ku adliga legitimitetens rätt? Äro nationerna At viss* herrskareslägter anvisade såsom en egendon%? Eller beror förbindelsen mellan regent och folk på ett fördrag, hvars brytande fi ena sida», fl den andrå löser förbindelsen? I Sverge ba dessa frågor redee då för tiden med bejakande af den sednare blifvit besvarade. Sigismund förklarades kronan förlustig* emedan han brutit de vilkor, hvarunder ban den emottagit, och, då hans son Uladislaos ännu efUr4S

Gustaf Adolfs död förnyade sina anspråk, yttrade sig Svenska Regeringen s&lnnda, i ett bref af den 28 Mars 1633, trll Kurfursten af Brandenburg, sojjo i de öppnade fredsunderbandlingarne med Polen erbudit sin bemedling: »Eders Kärlighet vet,» — sådane äro de ord, som läggas i Christinas mun — »att Sverges rike af ålder varit ett valrike, ock att det genom vår farfaders förtjenster förskrefs ärftligt till hans slägt; ej oinskränkt, utan på vissa vilkor emellan Konung och Ständer: med dessa vilkors iakttagande af Konungen förbindas undersåtar||e tUI lydnad, men med deras kränkelse och vanvårdande löses undersåtames pligt; uppstår derom tvist, är Gud endast domare, och, utom Rikets Ständer, erkännes ej någon annan domsrätt.» Skulle Hr F. ej i deuna punkt vara af de Svenske aristokrater* nes egen mening, efter han i Carls foretag endast ser ett uppror?

Så enkel frågan i sig sjelf knnde synas, si svårt har dess afgörande varit i verkligheten: den har i hög grad delat, den har länge söndrat, den åtskiljer ännu i dag sintteii och öfver ty geber. -Huru mycket blod har ej for den Sutit, huru många offer fallitl Och hvem kan neka, hvem har nekat dessa olyckliga offer sitt deltagande? Troheten, det må vara mot en grundsats eller mot en per* son, har någonting naturligen rörande för alla menskliga känslor; och i fråga om förflutna strider ar hela verlden billig. Hvilket deltagande ingifver ej nu éen så långvariga, sft ihärdiga, så olyckliga och slutligen så hopplösa striden för Stuartska huset i Engelska historien? Och likväl skulle segern af den sak, föt hvilken så många hjeltemodigt blödde, varit undergången af Englands författning44

och frihet, hvilka just i afvägandet af sådatie bemödanden befastade sigl — Och har väl jag i framställningen af den liknande striden emellan Sigismunds och Carls partier i vårt fädernesland varit dessa menskliga känslor otrogen?

1 England, som i Sverge, var eller blef rt-kets religion den angelägenhet, omkring .hvilken allt hvälfde sig. Hvarken Sigismund eller Jacob II voro af naturen våldsamma: de blefvo det genom nitet för sin kyrka; och sådane voro omständigheterna, att ingeudera kunde genomdrifva sina afsigter utan kullkastandet af sitt fäderneslands författning; Gustaf Wasa hade på Reformationen och den förstärkning den gaf åt kronans rättigheter, grundat den nya konungamakten i Sverge. Han hade i sitt af Ständerna erkända testamente ålagt sina söner, att »sig ifrån den rena läran icke draga, förskräcka eller afvika låta.» Det var så gifven statsgrundsats i Svèrge, att hufvudorsaken, hvarföre Johan ej vågade öppet bekänna sin hemliga katholicism, var öfvertygelsen, att han derigenom skulle sätta sin krona på spel, hvadan han i sina sista år lade sina Rådsherrar till last, att de

understödt Sigismunds uppfostran i Katholska läran,- Carl fullbordade siu faders verk, och med Sigismunds sätt att förstå sin trögt gifna bekräftelse på Upsala mötes beslut, skulle detta nödvändigt skilja honom från Svenska kronan, i fall försvarare funnes för rikets rätt.

Det är sådane försvarare som Hr F. vill se i de olycklige rådsherrarne. Han upphöjer på eu , gång »det allvar, med hvilket de mot Sigismund försvarade rikets lag, lära och rättigheter, och den trohet, de likafullt visade denne samme sin lag-krönte konung.» Kunna de väl med skäl beröm-45

mas ätt ha förenat begge? Det finnes sinnen, som i välment förblindelse tro sig kanna uppfylla oförenliga plikter. Kunna väl desse herrar räknas till dessas antal? Tillhörde de väl det Kungliga partiet eller det Hertigliga? eller ej snarare ett tredje, som derföre också af det ena öfvergafs och af det andra straffades? Voro de ej ett eget parti med egna afsigter? Det är just detta antagandet som Hr F. lägger mig till last. Hr F. i sin nya ifver glömmer stundom hvad han sjelf fordom ej blott medgifvit, utan påstått. Vi läse i 4:de delen af hans Berättelser ur Svenska Historien om denna tid, sid. 166, följande ord: »Otvifvelaktigt är, det åtskilliga bland herrarne hade till syfte-mål, att under Sigismunds frånvaro få riksstyrelsen i sina händerf och önskade derföre ifrigt bibehålla föreningen mellan Polen och Sverge.» Hr F. har således sjelf, i fall jag velat rätta mig efter en så oefterrättlig ledare, här för mig anvisat den grund, pä hvilken jag skall ha »utmålat» blotta »gissningar» och »förmodade aristokratiska planer». Men deW är hvarken ur detta Hr F:s enstaka yttrande, eller såsom han nu förmenar, endast »ur möjlighetens rike», som jag hämtat hvad jag om dessa aristokratiska planer sagt, utan ur tillförlitliga intyg och händelsernas gång.

Huru lydde Kalmars Stadga om bägge rikenas styrelse, som vid Sigismunds afresa till Polen af Rådet förelades både honom och K. Johan till underskrift, och äfven erhöll densamma den 7 September 1587? — Det är en ny Kalmare-Union, under förändrade omständigheter, men ej mindre gynnande för de stora. — Föremålet skulle vara46

försvar för rikets religion och frihet (visserligen i annan mening än Carl förde bägge i skölden) un-» der en katholsk, tillika i Polen regerande konung. I förra afseendet göres K. Johans Liturgi till regel med ytterligare bestämmelser, som på ett tillkommande Svenskt kyrkomöte skulle stadgas. I andra afseendet förekomma de vanliga unionsvilkoren: fred och förbund emellan båda rikena, lag och frihet

0 för kränkta och endast inhemsk styrelse. Denna skulle föras, sedan Sigismund äfven tillträdt Svenska thronen, i hans frånvaro och äfven under honom, då han komme tillstädes, (hvilket bor ske minst hvart tredje år) af några förnäma personer, till antalet sju, hvilka hvart annat eller tredje- år ombytas; ibland dessa må Hertig Gari nämna en, dock utan företräde eller annan plats, än den ut-valde, enligt sin börd, ibland de andra har rätt att intaga. Riksens höga embetsmän, såsom Drots, Marsk, Ganzler och Amiral, äfvensom Landshöfding gar och Ståthållare nämnas af Konungen ibland dem, som Rådet sätter på förslag. — Det tillägges: att rikets .skatt, kleoodier och krigsförråd, liksom rikets vanliga inkomster, icke må föras ur landet: att ingen ny pålaga i konungens frånvaro kan ut~ skrifvas: att öfver krig, fred och förbund Sverges Ständer böra höras: att utan deras samtycke intet

1 Polen utfärdadt påbud eller förbud vore gällande nt. m. Men man ser att styrelsen i sjelfva verket blifvit lagd i aristokratiens hand. Det heter, att allt detta blifvit samtyckt och un* derskrifvet af Johan, Sigismund och Carl med Sver-» ges förnämsta adel. Man finner endast de begge förstnämndas underskrift. För Carl hölls denna nya regeringsform hemlig. Erik Sparre är dess förfat-17

tare. Johan klagade sedermera ott Rådet brakat munkar ocb prester att besegra hans motstånd* Rådet skrifver till Sigismund i Polen d 8. Februari 1588 och förmanar honom att obrottsligt båda hvad han lofvat och besvurit i den »sednaste kontti-tutionen». — Sådant var det aSjumannarege« mente», som den store Gustaf -4dolf i sin påbör~ jade egenhändiga historia omtalar, såsom uttänkt af åtskilliga Rådsberrar, »hvilka» — säger han »gerna hade sett alt konungen varit ett spjut och sutit genom hertigen, så hade de varit dem qvitte båda», tilläggande: »desse sällar voro ock de, som rådde konung Johan att uppföda sin son till båda rikena (det var i den papistiska religionen), som honom odugse till Sveriges regemente gjorde.» —- Vid denna tid var Gustavianska slägten både förminskad och söndrad: Eriks hus var förödt, Magnus vansinnig: Johan hade ej ännu barn af sitt andra gifte. Af lem barn»,

som Gari hade fått med sin första gemål *), hade alla dött i späd ålder utom dottern Catharina, framdeles stammoder för Pfalziska huset på Sverges thron. Det var under sådana utsigter, som Carl sjelf skref till Sigismund i Polen, d. 9 Juli 1588, och bad honom träda i äktenskap: de voro så få qvar af Wasahuset, ej mera än tre på svärdssidan: de borde hålla tillhopa: det funnes ett parti, som kommit mycket ondt åstad emellan bröder och för* vandter i desse nästledne år. Tillika säger han sig hört, att någon skriftlig handel, som honom kan-

) Mana af Pfalz, dog 1&8Ö; det sjette och yngsta af barnen: Maria föddes den 18 Dec. 1588 och dog den 24 April 1589. ^ås^m bekant, förmälde sig% Carl 1592 å nyo med Christina af Holstein, som blef Gustaf Adolfs moder.48

hända äfven anginge, blifvit samtyckt och beségladt den tid Sigismund lemnade Sverge, och förundrar sig, att den för honom hålles hemlig.

Huru lydde åter den regeringsform, med hvilken Rådet år 1594, innan Sigismund lemnade Sverge, framkom? Det är ett vidlyftigt, emellan flera adeliga embetsmyndigheter skiftadt och afvägdt, mångvälde, med Rådet i spetsen för regeringen och ärendernas afgörande enligt flesta rösterna. — Man ser att Kalmare stadga ej blifvit glömd, och författaren är tydligen densamme. Han åberopar äfven Danmarks exempel, der Rådet under Christian IV:s minderårighet vore regerande. — Sigismund tycktes nöjd med denna regeringsform: hela hans uppförande visar att han ej ogerna deri såg ett stridsäpple utkastadt emellan Hertigen och Rådet. Carl förkastade den. Såsom en född Sverges arffurste vore han berättigad, att under Konungens frånvaro föra regeringen: Rådet vore, enligt Sverges lag, rådgifvande, ej regerande: Danmark vore ett valrike och dess efterdöme ej för Sverge giltigt: hvad regementets ordning beträffar, funnes derföre ingen vissare regla, än Sverges lag och Konungens ed: dä göres den andra vidlyftigheten slätt icke behof. Hvar och en annan regementsordning måste bli föremål för ny underhandling både med den, regementet anförtros, och dem, som derefter skola regeras. Carl fordrade derföre Ständernas sammankallande i fall ej det af honom nu konungen meddelade förslaget gillades. Det fanns i konungens omgifning en enda man, som rådde att utan inskränkning antaga detta tillbud, Arnold Grothusen, Sigismunds törd ne lärare. Sverge behöfde en regering: Carl skulle i alla fall taga hvad han nu begärde: det49

vore bättre att lemna honom det med godo: det gällde Sigismunds arfsrätt och krona, som endast pä detta sätt kunde bibehållas. Detta var hvad Carl sjelf ej hade fördöljt. »Reser Eders Maj:t» — skrifver han till konungen den 4 Juli 1594 — »utan att undersåtarne veta af hvem de skola regeras, så frukte vi hvad deraf följa vill, och hafve Eders Maj:t till varning detta ej velat lemna obe-mäldt.»

Hurudan blef slutligen den regering, som Sigismund lemnade efter sig i Sverge? Den var ej Hertigens, den var ej Rådets: — den var en hemlig regering af de ibland hans säkra anhängare utnämnde Ståthållarne i länen. Rådet var nu missnöjd t, mindre med den makt, som lemnades dessa (förslaget i detta afseende synes ha utgått från Rådet sjelft), än med personerna, då flere uf de förnämste sågo s'g förbigångna vid länens utdelning. Carl kallar dessa ståthållare, som genom särskilda och hemliga fullmakter voro oafhängiga af både honom och Rådet, för »konungar hvar i sin landsort» — och de voro det nära nog.

Och här kan vara stället att bemöta ett af Hr F:s inkast mot Föreläsningarne. Inom de två bladen af den andra, hvilka han valt till sin skottafla, förekommer äfven följande om Gustaf Wasa och hans söner: »Kungsarbetet i Svenska Historien begynner; ej utan upprepade strider med folkets egna gamla fördomar eller nya förblindelser. Tredubbelt ärofull och stor var denna begynnelse: befrielse af både stat och kyrka, och, till bådas skydd, kronans införda och samtyckta ärftlighet. Man vet huru den store stamfadrens verk åter sattes på spel.

Geijers Svar. *50

Alla de gamla farorna återvände. I brödrastriden och slutligen i kampen mellan Sigismund och Carl botar åter Roms andliga välde, väckas åter det gamla provinciella Sverges söndringar, lifvas åter det aristokratiska Sverges utländska unionsplaner.)) —• Hr F. säger: »Vi känna vid ifrågavarande tid intet förnyande af de gamla provinciella söndringarne.» Jag svarar: likväl återgå de, och ej blott på ett, utan på dubbelt sätt, alldeles såsom fordom under Kalmar-Unionen.

Unionen var en tid af stort sjelfsvåld. Detta hade visat sig å ena sidan i de storas oafhängigt^ eller i Rådets genom unionen förvarade rätt att i konungs frånvaro styra riket, hvilken det så utöfvade. att dess medlemmar voro verkligen regerande i sina län, der de genom egna gods också vanligen voro mest betydande. Derföre blef utdelandet af dessa län ett ständigt stridsämne med Unionskonungarne. Derföre var ock den tanken, som på denna tid någon gång öppet yrkades, att dela riket i flera delar under särskilda regenter, mer än ett löst förslag af de stora. Det var till en ej ringa del verkligen utfördt. Å andra sidan hade under unionen i motsats mot aristokratien äfven folket blifvit en makt. Engelbrekt hade kallat det till vapen/): det bortlade dem sedan ej un-

') Jag har i"Hrr Kröningssvärds och Ltdéns förtjenstfull Diplomatarium Dalekarlicum ej funnit något stöd för den Öfvertygelsen, att Engelbrekts krigståg äggades och understöddes af Lybeck. Det är möjligt. Jag har i min Historia funnit sannolikt, att Lybecks inflytande vid Kopparberget varit både äldre och större, än man vanligen trott. Men deraf följer ej, att folkrörelsen under Engelbrekt i Sverge endast var ett Lybskt köpmansknep.Si

der hundra àr och blef derigenom for hvarje Öfverhet farligt. Slutligen syntes det nästan afgjordt, att i Sverge hvarken inhemsk eller utländsk konung mera kunde finnas. Riksföreståndare-makten, till hvilken man tog sin tillflykt, var i sig sjelf för obestämd att ingifva någon säkerhet. Den var demokratisk i Stnrarnes hand, men tillika i ständigt krigstillstånd mot yttre och inre fiender. Den splittring, som hotade riket genom herreväldet, låg äfven i bondeväldet pä,, annat sätt. Böndernas politiska inflytande gaf äfven de fordna demokratiska for* merna nytt lif, och den gamla förbundsförfatt* ningen visar sina sista krafter i uppror. Huru ofta ser man ej i den gamle Konung Gustafs första tider de särskilda landskapernas menigheter handla sjelfständigt, gripa till vapen, ingå i förbund eller med hvarandra förnya gamla fördrag! Det är isynnerhet det öfra Sverge, som erbjuder detta skådespel, emedan adelns makt, med undantag af Småland, var större i det södra.*)

Sådant var det tillstånd, ur hvilket Gustaf Wasa uppryckte Sverge. Det egentliga kungsarbetet i Svenska historien begynner med honom. Hvad detta varit för ett arbete, — både vigten och svårighcften af Konungens ställning såsom representant af statens enhet i dessa tider, — hans egen ställning i Sverge, der folket aldrig förlorat sina politiska rättigheter, — sammanhanget mellan dessa rättigheter och Konungens makt, — om allt detta synes Hr - F. ej ha något redigt begrepp, emedan han oupphörligen förebrår mig, att i Sverges historia ha företrädesvis framställt detta sammanhang,

*) Jfr min Sv. Folkets Hist. II. 42, 45.52

på aristokratiens bekostnad. — Under striden mellan Sigismuud och Gari återvände, ha vi sagt, alla de gamla farorna, unionsplaner, hierarkiska förslag, provinciella söndringar, dessa sistnämnda, på mer än ett sätt. Vi finna dem först i de provinciella Magnaternas, i de af Sigismund nämnda Ståthållar-nes sjelfständighet. Glas Fleming tog flottan till sig i Finland och söndrade sig uppeubart från Svenska regeringen. Arvid Stenbock i Östergötland nekade efterkomma Hertigens befallningar, och stämdes fem gånger af honom till ansvar, utan att lyda. Hans bröder Erik i Westergötland, Carl i Småland visade ej större hörsamhet. Erik Sparre, ståthållare i Westmanland och Dalarne, undvek väl i det längsta att öppet bryta med Hertigen, men visade snart sina verkliga tänkesätt. Sista gången han höll ting i Dalarne, omgaf han sig med nära nog kunglig ståt, lät hålla Yakt om sin person och utskref stora kostgärder. Slutligen förbittrades bönderne, hvilka iiau i början intagit med sin vänlighet, så emot honom, att de ett par år derefter, då ett falskt rykte utspriddes, att han var kommen till Dalarne, Dalkarlarne utsågo tjugu starka drängar att gripa honom i kyrkoherdens hus i Tuna, såsom Carls fiende. — Vi finna den återväckta provincialismen, för det andra, i försöken att åter upplifva de gamla menighetsförbunden. Under det så kallade Näftågets ohyggliga våldsamheter förnyade Dalkarlarne sitt gamla förbund med West-manlänniugar, Gestrikar och Helsingar, Vi skulle kunna tillägga, för det tredje, att den politiska provincialismen ännu tydligt framstår i Ständernas eget förslag till Gari i Söderköping 1595: huru framdeles skulle tillgå med riksdagar, — nämligen53

så, att alla punkter först inför hvart landskaps inbyggare böra förhandlas, och sedan fullmäktige 8f landskapet'skickas till riksdagen, Biskopen med några af presterskapet, sex af adeln, sex af krigsfolket, någre af borgerskapet och sex af menige man med deras lands insegel. Man ser huru representationen ännu obestämd

sväfvar emellan den gamla efter landskaperna och den sednare efter stånden, sådan som denna först i Gustaf Adolfs tid egenteligen stadgade sig. — Denna sistnämnda representation blef dock nu hufvudsakligen aristokratisk; och aristokratien i sitt andra tidehvarf inom fäderneslandet har, genom de stora interessen, fot hvilka den af den store konungen liftades, under nya omständigheter, både till en början främjat rikets och förvaltningens enhet — och tillika, såsom i den första aristokratiska perioden snart söndrat sig både ifrån det hela och inom sig sjelf genom egna intressen.

Hr F:s egenteliga mening om de olyckliga Rådsherrarne synes vara, att, hvilka planer för egen räkning dem kunna förebrås, dessa likväl ej varit af den beskaffenhet, att de emot dem, såsom ndomskäh bort nyttjas, då de, efter att ha flytt till konungen, med honom återkommit, för honom burit vapen och af honom sluteligen blifvit utlef-vererade till hertigen, — inställdes för Ständernas domstol vid Riksdagen i Linköping år 1600. Jag har aldrig försvarat blodsdomstolen i Linköping, jag har aldrig gjort något försök att »rättfärdiga den», såsom Hr F. vill insinuera; ehuru jag ej kan finna att han betraktat saken ur dess rätta synpunkt. Icke innehållet af domen, såsom Hr F. förmenar — detta innehåll kunde förutses — utan att man här satte sig till doms, var den egentliga orättvi-S4

san; liksom en sådan doms verkställighet den egeut-liga grymheten; dä tydligen här ett parti dömde ett annat, hvarföre äfven de anklagade oupphörligt protesterade mot domstolens behörighet. Sådan är den synpunkt, under hvilken jag uppfattat ämnet. Den finnes sålunda angifven i min Historia (II. 347): «Sedan Sigismund var afviken och Linköpings fördrag dermed tülintetgjordt, utbrast en allmän förföljelse mot det kungliga partiet i riket. Fängelse, landsflykt, död blef mångas lott. Deras egendom indrogs eller sköflades. Rofgirigheten anklagade äfven oskyldiga. Man säg många nya fattiga och nya rika. Och då, med regeringens upp-dragande åt Hertigen, den första oredan upphörde, blef hämnden så mycket verksammarei en endas hand. Ty Carl visste ej hvad det var atty efter borgerliga krig, glömma, och straffade sina egna fiender, såsom rikets förrädare.» — Och detta kallar Hr F. »att rättfärdiga Carls orättfärdiga uppförande/»

Om, oaktadt den blodiga förgrunden, Carl den nionde i min framställning står i ett annat ljus, än hos Hr F., så torde detta till en del ha sin orsak i olikheten af de källor vi följt. Min hufvud* källa för Carls regering, liksom i allmänhet, har varit rikets offentliga handlingar och regeringens beslut i deras sammanhang, och sådane de i /fo-gistraturerna å Kongl. Riks-Archivet — så långt tillbaka som dessa gå — äro förvarade: Hr F:s åter — åtminstone för nämnde regering hufvudsakligen — de så kallade Acta Ht storica, som, jemte några offentliga handlingar, för det mesta likväl innehålla enskilda bref och berättelser; af hvilka Ur F. äfven ur privata samlingar rådfrågat flera.4S

Det är möjligt att jag begagnat dessa sistnämnda slags källor för litet; eu brist, som dock kan afhjelpa*» sedan en tillförlitlig grund blifvit lagd. Men sannolikare är, att Hr F. begagnat sina källor för mycket; helst i fråga om detta tidehvarf flere af dem bestä i de olycklige herrarnes egna berättelser. Följden deraf, skulle jag tro, har blifvit, att det stora historiska sammanhanget i min sammanträngda framställning tydligen ligger i dagen, under det Hr F:s Berättelser i Svenska Historien äro rikare på iutressanta detaljer. Den ena af oss borde kunua komplettera den andra; och jag har alldeles ingen ting emot detta i sig sjelf vänliga och vackra förhållande; eudast må detaljerna ej användas till förryckande af synpuukten lor det bela. Jag har sökt framställa Carl den nioude i hela sammanhanget af deu historiska epok, till hvilken han hör, och detta ej blott med afseende på Fäderneslandets, utan på Europas historia. En återblick på detta sammanhang i det sistnämnda hänseendet må tjena att vederlägga ännu några förebråelser emot mig, med hvilka Hr F, i förevarande ämne framkommer.

deformationen hade äfven väckt den gamla kyrkan till nytt lif. 1 Tridentinska mötet hade deu först fullständigt slutit sig inom sig sjelf, i motsats mot protestantismen; den öfvergick snart från försvar till anfall och till bemödaudet att återviuna förlorade områden. Ifriga Fåfvars bela nit, Österrikiska husets hela inflytande, Jesuiterordens hela verksamhet skulle riktas mot detta mål. En ka-tholsk reaktion uppstod i hela Europa och sträckte sig äfveu till norden. Johan närmade sig till Rom, emottog, uuder titel af kejserlig legat, en hemlig56

Pflfvelig Nuntius, trädde i förbindelse med Philip II, som skickade ett sändebud till Stockholm, underhandlade

redan om en kejserlig prinsessas hand för sin son. Den fara, som under Johans vankelmod varit hemlig, blef med Sigismund uppenbar; Religionsstriden, som tillika hade blifvit en politisk strid i Tyskland, Fraukrike, Nederländerna, blef det äfven i Sverge emellan Sigismund och Carl, och antog derföre ocks& här samma Europeiska karakter. Henrik af Navarra skref redan 1583 till Carl om ett allmänt protestantiskt förbund. Redan 1599 sökte Carl allians med Elisabeth af England. Sigismund var nära förbunden med Österrike. Under hans Svenska krig väntades en Spansk flotta i Östersjön. — Och här må det tillåtas mig att återkalla följande slutord om Carl i min Historia (II* 390.) »Historieskrifvare böra skrifva sannt, säger han sjelf i sin Rimkrönika. Och så har äfven jag efter förmåga sökt opartiskt skildra Gustafs yngste och störste son, i flera egenskaper sin faders arfving, i andra både under och, kanske, öfver honom. Blott ett drag må tilläggas, emedan det äfven vid grafvens rand hos honom springer i ögonen, och emedan det i någon mån torde toildra omdömet öfver hans blodiga bana: det är hans in? neburna sträfvande att gripa öfver hvarje gräns, att bortom hvarje mål ställa ett annat Han kämpade sig till kronan. En/ annan hade stadnat vid detta mål. Honom var det så litet det största och enda, att han lemnade det mindre afgjordt, än det

kunnat vara. Deremot kastade han striden derom,

/

hvilken, med Sigismunds tröghet och obeslutsam^ het, åtminstone för en längre tid kunnat stadna vid ord och manifester, genast utom Sverige, in i Lif-57

tand, Polen, Ryssland; och det utbrytande kriget med Dannemark hindrar honom ej, att med sina sista blickar liksom mönstra medlemmarne af ett tillkommande förbund mot Påfvedömet och Habsburgska huset, liksom han ock i sitt testamente synnerligen anbefaller sina barn vänskapen med Tysklands evangeliska Förstår. Sft bar i Carls själ, kanske mer än hos någon af hans samtida, den brinnande framtid arbetat, som i trettifira kriget bröt ut; och ej utan betydelse plägade han säga, med handen på den unge Gustafs hufvud: IUe faciet — »Han skall göratU — Men det är sådane män, fulle af framtid, som med eller utan sin vilja och afsigt,, taga folken med sig.«

Det är härpå jag haft afseende, då jag i mina Föreläsningar yttrade om Carl den nionde, att »Aan tände det Sveneka mod, som förde den store Gustaf Adolfs vapen.» —- Hr F. utropar: »Allt för stor artighet mot Carl den niondel Vi känna i sanning icke det tillfälle, då Carl den nionde tände det Svenska modet, eller den tändsticka, som dertill begagnades.» — Med hvilken älskvärd ledighet behandlar ej Hr F. historiska karakterer?

- Han är likväl ej alltid att skämta med. Vid beröringen af vissa punkter har han blifvit synnerligen ömskinnad och förlorar lätt kontenansen. Vi ha redan förnummit, huruledes hans historiska öra nu mera ej tål vid, att höra talas om de fram-farne herrars, Engelbrekts och Sturarnes, bondehärar. I min mun skall detta vara ett anfall mot Aristokratien. Man får ej heller säga så här: att »Carl den nionde, emot de af Johan Hl åter-väckta aristokratiska och Prelatiska unionsplanerna med Polen och Rom, satte denSvenske bonden, borgaren oeh presten.» Detta skall åter i min mun vara ett anfall på prelaturen. »Märk» — säger Hr F. — »antithesen emellan Prelat och Prest! — då likväl ingendera» —. förmodar han — »på denna tid kan med skäl beskyllas för någon unionsplan med Rom, till hvilken icke Svenska Prelater, utau en Svensk Konung Johan III, var uppfiunare.» Nu ligger det väl först och främst för ögonen, att med en prelatisk plan menar man i allmänhet en sådan, som befordrar prelaturens makt, denna plan må yrkas af prelaterna sjelfva eller af andra deras befordrare och gynnare; och sådane saknades visst ej på denna tid. Det är erkändt, att Romerska kyrkan är deu mest utbildade Hierarki. I denna hierarkis historia ingår visserligen äfven en strid emellan prelaturen, föreställd i Biskoparnes myudighet och Påfvemakten, och deuna strid har tid efter annan inom Romerska kyrkan förnyats (den varar än); men, äfven efter deu påfveliga monarkiens afgjorda seger öfver sin egen aristokrati, förblifver likväl alltid i den Romerska kyrkan prelaturen vida mäktigare, än i någon Protestantisk. Konung Johan var en hemlig katholik (sedan den 16 Maj 1578) och -hade redan en katholsk Ärkebiskop i sigte. Flere af rikets förnämste herrar, sjelfve den gamle Riksdrotsen Pehr Brahe, voro hemlige katholiker. Ibland dem, som för Carl sedermera blefvo offer, gäller detta om Erik Sparre och Hogenskild Bjelke*).

*) Se den påfliga till Sverge skickade Nuntien Posse-vins berättelse hos Theiner, Schweden und seine Stelluti g

zum heiligen Stuhl unter Johan 111, Sigismund und Carl IX. Nach geheimen Staatspapiren. Augsburg 1838. I. Th. pp. 455, 501, 606, 608, 672 och II. Th. p. 9.&9

Med Sigismund bekände flere öppet sin religion^ och just emot dessa kände sig Carl minst fiendtlig! sinnad. »Eder Gref Erik» — sade han till Erik Brahe, som ville medla för Rådsherrarne, då Hertigen efter Stångebro slag yrkade deras utlefvere-. rande—»hafver jag ingen ovänskap till; ty J ägen samma tro, som Konungen och hafven handlat efter samvetet; men icke sä de andra fem.» — Men, för det andra, öm de Svenska prelaterna i Johans dagar ej öppet bekände sig till Romerska grundsatser — undantag ßnnas likväl (Ärkebiskop Andreas Björnram sade i likpredikan öfver Catharina Jagellonica 1585, att hon lefvat och dött i skötet af den enda saliggörande kyrkau) — så kan likväl ingen neka, att de, med samtycke till Johans liturgi, gått halfva vägen. Äf de fyra vid Upsala möte närvarande Biskoparne hade tre varit Liturgiens gynnare, nämligen: de då varande Biskoparne i Linköping, Westerås och Åbo. Den fjerde åter, en väldig kämpe mot Liturgien, hade af det anti-liturgiska presterskapet i Carls furstendöme blifvit väld till Biskop i Strengnäs, och stod i Hertigens synnerliga gunst, men misstäuktes, liksom Carl sjelf, för. Calvinism. Derföre blef ingen Biskop, utan en Theologiæ Professor i Upsala, ehuru en ifng man, ordförande vid Upsala möte. I allmänhet hade lärarne vid rikets undervisningsverk varit ibland protestantismens ,stöd. Fem Professorer i Upsala hade för motstånd mot liturgien af Johan blifvit afsatte och fängslade. Skolemästarne (så benämndes denna tid äfven Professorerne) kallades till Upsala möte, en Hector Scholæ förde der prestekorset, en Professor var præses. De ofrälse ståndens hyllningsbref till Sigismund, sedan han af-60

lagt sin försäkring, är utfärdad af Biskopar, Prelater, Kyrkoherdar och Skolemästare; och Återställandet af Upsala Universitet, sftsom en grundval för Reformationens bestånd, blef en af Ständernas fordringar hos Sigismund, hvilken fordran Carl fir 1595 uppfyllde. Hvad det angår, att Hertigen emot de aristokratiska och prelatiska planerna satte »den svenske bonden, borgaren och presten»; så borde Hr F. ej nu hafva förgätit, hvad han år 1830 skref i sina »Berättelser ur Svenska Historien» (IV. 255), att det var »det lägre presterskapet, bönder och de fleste borgare», som »förblefvo Hertigen tillgifne.»\

HL

Vi komma till Svenska Aristokratiens andra tidehvarf, som tillika ër Gustaf Adolfs och Christinas. Man ser genast att Hr F. härtills sparat bruket af sina mest afgörande vapen. Jag har förekastat förmyndarregeringen dess hushållning med krono* godsen. Hr F. söker visa, att Gustaf Adolf sjelf, men isynnerhet Christina i detta afseende varit mera t adelvärda; hvaraf slutsatsen blir, att jag förekastat Aristokratien, hvad som vida mera faller Konungarna till last. L&tom oss tillse huru härmed förhåller sig.

Anmärkningen kan äga åtminstone en skenbar grund. Ty, ehuru vigten i mitt bevis ej ligger på mängden af de frfin kronan abalienerade gods och räntor under förmyndar-regeringen, utan på denna regerings för Adeln uteslutande gynnsamma villkor för abalienationen; så kunde dock denna anmärkning förtjena att framställas. En enkel framställning deraf skulle ha föranledt ett lika enkelt svar; hvilket, genom fullständigande af ett alltför kort bevis, skulle undanröjt anledningen till missförståndet. Det hade varit det väsendtliga af saken; men det hade ej varit att göra väsen af den. Detta svarade ej mot ändamålet. Alltså ser man Hr F. med sin förutnämnda upptäckt — ty såsom sådan128

tyckes han anse den — förena upptäckten af den stora sammansvärjningen mot aristokratien, för hvilken jag skall stå i spetsen, slå larm i lägret, och rycka med hela sin styrka i marken under Svenska ärans fanor, — men egentligen på parti — såsom det heter i gamla krigsberättelser — emot mig. Det var en olycklig tanka, och expeditionen lärer taga en snöplig utgång.

Jag vill först anföra hvad jag yttrat om Svenska Aristokratiens förtjenster efter Gustaf Adolfs fall, och sedan hvad jag hos den tadlat »Då betänkte» — heter det i andra föreläsningen sid. 62 — »de Svenske store att förtjena namnet; Sverge har ej haft Axel Oxenstjernas like i Rådet, och i Torstensson upplefde, framför alla, hans mästares snille i kriget. Mot dem och deras medbröder kan hlott en förebråelse rättvisligen göras. De trodde sig äfven framgent kunna grunda Sverges bestånd och makt på det tillstånd som de stora krigen infört, ehuru

förtryckande detta hade blifvit för folket.» Och vidare sid. 65: »Jag* vet hvilka förtjenster denna aristokrati har att åberopa och hvilken nödvändighet kriget innebar. Hvad jag anklagar den för, är, att med öppna ëgon hafva följt i rikets hushållning och inre styrelse en plan, som skulle leda till sådana följder, — att äfven för framtiden ha sökt försäkra detta nödens och våldets verk, — att hårdnackadt hafva motsatt sig alla försök till dessa verkningars hämmande,—för att alltid derpå ha velat grunda fäderneslandets författning.» Derpå följer i föreläsningen en citation ur min Historia, hvilken vi till en del här vilja återupprepa. »Den utväg Förmyndarregeringen vidtog att lindra bör^ dorr.a genom föryttrande af kronans tillhörighet,63

då inga Trimmande subsidier forslogo och man ej vågade oka skatterna, innehöll på en gång en orättvisa, mindre i sig sjelf — Riks-Canzlerens sats, att godsen af de privata brukas bättre har mycket för sig — än genom de villkor man fästade vid föryttrandet, och genom den utsträckning man gaf åt benämningen kronans gods. I förra afseendet fästa vi uppmärksamheten dervid, att godsen endast fingo föryttras till Adeln. I andra afseendet må anmärkas, att föryttrandet ej endast omfattade kronans domäner, utan kronans räntor och skattebönderna, hvilka sistnämnde på detta sätt kommo under Adeln. Väl heter det, att endast räntan bortförlänades; men det förhållande, hvari adelsmannen härigenom kom, gaf honom alltför mänga tillfallen att inskränka och utplåna Odalbondens i Sverge urgamla rätt såsom jordägare. Hvarken lock eller pock sparades att bringa den sednare under Adeln, såsom skatteböndernas upprepade klagomål vid riksdagarna visa.— Det gällde Bondeståndets existens såsom ett fritt stånd i Sverge

Hvar och en, som känner denna tids historia, vet, att om ingenting mindre i sjelfva verket var fråga: han vet ock, hvilket hufvudsakligt inflytaode de begge nämnda omständigheterna hade, emedan han förstår och fattar dem i deras sammanhang med andra företeelser på denna tid. För hvarje annan är bevisets , korthet otillfredsställande och lemnar anledning till det inpass mot hela tankeledningen, som också Hr F. gjort.

Han säger: »Hvarföre så hårdt och så uteslutande tadla Riksförmyndarne för denna kronogods-försäljning; men deremot helt och hållet förbigå eller ock med lätta ord öfverhalka, att föregående64

konungar pfi gamma satt afyttrat kronogods, och Gustaf Adolf äfvenså skatteräntor, och att den efterföljande konungen Carl Gustaf äfvenledes afyttrade en mängd gods medelst förpantning: hvilken åtgärd blott var en förklädd försäljning. Aristokraterne gjorde blott detsamma som konungarne före och efter dem gjort* Hvarföre då tadla aristokraternas, men förtiga konungarnes åtgärd? Hvarföre får icke Sverges Historia också har vara dess konungars? — Jag anar ett slags svar. Man åberopar Riksförmyndarnes vilkor, att endast adeln skulle få köpa gods. Anmärkningen är sann och åtgärden tadelvärd; dock mindre an vid första blicken synes. Man bör nemligen besinna, att detta vilkor står i nära sammanhang med öfriga förhållanden; ty då räntorna och äganderätten af ett kronogods såldes åt enskild, så förvandlades hemmanet derigenom i sjelfva verket till ett frälsegods; men ett sådant kunde enligt häfd och lag egentligen blott af en frälseman besittas. — I sammanhang och troligen i följe haraf finner man ock af hand~ lingarne i reduktions-kollegium, att den ojemnförligt största delen af de gods och räntor, som Gustaf Adolf sjelf afyttrade, blefvo afyttrade just — åt adeln. — Prof. Geijer tadlar, att förmyndarregeringen sålde kronans räntor af skattebönderna; och han gör det så, att läsaren tror denna slags försäljning vara en uppfinning af förmyndare-styrelsen, af aristokraterna. Men i sjelfva verket var det en uppfinning af konungarna och bedrefs redan af den store Gustaf Adolf sjelf.» — »Gustaf Adolf sålde och bortgaf gods och räntor till en ränta af 217,643 dal. s:mt

Riksförmyndarne d:o...... 128,208 d:o.

Christina myndig d:o...... 679,851 d:o.»65

Jag ar tacksam for upplysningen; helst Hr F., som nu begynner åberopa äfven andra urkunder, an de förut, om ej ensamt, dock nog mycket begagnade Acta Historica och familjepapper, hämtat den ur en källa» som jag försummat att rådfråga, nämligen KamiBar-Collegii Archiv (Se haos Berättelser i Sv. Hist. 10 Del. s. 164). Förhållandet är i allmänhet framstäldt i min Historia. Någon komparatif specifikatiou deraf kände ja& ej, om jag undantager en uppgift i en bilaga till den af Kongl. Rådet Grefve Jacob Gyllenborg författade, men af hela R£det granskade och år 1697 afgifna Berättelsen om det medellösa tillstånd, hvari K. Carl den elfte emottog riket;

hvilken läses i Loenboms Handlingar till nämnde Konungs Historia. Denna uppgift *) innehåller likväl endast beloppet af de geii9m försäljning abalienerade kronogodsen, under Gustaf Adolfs, Riksförmyndarnes och Christinas regering; men en blick derpå visar redan, att, i fråga om köpegodsen, förmyndare-styrelsen abalienerat från kronan nära dubbelt emot Gustaf Adolf. Gustaf Adolf har deremot visserligen bortgifvit och förlänat vida mera, men till största delen under Norrköpings beslut, och derföre underkastadt återkallelse. Hr F. bar i sin skrift sammanslagit båda dessa slags abalienationer. I sina Berättelser har han deremot särskilda uppgifter på både förläuings- och köpegodsen; och deraf synes, att, i fråga om de sistnämnda, förmyndarne i sjelfva verket abalienerat mera än dubbelt emot Gustaf Adolf, men deremot åter Christina dubbelt mera an förmyndarne. **)

*) Se Bilagan R. i Loenboms Handlingar, 10:de Saml.

**) Hr F:s kalkul af försSlda kronogods upptager sådana sålda af Gustaf Adolf till en ränta af- 26,569 daler

Gcijßrt Sf ar. 566

Man märke, att det var isynnerhet försäljningen af godsen som mitt påstående gällde, då naturligtvis i förläningar och donationer förmyndarne måste vara mera återhållsamme, och att det af mig antagna förhållandet emellan Gustaf Adolf och Förmyndarne i afseende på köpegodsen bekräftas af Hr F. sjelf, äfven utöfver den uppgift, som förut var mig bekant. Christinas slöseri har jag ingalunda för döljt, ii tan tvertom tillräckligen framställt och med exempel bestyrkt. Dervid kan och bör likväl med skäl anmärkas, att denna misshushållning till en ej ringa del faller den tidens aristokrati sjelf till last, som, sedan ansvaret för regeringen ej mera hvilade på de stora, utan hejd begagnade sig af en .utig och lättsinnig Drottnings

frikostighet.--»På detta sätt», säger Botin

(Beskrifning om Svenska Hemman II. 160) »slogo vederbörande under sig kronogods på uågra få år, allenast under Drottning Christinas regering, först mot löningar, pensioner, gratialer och donationsräntors vederlag till en summa af 316,303 daler s:mt, Samt sedan emot åtskilliga andra skuldfordringar och pretentioner till en summa af 1 million 512,533 riksdaler, samt 423,401 daler s?mt *), som alla med gods och räntor blefvo betalda; hvilket allt finnas kan af de i Kammar-Collegio tøefintlige afräkningsböcker och flere hithörande handlingar.»

Så mycket om beloppet af det föryttrade; med hvilket Hr F. i sin skrift företagit ett litet konststycke, som till en del döljer rätta förbållandet. Nu till vilkoren!

silfvermynt, af förmyndarne 59,447 d:r, af Christina

119,655 d:r.

*) 1 riksdaler Specie svarade denna tid i det närmaste

emot 1 y2 daler silfvermynt.67

Ingen af våra Konungar har haft en så profetisk blick, som Gustaf Adolf. På en tid då Rysslands namn ännu knappt i Europa hördes, förutsåg han både den Ryska makten, i följe af dess stora naturliga tillgångar, och den fara, som derifrån kunde hota Sverge. Se hans tal till Ständerna 1617 efter den ärofulla fred, hvarmed han slutade det tioåriga Ryska kriget! Han, den störste eröfraren på Sverges thron, är vidare den, som både förutsett och rättvist uppskattat den lott, som oss återstod, om eröfringarna en gång ginge förlorade. Axel Oxenstjerna plägade i Rådet åberopa följande Gustaf Adolfs tanka: att endast tvenne sätt funnos för Svenskarna alt blifva starka och trygga; de borde endera, sedan de en gång gått öfver Östersjön, sluta med herraväldet öfver detta haf genom besittningen af alla dess kustländer — eller ock — lemna allt, hålla en stark flotta, lägga sig inom Svenska klippor och skär och lefva i landet sins emellan enige, då ingen skall dem lätteligen med fördel antasta. *) Gustaf Adolf har slutligen föresett och förutsagt en Reduktion af kronans abalienerade gods och inkomster. Det finnes tvenne yttranden af honom derom. Det första förekommer i den förklaring, som han år 1613 lät uppsätta öfver de adeliga privilegiernas rätta förstånd, hvarvid, sedan han anmärkt, att iörbruten adelig egendoms återfall till slägten borde bero på Konungens nfid, tillägger: »ty om Konungarne alltid skulle vara skyldiga att gifva af kronans ränta och egendom och intet fall tillåtas, att sådant frälse kunde falla

*) Jfr Rådsprotokollerna för den 15 Juli 1636 och den 6 Sept. 1641.68

Ronungen och kronan till igen, sS gåfves derigenom tillfälle, att Konungen en gång nödgades taga med väld och rätt igen, hvad för kronan af dess ränta i sä måtto vore förmioskadt, efter som det i Ronungens ed i den femte artikeln uttryckligen förmäldt och efterlätet varder.»*) Denna artikel i den gamla kungscden, som förbjuder Sverges konung att bortskänka och minska kronans egendom, hade, i den försäkran, som 1612 förelades den unge Gustaf Adolf vid hans uppstigande på thronen, af Rådet blifvit utesluten. Vid kröningen år 1617 lät han sjelf åter infora den i sin ed. Det andra yttrandet åberopades af Riks-Rådet Johan Skytte i Rådet d. 7 April 1636**), att nämligen Konungen, på hans förmaning att ej bortgifva så många gods undan kronan, hade svarat, »att sådant skett, på det de, som godsen bekomma, måtte vara så mycket trognare mot hans familj: han kunde väl tänka, kommer en annan familia tifl regementet, så ogillar den Kgl. Maj:ts brëf och re-vocerar godsen under kronan igen.»

Det var hvad som skedde undér Pfalziska

huset.

Sjelf var Gustaf Adolf för högsinnad att återkalla hvad han gifvit, eller hvad han, om äfven i nödens stund, af kronans egendom sålt och föryttrat. — Men att, enligt Sverges lag, det för yttrade var underkastadt en återkallelse, det var allmänt kändt, och bidrog till det låga pris, hvartill endast föryttringen kunde ske. — Huruvida ej aristokratien efter Gustaf Adolfs död på en gång begagnade

*) Jfr min Historia III. 28.

**) Jfr min Historia III. 304.69

sig af ett utomordentligt lågt pris, tillika sökte tillegna sig detta slags förvärf uteslutande, och ändtligen ville göra abalienationen oåterkallelig: det är hvad som skall visa sig af följande anmärkningar.

De stora krigen dikterade Gustaf Adolfs Gnan-ciella åtgärder. Så måste han slutligen äfven, i synnerhet ifrån 1622, tillgripa föryttringen af kronans egendom och inkomster. Det skedde dels genom försäljning, dels genom förpantning. Försäljningen skedde till Adeln under evärdligt frälse: , förpantningariia äfven till andra, förmögna borgare och köpmän, stundom till utländska kapitalister; och förpantning, såsom den minst lagstridiga formen för föryttrandet, användes af Konungen äfven mera än försäljning. En del af dessa förpantningar förvandlades sedermera till årliga arrenden, hvilka arrenden utsträcktes till tullen, bergverken samt uppbörden i hela län och provinser. *) Jag har ej döljt, att sådana nödhjelpsmedel m$d skäl må räknas till denna regerings mest betungande åtgärder/*) Men till den orättvisa, de i sig sjelfva innehöllo, lades åtminstone ej den nya, att fördelarna uteslutande forbehöllos åt adeln. Tvärtom kom fordelen af förpantningariia och de arrenden, hvari dessa stundom förvandlades, ofta den förmögna borgaren till godo. Ibland hindren för städernas uppkomst i

*) Klagan öfver förpaktarne af kronans inkomster framfördes af alla de ofrälse stånden vid 1633 års Riksdag. Riksmarsken Jacob de la Gardie, som sjelf hade varit delaktig i krono-arrendena, näpste likväl strängeligen någre i Rådet uppkallade prester för deras omdömen om dessa inrättningar.

"*) Jfr min Historia III. 64.70

Sverge räknade sedermera Axel Oxenstjerna kronoarrendena, »som togo de bäste borgare ur städerna.» *)

Förmyndare-styrelsen fortsatte till en början förräntning ar na. Jacob De la Gardie öfverförde i Juni mänad 1635 20,000 man från Sverge till Preussen. Regeringen hemma skrifver till Riks-Canzlern, då ännu i Tyskland: »Ganska fa penningar tinnas i riket. Crediten är så tunn, att vi ej utau största möda kunnat på pantegods uppbringa den ringa summa, som med arméen till Preussen öfver-sänd är.**) — Snart måste man skrida till försäljning; och förfarandet dervid förtjenar en uo-gare undersökning.

Hr F. förebrår mig att hafva lagt förmyndarestyrelsen företrädesvis denna försäljning till last, då den deri blott följde Gustaf Adolfs föredöme, och sjelfva det förbehåll, som inskränkte köpet till Adeln, endast stadgade hvad

förut varit öfligt. Hr F. har öfversett, att förhållandet betydligen försvårades genom det af mig på samma ställe anmärkta Regeringens förordnande, i följe hvaraf tillika all både ersättning och säkerhet i kronans gods och räntor betogs ofrälseman för någon kronolor-, dran, med mindre han öfverlät den till en adelsman.***) En öfverlåtelse, som ej kunde ske utau

•) Ibid. 111. 73, not. 2.

") Ibid. III. 344.

***) Vi ha citerat det efter Botin: »att, der ofrälsemän hade att fordra, skulle de ej njuta sin betalning, utan de icke ville öfverlåta sina fordringar till någon frälse man, som i slikt fall strax med kronans gods skulle förnöjas.» Om Svenska Hem nian II. 138 och Kgl. Brefvet till Kammar-Collegium af den 18 Juli 1642.71

forlust; — och liksom hade de vilkor, under hvilka adeln förvärfvade kronogods, ej, utan denna nya orättvisa, varit nog gynnande.

Öfver dessa vilkor må man höra Botin (om Svenska Hemman II. 1S8): »Sättet att bortsälja kronans egendom var underkastadt alla missbruk i verlden. De som köpte för reda penningar, hade en alldeles oskälig vinst; ty räntorna af hemmanen blefvo sålda efter den uträkning, att köparen skulle hafva i början 3, sedan 4 y2 procent för sina penningar. Till de köp, som endast skulle gifva tre för hundrade, lades allenast de vissa hemmansräntorna till grund; men som sedermera blef befunnet, att största delen sökte efter hemman af ringa årlig ränta, — hvarigenom kronan mycket förlorade i sina ovissa persedlar, som, emedan dessa den tiden berodde på fri bevillning, ej kunde tjena till grund för köpeskillingens uträknande; så blef omsider beslutet, att berörde ovissa persedlar skulle inräknas och köparen deremot få godsen för 4 y2 procent. Dessa köpegods hafva tillskyndat sina ägare en mycket ansenlig vinst och båtnad, derigenom att de åtnjöto oändliga andra fördelar, som med hemmanen följa, och hvilka tillskyndade många resor större ränta, än som i köpebrefven uträknad var. Ty först åtnjöt frälsemannen utom räkning de hemmanets skyldigheter, som ej utgjordes i persedlar eller penningar, men likväl äro penningar värde, såsom dagsverken, körslor, gästningar m. m. Sedan blef ock hemmanet, till följe af köpets natur, frälse, och således i bevillningar, utskrifuingar, gärder och skjutsningar m, m. emot krono- och skattehemman allenast till hälften besväradt; — dernäst uppbar han dels hela den ovissa, dels halfva extraordinarie138

räntan, som han likväl ej med ringaste penning hade betalt. Af Gärden, Byggnadshjelpen och Salt-peterhjelpen uppburo och åtnjöto köpegodsens inne* hafvare hälften till år 1644, då Adeln cederade tallfriheten till Kgl. Maj:t och Kronan; men efter berörde år uppbnro de dem alldeles. Af Boskaps*, Skjutsfärds- och Dagsverks-penningarna åtnjöt frälse* mannen den ena hälften och kronan den andra. För det fjerde nyttjades bela byar ocb hemman under Sätes* ocb Ladugårdar, samt Rå och Rörs friheter, hvarigenom kronan, utom de förra afgif* terna, miste bela Kyrkotionden, Mantalspenningarna, Lagmans- ocb Häradshöfdingeräntan, Kungshästarna, Utskrifningar, Gärder, Skjutsningar ocb Bevillningar, samt den öfriga halfva delen af Boskaps- och Skjuts* färdspenningar; hvilket stora missbruk, hvarken Riks* Canzleren Grefve Axel Oxenstjerna eller Riks-Mar* sken Grefve Jacob De la Gardie eller Riks Drotsen Grefve Pehr Brahe med flera kunde gilla. Jag lägger slutligen till det förnämsta af allt, att, efter hemmanet genom köpet blef (rälse, hade frälsemannen till följe deraf rätt att bruka det efter eget behag, skattlägga det efter egen lystnad ocb göra sig deraf all möjlig nytta. På papperet hade köparen allenast 3 eller 4 l/2 procent för sina penningar, men i sjelfva verket åtnjöt han beqvämligen 20 till 30 för hundradet, om icke mera. T. ex.: Riks-Rådet Conrad Falkenberg köpte ifrån kronan för 2,267 daler silfvermynt elfva mantal, som rän* tade i visst 68 daler 11 öre silfvermynt; men när man härvid betänker, att han af berörde mantal dessutom åtnjöt i ovisst och extraordinarie 180 daler sunt (årligen), samt dessutom kunde göra sig nytta af de öfriga friheterna och hemmanens för-73

måner, synes onekligen att vinsten var atttför ansenlig och kronan obilligen förfördelad;» — Så långt Botin. —

Jag har i min Historia (jfr, III. 386, 441) anfört ett exempel nr Christiuas Konfirmation d. 9 Junii 1645 på de köpegods, som en af sjelfva Riksförmyndarne, Riksskattmästaren Gabriel - Bengtson Oxenstjerna (Canzlerens

syskonbarn) af kronan sig tillband-lade. Riksskattmästaren hade åren 1638, 39, 40, 42, efter 4y2 procent, köpt specificerade 98v2 hemman i särskilda provinser för inalles 28,450 Rdr. «Då vi öfverväga» — säges i konfirmationen — »motiverna af denna försäljning, att i rikets öfverhängande nöd och allmän fara ej Ständerna med högre skatter besvära, och ej heller är oss lägligt att betala igen penningarna, och godseus goda skötsel npphjelper landets cultur, så, ändock vi kunde hafva något att tadla på uträkningen af räntan för Westgötagodsen, confirmere vi honom i besittningen af dessa gods under Adeligt frälse, som andre sine arfvegods.» — De sålunda afträdda godsen voro dels krono-, dels skatte-, dels kyrkohemman, äfven ett par tillhörande Gustavianska arfvegodsen. Ibland dessa till Riksskattmästaren föryttrade egendomar voro tolf gårdar, om hvilka tillägges: »att de äro af de gods, som framledne Kamereraren Jost Hansson af Oss och Kronan köpt med rättighet att dem åt våre trogne undersåtare af Ridderskapet och Adeln försälja.» — Denne man hade af förmyndarestyrelsen blifvit adlad 1642; emedan han erbjöd sig att köpa gods för 30,000 Rdr. Samma år blef han för grofva bedrägerier dömd från lifvet och hans adelsbref sönderrifven Huru mäktiga medhållare han hade, synes deraf,74

att man äfven förmådde den unga Drottningen att bedja för hans lif. Men Riks-Cautzlern var obeveklig. Besynnerligt nog är, att Riksskattmästaren, som var medlem af regeringen, ej egentligen sjelf hetes hafva köpt de nämnda gårdarna af Jost Hansson, utan hans son, Hofmarskalken Gabriel Gabrielsson Oxenstjerna, men »på fadrens vägnar», heter det nu i konfirmationen.

Man har här ett bevis på huru Adelskap stundom utdelades; och man vet att förmyndareregeringen redan adlade (den ursäktar sig i sin redogörelse derför). Det var ett sätt att få köpare till kronogods, hvilka endast kunde förvärfvas af Adel. Man har tadlat Christinas öfverflödiga adlande; och hon har deri, som i mycket annat, visserligen öfverdrifvit sin frikostighet. Men huru många af hennes adelsbref äro gifna i afräkning på kronofordringar eller utsigt på lån till kronan, emedan åt ofrälse man ingen säkerhet kunde gifvas i anvisningen på kronans gods, det har ingen uträknat. — Och var väl felet endast hennes? —

Så grundlades en schism emellan gammal och ung adel i Sverge, som sedan på ståndets hela öde skulle öfva det betydligaste inflytande. Denna schism söndrade ej blott den unga och gamla A-deln: den söndrade den gamla inom sig; då flere af dess medlerrimar trädde i opposition mot det herrskande aristokratiska partiet. Reduktionen hßr derföre ej blott den yngre adeln beredt och till <en del yrkat, utan äfven en aristokratisk opposition inom den äldre; innan den ännu anade hvart och huru långt den skulle föra. Det är den vanliga gången af aristokratiska oppositioner.75

Upplysande i förevarande ämne äro tvenne skrifter om och till en stor del från denna tid.— Den ena kallad: Oförgripliga bevis mot Adelns rättighet öfver skattegods, synes författad vid år 1649 och tillskrifves Eduard Philipsson Ehrensten, hvilken njöt K. Carl Gustafs synnerliga förtroende och dog såsom Carl den elftes Rådsherre *). — Den andra: Deduction huru stora Landtogsgärden gått från kronan, är från K.Carl den elftes tid, och har blifvit under Åke Rålambs**) författarenamn tryckt i den upplaga af båda dessa skrifter, som utgafs i Stockholm 1769. En anteckning i Palmsköldska Samlingarna i Upsala Bibliothek visar likväl, att detta är ett misstag, och att författaren är Sven Leijonmarck, Sekreterare i Kongl. Riks-Archivet, af hvars handlingar han ock visar förtrogen kännedom, sedermera Vice-Piesident i Åbo Hof-Rätt och Landshöfding. Vi vände oss först till Deductionen om Landtogsgärden; för hvars rätta förstånd det likväl är nödigt att kasta en blick på Rusttjenst cn, om sättet för hvars utgörande i gamla dagar vi äfven ha en gammal skrift att citera. Såsom bekant, härledde sig Rusttjensten, som blef de Adeliga privilegiernas lagliga grund, ifrån Magnus Ladulås, som medgaf »frihet från all konungslig ut-skyld» åt alla dem som tjente till häst. Den skyl-

*) 1686, efter att ha gjort betydliga förluster på Reduktionen.

**) Son af det lärda Riks-Rådet Friherre Claes Rålamb, som nedlade sitt rådsembete 1682 och skrifvit en skarp kritik öfver de regerings-grundsatser, som följdes i Reduktionen. Sonen Öfversten Friherre Åke Rålamb var ej mindre lärd än fadren och är känd såsom författare till flera skrifter.7*

dtgbet, hvarigenom denna skattefrihet förväffrades, var likväl från början helt och hållet personlig: den utgick ej efter inkomst: den rikaste frälseman» såsom den mindre bemedlade, var endast skyldig att inställa sig sjelf till

häst rustad; endera emedan man räknade på den.rikares hederskäusla, eller, troligare, emedan man ej vågade ålägga den mäktigare mera, så att stadgandet egentligen gällde dem af bondeståndet, som genom personlig ryttare-tjenst ville förtjena frälse. — Sjelfva författningen var således ifrån början till afgjord fördel för de maktägande, som också uppfyllde sin skyldighet ef-ter behag. Gustaf I införde först häruti, såsom i mycket annat, en förändring. Han stadgade 1525 att rusttjensten af Adeln skulle utgå efter inkomst. Redan hans son Erik nedsatte taxan, och gjorde dessutom undantag genom den meddelade Säterifriheten. Ytterligare nedsättning skedde af Johan. Likväl klagar den gamle Riks-Drotzen Pehr Brahe, Gustaf Wasas systerson, i sin Hushållsbok för ungt Adelsfolk skrifven 1585: »bvad friheter Ridderskapet och Adeln fordom här i riket haft, det veta nu fast få att säga af: få äro de som minnas den tiden, då Andlige och Verldslige Herrar hade sjelfve alla Kongliga rättigheter med deras bönder; då hvar och en gjorde rusttjensteu efter sin vilja och beqvämlighet, och man fick god tid och dag att reda sig till tåg, och det ändå aldrig bar längre än till riksgränset), hvarefter krotian ersatte den skada, som träffat häst och karl: då Riksens Råd och andre förnämlige män hade stort underhåll i land och län af kronan och ändå derutöfver fritt Lagmans och Häradshöfdingedömen. I sextio år», säger han (man märke att det inträffade med bör-77

jan af Gustaf Irs regering), »hafva vi varit sådana friheter forlustige, och rusttjensten har blifvit tid efter annan (högre) uppsatt, tills Konung Johan den lindrat och gifvit sitt konungsliga ord att så föra sitt regemente, att alle, men isynnerhet Adeln med lust och god vilja under honom skola l*o.» — Rusttjensten liudrades ytterligare i de adeliga privilegier, som förelades den unga Gustaf Adolf vid hans uppstigande på thronen, och af honom bekräftades: ehuru vi sett, att han sedermera med dessa privilegier var missnöjd; hvarföre ban ock 1617 sjelf på dem utströk sitt namn och lat sönderbryta sigillet *). Med Riddarhusets inrättning 1623 upphörde slutligen rusttjensten att vara ett vilkor for Adeligt frälse; och åt Riddarhuset anslogos till och med alla böter för försummad rust-tjenst.

Krigstjenstens i allmänhet förändrade skick och de stora krigen under Gustaf Adolf gjorde inrättningen af en stående här — som han ocksft i Sverge grundlagt — nödvändig. Det var ända-nifilet, för en stor del, (lf de i hans tid införda skatter, hvilka man åter i flera fall ser Adeln möjligast undandraga sig. Tvenne af dessa skatter voro isynnerhet uttryckligen ämnade för krigsmaktens behof: Qvarntullen, Sedermera förvandlad i Man-talspenntngarne, och den så kallade stora Landtogsgärden.

Det bevisas i den nämnda Deduktionen, att Adeln under förmyndarestyrelsen först förskaffat sig frihet från det ena, och sedan från det andra af dessa besvär (det sista till och med taget i vid-

•) Jfr min Sv. Folkets flist. ni. 2».

sträcktare mening) och från båda blott emot afstå-endet af Tullfriheten. — Uti K. Johans privilegier af 1369 tillåtes Adeln att fritt handla med främmande och utskeppa sina varor. I Gustaf Adolfs privilegier blef detsamma efterlåtet utan tull eller annan afgift, och, såsom säges, till hjelp för Adeln i dess rusttjenst, hvilken likväl allt mindre verkligen utgjordes. Denna Adelns tullfrihet var tillräcklig att ruinera all rikets inkomst af sjötullen, då Adeln ej blott begagnade den för egen räkning, utan äfven andra under dess namn. Riks-Cantzlern föreslog derföre i sitt Memorial till den hemmavarande regeringen från Frankfurt am Mayn d. 8 Okt. 1653, att Adeln måtte afsäga sig eller suspendera detta privilegium; emedan »Tullen är det endaste och (ideligaste medel, som man kan framdeles göra sig hopp att arbeta uppå.» Man ser att Gantzlern anser det för en ömtålig punkt, ehuru uppoffringen var mindre betydlig. De tider voro förbi, då Svenska Adeln medgaf en stor uppoffring, som att på Gustaf Adolfs begäran äfven låta frälsebönderna i utskrifningarne af krigsfolk gå lika (i stället för till hälften) med skatte-alimogen; hvilket skedde alltifrån 1627 ti|Jl Konungens död. »Det måste af alla vårt stånds Consorter« — tillägger Riks-Cantzleren— »väl öfvervägas, att frara-farne Konungar hafva beneficerat dels våra förfäder, dels våra föräldrar, dels oss sjelfva med stora och små län och arfvegods, hvilka, såsom de nu utan största confusion och perturbation, serdeles i vårt stånd, intet kunna komma tillbaka igen; alltså hafva de likväl minskat kronans årliga räntor, hvilka nödvändigt måste icke allenast uppfyllas med andra medel igen, ifall kronan

skall blifva vid makt och79

vi i riket vid gods och privilegier bibehållne; utan bör ock tänkas pä, huru fäderneslandet efter denna verldenes lopp och nöd må kunna blifva stärkt emot våra ßender och afundsmän som nu både flere och mäktigare äro, än de tillförene hafva varit. Dessa och flera sådana skäl beveka mig att intet vilja afråda, det Ridderskapet och Adeln denna sin tullfrihet hellre cederade till kronan eNer ju till en tid suspenderade.» — 4634 cederades den pä två år: 1656 åter på fyra: 1658 afstods den p3 Adelns eget förslag, emot befrielse för dess hus-och gårdsfolk från mantalspenningarna; hvilken befrielse de ock 1641 erhöllo. »Men emot förmodan» — säger författaren till Deduktionen »och utan betraktande deraf, att Ridderskapet och Adeln sjelfvilligt erbudit sig att afstå sjötullsfriheten emot mantalspenningarnas åtnjutande, — hvaremot friheten från tullen bordt vara fullkomligen cede-rad, — inkommo de ånyo 1644 med ansökning, att få frihet för alla specificerade gärder och beviljade hjelper*) emot cession af tullfriheten, den de redan 1658 och 1641 emot mantalspenningarna hade afstått, icke ett ord nämnandes, att de då mantalspenningarna derföre till vederlag erhållit; hvilken deras begäran ock Drottningen biföll, dock med den cautel, att kungliga inkomsterna igenom detta byte icke förminskas, utan förbättras skulle. Likväl hafver Ridderskapet och Adeln continuer-ligen intill nu alle sådana räntor, och s derjemte stora landtogsgärdéti, emot den (i anseende till det

*) Nämligen Byggnings-hjelpen, Saltpettef-hjelpen, Mantalspenningarna, Bagsverks-hjelpen, hjelp veden, körslor och forslor m. m. utom landtogsgärden.se

dubbla och mera; än stora vederlaget) af ringa ira-portance cederade tullfriheten årligen indragit och uppburit.» —

Man ser äfven häraf, huruvida skoflingen af rikets inkomster under Christinas egen regering endast bör läggas henne men icke Aristokratien till last, såsom Hr F. förmenar. Följden af detta förhållandet beskrifver författaren sålunda: »det var för allmogen det aldra vissaste, som dem förestod, att de således i yttersta armod råka skulle, efter alla bevillningar, som på herredagarna ålades, ehuru store och fördelaktige de ock syntes vara, icke så mycket till Kongl. Maj:ts, som till Ridderskapets nytta, tjenst och uppkomst månde lända.« — — —

Dessa Adelns öfverdrifna rättigheter och anspråk sökte man äfven att ur allmänna rättsgrunder försvara. Man upplifvade sjelfva begreppet af Svensk odal-frihet, upphäfvande grundsatsen, att all skattskyldighet hade sitt upphof i kronans ursprungliga egendomsrätt till jorden, hvarföre allt öfver låtande af räntan till Adeln äfven innebure ett öfverlåtande af egendomsrätten till grunden. Detta påstående yrkades så öppet, att det framkallade en egen vederläggning i de nämnda »O/or-gripliga betisen emot Adelns rättighet öfver skat te-gods.» Den begynner med följande beskrifning om huru Adeln förfor med de skattebönder, af hvilka kronans ränta kommit under frälset. »Det hafver varit en tid bortåt och ännu är en häftig strid om skattegårdars rättighet, hvilken strid är derutaf for-orsakad, att skattegods äro nu på någon tid, särdeles i salig .Konung Gustaf den andres och stores sista regementstid och alltsedan, endels gifne och endels försålde af kronan till frälset, hvaraf en god81

del köpare och donatarier sjelfva tillmätt sig öfver dem en sådan makt, som öfver andra sina frälsegods, ja de hafva dem än mera pålagt än sina frälsébönder, utöfver det skattebonden förut till kronan utgjort; såsom först med oändliga skjuts-ningar, sedan med många och ovanliga dagsverken, och till det tredje med utskrifningar, så att efter det privilegium, som Adeln hafver, att nämna sjelfva deras knektar, hafva de uppsatt, i stället för frälsebönder, lutter skattebönder; och hvad som detta icke hafver kunnat utmatta dem, så hafva de drifvit dem med deras utlagor till den ort der de dyrast kunde försäljas; — ville nu bonden sådana vexationer vara förutan, måste han, när god tid är, betala spannmålen nästan dubbelt, ty husbonden vill då intet hafva spannmål, och när ond tid äc, då måste bonden gifva spannmål. De hafva ock häfdat tillika med bonden, utödt hans skog m. m.; således att bonden måtte blifva van att draga lika med deras frälsebönder och derigenom tvingas att upplåta husbonden eller frälsemannen sin egendom, på det han må belägga den med afrad, så högt ban vill, såsom ban gör med sin gamla frälsejord, ja till den- ändan hafva en part låtit utlär gorna stå inne hos bonden, och icke allenast intet kraft honom, utan ock intet velat taga emot dem, på det att, när tre år voro om, skulle det falla bonden så mycket besvärligare, och husbonden sä mycket lättare komma till egendomen och bördsrätten ,

likasom skedde det med rätt. — Nu måste man väl bekänna, att icke alla äro eller hafva varit lika delaktige uti sådana procedurer, icke heller alla lika; likväl är detta nog befunnet,

Geijers Sv«r. 682

och sS mycket mera klagan vardt, att häribiand hafva ock mänge store varit, så att de små hafva fått sä mycket mera styrka till att göra detsamma. Är ock tidt och ofta härom qvidadt och klagadt både inför högre och nedrigare Rätter, men föga eller allsintet uträttadt. Alltsedan 1627 är mest på hvar Riksdag härom besväradt; men saken hafver förblifvit nästan i sine förre terminis och bonden t sin klagan fått continuéra från den ena riksdagen till den andra; hvarföre ock en part vid Hennes Kongl. Maj:ts första tillträde till regeringen voro så resolut, att de ville hjelpa till att lösa sig under kronan igen.» —

Skildringen är ej öfverdrifven. Den bestyrkes af allmogens klagomål vid riksdagarna: den bekräftas af ofrälse ståndens bekanta protest vid 1650 års riksdag om kronogodsens återställande, hvari ock klagas: »att Kronans förr omedelbara undersåter blifvit förvandlade till medelbara.» Detta var en ny distinction, som begynte införas i Svensk Stats-Rätt. »Vi äro alla subditi regni»,— sade Riks-Drotset Pehr Brahe den yngre i Rådet 1650 — »bönderna mediate, vi immedtate»*): en distinction, hvilken sedermera så litet anstod Konung Carl den tionde, att, då han fann den i Gyllen-stolpes Politica**), han slängde den till sig dedice- ✓ råde boken i väggen.

*) Likväl var han allmänt aktad och äfven älskad, och, likasom hela denna slägt, bekant för sitt faderliga förhällande emot sina underhafvande eller, såsom desse ännu på större adliga gods sig kalla, undersåter.

**) Gyldenstolpes (Wexionii) Politica præcepta ad statum , impcrii Gotho-Suethici accomodata utkom först 1647, sedan, under ny titel tillegnad Carl X, år 1657.83

Läsaren må häraf dömma, huruvida Hr F. har rätt i sina påståenden: 1) att den regerande Aristokratien p^ denna tid i abalienationen af kronogodsen endast, i mindre mån, skall hafva fortsatt hvad Gustaf Adolf begynte, och 2) i abalienationen af kronoräntorna också endast förfarit såsom förut Konungarne; då Hr F. likväl i båda fallen öfversett de nya vilkor och de nya anspråk, som fästade sig vid de af Aristokratien företagna abalienationer: att förtiga det han låter Christina uppbära hela förebråelsen för slöseriet i detta afseende, hvars skuld till en stor del faller tillbaka på Aristokratien sjelf. Man må tillika dömma, huruvida, med ostörd fortsättning af detta förfarande, det ej i sjelfva verket gällde Bondeståndets existens såsom ett fritt stånd i Sverge. — Det är Hr F:s hufvud-argument, som sålunda vid närmare påseende upplöser sig i dunst.Jdg skulle här kunnat sluta. Det är mera Tör ämnets än for Hr F:s skull, som jag tillägger några ord, förnämligast angående de mig gjorda tillvitelserna öf partiskhet mot Axel Oxenstjerna och för Christina.

Hvad Oxenstjernas politik angår, fattom i ögat den forändring, som rikets författning undergick, då Gustaf Adolf uppsteg på thronen I Oaktadt Norrköpings arfförening var thronföljden ej fullt försäkrad; och detta genom den eljest så beslutsamme Carls egen tvekan. Det tecknar denne Konung, att han var den man i Sverge, som aldrig kunde förmå sig att underkänna sin brorsons Hertig Johans oförverkade anspråk; och det är en seger af en ädel statskonst, att han gjorde dessa anspråk oskadliga genom att erkänna dem. Han vågade att i sitt testamente lemna Ständerna valet emellan Johan och Gustaf Adolf. Också antog ej efter sin faders död Gustaf Adolf genast konunganamn och riket var i tvenne månader utan Konung. Då han på riksdagen i Nyköping d. 26 Dec. 1611 af Ständerna emottog riksstyrelsen, nämnde han sig ock med sin faders titel: »Sverges, Göthes ochWendes utvalde Konung och Arffurste».

Han var i första månaden af sitt adertonde år. Hans ungdom, hans intagande personlighet»5

bana mildhet i motsats mot fadrens stränghet, tröttheten vid långvariga borgerliga oredor gjorde, att omkring honom partierna i Sverge försonade sig. Men omständigheterna voro sädana, att denna försoning nödvändigt skulle slä ut till deri förut ned-hållna aristokratiens fördel. Ej såsom hade Carl varit'en i alla afseenden afgjord fiende till denna! — Denne mest demokratiske Konung i Sverge är den, som stiftat inrättningen af en ständig Häd-kammare i i stället att Ila del (örut varit spridt i landsorterna). lian förordnade att af de tolf Ilådsherrarna fem skulle såsom Drots, Marsk, Amiral, Canzlcr, Skattmästare, iimehafva rikets högsta embeten. Itådets ed innehöll,

att det skulle styrka hvad regenten tillsagt undersätarnc, och dessa regenten. Det sista var ur den gamla rådseden. Carl deri nionde var ej i sig sjelf en rådsfiende: han var ej heller i sig sjelf en adelsfiende. Carls år 1608 adeln erbjudna privilegier innehålla i sjelfva verket ökade förmåner och liera hiüintills nya friheter. De erbjudna friheterna lära dock alla befunnits tvetydiga, dä Konungen ville göra beloppet af Adelns rus t tjenst till föremål för en ny bestämmelse, och denna omständighet, jemnförd med Konungens äldre anlmd, att för alltid upphäfva rusttjensten emot lika & kat t s k g Idi g het lor frälsejord, som för annan, visar alt Carl endast sä vida kan kallas Adelns fiende, som han ville att dess rättigheter skulle motsvaras af dess lagliga skyldigheter.

Märkom nu, huru dessa iörhàilauden for-ändrade sig \id (inslå!' Adolfs uppträde pä thronen! Den försäkran, som förelades den unge Konungen, kan i sjelfva verket anses foi en rege-86

ringsform, och man återfinner redan deri grunddragen af den sednare frSn 1634. RSdet insattes i sjelfva verket till ett medelstånd emellan Konung och folk. I sig sjelf kunde detta ocksS förklaras i Carl den niondes mening. Men det blef ej så förklaradt. Carl hade på sin bana oupphörligt framgått med Ständerna. Man var ledsen vid Käns många riksdagar. Angående skatterna stadgas, att de ej skulle påläggas utan Riksens Råds vetskap och deras samtycke, som vederbör; hvilket samtycke ofta så inhämtades, att Konungei^ och Rådet genom Ståthållarne i länen eller särskilde utskickade inhämtade invånarnes samtycke till utskrifna gärder eller besvär. I 1634 års regeringsform är det en .uttalad grundsats att ej lätteligen låta det komma till allmän Riksdag, utan heldre till Utskottsriksdagar; och Axel Oxenstjerna åberopar under förmyndarestyrelsen uttryckligen Rådet, såsom representerande Ständerna *). I ett afseende gick 1612 års kungaförsäkran längre än 1634 års Regeringsform. Den förstnämnda hade uteslutit den punkt i den gamla konungaeden, som förbjöd att bortskänka eller förminska kronans egendom.

Om allt detta röjer en aristokratisk syftning, som för konungamakten sjelf kunde blifva vådlig, så visa de adeliga privilegierna af 1612, som nu äfven förelades den unge Konungen till underskrift, samma syftning ännu tydligare. Yi ha sett att Gustaf Adolf sjelf med dem var missbelåten, utan att likväl, under ständiga krig, kunna ändra förhållandet. Det finnes en kamp, i hvilken denne segrare blef underlägsen, nämligeu mot den, un-

*) Jfr min Hist. III. 355.87

der dåvarande omständigheter, oemotståndligt ve-xande adeliga inflytelsen öfver de andra samhällets klasser, hvilken af sig födde anspråk, som efter honom tydligare läto höra sig: först, att adelsmannen var omedelbar, bonden under honom blott en medelbar rikets undersåte; sedan, att adeln hade votum decisivum i riket, eller såsom detta uttrycktes under Carl den elftes förmyndareregering, att adeln icke kunde öfverröstas af de andra stånden vid riksdagarna *). — Flera yttranden af Axel Oxenstjerna — äfven de mest berömda — äro ej främmande för en sådan syftning. Det finnes isynnerhet ett ofta citeradt, som, ehuru liberalt det låter, likväl innebär en dubbel mening. Canzleren sade visserligen år 1650 i Rådet: »att Svenska bönderna äro ett fritt folk, och hafva votum i riket»; men då han tillade: »det är allenast en contractui emellan dem och deras husbönder», så innebär detta, att adelsmannen kunde vara denna husbonde, oaktadt bondens personliga frihet, och betraktar man följderna af Cauzlems system i den inre förvaltningen, så innefattar detta åtminstone intet hinder emot den slutföljden, att adelsmannen borde vara denne husbonde. Andra yttranden i Rådet, som med all sannolikhet tillskrifvas honom, bestyrka den öfvervigt han gaf åt aristokratien. Bölderna vid 1644 års riksdag besvärade sig, att adeln, när den köpt räntan af hemmanen, tränger under allehanda förevändningar bonden från sin skatterätt, och sätter torpare i stället, samt att ti-

*) Protokoller hSllna i Rådkammaren 1664 — Jfr Can-zli-Rådet Carl Adlersparres Historiska Samlingar III. 362. och lf.8S

den for köpegodsens återlöseu var för kort, hvarföre de ville ha infördt i riksdagsbeslutet, att kronan måste återköpa dem när sora helst. »Derpå infordrades bönderna inför Rådet» — heter det i Rådsprotokollet d. 30 Okt. 1644 — »och representerades dem, att de gripa Hennes^K. Maj:t i sin höghet, och frågades, om de voro komne att kasta kull riket? eller huru det är?» —

En annan ännu skarpare utlåtelse omtalas, i skrifvelse från Carl Gustafs informator Bengt Baaz till Pfalzgrefven Johan Casimir, af Canzlern i Rådet 1642; ehuru deu ej inkommit i protokollet. Bönderna hade äfven då anfört samma besvär; »deröfver Regni Cancellarius är högst förtörnad vorden, ^gifvande dem med hårda ord tillkänna, att de skola förnimma frälsemän vara i landet; så att Archidapifer (Riks-Drotset Pehr Brahe) Cancellario svarat hafver, att ej så hårdt allmogen tractera, vetandes dem till en fri riksdag komne vara.«

Det behöfdes för aristokratiens stigande, under så gynnande omständigheter, knappt någon aristokratisk plan. Likväl har äfven en sådan funnits hos den tidens stora; såsom jag i min historia antydt *). Vi tillägger den visar sig isynnerhet i två omständigheter: i* bemödandet att till Adeln öfverföra den egenskap af medelstånd emellan konung och folk, som af ålder var tillerkänd Rådet, — och i sträfvandet att göra 1634 års, i förmyndaretiden gifna, regeringsform, till en för framtiden gällande fundament all ag, hvarföre hvarken Christina eller Carl Gustaf eller ofrälse stånden ville erkänna den, och hvilket an-

*) Ul. 22.S9

språk slutligen Adeln sjelf år 1660 måste uppgifva.

Hr F. påstår att jag angående 1654 års re-gcringsform i Föreläsningarna motsagt hvad jag förut yttrat i min Historia Det förhffller sig icke så. Jag har i min Historia sagt, att denna regeringsform af Gustaf Adolf i det hela blifvit gillad. I Föreläsningarna har jag förklarat det sannolikt, att Konungen i hufvudsaken gillat, ehuru ej uttryckligen bekräftat den. Jag har gjort det med hänvisande på Ganzlerens eget uttryck: quoad re alt a; hvilket jag förstår om regeringens upp* dragande under minderårigheten åt »Capita för de fem Collegier». Jag har i den förra anfört Christinas yttrande, att Canzlern ordnat det hela efter Konungens föreskrift, men tillagt mycket af sitt eget. Jag har i de sednare åberopat detta, men tillagt en sednare utsaga af Christina, hvari hon betviflar att Konungen någonsin sett denna regeringsform. Den slutsats jag deraf dragit, är, att redaktionen är helt och hållet Axel Oxen]stjernas, och att han deri tillagt åtskilligt af sitt eget. Slutsatsen ligger i Historien liksom i Föreläsningarna, ehuru den i de sednare mera bestämdt finnes uttryckt. I bägge är äfven anfördt, att personer funnos, som genast ansågo det införda regeringssättet för nytt i Sverge och farligt för konungamakten. I min Historia har jag sagt, att likväl omständigheterna, ännu mera än grundsatserna, gjorde 1634 års regeringsform för Svenska folket misshaglig. Jag vidhåller ännu detta omdöme, och om jag i Historien kallat regeringsformen ett verk af statsmannavishet för sin tid, så har jag äfven i föreläsningarna erkänt, att mau här90

för första gången i Sverge ser en organiserad förvaltning, och att i sig sjelft detta otvifvelaktigt var ett framsteg. En synnerlig motsägelse vill Hr F. finna deruti, att i Föreläsningarna säges, det regeringsformen sökte »inkorporera Ädelu med embets-mannaväldet», ' hvaremot i Historien skall blifvit sagdt, att »regeringsformen satte embetsmannaväldet mot adeln«. Citationen är ej riktig. I Historie» säges (III. 28) om Gustaf Adolf: »Emot Adeln satte han ett ifrån Konungen utgående embetsmannavälde: 1634 års regeringsform utbildar i detta afseende blott hvad hans regering grundlagt. Att embets-mannaväldet blef ett nytt adelsvälde, det låg i omständigheterna af en förmyndare-regering, som dertill bidrog kanske ännu mera genom sina förtjenster, än sina fel.» I Föreläsningarna säges: »Gustaf Adolf har, mera än någon af sina företrädare, utbildat'den civila och militära tjenstestaten i Sverge, och Sverges störste civilist, Axel Oxenstjerna, har dervid isynnerhet varit honom behjelp-lig.« — Följden - deraf, eller att under förmyndarregeringen embetsmannaväldet blef ett nytt adelsvälde, är i min Historia framställd; rnen redan der betviflas, att Gustaf Adolfs och Axel Oxenstjernas inre politik var fullkomligt öfverensstämmande. Det heter (III. 25): »Canzleren omfattas med vexande förtroende, ja med en vänskap, som väl aldrig från konung till undersåte uttryckt sig ädlare; men Konungen håller sig, ehuru hans obenägenhet för folkväldet af andra hans yttranden är bekant, likväl oberoende af sin minister i dennes politiska meningar, och äfven hans tänkesätt i afseende på de adeliga privilegierna kan anföras till styrka derför.« — Och vidare (III. 32): »Hvad Gu-91

staf Adolf för framtiden menat med de stora vär-digheter, som han slöt omkring sig, hvad han ämnat med Sverges Adel är för öfrigt lika obestämdt, som hvad han ämnat med Sverge sjelft. Man ser öfver allt stora spär, men ej slut pä vägen, spridda föresatser till en slutsats, vid hvilken döden trädde emellan.» — »Det blef sed efter

honom, att för adeliga anspråk från hans regering hämta stöd» Den tidens aristokrater äro ej häri alltid giltiga vittnen. Hans omgifning var ej af samma tanka. Det frambryter äfven hos de bättre, att »ban var en heroisk herre — af sfidant humeur, att han, till att dämpa androm och att hans makt skulle blifva större, kastade handen i andras privilegier.» Sä yttrade sig Pehr Brahe i Rädet 1636; och äfven den gamle hjelten Jacob de la Gardie sade: »det var gemenligen salig Konung Gustaf Adolfs natur, att han gerna augmenterade sina re-galia och kungliga höghet och diminuerade och afskar andras privilegier.» — Derföre har jag ock i föreläsningarna sagt: »Gustaf Adolf har ingen ting velat uppoffra af thronens rättigheter.» Huruvida ej aristokratien efter honom i dessa rättigheter ingrep, mfi dömas af hvad redan blifvit anfördt. Omständigheterna hade deri sin stora del, men ej endast dessa. Ty onekligt lärer vara, att aristokratien äfven häri fullföljde en plan, och att den störste af denna tidens store, Axel Oxenstjerna sjelf alltför mycket såg fäderneslandets väl och ära under synpunkten af sitt stånds. Derföre har jag redan i min Historia sagt (III. 450): »Att han i betydenhet ej mera blef den han varit; dertill var hufvudorsaken ej en ung qvinnas nyck på thronen, utan Ministerns förändrade ställning (ill158

thron och rike. En statsmans rätta verksamhet går endast ur statens» medelpunkt, med strängt afseende på det hela. *) Hans styrka ligger ej i gunst och personer, utan i den allmänna rättvisa, säkerhet och ordning, för hvilka han lefver, och hvilka han är kallad att bevaka. Det stora Europeiska krig, hvari Sverge tagit en så ärofull del, bade deremot djupt stört statens inre jemvigt. Att återställa denna på nya grunder, var en uppgift, kanhända ej för svår för Gustaf Adolfs skapande snille, om hans lifstråd ej så tidigt blifvit afskuren. Hvad som efter honom, om än med hjeltemod utfördes, var ett halft verk. Att vilja grunda fredstillståudet på de förhållanden, som kriget af sig födt, var utau tvifvel ett stort misstag: och från detta misstag kunna vi ej frikänna Axel Oxenstjerna. Derföre är hans politiska lefnad slutad med freden. Det är

*) Riks-Canzlern har sjelf förträffligt uttryckt detta: »När en regering icke tager animum Regis an och talar pro republicß, utan agerar en privatum ocb talar å stånds bästa, då kan regeringen icke stå», sade han i Rådet den 20 Juli 1636. Det finnes från denna tid, då han vid sin hemkomst från Tyskland gaf regeringen hemma ny kraft, flere yttranden af ' honom i samma anda. Likväl kan ej nekas, att han regerade in sig i andra grundsatser. Han var frihetsälskande till den grad, att flere statsmän — såsom Chanut och Whitelocke — tillskrifva honom republikanska tänkesätt; men han såg friheten endast alltför mycket såsom adelig frihet Hvad deraf strängt följer, må uttryckas med följande citation: »il est une verité, qui ressort clairement des faits, que nous venons de retracer, c'est que la liberté — dans les mains d'une Corporation— c'est le monopole, et la pire espèce de mo-nopole.» Hcvue des deux Mondes 1 Octobre 1845, p. 77.03

en oy begynnande sakernas ordning, som skjuter honom åt sidan: deruti mera an uti ålderns försvagning låg nu hemligheten af hans vanmakt. Sverges framtid bestämdes utan honom, och emot honom. Christina är sjelf deri hufvudpersonen. Med alla de förebråelser hon fått och förtjenar, kan man likväl hvarken neka henne snille eller mod; och hon hår ej njutit nog rättvisa för den ståndaktighet, hvarmed hon, emot de stora, genomdref sitt eget beslut att i Carl Gustafs händer nedlägga en spira, som blifvit henne för tung.»

Och likväl — tillägger jag ännu — hvilken Svensk medborgare har förvärfvat sig större förtjenster om fäderneslandet, än den, som efter Gustaf Adolfs död upprätthöll hans verk, som med Banér återställde Svenska sakerna i Tyskland efter nederlaget vid Nördlingen, som efter sin återkomst till fäderneslandet 1636 gaf regeringen hemma nytt lif och ny kraft, och som 1643 slöt en fred, sådan som den med Danmark i Brömsebro! — Det är genom sådana motsägelser, det är genom en sådan tids och omständigheters inverkan äfven på de utmärktaste karakterer, som man lärer sig förstå det rörande af skuggorna i mensklig storhet, och att blifva på en gång rättvis och billig. Jag har bemödat mig att vara det.

Om Christina har jag sagt, att hon är bättre, än hon synes, hvilket man ej alltid kan säga om denna tidens aristokrati, och vi ha sedan sett, att hon äfven bär skulden för andra synder, an sina egna. Man plägar i sådana fall något tygla en eljest billig dygdeifver, och ej döma alltför strängt; särdeles om föremålet för öfrigt ingalunda sökt fördölja sina fel, utan tvertom genom dem sjelf ställtsitt rykte i skuggan. Skulle det väl vara sft fördömligt om vi kännt oss sålunda sinnade emot denna snillrika Drottning? — Det finnes personer, . för hvilka en stor natur,

äfven i ruiner, har någonting fängslande. Kanhända äro vi ej fria frän denna svaghet. — Hr F. tyckes ej vara bekajad dermed.

Den märkliga riksdagen är 1650, dä ofrälse stfinden inkommo med sin bekanta protest emot abalienationen af kronans gods och räntor, har af mig i korthet, af Hr F. utförligare, blifvit behandlad; och han har dervid meddelat liera ganska intressanta upplysningar, t. ex. om en RSdets plan, att fore Drottningens kröning ytterligare inskränka konungamakten och utvidga adelns privilegier. Se Hr F:s Berättelser i Sv. Hist. 9:de Delen s. 77 — Det är ej första gången, som Prof. Fryxell, författaren af stridsskriften mot mig, vederlägges af Prof. Fryxell, författaren i Svenska Historien. — Det anförda kastar ljus på egentliga meningen med de förebråelser Christina öppet uttalade i anledning af Rådets motstånd, då hon ville låta förklara sitt syskonbarn Carl Gustaf för thronföljare; hvarvid de skapsyntare äfven genast genomskådade hennes beslut, att sjelf från thronen nedstiga. »Hon kände väl« — utbrast hon i Rådet — »att Senaten åter ville infora valriket och aristokratien i Sverge: Canzlerens och Drotsets planer, O.xenstjernska och Braheska husens förhoppningar voro inga hemligheter: de talte om Årfprinsars split om riket: vore det bättre om det framdeles blefve ett stridsäpple emellan deras egna barn. Förklaren Carl Gustaf» — sade hon — »genast för min efterträdare: dör jag, utan att det sker, då håller jag vad om mina bägge öron, att han aldrig kommer på thronen.» —95

Man kommer dervid ihåg, att i Riks-Canzlerens egenhändiga utkast tiil 1634 års regeringsform, hvilket sades vara af Gustaf Adolf bifallet, Riket uttryckligen förklaras för Arf rike, men att denna punkt sedan uteslöts. Man undvek att .uttala grundsatsen. Också blef Christinas titel den af rikets utkorade Drottning. Man har likväl, synes mig, med orätt af Christinas ofvannämnda utlåtelser slutat till ett förslag hos några af de stora adeliga husen, att sjelf öppna sig väg till thronen. Deremot tyckes en plan, att ytterligare inskränka konungamakten, ocb, till säkerhet mot ofrälse ståndens vexande missnöje, bringa, om ej till namnet, dock till verket, regeringen uti högadelns händer, icke ha varit dem främmande. Hr F. anmärker ock sjelf (Berättelser i Sv. Historia IX. 76), att Axel Oxenstjerna i sittande råd försvarade Danska högadelns åtgärder, att än mera inskränka konungamakten; af hvilka likväl sedermera en våldsam reaktion till envåldets förmån i detta land följde. — I allmänhet iuträder med medlet af 17:de seklet en epok, som både visar oss den gamla aristokratiens sista försök att återtaga sin förra makt och derefter den i flera Europeiska stater fullständigt ' grundade fursteliga suveräniteten. Så i Frankrike, så i de Tyska furstehusen efter+Westfaliska freden, så i Danmark, så slutligen i Sverge under Carl den elfte.

Hr F. har, som sagdt, fullständigare än jag beskrifvit 1650 års riksdag. Ur bägges vår framställning framgår ovedersägligt, att då om ingenting mindre var fråga, än om ett alfvarsamt befaradt inbördes krig i Sverge, — om en revolution, — just i följe af de djupa missförhållanden, sär-M

deles emellan stånden, som det stora kriget af sig födt. Och likväl säger Hr F. i sin skrift mot mig s. 44 sig ej veta hvilka dessa djupa missförhållanden voro!

Att det var thronföljarevalet, och de förhoppningar natiooen dervid fästade, som nu afledde stormen, är likaledes tydligt. Det nya kriget blef för den en ny, och — med kännedom af de tnre förhållandena under den nya konungen — äfven väl behöflig afledare för ståndsstridigheterna; och att Carl Gustaf kastade sig i kriget, i stället att, genom utförandet af den nu beslutade lindrigare reduktionen, förekomma den svårare brytning, som sedan följde, det må, — med Hr F:s tillåtelse, — förlåtas den hjelte, som åt Sverge förvärfvade Skåne, Halland och Blekinge; och i afseende på denna nyttigaste af Sverges landvinningar utförde planerna af Gustaf Adolfs tidèhvarf.

Hr F:s behandling af Carl den tionde förbigår jag här med tystnad. — Äfven jag ämnar skrifva denne Konungs Historia.

En och annan af Hr F:s öfriga anmärkningar mot mig må deremot korteligen vidröras. Hr F~ har tagit sig till hjertat mitt yttrande om den andelösa och hjertlösa karakteren af den Svenska orthodoxiep på denqg tid, och förehåller mig att den representerades af den nitiske och kraftfulle Rudbeckius m. fl. Sid. 9 i sin skrift säger han sjelf: »Presterskapet må betänka Katholska hierarkiens bragder, samt huru Biskop Rudbeckius och hans anhang tillintetgjorde Gustaf Adolfs och Axel Oxenstjernas försök att böja den andliga makten under den konungsliga

och derigenom gifva enhet och sammanhang åt det hela. Dermed lärer syftas på97

Gustaf Adolfs föreslagna, af Oxenstjerna sedermera Stor yrkade, inrättning af ett så kalladt Consistorium Generale med blandade andliga och verldsliga ledamöter. — Jag har bådo gjort rättvisa at denna Gustaf Adolfs ecntralisations-plan, och tillika visat hvilken annan betydelse den måste fä under förmyndaretiden. Jag har derföre framstä|lt samme Biskop Rudbecks motstånd på denna tid i ett mildare och sannare ljus. Mycket i adeliga privilegierna hade redan länge varit besvärligt lör presterskapet, t. ex. Adelns patronatsräU i församlingarna*), som den till vallade sig i följe af privilegiernas ord: »att ingen prestman kan trängas på adeln emot dess samtycke och vilja.» Adeln tillsatte i följe deraf ofta prester i församlingarna efter behag, och lönade dem äfven efter behag; ty för sina sätesgårdar var Adeln fritagen från tionde: och den utsträckte denna frihet långt öfver privilegiernas lydelse. Man må då ej förundra sig att Preseståndet uti förslaget om ett sådant Consistorium li eg ni såg blott ett nytt fält för de storas redan öfvermäktiga inllvtelse. Johan Rudbeck, den för-tjentaste af sir) tids Biskopar i Sverge, led derföre af Riks-Canzleren förödmjukelser för sitt motstånd, vida hårdare, än lian, genom de visserligen öfverdrifna fordringarna i sin utgifna bok, hade under sådana förhållanden förtjenat. **) Den behandling,

*) I Gustaf Adolfs ecrna anmärkningar vid adeliga privilegierna ar denna Adelns patronatsräU antecknad ibland ämnen, som påkalla rättelse. *') Den sällsynta boken: Privilcgia Min i st er i i Ecclcsia-stici in inchjto re ff no Sceciw, blef förbjuden, och lor-fattaren tvangs till afbün. lian var i förvaltningen

Gtijrr* St?ar, 798

honom öfvergick, förbittrade hans återstående dagar. — Man ser att, så snart det är fråga om motstånd mot aristokratien, hos Hr F. intet anseende till personen gäller. Äfven hederlige Prelater fördömas då utan skonsamhet — af honom, eljest så öm om Prelatureti, och som finner Svenska ortho-doxien i Drottning Christinas tid så uppbyggelig. Har Hr F. eljest glömt de förföljelser, för hvilka få år derefter den milde, lärde och välgörande Biskop Johannes Matthiæ, den kraftfulle Biskop Terserus sedermera blefvo föremål inom sitt eget stånd, förföljelser, som kostade dem bägge deras embeten och till hvilka denna tidens orthodoxi var orsak eller förevändning?*)

> Sid. 54 anför Hr F. ur Föreläsningarna följande: »Carl den tolftes femtonåriga frånvaro har pröfvat Svenska folkets konungatrohet; och likväl var det ej folket, som blef honom otroget,» — Han anmärker dervid: »uttrycket är orättvist för att ej nyttja hårdare ord», samt påminner mig, att jag sjelf i min teckning af Frihetstiden berättat, huru Ständerna 1714 ville uppdraga regeringen åt Prinsessan, sätta henne ett Ständernas Utskott vid sidan och på egen hand göra fred. — Jag får åter

af Westerås stift genom en lika klok, som outtröttlig verksamhet, ett mönster, stod i reformen af skolverket, så till plan som verkställighet, främst ibland sitt stånd, och allmänna rösten kallade honom till Arke-Biskopsstolen.

") Under den följande förmyndare-styrelsen måste år 1664 den förre nedstiga från Biskopsstolen i Strengnäs, den sednare blef såsom Biskop i Åbo afsatt, men rehabiliterades af Carl den elfte, som nämnde honom till Biskop i Linköping.99

erinra Hr F. att bär är fråga om den ,i femton år frånvarande Konungen, som folket aldrig trodde sig få återse. Grefve Gustaf Lewenhaupt, 1714 uppkallad i Senaten för att förklara sig öfver sina anläggningar med bönderna, yttrade: »allmogen säger att kungen är död, och klagar att de ej veta till hvem de ge contribution och hvem de fäkta före»*). Emot den återkomne Gari den tolfte var det icke folket, som blef otroget.

Ibland hedrande aristokratiska minnen utmär ker Hr F. sid. 14 Frihetstidens första period. »Se denna regering från 1720 till 1738» — utropar han — »då de sår belades, som en, minst sagdt, olycklig och förblindad konungastyrelse förorsakat, och då dessutom Svenskmannafrihet och medborgarerätt åter infördes efter de grunder, som dåvarande tidsanda ansåg vara de bästa.» — Utan att instämma i allt detta beröm, må jag likväl anmärka, att det just är aristokratfördömaren Geijer, som gjort denna tids aristokrati rättvisa, i hvad den förtjenar lof. Se min teckning af Frihetstiden.

Sid. 33 anmärkes följande satser af mig om Frihetstiden: »att i denna mängd af särskilda intressen inbringa någon enhet var omöjligt; men de kunde åtminstone regleras i större massor. Deraf Partiväsendets nödvändighet.» Och vidare: »Hvad Adeln ej mera kunde verka såsom Stånd, måste den verka såsom parti: deraf partiväsendets nödvändighet.» Detta kallas raka motsägelser; ehuru den sednare satsen tydligen innehåller en applikation af den förra. Sådant är dock alltför enfaldigt.

*) Protokoll i Kongl. Senaten den IS Mars 1714.100

Slutligen må sjelfva summan af den politiska visdom, som Hr F. ur Svenska Historien utdragit, här framställas. Den förekommer sid. 16 och utföres derefter vidare, bestående derutinnan: att konungamaktens politik att genom de lägre stånden nedsätta de högre och tillika upphöja sig sjelf, om möjligt, till suveräniteten — skall vara orsaken till Sveriges största olyckor; hvilket Hr F. i det följande med märkliga exempel vill styrka.

En man, som i kännedomen af Fäderneslandets Historia torde kunna mäta sig med Hr F., framlidne Biskop Nordin, var deremot af den tankan, att de regeringar, som företrädesvis gynnat aristokratien, alltid hos oss varit olyckliga i sina följder*). — Hvilkendera skall man tro? — Hr F. borde ej bry sitt spekulativa hufvud med dylika uträkningar. I bestämmandet af staternas öden inverka så många förhållanden, att de hvarken ur en enda orsak eller ur ett enda slags orsaker lära kunna förklaras.

Jag har nu genomgått de förnämsta af Hr F:s anmärkningar — man kan af dessas halt dömma till beskaffenheten af de öfriga —; och jag tror mig ha bevisat: att ingen enda af dem har en verklig, eller mera än en skenbar grund, som för ett kunnigt öga genast försvinner. Hr F. har med sitt framrusande gjort både sin sak och dess gynnare en stor otjenst.

Vi ha sett att Hr F:s skrift upplöser sig i tvenne beståndsdelar: förmenta skäl och välmenta försäkringar. Vi' ha med någon utförlighet granskat de förra; de sednare må gälla hvad

*) Se Gustavianska Papperen, 3:dje T):s fi:dra afdelning.101

de kunna. Hr F. är stark i dessa ofta återkommande försäkringar. Han bedyrar sin kärlek for fäderneslandet, sin ömhet för konung oeb folk. Jag tror honom. — Han bedyrar den verkliga liberali-teten af sitt tänkesätt, som skall vara så stor, att han derigenom torde utsätta sig for uttra-qristo-kraternes misshag. Jag tror att han i den punkten kan lugna sig. Han bedyrar slutligen äfven sin vänskap Tör min person. Jag vore benägen att härutinnan vidblifva miu gamla tro, men måste tillstå att de beskyllningar, som Hr F., under reservation af denua vänskap, emot mig slungar, äro nog hårda. T. ex. sid. 23 hänvisar han på beskaffenheten af de vapen, hvilka i^|sj^k^tTördQ^-; månd et brukar: »iförgiftade pilar,, vare" sig af »bitterhet, orättvisa, okunnighet kffér -ottan*-', ning» — således vapen af det föraktligaste slag, med hvilka Hr F. ej skulle vilja »förnedra» sig sjelf och Folkets ädla sak. Vänder man om bladet, så finner man sid. 24 mig (vännen — eller fadern — eller faddern Geijer*)) utpekad, såsom den der ställt sig i spetsen för Aristokratfördömandet och drifvit det längre än förut. — Det är föga troligt, att läsaren från en sida till en annan skulle hinna glömma sammanhanget emellan beskyllningarna och dess betecknade föremål. Men kanske har Hr F., som är en mera liflig än djupsinnig herre, likväl glömt det sjelf. —

Jag slutar här detta mitt aftvungna sjelfförsvar, med föresats att icke mera återupptaga det i detta ämne. — Jag älskar ej att polemisera; ehuru i

*) Jfr sid. 57 i Hr Fryxells skrift.102

nödfall också jag ar vapenför. Äfven Professor Fryxell, synes mig, kunde hafva bättre att göra. Hans förtjenster om Svenska Historien äro stora nog, att ej behöfva ökas pä min bekostnad.

Upsala i Januari 1846.

E. ti. Geijer,

TILLÄGG.

Not till sid. 39 r. 4 nedifr.

Hr F. säger sid. 59 af sin skrift: »Vi veta på vår sida ej mer än två makter, men de heta rätt och sanning.»

Not till sid. 44 r. 9 nedifr.

Sigismund nedlade i den Påfliga Nuntiens händer en hemlig protest mot sin bekräftelse af Upsala Mötes beslut. Se den Påfliga Legatens egen berättelse derom hos *Ranke,* Die Römische Päpste II. 380, 381.

Not till sid. 55 r. 2 nedifr.

I <iRanke's förträffliga arbete: *Die römische Päpste, ihre Kirche und ihr Staat im sechzehnten und siebzehnten Jahrhundert,* finner man hela styrkan och vidden af denna. Katolska reaktion ådagalagd. Den omfattade både Norden och Östern: den sträckte sig till Ryssland, Polen, Skandinavien. Det inbördes krig i Ryska riket, som slutades med huset Romanows upphöjelse, blef slutligen ett religionskrig emellan den från Polen understödda Romerska Kyrkan (den falske Demetrius var katolik) och den inhemska Giekiska. Hvad man i Sverge haft att vänta af Sigismund kan slutas af hans förfarande i Polen; der hans regering ej blott stämde Protestantismens framsteg, utan med yttersta stränghet gjorde den Romerska Kyrkan herrskande. Han betecknar i detta olyckliga lands historia en epok, hvars verkningar låtit känna sig ändå in i sednaste tider. Det var *hans* regering, som väckte mot den herrskande Kyrkan *Dissident*-oroligheterna i Polen, hvilka slutligen af Ryssland och Preussen togos till förevändning för den inblandning i republikens angelägenheter, som ledde till Polens delning. De så kallade *Unierade Grekernas* förening med Katolska Kyrkan i Polen var Sigismunds och Romerska hofvets verk. I våra dagar har ett kejserligt penndrag återförenat dem ($1\,{}^{1}/_{2}$ million menniskor) med den nu politiskt herrskande *Grekiska* Kyrkan. — Med rätta säger Ranke (II. 387) ianledning af Sigismunds och Carls strid: »ßetrachtet man den Umfang der Aussichten, welche sich an einen Erfolg des Königs knüpften, welcher doch so unwarscheinlich nicht war, auf der einen, und auf der andern Seite, die allgemeine Bedeutung, welche dem Schwedischen Reiche bevorstand, wenn der Protestantismus den Sieg davon trug, so erkennt man hier den Moment einer weltgeschichtlichen Entschiedung.»

Not till sid. 56 r. 15 uppifr.

Ferdinand II uppträdde sedermera, såsom bekant, med en kejserlig här i Preussen för Sigismund och emot Gustaf Adolf äfven utan krigsförklaring.

Not till sid. 63 r. 2 nedifr.

Man märke, att Hr F. sjelf här inskränker sin anmärkning till *försäljningen* af Kronogodsen och att jag ur hans egna uppgifter bevisar det förmyndarne sålde Kronogods till *mer än dubbelt* belopp mot Gustaf Adolf.

*

RÄTTELSER,

hvilka man ber må iakttagas vid läsningen:
Sid. 8. rad. 6 nedifr. i noten står: sjuttonde, läs: sextonde » 10. » 7 — — af arbetet — arbetet

» 11. sista raden nedifr. — 1762 — 1662 » 13. rad. 12 ujføifr. stir: Hen den första, med betraktelser öfver Carl den elftes regering, är ännu i dag outgifven. läs: Men den första, ämnad till en politisk inledning, samt 4:e och 5:e Delarne, med betraktelser öfvar Carl XI:s och Carl XIJ:s regeringar, äro ännu i dag outgifne. » 16. rad. 8 nedifr. står: till, läs: tid » 27. » 16 uppifr. — förenade läs: söndrade » 28. j> 13 nedifr. — dem, läs: den b 28. » 8 — — makten sinnehafvare, läs: maktens innehafvare.

» 82. » 4,5 — — Ar 1336 vid Magni Erikssons kröning utnämndes, läs: Ar 1336 vid Magni Erikssons kröning (eller nyss förut) utnämndes o 52. rad. 14 nedifr. står: att de, läs: att » 56. » 7 uppifr, — Nederländerna, läs: Nederländerna och England.

» 59. » 2 nedifr. — prestekorset, läs: protocollet

*OM

aristokråt-fördönåkdet

I

miSKA HISTOEIESf

»MX.f

andra häftet

/n Innehållande

UPSALA 1846 Wahlström & C.FÖRETAL.

I Fryxells uppträdande med dessa brocburer ha många läsare seit endast ett anfall mot Prof. Geijer; och i stridens fortsättande endast en brottning mellan dessa båda författare/ mellan personerna. Man har uppmanat Fr. att sluta det obehagliga uppträdet. Hr G. har sjelf uttalat ditåt syftande ord. Men Fr. kan ej efterkomma denna önskan*

Uppträdandet mot Hr G. var nemligen blott första och oundgängligaste akten af en strid, hvilken är ämnad att i mån af tid och krafter -föras mot en i ganska många punkter af vår historiska litteratur röjd skefhet och orättvisa. Hr G. och vi alla äro uppväxta i en atmosfer af historiskt adels-fördömande. Det är derföre naturligt, att de flesta af Vana icke ens märka tillvaron af denna ensidighet; att de förneka den *); att de förklara F:s mot densamma gjorda anmärkningar såsom anmärkningar blott mot Hr G. Sednare delen af delta häfte skall emellertid tydligt ådagalägga, att det i denna punkt icke gäller Hr G. ensam, utan hela den historiska åsigt och skola, hvars sista och i denna riktning längst gångna representant han serdeles i sina sednare skrifter visat sig vara.

*) Har Ungt Hr G. 1 delta hänseende far, ty nes bäst deraf, att Lan icke ser den~af andra insedda aiitiaristoliratislca easidijgheten hos Lagerbring och Botin; ett tydligt be?is, att ban sjelf delar samma ensidighet.Det gäller således icke en person, utan en sanning $ en sanning, som vill bryta sig fram genom sekelsgamla töcken. Vi ha ingått i hennes tjenst, och ämna ej rymma derur.

Det gäller på samma gång att mol en mängd bittra och qrättvisa förebråelser skydda minnet af framlaiv na hjeltar, statsmän och medborgare; dqt hittills, ofta och ostraffadt misshandlade minnet ,af en bel samhällsklass.

Det gäller slutligen att från historiens fält bortvisa tn stor skara ipiøstag och orättvisor; dels Ifinge sedan derstädes häfdvunna,* dels nu framkommanck under egiden af Hr G:s namn och i glansen af hans sptlle.

Man har bedt oss sluta denna strid och sagt, att vi kunde hafva bättre ätt göra. Oss synes det göromål icke att förakta, som sysselsätter sig med att utrota historiska misstog, freda historiska minnen och i en vigt ig punkt rätta hittills gällande oriktiga åsigter i vår häfdateckning.

Att genomföra denna vettenskapliga uppgift är vårt syfte, det hufvudsakliga, det enda. Vi skQla fullfölja denna

bana, så vidt oss möjligt är, utan bitterhet, men också utan fruktan.I.

Åtcrsvar

un

Professor & G. Geijer.

liktom oss gå rakt på saken, och det både för sakens skull och läsarens!

Och saken, den ifrågavarande, Sr den, att Fryxell påstått, det flera häfdatecknare begått orättvisor mot svenska adeln; och som bevis derpå bar Fr. till en .början anfört en hop uppgifter af Prof. Geijer, i dennes tvänne föreläsningar.

Hr G. har i sitt deremot utgifna svar sökt veder*-lägga F:s anmärkningar. Men Fr. påstår och vill bevisa, att han alldeles icke är af Hr G. vederlaggd. Han vill för sådant ändamål i de vigtigaste punkterna steg for steg följa Hr G. i spåren och undersöka gilltighe* ten af dennes så kallade vederläggningsförsök.

Se der ämnet! Hållom oss dervid! — Sans phra-ses! — Inga missledande resonnementer vid sidah af saken; inga distraherande inblandningar af främmande ämnen; inga villande sammanblandningar af de egentß-ga! Allt sådant tjenar endast att bortblanda den sanning, vi alla söka.

Till en början fästa vi låsarens uppmärksamhet derpå , att én stor mänjgd af F:s anmärkningar mot IJr G., och bl^nd den? a^|ti]liga af ganska vigtigt innehåll, hafva blifvit i dennes sednare svor, med fullkomlig tyst*nad förbigångna och hell och hålle| lemnade ntan svar. Då Hr G. sådant oaktadt säger sig ha vederlaggt Fr., så torde det vara rigtigt, att till läsarens minne, efterrättelse och jemnförekte här lemna en lista på

I.

ANMÄRKNINGAR

af

Fr. gjorda, nierf af Htü. lemnade -utan svar, utan försök till vederläggning.

l:o) G. har sagt1): sjelfsvåldets tidehvarf för ie stora blir lagstiftningens för folket Fr. har anmärkt *), att lagstiftningen gällde både de-stora och de små (läsaren kaste en blick i 1347 års landslag!) och således icke yar en. lagstiftning blott för folket och att således antitesen mellan de stora och folket är utan historiskt skäl använd.

2:o) Hr G. har sagt3), att vid samma tid (omkring 1347): ha folkets strider flyttat sig ett steg hö-gre upp och föras mellan dessa lagstiftare sjelfva, hvilka , spdan de fört huset i höjden, störta hvarandra utföre murarna. Fr. Jiar armärkt4), att på minst 200 dr från denna tid, föreföll mellan adel och prester (dessa voro väl de så kallade lagstiftarnc): ingen så våldsam strid, intet störtande utför murärna.

3:o) Hr G. har sagt *), att kriget blef efter freden (fß48j); en nödvändighet. — Fr. har anmärkt •) att in-tet bevis finnes för denna underliga sats| hvarefter Fr. sjelf anfört åtskilliga^ som han tror, rätt grundliga bevis derpå, att kriget icke var nödvändigt.

1) Tre FSrel. s. 39. *) Arist. förd. s. 26.

S) Tre Förel. s. »9. 4) Arist. förd. s. 27.

») Trt FOrel. t. 8*. «) Arist, fürd. s. 3*.4;o) Hr G. bar sagt 1): Kristina vek för denna (krigels) nödvändighet undan. — Fr." har mot denna

lika underliga sats anfört flera anmärkningar 1) I. ex. att kriget icke var nödvändig!; all Kristina flera gånger icke undvek utan just sökte krig. — Fr. tillägger nu, att i Hr G.s Svenska folkets historia nämnes ej eli enda ord om denna orsak till Kristinas throuafsågclsc. Den matte vara en sednare upptäckt, men hwuifjänV

0:0) Hr G. har sagt 3), alt Kristina ryckte spiran ur händerna pä ch aristokratisk /aktion. — Fr. har ej velat medgifva4), att aristokraterna hade spiran i sin hand, och vet ej, pa hvad satt Kristina skulle hafva ryckt henne

derutur.

G:o) Hr G. har sagt alt luislinas förmyndare (fjärde rikets stadgar hvit och hållet i aristokratiens intresse. — Fr. har med angifna skal förklarat 6) denna svara beskyllning vara orättvis.

Vi tillägga nu ett i Hr G:s Sv. folkets hist. III. s.

falldt yttrande om den I(>5(> hemkomne Axel Oxenstjerna: Till bärande a/ krigstungan mt\stc mänga missbruk rättas, sade han , dä allmogen ej mer kan draga. Och här träffade alla hans förslag adeln: säsom inskränkning af adelns öfverflödiga sätesgårdar? suspension af adelns tullfrihet etc. Sa skref Hr G. iHTnk — Men med ökad ovilja mot adeln skrifver han att samma regering gjorde rikets stadgar helt och hållet i aristokratiens intresse. — Huru fa nägot sammanhang mellan tvä sa slridga yttranden?

7:o) Hr G. har sagt att efter Gustaf Jdoifs död blef en aristokrati ä nyo grundlaffqd i Sverige. —

»j Tre föret. s. 02. 2) Aiist. lind.

») Tre forel. s. 05. *) Arist. förd. s.

3) Tre förd. s. 100. 6} Arist. lörd. s.

') fre töicl. i. <53.6

Fr. kar anmärkt '), att vid dan tiden icke skedde någon förändring, som förtjenar kallas enmy grund laggd för aristokratien.

8:0) Hr G. har ') kallat den af Kristin** förmyndare verkställda kronogods-försäljningen ett våldets iterki — Fr. säger *) uttrycket vara osannt oéh för bittert* Fi*, fordrar bevis, att i denria fitgerd något väld blifvit utöfvadt.

ö:o) Hr G. har sagt 4), att aristokratien hàrdnac-kadt motsatt sig alla försök till hämmande af [-]krono- godsförsäljningens-] {+]krono- godsförsäljningens+} verkningar. — Fr. har anfört 5) fle-, re bevis på raka motsatsen af dessa aristokratfördömande ord.

iÖ:o) Hr G. har sagt att Karl Gustaf utbytte -Gustaf Æolfs europeiska politik för en skandinavisk. — Fr. har visat den fullkomliga oriktigkelen af detta yttrande. Man läse ytterligare i Fr:s berättelser, kapitlet om Karl Gustafs delningsförslag och man skal} finna ; att Hr G:s uppgift fir i hög grad ogrundad.

lI:o) Hr G. har sagt *), att Karl den nionde hade kommit upp dermed, att det aUmänt^ts tjenst var ett hufvudbegrepp af adel. —* Fr. har visat •) detta buf-vudbegrepp vara vida äldre l0).

O Arist. förd. s. 41. — Om villkoren för kronogods-obu-lieaationerna se längre fram i denna skrif|. f

») Tre för el. s. 63. ») Arist. rörd. è. 42.

*) Tre förel. s. 05; »> Arist. förd. s. 42, 43.

«) Tre förel. s. Ott. ') Arist förd. ss. 48, 49.

8) Tre förel. s. 108. •) Arist. ford. s. 49.

N>) Vi tillägga no, att llr G. har sjelf visat detsamma, sjelf med klara ord ådagalaggt oriktigheten àf déttä sitt beröm fö» Karl den nionde. I Sv. Folkets Hist. III. 18 säges nemligen: Konungarna yrkade, att hvar adels ma A vt6- jfSHd till krànans tjenst ock hade ej Väitirfhet^ att sig derifrån hßtällä. — Och: Johan den tredje förklaradt 1573, alt fet&r aaëtiéiààh , som var ef ver i7 år och ej förmådd göra rustijén&t trÖHlc lf9r ätt få»

19:o) Hr 6. liar sagt 1:0 att Gustaf Adolf Ingenting velat uppoffra af thronens rättigheter *); 2:o att t634 års regeringsform inkräktat pä konungens nrnkt ') och 3:o att Gustaf /idolf gillat det heta af denna re* germgsform s). — Fr. bar 4) visat osammanbaaget ocb motsägelserna i dessa yttranden.

I5:o) Fastän Gustaf Adolf sålde kronogods ocb akatteräntor, bar dock Hr G. sagt, att denna konung ville ingen ting uppoffra af thronens rättigheter *)« Men när den aristokratiska förmyndareregeringen på samma 8ätt afyttrade räntor och kronogods6); da bar det af Hr G. blifvit kalladt ett våldets verk, en plan att upp-sluka

thronens rättigheter '). — Fr. har visat osamman-Iranget och motsägelsen af äfven dessa yttrandete ').

14:o) Hr G. bar sagt *), att 1634 Ars regerings* form för första gången antog rådet som medelpunkt för förvaltningen. — Fr. bar l0) visat osammanhanget emellan denna uppgift och verkligheten; och tillägger, att mänga nya bevis derom kunna ytterligare bifogas, om så behöfves.

13:*} Hr. G. har sagt "), att ofrälseständen oupphörligt protesterat mot JS34 års regeringsforms yrkade

bekàlla adelig sköld, dtmmstone tjena för besoldning, iy i W näns tjen** mdste kan vara. Detta skref Hr Gf 1836; men år 1846 skrifver ban, att det var Karl IX, som kom ap^ft^td att det allmännas tjenst var ett hufvudbegrepp af adel.

Vi tyeka t Sr, som ofta, att Hr G. visar en synnerlig bü-nlgeihet fdr Karl IX; nen deremot icke jnst något synnerligt sammanhang i d«se« giaa uppgifter.

i) Trt fttrd. s. 67. «) 8. st. s. IM.

t) St. folk. kist. III. 886. 4) Arist. förd. «. SI.

») Tre ftrelfisn. s. 67.

•j Att det skedde på samma sätt Ttsus lfiugre fram i denna skrift. 7) Tre förel. s. 65. *j Arist. fSrd. ss. 51, 89.

9) Tre f&rel. s. 104. 10) Arist. förd. s. 82.

11) Tre fttrel. s. 67.giätighet utöfver vfånflerärigltеten. Fr. har, ty: exempel af motsatsen.

I6:o) Hr G. har sagt *), att samma regeringsform väsendtligen ingriper i ständernas rättigheter och stym* par och åsidosätter ' dess former. Fr. har med många bevis ådagalaggt s), att denna Hr Gra uppgift alldeles icke sammanhänger med verkligheten.

Alla dessa och åtskilliga mindre vigtiga af Fr. gjorda anmärkningar har Hr G. lemnat obesvarade. Han |iar icke ens försökt en vederläggning af deras inne* håll, icke ett ord till försvar för dessa sina ganska - o-riktiga uppgifter.

Mim kunde tro fkfina tystqad; vara bifalletdet tigande medgifvandet Men nej! 1 sitt Svara. 100säger Hr G., att han genomgått de förnämsta af Fr:s anmärkningar och bevisat, att ingen enda af dem har en verklig eller mer än en sk$nb(ir grund. Och tillager hapj af dessas halt kan man döma titi. beskaffenheten af de öfriga.

Till dessa öfriga 9 af Hr G. ickè med någon vederläggning bevärdigade, hbørør vil .ofyaii uppräknade aeafc-ton anmärkningar. De synas oss likväl vigtiga nog, •ek deras vederläggning för Herr G. långt angelägnare än att ur Ifèrrar Jartas, Botins och Ehrensteens skrifter aftryck a långa stycken, hvilka endast'gå på Sidan om de egentliga af oss klart angifna tvistefrågorna. Om Hr G. kunnat åstadkomma en vederläggning af dessa för honom så graverande anmärkningar* så tro vi, att döma af /tonen i Hr G:s Svaratt han for ingen del underlåtit begagna sig af tillfallet.

* i) Arist. förd. s. $2. *) Tre fflrél. s. 104.

Arist. förd. ». 52.a

Efter dessa förberedande anmärkningar skrida vi nu till

2.

GRANSKNING ~ af

det sätt, hvarpå Hr G, sökt vederlägga ftt- . skilliga Fns anmärkningar*

Hr bar *) kallat Sverge under Birgef jarls och Magni Ladulås tid det kyrkliga och adliga, det aristokratiska Sverge, och tillägger, att detta ,dètaristokratiska Sverges inre historia är ohygglig. Det år ej mera, som förr krig mellan stridande stammar och täflande konungahus. Det är brödrakrig och brodermord, som föröda Birger jarls och Magni Ladulås ätt.

Fr. har påstått a) det vår en' orättvisa, att Hr G. sålunda på bör dar svenska aristokratien de ohyggligheter, som äro begångna af svenska konungahuset.

Hr 6. vill 3) försvara sig med det påståendet^ att striderna mellan Birger jarls och Magni Ladulås söner tdUka voro fejder inom den tidens aristokrati.

Vi anmärka, att om äfven detta ägde Sitt sanning, så är ändå Hr G:s uttryck orättvist. Om t. ex. en Wp borgare och bönder å en sida kämpade mot en hop borgare och bönder å en annan; och om derunder blånd de stridande borg farna ett par brodermord begtngos; hade man väl då rättighet alt säga: böndernas inre historia är ohygglig $ det är broderraord som föröder borgerskapet etc. etc. — Se der ett talande exempel gå skefbeten i Hr G:s uttryck! t

Men nndersukom nu. sanningen af hans försvaj*, ncml. att fejderna, brytningarna mellan folkungaprin-

..... 1 • 1 . ..'!

i) Tre fife el. t. 80. t) Arist ftfcd» s. 188. Al

^ G:» S*ar u. 21.10

sara» voro tillika fejder, brytningar inom den tidens aristokrati').

Att detta gäller öm striderna mellan Birger jarls söner, har Hr G. icke ens förspkt bevisa. Han nämner längre fram Ericus Olai. Låtom oss granska denne författare! Om tvisten mellan Waldemar och Magnus La-dulå* säger ban '): Æa rikets biskopar voro närvarande, arbetande enligt sin pligt och efter sina krafter för enighetens bibehållande «— och ytterligare på samma sida: ädlingarne och de mågtige avbetade på Ma för dem möjliga sätt *) för en vänskaplig förlikning (mellan båda prinsarna. Ytterligare säger samme EricQS* Olai 4) y att ädlingarna och de mägtigastè i riket arbetade länge öch mycket för enighet Så yttrar sig denne författare. — Hr G:s påstående, att striderna mellan Birger jarls rönef tillika voro fejder inom aristokratien; och den bittr* beskyllningen, att ohyggligheterna af dessa brö-drastrider höra till aristokratiens Inre bistona, allt detta får af Ericus Olai icke något stöd, nian tvärtom den strängast* vederläggning. — Så är historiens vittnesbörd. — I hvad dager visar sig na den antagna förnämt öfverlägsna ton, hvarmed Hr G. utbrister: Det år således Hr F. obekant, att striderna mellan Birger Jarls »> . söner tillika voro fejder inom denna tidens aristå*

kran*)'!

Vi gå nu till brytningen mellan sönerna af Magnus Ladulås, hvilket Hr G. säger äfven vara eü brytning inom aristokratien. Som bevis anför ban följande ställe nr Ericus Olai4): Hertigarna, lähgtånde ef ter sina andelar af riket ock kanhända af sina följeslagare erinrade derom, hum Magnus Ladulås drifvit sin bror från

l) G:» Svar 8. 21. *) Script Ber. Suec. lf. t. 57. S) Modig otmvibiM sièi possibilibus. 8. st. «. 61.

*) G:s Svar s. 21. 6) G:s Svar s. 21.11

tronen, begynte håttm samråd med vista herrar och män och satte herr Ambjörn Sparre i spetsen för sina angelägenheter under det honungen utbad sig Torkel Knutssens fortfarande tjenst Af denna delning i ärenderna blef 1ock en delning i sinnena och rikets goda tillstånd förvandlades i motsatsen.

Nu fr&gtf ti, och med »kält kän den i ei tåtet anförda och äfven genom ett kanhända t otissliet lemnade omständigheten berättiga Hr G. till dèn mörkà beskyllningen, att denna strid hör till ohygglighèterna af aristokratiens inre historia? —*v Visst icke! — Att aristokrater funnits på båda sidorna, ger ej rättighet till ett ttådaftt yttrande. Det fanns ock bönder till tusental x båda de oliktt lägren, och tnan kundë med samma skäl kalla brödrakriget en brytning äfven mellaå bötidetaa. —> Men m&nne någon blir derigenom berättigad att säga:' böndernas inre historia är vid dennà tid ohygglig. Det är brödrakrig och'brodermord, sofk föröda Birger Jarls och Magni Ltidutds ätt?

- flr G. har ännu ett skäl. lian säger: berättelsen hos Ericus Olai visar tydligt, att brytningen emellan bröderna, tiüika var en brytning inom aristokratien *)• — Hvarföre citerar Hr G. icke det ställe hos Ericus Olai, som tydligt

ådagalägger detta? Vi hafva på Hr G:8 ord genomgått denna Ericus Olai, men icke funnit ett enda bevis for denna Hr G:s sats, men väl något 8om talar deremot, då t. ex. s. 86 namnes^ huru rådsherrarne bilade tvisten mellan Birger och hans bröder; men huru den förre i sitt oförstånd bröt både ed och förlikning.

Vi hafva nu granskat de skäl, Hr G* anfört för gin lika grundlösa, som blodiga beskyllning, ätt folk-

i) G:» Svar s. 21.upgarna* briidrakrjg oeh brocUamord bura till ariste* kratiensiure historia^ Läsaren dömiwt. ,

Hr G, har sagt1): sjelfsvåldets tidehvarf för det stora, blir lagstiftningens tid för folket•

Fr. har anmärkt 2), att det ifrågavarande tidehvarfvet (Folkungarnes) icke förtjenar att företrädesvis kallas sjelfsvåldets tidehvarf y och att ju längre man gaf tillbaka till näfrätten» tider, desto större var ock fø storas sjelfsvåld.

Hr G. har svarat *) med ett långt citat efter ländsk, Järta, hvilket icke rör den klart angifna tvistefrågan, utan vid sidan af densamma ådagalägger, att jnyctø och svårt sjelfsvåld under' delta och följande tidehvarf utöfvades.

Vi svara, att detta sjelfsvåld bar Fr. aldrig för* nekat. Han påstod och ^påstår blott; att de storas sjelfsvåld var större både under de föregående och efterföljande tiderna nemligen under både Sverker-Erikska strideu och under Albrekts och unioneua oredor. Låtom oss besinna förbållandet. Det tidehvarf, som Hr G. kallar lagstiftningens tid var seklet från 1230 till 1347. Inom denna rymd falla lagstiftningarna af Birger jarl och Magnus Ladulås samt utarbetandet af Upplandslagen i21)o. Södermannalagen 1527 och allmänna landslagen 1347. — Hr G. säger, att denna lagstiftningens tid för folket, bl*f tillika; sjelfsvåldets tidehvarf för de stora.

Men se! Sveriges regering fördes under ifrågava* rande tidehvarf af Birger jarl, som mer än de flesta regenter både kunde och ville styra sjelfsvåldct; af Ma* gnus Ladulås, hvars ärorika tillnamn vfaar, att ban i

t) Tre Förcl. s. SO.

«) A ri»t. törd. 26.IS

deltar var sin Fader lik; ~ af Torkel Knutsson, hvari kraft oeh ordningssinne äro nogsamt kändaaf Magni Smeks förmyndare^ om hvilka Hr G. sjelf säger, ätt de återgåfvo folket freden och vårdade titt en borL jan (?) allmogens rätt Åldré krönikör prisa landets lycka under deras styrelse. — Nu fråga»: är det af Hr G. rätt, att framför de föregående sverkerøk* och eriksska tidernas, och den efterföljande unionens oredor gifva namnet af sjelfsvåldets tidehvarf företrädesvis just åt denna, den bästa perioden? Se der i utförligare den anmärkning, som Fr. gjort oqh som Hr G. med sitt utdrag ur Hr Järtaø afhandling ej på minsta sätt vidrört.

Hr G. har ej heller försökt något slags försvar för det af Fr. tadlade uttrycket, lagstiftningens tid får folket Det torde ej heller kunna försvaras. En den. ytligaste blick i landslagen visar, att den var en lagstiftning också för högre samhällsklasser.

Vi ha således ådagalaggt i;o att det ifrågavarande tidehvarfvet alldeles ej förtjent den sårade benämningen, att företrädesvis heta sjelfsvåldets tidehvarf för de Store. Vi ha 2:o visat, ljuru samma tidehvarf medförde en lagstiftning för de höga9 ej blott för folket — Huru går det nu med innehållet af Hr G:s välljudande och till utseendet så djupt tänkta fras?

Antitesens ättika åt de stora och socker åt folket, hör till ett eget kapitel. — Med hvad rättvisa båda blifvit iskänkta, ha vt ådagitlaggt.

G. har sagt *) att Kalmare-unionen är en händelse* Som ser ut som en tanke.14

Fr, har f) ogil[at fr**en och pä s tf tf, alt *» JffrfcUc ej kmnai inträffa u‡an tanke. Fr. bar »isat tillvaro^ «f 4eni*a fankp genom

Hr 6. Till försvara sitt tittryck*); men har éj andra skäl fin dessa: att vid unionens afslutande åtskilliga formaliteter icke blifvit iakttagna; att första urkunden varit Illa skrifven oeh sigillerna ofullständigt och illa påsatta, att vidimerad afskrift ej på länge fhnnits i Svèrige >). — Detta är allt, hvad Hr G. har att an-4Sra; men i

attt detta finnes ej ett enda ord till bevis, att Ralmareunionen skedda utan tanke.

Br G. tyckes känna brist. Han förklarar

derföre ?) att motsägelsen mellen fifargaretQS tydlige* {orberfddaplan tfll rikenßs förening 4 ena* samt den sippenbarø, b riste* i formaliteter à andra sidfln bar bos G. alstrat ett tvifvel, som hen ej kunnat lë$a; och Hr G. påstår nu, att det tadlade uttrycket: (unionen var en händelse, som ser ut som en tanke) var ett uttryck af tvifvel üfver denna gåta, denna motsägelse.

Oss synes denna tolkning vara icke IQott svag, tvungen, utan hvad värre är, icke hafva något sam* manhanß med verkligheten. Om läsaren* slår upp Sv. Folkets hist. I. så finnes der frasen, sjelfva cor-

pus delicti, i sitt ursprungliga sammanhang och mening séjupdfvt Unionen var en händelse, som ser ut som en tanke; hw4 en sådan förening mr eUer ktmde blifva, derom förmärkes ingen øning, hvarken hos stiftarna eller någon annan; och unionen är blott ett stort namn, som gått förbi utan begrepp»

t) Tre F»rel. s. 60. ») Gu Svar s. 36-39.

t) Arist. förd. s. 28, 29. 4) 8. st. s. 56, 57, 38, 8. »t. 18

Min läsare! kär »ynes jn tydligt» att ntfery<$*t, den af F. tadlade frasen, Jcke är något Hr G;p tpifvel utan en bestäjmd öfvertygelse. Hr G. säger Ju tydjigt, att hos unionens stiftare förmärktes ingen aning, om hvad unionen kunde blifva!1). Han säger uttryckligt* att unionens stora namn gått förbi utan begrepp. — Har går det nu med förklaringen „ att frågen blott var uttryck af ett tvifvel?

Uttrycket och förklaringen må ock granskas fr&m, ea annan sida/ Hr G. säger f att han ej anser Mg kunna fullständigt lösa motsägelsen emellan 3fargar*‡#? à förberedd* plan till unionen ooh den nid nmo*ßn§ af• slutande uppenbara bristen i formaliteterna. Hr G, vill uttrycka ett tvifvel öfver dessa motsägelser» uttrycket blir de bekanta orden, att unionen är m händelse t som ser tit som en tanke. — Saau^igrø ? Ett ratt ege| sätt att uttrycka sin mening. Bo* tøur derføenqijt blifvit nedtryckt i ett sådant mörker ^ ntt ingeu kun W heprø tillvaro; icke røis} di hø* pekas.

Det är i&ärkligt att se, lmr 4et går , nfr WI» vill försvara det» sem icke kan förevaras.

Hr G. bar si^tJ) +tt d* ptMUigiejrade intressena förde öfver fädernesbmdet de faror, mot hvMha 1Engelbrekt och høns bondehär reste fig*

Fr. b^r anmärk* *), af£ qøktå detta *r en ogrundad be&kjlhtii^g pviväegierude intressena (adfllo ocb ,preÄterpa); 4y fitger Fr. var icke dessa, »tan Eriks af PpwieiH^jtfliga oek lyram&kà regering, mm

*) Detta sliref Hr G. fastän sjelfva unUnsmtkvmàpn (sfer om, att rikena skela i samdrågtighet blifva tillsamman, åvor-andra med sitt magt behjclpliga vara, och ||If|rig fnfr . åtskiljas .m. m. /

») Tre Förel. s. 94» ») Arist. Färd. s. 30.förorsakade folkrörelserna uiiderÉngelbrekt. Detta Vet enhvar. Sanningen af Fr:« anmärkning och orättvisan af Hr G:s uttryck äro häda dagsklara.

t Hr G. vill dock försvara sin saft och försvaret lyder sålunda f): Det är svårt att inse, hvari detta Ställe (neml. Hr 6:8 åberopade, af Fr. tadlade uttryck) skiljer sig från följande äf en författare (landsh. Järta) som vi nyss citerat 99Pd mångfaldigt sätt misshand-lades Sveriges allmoge och dess rätt kränktes genom flere tillfälliga författningar. Men denna åldriga rätt kunde dock icke utrotas och odeäbondens ärfdà medve* tändt deraf icke sköflas ifrån honom. •— Tidigt hade det blifvit bönderna förbudet, att efter ursprunglig "Germanisk sed infinna sig vid ting Och sammankomster häpnade. Men vapensanit mod och kraft att dèm forit fdttades likväl icke de tairika bondehärarna under Engelbrekt, Karl Knutsson, Sturarne och Gustaf Wasa.99 Meningen är9 tillägger Hr G., i sjelfva vèrket densamma , som- i allmänhet af våra hafdatecknàre i detta ämne blifvit yttrad t

Detta är Hr var emellertid àf Hé'G. bra mycket vågadt att första gången komma fraofrmiédett sådant påstående. Det är i sanning än' mera' Vågadt att komma fram med ett sådant försvar. — Antitesen mellan privilegierade intressen och bondhärame hör återigen ttfl sitt egna kapitel. 5

Br G. har ') kallat folkrörelsen från Engelbrekt till och med Gustaf Wasa det nationella Sverges födelse och blodiga dop.

Fr. har anmärkt att denna nationella födelse inträffade 1250, då Svear och Göter, Svea- och Götaland likasom vid ett gemensamt dop sammansmälte till en nation nemligen Svenskar, till ett land nemligen Sverge.

Hr G. vill ej medgifva denna dagsklara sanning; men hela hans märkeliga svar består i följande rader: Hr Fr. daterar det nationella Sverges födelse från folkungaättens uppstigande pä thronen. Således just från begynnelsen af det aristokratiska s) tidehvarf-vet i Svenska historien ? — Huru dermed förhäller sig9 ha vi sett. Det var nemligen aristokratien med en pä densamma fig i början stödjande konungamakt, som frän denna tid började representera Sverge, men också snart vände sig emot konungamakten och förtryckte folket samt slutligen framkallade ett af patriotiska män ledt motstånd 4).

Vi fråga nu: hvad innehåller detta Hr G:s försvar? Jo, icke étt enda ord till forsvar af det klandrade uttrycket, den alldeles oriktiga satsen; ej heller ett öppet erkännande af dess oriktighet. Men deremot innehåller det en halfsagd insinuation, att Fr. antagit 1250 som tidepunkt for det nationella Sverges födelse, icke för de af Fr. ajifördk historiska skälens skull, utan derföre!, att med samma tidepunkt började det aristokratiska tidehvarfvet i Sverige. Menige man, som lä* Ser detta Hr G:s svar och tror på Hr G:s ord, skall dervid korsa sig öfver aristokratförsvararen Fr., som å

i) Tre förel. s. 60. *) Arist. förd. 8. 31.

S) Hr G. utmärker ordet aristokratisk* med kursiver.

4) G:s Svar t. 50.

»kl ensidighet ej antager någon svensk nation férr -än i och med den svenska aristokratien o. 8. v.

Vi behöfva ej svara, endast peka p& denna art af vederläggning. __

Hr G. har sagt '), att under folkrörelserna från Engelbrekt till och med Guptaf Wasa, grundlades den fordran att svensk konung skulle vai*a svenska folkets man.

Fr. har anmärkt 2), att en sådan fordran (om nemligen dermed menas hela folkets man) har i Sverge alltid funnits och således ej blifvit grundlaggd under unionskrigen.

Hr G. medgifver 8), att i Sverges lag finnes af ål? der den sanningen, att konungen skall vara *alla samhällsklassers man. — Men ändå vill icke Hr G. erkänna (»riktigheten af sitt i de tre föreläsningarna fällda uttryck, att denna fordran grundlades under unionskrigen. Han har dock till dess försvar icke framdragit mer än den anmärkningen, att en och annan konung visat sig vara blott enskilda samhällsklassers man 4).

Detta är af Hr G. återigen ett svar på sidan ön| saken. Det är ju tydligen fråga om den fordran9 man haft på konungarna. Hur kan Hr. G. då svara med att omrör* det sätt, hvarpå konungarna densamma uppfyllt* Detta är »eke något försvar, icke ens svar på tal. Derföre säga vi om igen: den fordran*, att konungen skall \ara hela folkets man, har alltid funnits; och det år oqh blir en orimlighet att säga, det denna fordran blifvit grundlaggd under unionskrigen. Hr G. vill qväsa oss. med det maktspråket, att vi ieke förstå den sanningen, att konungen skaU vara folkets man. — Vi

i) Tic förel. fi. 60. s) C:s Svar g. 31.

S) Arist. furd. s. 32. *) G:s Svar ø. 31.19

lemna belt lugna Ät läsaren att bedöma, hvem som klarast uppfattat frågan. — I sanning, att ena stunden saga, att i Sverges lag har af ålder funnits den san-ningen, att konungen skall vara alla samhällsklassers man; och andra stunden sägb, att först under unionskrigen grundlades en sådan fordran; dylika motsägelser röja en ganska egen

uppfattning. Man talar om sammanhang. Hvad sammanhang finnes emellan båda dessa satser? Hvad sammanhang finnes emellan verkligheten ocb den sednare bland dem?

Hr G. bar sagt *), att i striden mellan Johan, Si- . gismund ocb Karl återvacktes det gamla provinciella Sverges söndrihgar.

Fr. bar påstått *), att inga sådana provinciella sön» dringar då förnyades, att inga provinciella intressen el-tyr fördomar vid den tiden voro i strid mot hvarandra. / Hr G. s) vill ådagalägga verkligheten af dessa provinciella söndringar, l:o genom de af Sigismund utnämnda ståtbållarnes sjelfständighet i provinserna. Vi svara: denna* konungens för tillfället vidtagna åtgerd, innebär ju icke någon annan proviaciel söndring än den, som sker genova utnämnandet af laadsböfdin-gar ocb generalguvernörer, blott med något större, från konungen ej från provinsen utgången magt — Hr G» andra skäl, de framträdande menighets-förhunden, ocb hans tredje skal de föreslagna landskapsmötena, antyda verkligen en benägenhet för provineiel söndKng. Vi anmärka dock, att dessa lemningar efter den gamla provincialismen fortlefde oeb visade sig verksamma un* der bela den föregående tiden. Hr G. bar begagnat

1 "' v

t) Tre ftrel. s. 60. «) Arist. förd. s. 33.

a) G:s övar s. BO—83.20

ett mindre egentligt uttryck, då han sagt,: att de först under denna tid blifvit återväckta.

Hr G. har sagt *), att Karl IX tände det svenska mod, som förete den store Gustaf Adolfs vapen.

Fr. har anmärkt a), att svenska modet brann redan förut; och tror, att det var Gustaf Adolf sjelf, som tände det mod, som förde hans vapen.

Hr G. vill försvara sin besynnerliga artighet mot Karl IX. Försvaret9) är en berättelse, att Karl tänkte på förbund med de evangeliska furstarna i Tyskland, och att han började krig med sina grannar» Dessa historiska fakta, jemn te fraserna, att Karl var full af framtid och sträfvade att gripa öfver hvarje gräns 09. m.; med detta vill Hr G. bevisa, att Karl den nionde tände det svenska mod9 som förde, Gustaf Adolfs vapen.

Vi för vår del kunna ej finna något sammanhang mellan beviset pch satsen, som skulle bevisas.

Hr G. har sagt 4), att de stora krigen efterlemnade sä djupa inre missförhållanden, att Kristina slutade med att öfverlemna deras lösning åt en annan hand.

Fr. har anmärkt 5), att han ej känner, hvilka miss-förhållanden i staten voro så djupa, att Kristina för deras skull nödgades nedlägga regeringen. Fr. har anmärkt, att dt för handen varande missförhållanderaa, nemligen statsskulden (ej fullt 1,000,000 dal. smt) och det möjligtvis hotande adelsväldet, ingendera voro djupare , än att de lätt kunnat hotas, det förra genom sparsamhet, det sednare genom ofrälsestånden& hjelp,

1) Tre fttrel. s. 60. ») Arist. förd. g. 33.

3) G:s Svar s. 87. 4) Tre förel. s. 63.

») Arist. förd. s. 44. '21

och att det således icke var för deras skuld, som Kristina nedlade spiran.

Denna anmärkning söker Hr G. komma ifrån med del påståendet, att Fr. skalle i allmänhet hafva nekat tillvaron af inre missförhållanden !). — Det egentliga af Fr.s påstående nemligen, att missförtøllanderna alldeles icke voro nog djupa, fett tvinga Kristina till tronafsägelse; detta går Hr G. med fullkomlig tystnad förbi. Svaret kommer återigen på sidan af saken.

Fr. har 2) fästat uppmärksamheten på de raka motsägelserna emellan Hr G:s tvänne olika förklaringar om partiväsendets nödvändighet under frihetstiden. Hr G. Vill komma ifråü alltsammans genom den korta förklaringen, det magispråket, att den ena satsen är blott en applikation af den andra och att Fryxell är alltför

enfaldig, som icke inser detta.

Vi skola då i all vår enfald gifva oss in i denna applikationsskola och derstädes närmare betrakta sakeo. Låtom oss upptaga båda de omtvistade ställena. Sid. 75 i de trenne föreläsningarna omtalar Hr G., hur under frihetstiden korporationsandan återfinnes öfverallt, i kollegiernas större sjelfständighet, i konsistoriernas försäkrade oafhängighet, ämbetsmännernas stegrade anspråk, städernas ökade friheter på landets bekostnad, nya skråordningar, privilegierade näringar m. m. Derefter tillägger Hr G., att i denna mängd af serskilda intressen inbringa någon enhet va? omöjligt,' men de kunde åtminstone regleras i större massor. Deraf partiväsendets nödvändighet — Detta är förklaringen Jlf 1. Den uppgifver, som orsak till partiväsendets nödvän-> dig het, mängden af allehanda i alla statens rigtningar

i) G:s Svar s. 98, 9C.

«) Arist. förd. s. 85, 54*194

frigjorda och förstärkta korporations-intressen, oeb o-möjligheten att på annat sätt reglera dem i större massor.

L&tftm oss na köra förklaringen M 2. Hr G. omtalar *) huru ander frihetstiden hela rörelsekraften i riksdagsmachineriet utgick från adeln; huru den genom gammal häfd och ny lifvad verksamhet hade öfvervigten öfver de andra stånden. Derpå fortfar Hr G.: hvad adelh ej mer kunde verka som stånd 9 måste den verka såsom parti. Deraf partiväsendets nödvändighet Den* na nödvändighet kom af adelns förändrade ställning, sedan reduktionen brutit dess rikedom och'regementsförändringen infört omröstningen per capita pä riddarhuset Denna förklaring M 2 lägger således partiväsendets nödväpdighet endast inom adeln , dels i desp oförmåga, alt verka såsom stånd (sedan likvfil Hr G. raderna förut omtalat dess magt och öfvervigt öfver de andra stånden) dels i adelns fattigdom och nya om-röstnings8ätt.

Att nu dessa sednare förhållanden skulle innebära v partiväsendets nödvändighet, är för oss och troligen för de flesta en obegriplighet. Likaså, att förklaringen M 2 är en applikation laf förklaringen M fl. Den sa t-sen: partiväsendet var nödvändigt, ty adeln hade blifvit fattig och anställde sina omröstningar per capita —-kan denna sats kallas en applikation af den satsen, att partiväsendets nödväädigbet kom af den lösgjorda kor-porationsaudans serskilda och stärkta intressen? Fr. kan ej inse det och måste ined undergifvenhet också hädanefter bära Hr (Sis tillvitelse, att vara alltför enfaldig, — Men, månne ej Hr G. sjelf varit alltför tvåfaldig?

Emedlertid om läsaren är intresserad af Hr G:s förklaringar om orsakerna till frihetstidens partier, sfi

i) Tre föreUøn. s. 116.195

kunna Ti vara med ån flere s&dana till tjenst. En förklaring, M 5, låses i de 5:ne Förelåsn. sid* 72. I stridigheterna om successionen hade de partier sin första uppkomst, som sedan länge söndrade nationen. —^ Strå* digheterna om successionen inträffade i början af 1720-talet, således förr an de i förklaringarna M t och 2 anförda cn-saker hunnit göra sig gällande. — En annan förklaring, M 4, läses i Bihang till Litt. Bladet, 3 håf- -tet sidan II, så lydande: partiväsendet var väl grund-lag g dt genom den adliga demokratiens (hattarnas) op* position y men gjorde sig à Ömse sidor nödvändigt (märk en tredje nödvändighet!) först nu (efter 1738) sedan den gamla adeln ej mer var regering utan motparti.

Och nu min läsare har väl detta ämne fött nog förklaringar och Hr G. har väl också tillräckligen åda-galaggt, att han i sådana icke är enfaldig.

Hr G. har sagt Karl den tolftes femtonåriga frånvaro har pröfvat svenska folkets konungatrohet och likväl var det ej folket, som blef honom otroget.

Fr. har *) ansett detta uttryck orättvist och uppmanat Hr G. att vi8q, det adeln och prelaterna voro mot konungen otrogna, eller voro det på annat sätt och i högre grad än det med kursiv stil utmärkta folket.

Något sådant bevis har Hr G. i sitt Svar sid. 08 icke $n8 försökt. Deremot bar ban velat komma ifrån Fr:s anmärkning medelst den besynnerliga tolkningen, att G:s ord afsågo den återkomne konungen, icke den

frånvarande, hvilken folket aldrig mer trodfø sig få återse.

Kan du, benägne läsare, af Hr G:s ursprungliga yttrande förstå, att ban menat den återkomne konungen,

i) Tre för cl, t>. 114.

*) Arist förd. s.24

bå År det ml. Ordalaget, att konungens frånvaro pröfvat troheten, tyckes dock tydligen syfta på trohet mot 'dèn frånvarande, icke mot den återkomne konungen. Så tyckes det för vanligt, enfaldigt menniskoförstånd! •

Det är något mystiskt med den mening, den tolkning, som Hr G. nu vill lägga i dessa sina ord. Den tyckes vara i likhet med Karl den tolfte sjélf; först frånvarande, sedan till allas förvåning återkommen.

Men om också denna tvungna tolkning vore riktig, så återstår i alla fall för Hr G. att visa, det adeln och prelaterna voro mot deu återkomne konungen otrogna, eller att de voro det på annat sätt och i högre grad an folket. Kan Hr G. ej det, så är äfven detta hans uttryck, medvetslöst eller ej, ett orättvist aristokrat-fördömande och ett opassande folksmicker.

För att emellertid visa, huru stridande mot sanningen det är, att tala om en af folket visad större trohet än den, som af de högre samhällsklasserna ådagalades, vilja vi efter Lundhlad *) nämna, att 1714 spordes folkets högljudda knot öfver rikets belägenhet; ocb rådet blef uppmanad t, uf Stockholms borgerskap i en skrifvelse, som var författad i de starkaste ordalag, att tänka på landets räddning. På riddarhuset inlem-nade Lejonmark ett memorial, hvarigenom han yrkade på nödvändigheten9 att skäja konungen från styrelsen och gifva den åt en annan person. Och för detta memorial ifrade bondeståndet (just bondeståndet!) mycket. Så stod det den gången till med folkets trohet mot Karl den tolfte. De, som voro konuugen trognast, voro just presterna, riksdagsprelaterna, deri anförda af sin erkebiskop.

t) Karl XII.s liist. II. 292, 295, 296.9»

Hr G. bar skrifvit'), att Karl den nionde mot de af Johan den tredje äterväckta aristokratiska och pre* latiska tmionsplanerna med Polen och Rom9 satte den svenska bondeny borgaren och presten 9).

Fr. bar *) högeligen ogillat uttrycket oeh påstått» att unionsplajierna med Itom voro ett verk af Johan den tredje och icke af svenska prelaterna, och att det således icke fanns några svenska prelatiska unionsplaner med Rom.

Hr G. vill försvara sitt uttryck sålunda <): Nu ligger väl först och främst Jör ögonen, att med en prelä ti sk plan, menar man i allmänhet en sådan, som befordrar prelaternas makt.• Denna plan må yrkas af prelaterna sjelfva eller af andra deras befordrare och gynnare, och sådana saknades ej på denna tid.

Hvad synes låsaren om denna tolkning? Hr G» första tadlade uttryck är väl något sväfvande och obe* stämdt; men en sådan tolkning kan det aldrig tillåta. Eller kanske, att också med de aristokratiska unions-planerna med Polen, menas sådana • som blifvit af an* dra, icke-aristokrater, bedrifna till aristokraternas fordel? I sanning! Vi tro. det bäst att lemna å sido denna äfventyrliga tolkning af ordet prelatisk, och erkänna; hvad också meningen tydligt visar, att dermed ursprung-

. »1 Tre förel. a. 101.

t) Hr G. påstår, att fifven Fr. har fordom mellan prelaternas och presternas uppförande antagit samma skilnad, som tan nu bos Hr G. tadlar; och Hr G. citerar Fr:» yttrande4*) att det lägre presterskapet9 bönder oeh de flesta borgare förblefvo hertigen tillgifna. Fr:s svar Sr enkelt. Hans ord i ro uttalade vid och om den' politiska striden mellan Kar) och 8igismiuMl 1508, då liturgiska striden redan för fem år sedan var genom]Upsala beslut 1595 en gång tör alla afgjord.

8) Arist, förd* s. 55. *) G:s Svar s. 58, 59.

*) Ber ur Sv lliit IV tftft.se

ligen påpekades planer, som prelaterna sjelfva skalle hafva haft.

Och äfven denna tolkning, nemligen, att unionsplanerna tillhörde syenska prelaterna, söker Hr G. att försvara med det påståendet, att prelaterna med sitt ^ Samtycke till Johans liturgi gått halfva vägen 1).

Låtom oss höra, hvad Hr G. sjelf fordom haft-att t förtälja em detta biskoparnas samtycke och sättet, huru det anskaffades. År 1576 utkom den af Johans nya erkebiskop utarbetade liturgien. Hr G. tillägger1): af de öfriga biskoparna hade endas\ Erasmus Nicolai i Pesterås, förut konungens hofpredikant, gillat den *). Men sjelfva det motstånd man förutsåg 4) nyttjades till fre-främjande af den hierarkiska planen. Johan synes någon gång ha tänkt på inrättandet af ett svenskt patriarkat med vidsträckt myndighet Hofvet förklarade öppet, att det var svenska biskoparnas ock presterskapets skyldighet, att-lyda erkebiskopen Ä) såsom deras andelige fader. De andra biskoparna kallades lydbiskopar. Sednare för ordnade konungen, att biskopsvalen ej endast skulle bero på stiftens presterskap, utan^att erkebiskopen och erkekapitlet i Uppsala skulle vara med» väljande. Liturgiens samtyckande gjordes till villkor för all andelig befordran. Och ytterligare tillägges ®) t dr 1580 befalltes* att inkomsterna skulle innehållas för de prester, som icke iakttogo liturgien. De, som nekade*, afsattes, fängslades, drefvos i landsflykt o. s. v.

1) G:» Svar s, 89. t) 8f. Folk. Ui»t II. 248.

t) Da andra kade således ej gätt halfva vågen. Det va»

iftdå tfå Ir efter liturgi rörel sena hörjan.

4) Biakoparua tyckas således ej ka sjelfmant velat gä half* va vågen. N

*) Hvartill behöfdes all detta om unionsplanen med JRøm var prelaternas egen: om de sjelfmant ville gå halfva vågen dervid? <>) L. c. lid. 252.199

Detta aili visar, taru liturgien, denna unionsplan med Romr bör kallas prelatisk9 som Hr G. gjort eller konungslig, som Fr. anser den vara.

. Tilläggas må följande om de vid liturgi rörelsens böljan förbanden varande biskoparna och deras uppförande. Gamle erkebiskop Lars var sä emot alla unionsplaner med Rom9 ätt Johan dén tredje ej vågade " fram med sin liturgi, sålänge den gamle lefde. Bi-' skoparna 1 Strengnäs sträfvade alltid emot liturgien. Biskoparna Martinus 1 Linköping och Henricus Cannti i Åbo •antogo den först, men ogillade den sedan och läto sig af Johan den tredje afsättas den ene 1580, den andre 1585, lialdra än att deltaga i unionsplanerna med Rom. Biskop Erasmus I Vesterås, som antog liturgien för att bli biskop, ångrade och beklagade det redan 1580. Biskoparna i Skara och Wexiö antogo den för 99Konungaguns tens", skull. Biskop Herkepeus i Borgo var en obetydlighet och vi veta ej. ens, om ban antog liturgien. — Så ser det i verkligheten nt med påståendet, att biskoparna ådagalagt prelatiska unionsplaner med Rom9 medelst att deri gå konungen halfva vägen till möte.

I den antites mellan prelat och prest, som Hr G. användt, finner man också här den vanliga tillbland-ningen af ättika åt högre, socker åt lägre samhällsklasser.«8

5.

GRANSKNING af

Hr G:s jemnforelsc mellan abalienationen af kronogods och rantor under Gustaf Adolf och under Kristinas förmyndare.

Den egentliga tvistefrågan i denna punkt är af Fr. angifven i följande yttrande '): Hvarföre så hårdt och uteslutande tadla riksförmyndarne för denna kronoqods-försäljning, men deremot helt och hållet förbigå eller ock hneA lätta ord öfvcrhalka, att föregående konungar få samma sätt afyttrat kronogods och Gustaf Adolf äfvenså skatteräntor och att den efterföljande konungen Karl Gustaf likaledes afyttrade en mängd gods medelst förpantning: hvilken åtgerd var blott en förklädd försäljning. Aristokraterna gjorde blott detsamma, som konungarna före och efter dem gjort. Hvarföre då tadla aristokraternas, men förtiga konungarnas åtgerd? Hvarföre får icke Sverges historia också här vara dess ko-nungars?

Detta är onekligen ett bland Fr:s huftud argument. I sitt Svar, sid. 61—83 söker Herr Geijer vederlägga detsamma. Hela denna Herr G:s bevisning är dunkel genom obestämda uttryck och genom inblandning af främmande ämnen och omblandning af de egentliga. Den drager äfven** frågan på sned. Fr. har ej tadlat Gustaf Adolf, ej sagt honom mera tadelvärd (G;s Svar g. Gl) än Kristinas förmyndare. Det är en dikt. Fr» bar ej heller laggt vigten af sitt argument (det nyss. citerade) på jemnförelse af värdet eller sättet af abalie-nationerna genom försäljning eller gåfva (G:s Svar ss.

1) Arist. förd. s. 45.00—06). ‚AUt hvad Hr 6. i båda dessa hänseenden anfört, bör ej till saken. — Resultatet af bela den så beskaffade bevisningen läses i Hr G:s Svar s. 85, der ban % år att i ämnet afgifva sitt slutpåstående. Det år till detta vi böra N och vilja hålla oss. Sid. 83, der det låses, är ett märkvärdigt motstycke till de 2:ne bladen i de 5:ne föreläsningarna. Vi skola genomgå deuna sida punkt för punkt. ^

Hr G. börjar så här: Läsarek må häraf dömma, huruvida Hr Fr. har rätt i sina påståenden. ho att den regerande aristokratien på denna tid (1652—1644) t abalienationen af kronogodsen endast i mindre mån skall hafva fortsatt hvad Gustaf Adolf begynte.

En seende och tänkande läsares svar kan ej blifva annat än följande: Fr. har verkligen bestyrkt, att Gustaf Adolf sålt och hortgifvit (d. v. s. abalienerat) kronogods och räntor för 217,643 d. smt, riksförmyndarne deremot blott för 128,208 d. smt Sanningen af dessa summor ') har Hr G. icke ens satt i fråga. Således är det ju tydligen sannt, att riks fö rmyndarne hafva i abalienationen af kronogods endast i mindre mån fortsatt hvad Gustaf Adolf begynt a).

Eller kan du min läsare sjelf komma till något annat resultat? Eller kan du bagripa, har Hr G. kun"» nat förbise, att ett sådant svar genast måste följa på hans fråga?

HT G:s Svar sid. 64.

*) Vid specifikationen af summorna synes, att konangen bortgaf mer fin förmyndarne, att förmyndarne sålde mer än ko-nnngen; men att tillsammans konungen abalienerade rtära dubbelt så mycket som riksförmyndarne.30

På mom 83jdja sida fortsätter Hr G. såfnncfai: fto Br F. har i båd* fallen (abalienationen af krono* gods ack kroaoräntor) öfversett de nya vtilkor och de nya anspråk, som fästade sig vid de af aristokraterna företagna abalienationema.

Vi svara: låtom oss se innan vi tro! Hr G. uppgifver, så vidt vi förstå, dessa så kallade nya villkor hafva varit följande '): I:o ett utomordentligt lågt pris. 2: o att adeln uteslutande tillegnade sig förvärf vet af kronogods och räntor. 3:o att den ville göra abaHena-tioneu oåterkallelig och 4:o *) *att man utsträckte försäljningen äfven till kronans räntor af skattebönderna, — Låtom oss nu, min läsare» granska hvart och ett bland dessa af Hr G. så kallade nya villkor vid de af aristokraterna företagna abalienationema!

1:0 Del utomordentligt låga priset Mark! Gustaf Adolf sålde kronogoda så, att för tre dalers ränta betaltes hundrade daler ••), hvarvid blott de så kallade vissa räntorna togos i beräkning. Alldeles samma grand blef också af riksförmyndarne i början iakttagen vid kronogodsförsäljningen. Dock märktes, att kronan mi-8tade alltför mycket vid en sådan beräkning. Derföre beslöto riksförmyndarne 1638 och 1641, att inräkna älven ovissa räntor, men deremot ändra köpevillfooren tå, att för daler i både vissa och ovissa räntor betaltes 100 daler, * Sjelfva Botin framställer detta som en till kronans vinst ledande förändring. Så trodde man ock, när det nya villkoret antogs; och t! ha ännu icke hört någon*påstå, att detta pris var lägre fin det af Gustaf Adolf följda. Således befinnes att i afseende

t) G:s Sya* s. 69. «) G:« Svar b. 65. 0

B) Wallenberg V. 453. Handlingar till Skand. Hist. XXI. 109, 128.51

p4 I:sta villkoret, nemligen friset, ba aristokraterna i början följt samma beräkningsgrund, samma villkor, som konungen; ocb att det nya v&Xkor, som de dervid sedermera fästat, bar varit för kronan fördelaktigare, eller åtminstone icke svårare än de af Gpstaf Adolf aa« tagna. ^

2:o Låtom oss nu på den märkeliga 83:dje sidan i Hr G:s Svar gå till samma andra punkt om' de nya villkor, hvilka Hr G. säger, att Kristinas förmyndare skulle ha fästat vid abalienationen och som Fr. säges ha förbisett. Hr G. |iar i sitt Svar (sid. 6») som sådant nytt villkor uppgifvit adelns Uteslutande rätt tiU förvärf af kronogods ') öller som det på ett annat stKl-le *) beter: den orättvisan, att godsen endast fingo för» yttras till adeln. Detta skall således vara ett nytt af aristokraterna uppfunnet .villkor.

Så hafva också vi trott och derföre i Aristokratfördömandet I. 45 nämnt, och tadlat detta nya vill* kor8), men sedermera ba vi funnit bekräftadt, hvad vi förut anade; nemligen att detta villkor var gammdtt och redan af Gustaf Adolf följdt. Ty se just i Hr G» Sv. Folk. Hist. III. 61 läses, att Gustaf Adolf till hjel-pemedel i sina stora penningebehof använde försäljning och förräntning af kronans egendom, samt förpantning af dess inkomster. Försäljningen skedde till adeln tm-der evärdligt frälse *): förpantningarna äfven tM andra, isynnerhet förmögna borgare och köpmän ofta utlänningar. — Orden äro upprepade i Hr Gts Svar sid. 60. Alltså bar Hr G. sjelf vfeat, att redan Gustaf A-dolf antagit denna adelns uteslutande rätt att köpa lurö-»

>) G:s Svar s. 69. *) 8. st. s. 63.

} Vi ba således icke förbisett det, såsom Hr i sitt Sva tid. 70 ock 83, påstår.

*) Källan till denna uppgift är den säkre HåHtttberg.52

nogods. D. 8. Hr G. bar tydligen vederlaggt sjtt eget påstående, att denna uteslutande, köprätt,, var ett nytt af aristokraterna påfunnet villkor.

Lånaren kan sjelf lätt se efter. Ena satsen, nemligen artt riksförmyndarne sökte tUiegna adeln uteslutan-4e köprälty som ett nytt villkor, finnes i G:s Svar sid. 65j 69. Andra satsen eller, att redan Gustaf Adolf begagnat samma villkor, hvaraf följer, att det var ett gammalt läses i G:s Svar sid. 69. — Det är på sista stället ej mer fin ß rader mellan, Hr G:s påstående och vederläggningen deraf!! — Hur går det med det der sammanhanget? *

Hed denna adelns redan af Gustaf Adolf stadgade, uteslutande köprätt till kronogods, sammanhänger på det närmaste det stadgande, att ofrälse man kunde för sin fordran af kronan icke få .betalning i kronogods, ty det hade varit detsamma, som skulle ban, en ofrälse, hafva köpt dem. Hvarje sådan liqvid måste derföre gå genom en frälseman; det ena följer såsom en verklig 99applikation" oundvikligt af det andra. För denna sah ha likväl riksförmyndarne blifvit bittert tadlade, äfven af Hr G. i dess Svar sid. 70. Men ofvanstående visar, att den tadlade föreskriften stod i ett oundvikligt sammanhang med det redan af konung Gustaf Adolf stadgade villkoret och måste hafva gällt också under hans tid.

Som bevis på de nya villkor j riksförmyndarne skulle ha fästat vid kronogodsköpen, anför Hr G. *) ytterligare; att adelns'uteslutande rätt till kronogodsköp, betog ofrälsemannen all både ersättning och säkerhet i krönans gods och räntor for någon krono fordran. — Om ersättning i kronogods, d. v. s. betalning medelst öfverlåtande af sådana, hafva vi i ofvanstående stycke talat. Säkerhet för sin fordran kunde ofrälsemannen

*) G:§ Svar s. 70.53

ifvëa noder Kristinas förmyndare i a^oatna kronogodä kkaama medelst förpantning eller så kallade arrenden. Sa skedde †. ex. med ofrälsemannen Ludvig de Geer oeh det p£ lika sätt som under Gustaf Adolf1).

/ Således befinnes, att adelns uteslutande rått, åt t köpa krQtaogods, hvilken Hr G. kallar ett af arjstokra-terna dervid fästadt nytt villkor, i sjelfva verket var aff Gustaf Adolf antaget och följdt. Af det anförda exemplet med L. de Geèr inses ock grundlösheten af Hr G:s påstående s. 70, att ofrälsemän ej kunde for sina fordringar få säkerhet i kronogods.

5:o. Det tredje vid kronogodsförsaljningen fästade af Hr G. så kallade nya villkoret var, att riksförmyndarne ville göra abalienationen oåterkallelig *). Men att den oåterkallelighet, som möjligen kunde deråt gifvas, icke var något nytt, visar Hr G. sjelf åtta rader längre ner på samma sida, då ban omtalar, att under Gustaf Adolf försäljningen af kronogods skedde till adeln under evärdligt frälse. Således finnes af ordet evärdlig, att äfven konung Gustaf Adolf gjorde abalienationen oåterkallelig och att således ej heller detta var något nytt villkor. På

första hälften af 69:de sidan finnes alltså ej mindre än två par raka motsägelser. — I sanning! det behöfs ej ropa skingra er! åt den, som redan skingrat sig sjelf.

Märk dessutom följande. I sin konungaförsäkran 1617 har Gustaf Adolf uteslutit de vigtiga ord, som ge efterkommande Konnng rätt, att återkalla sådana

1) Salvius Beskr. om Uppland s. 541—343, angående ö-aterby o cl» Löfstad, hvilka år 1633 lemnades åt den först åtta år .derefter adlade De Geer.

*) G:s Svar s. 69..— Denna Hr G:s beskyllning ha vi redan i Aristokratförd. I. 42, 43, tydligen vederlaggt. Mot den vederläggningen hav Hr G. ej försökt något försvar, men dock upprepar lian sin beskyllning.54

gods 9 som den Jëregående bortgifVü l). Derigenom har ju konungen, Gustaf Adolf, bidragit att göra abaHena-tionema oåterkalleliga. Jemnför nn den af Hr G. som aristokratisk förklarade regeringsformen af 1654 §. 60 a). Der återinföres det stadgande, att konung må återkalla och igentaga, hvad af Cronones eUer skattegods af händ t är. Häraf följer ljusligen, att aristokraterna för sin tid och för sina abalienationer återinfÖrde det villkor, som gaf rätt, bit återkalla afyttrade kronogods. — Historiska verkligheten är således den, att Gtistaf Adolf, konungen, 1617 bidrog att göra abalienatio-li er na oåterkalleliga; men riksförmyndarne, aristokraterna, deremot 1654 införde tillbakå igen konungens rätt att återkalla dem. Och ändå säger Hr G., att riksförmyndarne införde det nya villkor, att de ville göra abalienationerna oåterkalleliga. — Sådant är ju omigen, att djerft och helt och hållet vända upp och ned på nanningen, att kasta på adeln en förebråelse, till hvilken ej adeln utan konungauiagten var skyldig.

, 4:o. Det fjerde af Hr G. så kallade nya villkoret skulle vara3), alt aristokraterna utstrfiekte g o ds för sälj-ningen också till kronans räntor af skattebönderna. Hr G. har i sitt Svar upprepat denna sats ur ,de 5:ne föreläsningarna , ehuru Fr. y första häftet af dessa bro-churer4) bevisat, att redan Gtfstaf Adolf på samma sätt sålde räntor af skattebönder och'att dessa redan 1627 klagade öfver deraf uppkommande förtryck 5).

' f

t) Stjernmans Riksdagsbeslut s. 725. De uteslutna orden lyda: Han äger väld det med rått äter taga. Se Landslagen Konungaboken IV kap. 5 art.

t) S. st. s. 919. 3j G:s Svar s. 63. 4) Sid. 412. S) Stjernmans Riksdagsbeslut I. 803. Hr Geijers tal om detta nya villkor är således redan med en officiell handling (citeradt riksdagsbeslut) vederlaggdt. Hr G. kan ej, han har ej ens försökt försvara sig mot denna*vederläggning, men han ignorerar den, och upprepar sin redan vederlaggda beskyllning38

•

Vi hafva na genomgått alla af Hr G. uttalade eller antydda nya villkor och 'funnit, att de (med undantag af det ändrade priset) alla äro gamla och datera sig från Gustaf Adolfs tid. Läsare! se bär i èn enda punkt många serskilda bevis på vår anmärkning, »att man ofta med orättvisa skyllt och skyller aristokratien för saker, i hvilka konungamagten har, minst sagdt, lika stor del. Se 4>ck många märkeliga exempel p& arten af Hr G:s Svar, säkerheten af hans der lemnade uppgifter.

I samma slutpåstående, samma sidà ') säger Hr G. ytterligare, att Fr. förbisett de nya anspråk, som fästade sig vid de af aristokratien företagna abalienatio-nema. Dessa anspråk uppgifvas sid. 82 vara adelns påstående, att frälsemännen voro immediata, ofrälse-männen deremot blott mediataundersåtare. — Visvara, att om också detta språk är .nytt, så är dock anspråket gammal| hos den adel, som under Sverges medeltid utgjorde rikets representation; — som af Gustaf Wasa år 1326 tillerkändes konungsliga sakören uf deras landtbor och undersåter; — som 1540 ensam tillerkände Gustaf Wasa arfsrätten till svenska kronan; — denna adel, som till och med af nämnde egenmägtige konung kallades ej hans undersåte, utan medledamotaf Sverges rike 2).

Ytterligare läses på samma 85:dje sida: Fr. låter• Kristina uppbära hela förebråelsen för slöseriet, hvars skuld dock till en stor del faller tillbaka på aristokratien sjelf% — Fr, svarar, att han i sina Berätt. X. 6S, tydligen

uttalat den sanning*, att många af adeln på ett tadelvärd t sätt begagnade -Kristinas slösaktighet 9 och

1) G:s Svar sid. 83.

*) Geijer, Bihang till Litteratör-Bladet 3 häft. 8. 4.se

üanhar é) helleristn broekure sagt något» som strider deremot. Men då Hr 6. säger, att shtdden HB Kristinas slöseri M en stor del faUer tillbak* på vrir shskratien sjelf, så är det ungefär, söm «» sade., alt «fcul4*a tiH Kristian tyranns grymheter folier tillbaka på Sigbrit, Beldenaek ocb Slaghök; eller att förtjena alen af Gustaf Adolfs bragder faller tillbaka på Axel 'Oxenstjerna; Jakob De la Gardie och Gustaf Horn.

Straxt efter och i följe af Hr Geijers på 85:dje sidan i Svaret framdragna,' men af oss nu vederlaggda punkter, ändar Hr G. sitt slutpåstående me4 dessa ord: Man må tillika dömma, huruvida med ostörd fortsättning af detta förfarande, det ej i sjelfva verket gällde bondeståndets existens såsom \ett fritt stånd i Sverge. Bet är Hr Fris hufvudargument, som sålunda vid närmare påseende upplöser sig i dunst.

På hvilken sida de bortdunstande skälen äro, må läsaren afgöra. Den historiska sanningens strålar upplösa alla dunster, vore de än aldrig så blåa.

Men hvarföre gör Hr G. tillägget om faran för det .fria bondeståndets existens? Fr. har ju aldrig nekat denna fara! Kanske tydligare än någon annan, har han ntpekat densamma *)., Äfven i Aristokrat fördömande t I. 4G yttrar Fr. tydligen sm ovilja mot Kristina just "derföre, att hennes åtgerder medförde denna fara för det fri* bondeståndets existens. Hvarföre nedskref då Sr Geijer denna missledande slut-tirad? AfHrG:sord: inan Må dömma % skall ju en mindre uppmärksam läsare fackas till den osanna föreställningen; att denna sak; denna fam varit af Fr. förnekad. Han skall tro att aristokratförsvararen Fr. icke sett eller ock för andra

i) Berättelse ur Sv. Wsb Wttl. 940 ock IX. 07—70.37

t dötøa denna bondeståndets fam o» s. v. Hvarföre bar då Hr ,CL gjort detU förvillande tillägg? 1

Vi ba nu slutat granskningen, aMivad Hr G. mot Fr* anfört i sitt slutpåstående på den märkeliga 85:dje sidan i det allt igenom märkvärdiga Svaret. Tiden älsta* tydliga ocb korta öfversigten De äro också nyttiga. Se bär ett kort sammandrag af protokollet vid den nu slutade kassations-mönstringen med 85:dje sidan. Låtom bennea be vä ringskarlar ännu en gång rycka fram, nummer efter nummer.

i:o) Mängden, värdet af> abalienationema. Hr G. vill ej erkänna, att Kristinas förmyndare ha abalienerat mindre än Gustaf Adolf. — Fr. har dock med tydliga siffror bestyrkt, att så skett. 4:o) Villkoren för abjdicnationernä. Hr G. säger, att riksförmyndarne ha vid abalienationen fästat nya och för krpnan svårare villkor än Gustaf Adolfs, ocb det i följande fyra punkter *). a) Till priset — Men Fr. har visat, hur det nya af riksförmyndarne antagna priset var Är kronan mindre svårt eller åtminstone ej svårare än Gustaf Adolfs, h) Till adelns uteslutande rätt ätt köpa kronogods. — Men Fr. har med citat just efter Hr G. styrkt; att detta villkor var redan af Gustaf Adolf antaget.

ey Titt adelns utestutande rätt nit fö? kronofordringar fä kronogods till betalning. — Men Fr. bar visat, htir detta är blott en applikation af förra stadgandet, ocb att det således efter all anledning gällt också under Gustaf Adolf.

i) G:. Svar i. 63, 69.3$

d) Adelns uteslutande rätt att för kronofordringar få säkerhet i kronogods. — Men Fr. har visat, huru sådan säkerhet, kunde af ofrålseman erhållas ffeh erhölls under riksförmyndarne lika väl, som under Gustaf Adolf. 3:o) Nya anspråk under riksförmyndarne fästade vid abalicnationema ; nemligen adelns anspråk att ensam vara kronans immediata undersåtare. — Hea Fr. har visat dessa anspråk, ej vara nya9 utan vida äldre. # * 4:o) Skulden till Kristinas slöseri faller till stor del tillbaka på aristokratien, säger Hr G. — Välan! svajar Fr. Men på samma sätt faller då också äran af Karl den. tiondes och Gustaf Adolfs bragder tillbaka på deras samtida aristokrati. 3:o) Att det fria bondeståndets existens stod i fara, det har jag nu bevisat, säger Hr G. — Det behöfde ej bevisas^ ty det har ingen nekat, svarar Fr.

6:0) Nu har Fris hufvudargument upplöst sig i duns t > säger Hr G. —" Fr. ber honom gnugga sig i ögonen och se närmare efter, hvar dunsterna egentligen befinna sig.

Der ser nu låsaren med en enda blick sanna förhållandet med cletta Hr G:s slutpåstående, resultatet af mönstringen med den märkvärdiga 83:dje sidan. Vi ha pröfvat hennes uppgifter, punkt for punkt, led för led; och nu ligger hon framfor oss; ledbruten i allo. Hon var det redan förut; — med det sågs ej; ty — hon höll sig rak.

Du förvånas, min läsare! Du har hittills, likt de flesta, blindt förlitat dig på säkerheten af Hr G:s historiska uppgifter, — och nu ser du honom slag på slag öfverbevisas om misstydningar, misstag och orätt-59

visor, både många ocb stora. Du tror icke dina egna ögon. Vi undra ej derpå; äfven vi hafva erfarit denna forvåning. — Du vill aldraminst tro på oss, som i detta mål äro Hr G:s bestämda, oafvisliea vedersakare. Vi undra ej heller derpå? Vi begära det ej. Men vi begära deremot, att du skall noga jemnföra, granska och först derefter döma.

Låtom oss fortsätta vårt Återsvar och anställa en

GRANSKNING af

åtskilliga andra i Hr G:s Sr ar förekommande yttranden.

Fr. har förklarat sin öfvertygelse, att svenska adeln och aristokratien hafva af flera våra häfdatecknare

blifvit behandlade med obillighet och orättvisa *).

«

Hr G. svarar: sfiledes af flere våra häfdatecknare, men af hvilka? Är det väl den hederlige Lagerbring, som visat ett sådant adelshat? Omöjligt! — Eller Botin? 4tt aristokratien har öfver honom att beklaga Sig kan jag ej finna.

Men andra, hafva funnit det. Hr Bergfalk (hvilken dock skyller Fr. för Öfverdrifven aristokrat-kärlek) *s$-ger om Botin ocb Lagerbring, att deras älsklingsämne var den andeliga och adeliga aristokratiens utveckling och tälgrepj>; — att de se hsia vår historia under den synpunkt, att genom aristokratiens förvållande har svenska folkets gamla rätt och dygd blifvit undertryckta; — att de från denna sin synpunkt se många saker ganska skeft; och mer än en gång falla i stridskriftens ton;

l) Arist. förd. I. s. 5.— att Lagerbring* rojalism och Botin* mer äti fröte<* *tantiska hat mot katolicismen rätt ofta fördunklade des* sa förtjenta förskares blick '). Vi lemna tills vidare åf Hr G. och Hr B. att sins emellan öfvérenskomma om' dessa olika åsigter. Vi torde också någon gång fore* taga en granskning af dessa ämnen.

I Svenska folkets Historia a) omtalar Hr G. konungens ratt återtaga hvad, som af kronans ranta är genom förläningar förminskadt; och att konungens rätt härtill är bestämd i konunga-edens 'femte artikel. Derpå tillägger Hr G.: det var denna artikel i den gamla konungaeden 9 som blifvit förbigången i Gustaf Adolfs försäkring (1611). Vid kröningen år 1617 lät han sjelf införa den i sin ed. — I sitt Svar mot Fr.' s. 68 säger Hr G.: Den artikel i den gamla konung seden, som förbjuder Sverges konung, att bortskänka och minska kronans egendom, hade i den försäkraii som 1612 (1611) förelades den ung$ Gustaf Adolf vid hans uppstigande på thronen blifvit af rådet utesluten. Vid sin kröning 1617 lät han sjelf införa den i sin ed. Ungefär samma uppgift finnes upprepad for andra gångeik i Hr G:s Svar sid. 86. *

► Låtom oss betrakta denna tredubbla uppgift. Tyd* liga andemeningen är, att aristokratien af égennytta förmått den unge konungen, att i sin försäkran (1611) uteslutä den artikel, som mot förläningstagares vinningslystnad skyddade kronans räntor och gods. Mark ytterligare, att 1836 säger Hr G; belt enkelt; att arti-keln blifvit förbigången. Men 1846 och med ökad bitterhet emot aristokratien, säger Hr G., att artikeln blifvit utesluten af rådet ur den försäkran, som förelades den unge konung efa

i) Skandia IV. 521. •) III.4t

#Och nil min läsare, märk väl, att M* drøaf.H» 6. tlre gånger upprepade svåra beskyllningen år dödt allt igenom

grundlös^ och osann. Slå upp i Stjernmans Riksdagsbeslut s. 654 och läs i Gustaf Adolfs ltonungå* försäkran 161 ft desø% erd: %n lof ve och tittsäge, ott tH värt rike Sverge vele styra och regera efter konungen* ed9 som i konungsbalken i det fjerde kapitlet förmält är. Detta åberopade fjerde kap. *) ibnehåller bela den gamla konunga-eden oeh deribland äfven femte artikdfe) som tillerkänner konnngen rätt att återtaga försking* råde krono-inkomster. Således, tvärt enfbt kvad Hr Gt sagt, finner man denna femte artikel, såsom utgörande en del af hela konung»-edeft* vara i och med densan*» ma i Gustaf Adolfs konungaförsäkran åberopad och alttagen, ocb hvarken förbigången, än mindre utesluten.

Genom den både-osanna och orättvisa framstålMåf gen >af denna enda punkt, har Hr G. på icke enfaldigt utan trefaldigt sätt belastat aristokratien med beskyllningar,, hvilka alla strida mot sanningen. Vi vilja'Visà deip.

i:o) Hr G. har uppgifvet, att den nämnde fearie artikeln är i Gustaf Adolfs konungaförsäkran förbigången, utesluten* Vi ha visa*t, att denna artikel bestämdt oeh ovedersägligen, i, med och under hela konungar eden är Mamma konungaförsäkran intagen; ;

S:o) Hr G:s sednare tillägg, att samma artikel blifvit af rådet utesluten, år så mycket mera en orättvtetf, som vi bestyrkt artikeln icke vara utesluten. Det vore märkeligt att se det dokument, som berättigat Hr G. till denna nya år 1846 tillaggda* och skärpta beskyllning mot rådet, en beskyllning, på hvilken ban färft så säker och laggt så mycken vigt, att han låtit trycka ordet utesluten med kursiva bokstäfver. Hr G. tärt*-

O Se gamla Landslagen.214

sUt d«nna svåra beskyllning på rådet. Det åligge^ honom att bevisa den.

5:o) Aldramärkligast är dock, följande fothållande. Hr 6. säger, ätt rådet, 1612 (1611) uteslöt, men att Gustaf Adolf år 1617 i honungaeden införde den kronogods-skyddande artikeln. Här har Hr G. återigen kastat sknggan på aristokratien, solskenet på konungen, båda delarna i rak strid mot sanningen. Ty, ransakom skrifterna , och först den omtvistade - femte artikeln i konungaeden, sådan denna i I6ii års konungaförsäkran blef åberopad* och antagen. Den lyder så: Fämbte ar-ticulus är: att Konungen äger^ göma Hus och Landa-merom och värja efter macht •sinne, swa at enkte af thessom fomämdom minskis fore them Konunge efter* komber: Thy at han äger väld thet med Rätt åter taha {taga) *). — 1 Gustaf Adolfs 16)7 begagnade konungaed finues samma femte artikel Ined samma ordalag införd;- dock, märk noga^ min läsare, att dervid har Gustaf Adolf uteslutit just de sista orden*, ty at han ägher våld thet med Rätt åter taha 2). Det är just dessa ord, denna åt efterkommande konungar förbehållna reduktionsrättighet, som utgjorde förnämsta skyddet för kronogodsens bibehållande, förnämsta hindret mot förläningstagares vinningslystnad. Och nu befinnes, att under den konungaförsäkran och ed, som ,1611 blef Gufttaf Adolf af rådet förelaggd, är detta kronogods-skyddande förbehåll inbegripet. Deremot i den ed, Gustaf Adolf 1617 aflade, är just detta vigtiga förbehåll uteslutet. Den rad, som ger konungen rätt att återtaga förskingrade kronogods, har blifvit bibehållen i den konungaförsäkran, som rådet förelade den unga, sjuttonåriga konungen; men bar blifvit utesluten ur den ed,

1) Swerikis Rikes Lands Lag tr. 1726, s. 93.

*) Stjernmans Riksdagsbeslut s. 72$.43

•om I6ft7 aflade* af den tjbjgotvååriga konungen, af honom, som ingenting ville uppoffra af thronens rättigheter.

Der, min läsare, ser du sanna förhållandet! Stjernmans Riksdagsbeslut äro ej sällsynta* Gå efter cita-terna, och dt» skall finna, att Hr G:s tre gånger upprepade, mot aristokratien mer och mer hvåssta beskyllning ej blott strider mot sanningen, utan. belt'och hållet vänder npp och ned på henne. Rigtningen är den vanliga: nemligen orättvisa beskyllningar mqt aristokratien, oförtjent beröm för konungamagten.

Så som vi hår granskat och vederlaggt många pank-ter af Hr G:8 försvar, på samma sätt kunde vi genomgå en mängd ännu återstående öcb äro dertill färdiga, om så behöfs. En stor del af Hr G:s Svar går dessutom belt och hålhet vid sidan af tvistefrågorna, eller upptager ämnen, hvilka af Fr. aldrig varit ifrågasatta. Äfven detta kan lätt och snart ådagaläggas. Men läsaren torde för denna gången ha nog till ledning för sitt omdöme, om han nemligen

icke blott löst genomläser, utan äfven gör sig möda att noga och punkt för punkt granska och följa tvisten.

På mångfalldiga ställen i sitt Svar låter Hr G. med tämlig säkerhet och tämligl eftertryck förstå, att ban ser och framställer svenska historien i dess sammanhang; men, att Fr. är mindre stark i detta hänseende och derför bågår många misstag. — Vi hade sannerligen rätt mycket att svara på detta Hr G:sr tal; men sådant hör ej till saken, ej till de vettenskapliga sanningar, hvarom frågan är; utan blott till det personliga författareskapet* Det sednare är i jemnförelse med de förra blott en småsak. I alla' fall är bäst att äfven14

deri litt Hett Mkerta tala och de safclumnige seda» dömma.

Så tänka vi ock om Hr 6:s öfrig||, många och stränga omdömen öfver vårt författareskap, t ex. att vi äro aüt fër enfaldiga$ —> icke förstå vårt eget svärj — icke förstå betydelsen af\ Folkungarnas aristokratiska tidehvarf; — icke förstå den gamla svenska förbund*• författningen; — icke ha redigt begrepp om Gustaf Wasa* kungsarbete; — blett kunna m utanlexa ur en politisk katekes m. m.

Dessa personliga ptfaH gifva oss personlig rättighet att betala med samma mynt. De många historiska misstag, de många mindst sagdt besynnerliga tolkningar och försvar, om hvilka vi öfverbevisat Hr G., gifva oss äfven från vetteaskaplig ståndpunkt rätt att likaledes uttala stränga ord. Vi vilja ej begagna denna dubbla rättighet. Hr G:s misslynne och dess utbrott må ursäktas hos den rnaH; som varit van att herrska utan motsägelse, men som nu mött en så oförtänkt opposi* tion, Oc& Hr. G:s‡ mer och mer ökade misstag øcn motsägelser; — de måste visas, oeh tillbakavisas; — men oekså ingenting mer! Äfven de hafva sin ursäkt, sin naturliga förklaring; lika qvällens förlängda skuggor och stigande töcken.217

II.

* *

JG rauskuiiig »f

orättvisa beskyllningar, kastade på Karl detj. Elftes förmyndare. •

I första häftet af dessa brochurer ha vi yttrat den sats, alt svenska adeln har ofta blifvit af våra häfda* tecknare med orättvisa behandlad. Som bevis derpå ha vi nti samma häfte till en början framdragit en mängd dylika af Professor Geijer begångna orättvisor; ocb att de varjjt sådana orättvisor, det ha vi i den mot Hr G:s Svar och försvar riktade första afdelningen af detta häfte tydligen ådagalaggt.

Oss tillkommer nu att visa, det äfven andra häfdatecknare hafva gjort sig skyldiga till dylika historiska orättvisor. Vi undandraga oss ej heller denna skyldighet.

Låt oss derföre slå upp en annan sida af svenska historien; till o$h med den, som är minst fördelaktig förk aristokratien; den sida nemligen, som innehåller berättelsen om Karl den elftes förmyndare. Vi ha nyss slutat våra forskningar om samma tidehva[rf. Resultatet äj* i allmänhetens händer och må vittna, huruvida vi äro partiska för denna styrelse. Vi 4ro oss ha Öppet uttalat vår förkastelsedom öfver det bela af hennes åtgerder.

Men oviljan mot aristokratien bar ej nöjt sig med de skuggor, som i verkligheten hvila öfver denna tiderymd. Man har af okunnighet , lättsinne eller bitterhet sjelfskapat och tillaggt ännu flera. Detta förfalskande46

af ifrågavarande tidehvarfs historia har skett'i förvånande hög grad. Vi skola haf gifva en kort sammanfattad lista öfver dylika ogrundade beskyllningar; stenar, af andra sedermera laggdu på den ursprungligen nog tunga bördan. För ordningens och öfversigtens skull vilja vi klassificera beskyllningarna och börja med

dem, som øfse *

Reduktionen

eller fjerdeparts-räfsten. Vi skola denna gången följa Rühs i spåren och börja vår granskning méd dess femte del pag. 530 1). Der talas om fjerdeparts-räfstens beslutande år 1655.

f:o. Rühs säger derom: adeln hade gjort allt fgr' att hindra heslutet

Svar. Förebråelsen är alldeles orättvis. Ridet och adeln gingo utan något serdeles motstånd in på det af konungen-framställda lindriga reduktionsförslaget. Se Fryxells Berätt. XI. 85—90 samt Frey 1842 s. 443. Herr Svedelius, hvilken också egnat en närmare granskning åt denna reduktion, har på sistnämnde ställe kommit till det af oss här uppgifna resultatet. Han yttrar nemligen på anförda sida tvänne serskilda gånger, att adeln erböd åt kronan dessa medgifvanden. Rühs sade, att adeln gjorde allt för att hindra dem.

% £:o. I Ekelunds Svenska hist. 2) läses: Ofrälsestånden af tvingade adeln vid 1655 års riksdag beslutet, att kronogodsen skulle åter indragas.

Sv. Att adeln ej tvingades till detta beslut är nyss ådagalaggdt. Att den ej dertill tvingades af ofrälsestånden synes tydligt deraf, att hela reduktionsplanen var mellan konungen och adeln i det närmaste upp-

l) Sv. Öfversättningen 5 delen.

*) Sammandraget, tr. 1852. III. I.47

gjord, redan innan den »hånsköts till* ofrälsestånden*

granskning; — och äfven deraf, att sistnämnde stånd voro gauska missnöjda med fjerdeparts-räfsten såsom allt för lindrig; och att det var just de, som derföre länge pratade emot hela åtgerden. - Se anförda ställen i Hr Svedelii afhandling och Fryxells Berättelser.

Hr Geijer och de, som i detta ämne följa hans åsigter* antaga, att denna Karl Gustafs redaktion blifvit billig och rattvis. Ekelunds ard% att ofrälsestånden tvingade adeln dertill, innebära såledps en kompliment mot ofrälsestånden, som befordrade, och en skugga på adeln, som motarbètade det rättvisa ocli billiga förslaget. §å säga dessa adelsfördömare. 1 sjelfva verket var det adeln, som antog och ofrälsestånden som ogillade det så kallade billiga och rättvisa reduktionsförslaget. — Sic! •

5:o. Rühs, p. 540, säger om Karl den elftes förmyndare , att de till' reduktionens verkställighet utnämn-de en kommission, som* uppbar lön men ej uträttade något Så har man ock vanligen trott och sagt.

Sv. Sanna, men som hittills af allmän oknnnighet äolda förbållandet är följande. Reduktionskollegium indrog under tiderymden från 1660 till 1672, till kronan l,2flt hela hemman med en årlig ränta af 57,505 dal. smt. Dessutom indrog samma kollegium årligen till samma krona omkring 50 till 60,000 dal. smt for sådana fjerdeparter, hvilkas reduktion icke hunnit verkställas '). Och likväl säger Bühs, att den ej uträttade ^någq|.

Denna och några här nedanför tadlade uppgifter „ har Rühs troligen grundat »på Botin, om svenska hem-

,*) Se kap. om reduktionen i nu utkommande XIV del af våra Berättelser. Der nämnas de i sjelfva reduktions-kansliet upptäckta källorna för dessa uppgifter.48

mm», hvilket arbete farit hufvudkällan, för hvad mån hittills i vata* om denna reduktion. Vi finné ack hos Botin ieke ett enda ord om reduktionens (1060—1672) iuir framställda verksamhet. Troligen har Botin hvarken känt dessa af oss i reduktions-kansliet funna förteckningar och skrifter om verkställda indragningar, ej Jtølfter h^r han fästat sin uppmärksämhet vid de i riks-i|ufprvtdböckerna bland inkomster årligen upptagna si Jtallade Qerdep^rtsrajitorna. Deraf komm? de erøidiga pch orättvisa fördömelserna, som han och så många ef-£er honom fälla öfver Karl den elftes^ förmyndare *för deras påstådda totala försummande af reduktionen. Således har äfven Botin deltagit, till en början åtminsto-jae i .denna punkt, i det orättvisa aristokratfördöman-_det å). Månne med flit? Visst icket Men den högt aktade och förtjente häfdatecknaren har varit ledd af tidehvarfvets ensidighet och missledd af bristande kännedom om "partikulariteterna.*9

4:o. Rühs, samma sida (340) sägef: Jfian uppsköt med reduktionens utförande: . .. riksrådet hade ej något allvar dermed. Och Ekelund yttrar 2): förmyndar-regeringen hade på det mest oförsvarliga sätt undvikit reduktionens verkställande.

Sv. Att reduktionen ej uppsköts, ej på det oförsvarligaste sätt undveks, är redan vid förra punkten visadt. Fordras ytterligare intyg derom, och att regc--ringe|i hade allvar dermed så läse man i riksarkivet och bland

reduktionshandlingarna regeringens ofta förnyade befallning till reduktions-kollegium att påskynda# arbe-. tel; dess utförliga föreskrifter derom, serdeles de af . 1663 oqh £668; — dess yid sistnämnde tid öppet uttalade förhoppningar^ att inom två eller tre år hinna iftfeluta hela reduktioneu. Det sißta skedde ej; troligen

*) Jfr Geijers Sva? *. 7. B) Sammandr. III. 25.49

i anseende till de häftiga oenigheter, som vid samma tid inom styrelsen utbrusto och sedan alltjemnt fortfe ro «>.

&o. Rfths sam ata sida (540) säger: man inskränkte nemligen reduktionen på ett högst sofistiskt, mot lagens ut trycktiga bokstaf alldeles stridande sätt tiU år ißå$. D. s. man beslöt, att reduktionen ej skulle str&ckfes till gods, som Voro bortgifna efter 1655.

St. Lagens, det 1695 fattade reduktionsbeslutets, uttryckliga bokstaf är: allt hvad sedan den 6 Nov 1632 år (d. v. s. som dä, 1655, rar) undan kronan bortgånget, skall denna reduktion undergifvet vara *). Märk väl, det står blott: är bortgånget, men icke är eller framdeles blifver bortgånget — Ungefärligen lika lydande i lika fall äro ordalagen 8. 1247. Den uttryckliga bokstafven innehåller således, att reduktionen ej skulle 9 trä ekas längre fram än till år 1655.

Låtom oss nu tänka på andemeningen! Är det troligt, att Karl Gustaf föreslagit och gillat en reduktion, 8om inskränkt hans egen magt att efter 1655 bortgifva gods‡-— en reduktion, så ställd, att, om Karl Gustaf i Januari månad gaf ett gods åt en bland sina vänner, så kom reduktions-kollegium i Februari och tog en Qerdedel deraf tillbaka? - Hvilken orimlighet!

6:0. Rühs säger samma sida (540): Vid hvarje riksdag yrkade ofrälsestånden på reduktionens verkställande. — D. v. s. Rülis framställer saken) så, 8om ofrälse stånden ensamma yrkat (jerdeparts-räfstens verkställighet. Att adeln varit emot samma reduktion eller åtminstone tegat dervid, är den för adeln ofördelaktiga slutsats, som hvai^e läsare naturligtvis häraf måste draga.

i) Sc Fryxells Btrütt. XIV del. kap* om leduktionen.

•) Stje|rnmans Riksdagsbeslut p. 11137,

St. Viil riksdagen i Göteborg år 1060 framförde adeln sin underdåniga begäran och ansökan om god-sens conßrmation och fjerdeparter lefverering; d. v. 8. att den måtte få aflemnas åt kronan. Vid riksdagen 1004 påminte ridderskapet och adeln i underdånighet om I65& års riksdagsbesluts forderliga execution somt klagade, att donationer skedde af de reducerade godsen l). Vid riksdagen 1008 klagade adeln, att reduktionen gick så långsamt *). Vid riksdagen 1072 anmäl te ridderskapet och adeln samma klagomål s). Vid alla dessa riksdagar har således adeln högtidligt och i sina officiella besvär yrkat på reduktionens verkställande; — och likväl nämner Rühs blott ofrälsestånden.

Och till råga på aljt, så, märk min läsare, att i Stjemmåns riksdagsbeslut finnes intet enda bevis eller exempel, att något bland ofrälsestånden har en enda gång drifvit påf fjerdeparts räfstens verkställande. Uppgiften hos Rühs är således en dubbel osanning 4) med riktningen af oförtjent tadel åt adeln, oförtjent smicker åt ofrälsestånden.

>

7:o. Rühs säger samma sida (540): Af alltsammans, nemligen af reduktionens verkställighet, skedde ingen-ting.

Sv. Vi ha förut (5:e punkten) visat, det man dock indrog 1211 hela hemman och dessutom årligen 50- till 00,000 d:r smt för de ännu oreducerade fjer-departerna.

8:o. Rühs säger sid. 541: man ^uppfann så många inskränkningar vid reduktionen, att kronan förlorade snarare än hon hade deraf någon fördel. Detta grundar sig på Rotin, Sv. hemman II, 185.

l) Stjerrim. Riks. Besl. s. 1499. «) S. st. s. ISS3.

3) Stjernm. Riks. Besl. s. 1684.

4) SS framt han ej käft andra oss okända källor.51

St. Föregåeude punkter hafva visat kronans fördelar af reduktionen, nemligen 1,211 hemman och dessutom 30 a 60,000 d:r smt årligèn. Det vore önskligt att veta, hvilka de nära jemn vägande förlusterna varit? Här se vi om igen hos Botin ett spår af hans benägenhet till oförtjenta eller åtminstone obevista a-ristokrat-fördömelser.

9:o. Ett nytt bevis på en Aristokratfördömande ensidighet finner man hos samma Botin i samma ämne. Han målar med hjerta stundom öfverdrifna fargor den misshushållning, hvarmed Karl den elftes förmyndare förslöste kronogods och försummade Qerdepartsräfsten. (Se Sv. hemman II, 172—186): Men att Karl Gustaf sjelf bortgaf, bortpantade, borttrugadexkronogods och räntor och indragna fjerdeparter; att han genom dessa åtgerder och genom sin olyckliga hushållning gjorde fjerdepartsräfsten under sin tid nära nog omöjlig; och att han, konungen, gjorde allt dettfr i lika, om ej mycket liögre grad än riksförmyndarne, aristokraterna — derom finnes hös Botin knappt ett enda ord. Troligen visste han det ej. — Att emellertid så tillgick, derom må läsaren se kapit. om reduktionen i den nu utkommande XIV delen af våra berättelser; grundadt på handlingar ur reduktions-kansliet.

10:o. Rühs säger samma sida (341): Så (nemligen, att ingen ting skett) stod saken 1680.

Sv. Saken stod ej så, ty mycket hade skett före 1680/ Hvad riksförmyndarne 1660—1672 reducerat, ha vi nyss anfört. Från 1673 till och med 1680 reducerade Karl den elfte 1,119 hemman Qerdepartcr och 1,128 hemman bergslagsgods. Summan af gods under alla titlar reducerade från och med 1673—1680 uppgick till 4,895 hela hemman och 751 så kallade Obster uti Ingermanland !).

i) lleduktionsliandlingar i kammarkollegii arkiv. Äfven des-m

Då man besinnar, att räntan för oredoceradc fjer-departsgpds var 1671 ocb 1679 omkring 50,000 drr smt, ocb att Karl den elfte 1673—1680 reducerade fjerdeparter till en årlig ränta af 48,100 d:r smt så tyckes det, som fjerdepartsräfstep varit bragt till ända, redan innan den stora reduktionen begynte. Vi säga, det synes; ty vi hafva ännü icke närmare. hunnit undersöka förhållandet.

Men hvad vi nu och här hafva undersökt, är innehållet af en och en baif sida hos Rühs. Inom denna lilla rymd och blott i det enda ämnet reduktionen Hafva vi funnit åtta origtiga uppgifter, några ganska grofva, alla, med undantag af den sista, kastande en oförtjent skugga på adeln ocb den aristokratiska förmyndare regeringen.

11 :o. Ännu en anmärkning i samma ämne. Rnlis säger 8. 544: fore 1632 kade verkligen ganska få allodial förläningar blifvit gifna.

Sv. Gustaf Adolf har fore 1652 till allodial bort-gifvit gods för en årlig ränta af 72,01 li d:r smt *). Detta kallar Rühs ganska fa allodial förläningar.

Företagom ett nytt ämne under samma tiderymd nemligen

Karl den elftes uppfostran

l2:o. Rühs säger pag. 170: Förmyndarne syntes med afsigt hafva låtit körning en uppväxa i okunnighet. Kanske trodde manr, att han på detta sätt alltid skulle blifva beroende af dem 9 m. m. Lagerbring 3) säger un-

sa uppgifter tyckas hafva varit okända for Botin och haas efterföljare.

i) vS. st. *) Fry*, ber. X, 164.

*) Sammnilr. IV, 157 3:dje uppl.225

gefär detsamma. Ekelund *) säger* att konungens upp* fostran samvetslöst vanvårdades.

Sy. Denna gamla, af flere författare såsom sanning upptagna sägen bar redan blifvit vederlaggd af Prof. J. H. Schröder *), som historiskt visat dess upp-* komst och utbildande. Lika omdöme uttalas äfven i en dissertation 1842 af herr Knut Geijer under prof. E. G. Geijers praesidium utgifven. Vi hänvisa till båda dessa afhandlingar. Men för den stora allmänhet, som ej har tillgång till sådan litteratur, vilja vi ur dem oeh ur egna anteckningar framdraga ytterligare bevis på den också i detta hänseende framträdande anti-ari-stokratisfca ensidigheten. Mot

ofvanstående beskyllningar a£ Rübs må derföre anmärkas, att bland de två riksråd, som aristokratregeringen valde, att hafva upp» sigt Öfver Karl den elftes uppfostran, var Björenklou den ene — Björenklou, hvilken Karl Gustaf förklarat för en bland sina bästa theologer och samvètsmän; — Björenklou, sjelf mjölnareson och känd för anti-aristo-kratiska åsigter; — Björenklou, en förklarad motståndare af aristokratpartiets ledare, rikskanslern De la Gardie. Om förmyndare-herrarna velat med flit försumma konungens uppfostran, skulle de då hafva valt en sådan uppsyningsman deröfver? — Och just denne Björenklou har efter anställd examen intygat inför rådet den 5 Nov. 1669 s) att hans majestät gjort sä stora progres--ser9 som af den åldern (14 år) kunde väntas, hvarjemte Björenklou -gratulerade fäderneslandet, till hans majits märkeliga profecter i studier. Vi lemna gratu-

1) Sammandraget pag. 16. ,

*) Dess dissertation circa educationeni regis Caroli undecimi 1356. Han hai\ äfven s. st. yttrat den förmodan i allmänhet, att Karl den elftes förmyndare blifvit i mycket misskända.

3) Se råds-prot. ' ', a*

lalionen i sitt värde, men så mycket synes, som att konungen liåde läst latin, historia och kristendom. Hvad försummelsen angår, så har den ridderlige J. G. Stenhoqk inför ständernas utskott den 15 Juli 1668 intygat, det Karl den elfte blef hvar ifviga månad examinerad af två riksråd, nemligen riksskattmästaren (Seved Båt) och ßjörenklou.

15:o. Eühs säger, pag. 182: alltför groft var9 att Karl den elfte på sitt tjugonde år, hvarken kunde läsa eller skrifva. Ekelund ') säger, att konungen vid 20 års ålder kunde hvarken läsa eUer skrifva. Det låter ju förfärligt.

Sv. Första upphofvet till den svarta beskyllningen är följande. I Linköpings bihliotbeks handlingar, I, 504 förekomma några ord, som kunna tydas derhän. De anföras dock i sin första ursprungliga gestalt blott såsom en enskild, inundtlig, först ungefär 40 år sednare yttrad berättelse.

Låtom oss granska de ursprungliga ordalagen! De lyda så: konungen kunde i första danska kriget illa läsa svenska skrifvet Detta betyder ju efter all anledning endast det, att konungen var mycket ovan vid svensk handstil. Vidare står: han vände brefven upp och ned. Gredat Judæus Apella! Ar det troligt, att konungen, som då i fem år setat i rådet och hela tiden sett nästan alla der förekommande handlingar, är det troligt, att han ej skulle veta skilnad mellan upp och ned på ett bref? Vidare står, att konungen klagade, att han nu (1676) först lärde sig läsa och skrif -va. , Om Karl fällt sådana ord, så kunna de hos den hetsige konungen lätt ha varit öfverdrifna utbrott af missnöjë, måhäuda öfver denna felande vana vid syensk handstil. I alla fall är bela berättelsen en blott sägen.

]) Sara månd r. pag. 10.SS

som måste vika for autentika dokumenter. Dessa au-tentika handlingar t. ex. examina, årligen aflagda inför rikefs råd, intyga, att konungen redan omkring 1668 läste oeh explicerade Cornelius och andra böcker. Detta om läsandet. Och då Rühs och Ekelund säga, att han 1676 ännu icke kunde skrifva; få vi för en motsatt mening åberopa först riksrådet Matthias Björenklou. Då vid riksdagen 1668 spriddes ett rykte om konungens vanvårdade uppfostran och ständerna började efterfråga förhållandet, då har Björenklou inför samma ständers utskott förklarat följande: För try ur sedan var utkommit ett tal9 som kunde II. 31. hvarken läsa eller skrifva. Det är sannt H. J/. har haft något svårt vid, men nu skrifver II. ftl. Latin, Svenska och Tyska y så~ väl som jag å). — Sedan åberopa vi i samma sak-Karl den elftes egen dotter Drottning Ulrika Eleonora d. y. Hon omtalar och har afskrifvit "Hans Majits .... Karl den elftes i ahnanachor gjorda egenhändiga anteckningar, allt ifrån sitt anträde till regeringen *). Således synes klart, att Karl den elfte redan 1668 skref med lätthet, och att han har från 1672 gjort egenhändiga anteckningar i sina almanackor; — och likväl säga Rühs och Ekelund, att han 1676 hvarken kunde läsa eller skrifva. > Den nu citerade dagboken med intyget om Karl den elftes anteckningar är tryckt 1808; Rühs skref 1814, Ekelund 1831. De autentika vittnesbörden om konungens förmåga att läsa och skrifva, ehuru instämmande med sannolikheten, blefvo förbigångna. Sägnerna om hans okunnighet blefvo deremot upptagna och uppblåsta till den vidunderliga formen och påståendet, att Karl den elfte vid 20 års ålder, kunde hvarken läsa

eller skrifva. Dessa sägner,

t) 8e Geijers Dissert. \sid. 36. >

*) Se Karl den elftes tryckta dagbok. Företalet.36

ti utstyrda, passade förträffligt in med < det aristokratfördömande systemet. ,

14:o. Thomaeus säger '): man lät honungen upp* växa utan att kännedom af regeringsärcndema.

Sv. Från Juli 1668, d. v. 8.- från konungens lS:de år9 lemnades honom postdagligen del af de från svenska utrikes ministrar ankomna bref och andra undervisande ämnen *). Detta meddelande skedde hela tiden .skiftevis genom De la Gardie, Björenklou, Ehren-steen, Johan G:son Gyllenstjerna och Sten Bjelke. Således af de utmärktaste personer från håda partierna s). Från den 25 Mars 1671, .då konungen ingått på sitt 16:de år^ har han för det mesta öfvervarit och afhört riksrådets sammanträden och öfverläggningar *). Och likväl säger herr Thomæus, att man lät honom uppväxa utan all kännedom af regering särenderna. — Och under en sådan nästan daglig beröring med raderna och regering8ärenderua skulle ban hafva uppväxt utan att hvarken kunna läsa eller skrifva; utan att kunna skilja mellan upp och ned på ett bref!!!

lo:o. Rühs pag. 18i säger: att Gripenhjelm var fullkomligt oskicklig, men rekommenderades likväl att bli Karl den elftes informator.

Sv. Gripenhjelm var, då han år 1657 rekommenderades till denna syssla^ professor i Uppsala och hade väl således först och främst de för den unga prinsens undervisning nödiga kunskaper. Redan från denna tid beslöt Karl Gustaf taga mannen till sig för att pröfva hans användbarhet för det vigtiga uppdraget. Från-Mars I6Ö8 ända till konungens död var Gripenhjelm

1) Skandinaviens kyrkoliàTdcr 2, 217.

*) Se Schröders dissertation.

»| ftådsprot. d. 9 Dec. 1670.

A) HutU|irol. för samma lid.57

nast an oupphörligt Vid des» sida oeh vann snart dess förtroende i så hög grad, att han blef delaktig af de hemligaste planerna; ock så, att Konungen sjelf litet före sin död utnämnde honom till Karl den elftes blifvande lärare 1). Inför rådet 2) intygade Björenklou, att Gripenhjelm med oförtruten flit, trohet oeh dexte-ritet vårdade sitt kall; med en god, till hans majestäts information helt tjenlig method. Pèssa Karl Gustafs och Björenklous intyg om Gripenbjelms skicklighet mat-le väl ha något värde ?v Men ändå Lar Rühs på den lösa auktoriteten af Les anccdotes de Svedc 3) förklarat* Gripenhjelm vara fullkomligt oskicklig.

lo:o. I ^sammanhang- med denna förklaring, att Gripenhjelm var fullkomligt oskicklig, yttrar Rühs, pag, 181: till . prinsens lärare vtdde man Edmund Gripenhjelm.4).— Hela ordställningen bos Rühs fir sådan, att läsaren nödvändigt måste tro, att, med Hetta obestämda man, menas förmyndareregeringen» D. v. s. skuggan af det så kallade dåliga valet kastas på riksförmyudar* ne, på aristokraterna.-^

Sv. Skuggan, om der var någon, bör falla på konungen, ty det var Karl Gustaf sjelf, som redan före sin död och efter nära två års pröfning utnämnde Gripenhjelm ,till denna syssla. — Ël]er om Gripenhjelm sedermera försämrades och likväl bibehölls, då bör skuggan deraf falla först oeh främst på anti-aristokra-ten, mjöliiaresonen Björenklou, som å ämbetes vägnar inför råd och ständer berömde som skicklig den lärare, hvilken dock var oskicklig.

i) Stack. Hist. Bibi. sid. 167—172.

*) Rådsprot. d. 5 No?. 1669.

*) Att denna skrift, Les anecdotes dre., innehåller angående körningens uppfostran också andra origtiglieter kan, om så Ltthörvesr bestämdt ådagaläggas.

*) Likaså Silverstolpe p.17:0. Till yttermera bevis på ofvan nämnde tina satser tillägger Rühs, att Earl den elfte var sedermera högst förtörnad pä sin samvetslöse lärare.

Sv. Källan för denna uppgift är återigen den mund-teliga berättelsen i- Linköpings Bibi. i, 504. Möjligtvis bar Karl den elfte, hvars häftigt uppbrusande lynne är, allmänt kändt, ftågon gång fällt dylika ord nemligen, att han af Gripenhjelm ingenting lärt; men säkert är, att första åren efter konungens uppstigande på tronen åtnjöt Gripenhjelm både många och stora ynnestbevis och ägde konungens fortroende i såhog grad, att ban ansågs utgöra själen uti dess camarilla-styrelse. Hade detta i omkring två år fortfarande favoritskap blifvit möjligt, ifall Gripenhjelm varit en så samvetslös lärare och konungen, äfven vid kallt blod, med verkelig för-törnelse känt sig öfvertygad derom ? Näppeligeu!

I frågan om konungens uppfostran hafva vi således framställt sju serskilda (deraf sex inom en och en half sida hos Rühs) orättvisa beskyllningar, kastade på aristokraterna i den dåvarande förmyrfdare regeringen.

Märk käre läsare! Vi neka ingalunda, att konungens uppfostran i åtskilligt icke vårdades såsom vederborde. Men vi neka till öfverdrifterna, de tilldiktade skuggorna. Äfven den felaktige, äfven den öfverbevi-sta brottsligen har rättighet att säga till sin domare: du skall icke bära falskt vittnesbörd emot din nästal

Väljom ett annat ämne inom samma tidcrymd. T. ex.

Frågan om Karl Gustafs testamente.

I8:o. Silverstolpe *) pag. 265 säger: att grunden, hvarföre Karl Gustafs testamente förkastades, låg dels

1) Lärobok i Sr. Historien.9

t magnaternas hat titt pfaltsiska huset, t deras fruktan för Adolf Johans personliga förmåga.

Sv. Om magnaternas bat till pfaltsiska buset fore Karl den elftes reduktion ha vi redan i förra häftet af denna skrift talat oeh än utförligare i XI delen af våra berättelser. -Frasen om Adolf Johans personliga förmåga gränsar till det löjliga. Förhållandet var, att magnaterna insågo tydligt Adolf Johans personliga oförmåga till det höga kaliet, och att denna deras öfvertygelse väsendtligen' bidrog till hertigens uteslutande. Markorn äfven, att Karl den elfte vid mogna år förklarade detta uteslutande hafva skett med godt betänkande. Adolf Johans uppförande innehåller ock den fullständigaste rättfärdiggörelse for denna rådets åtgerd.

!9:o. Rühs pag. 104 och 271 säger: att Rrahe för att skrämma bönderna från hertigens parti bad dem akta sina hufvuden. — Detta ser ut, som Brahe skulle hafva tillåtit sig att hota böndernas lif.

Sv. Brahes ord voro: det torde kosta några af våra hufvuden, och innebära aåledes, att hertigens deltagande i styrelsen kunde i allmänhet medföra vådor for något hvar af rikets invånare.

20:o. Rühs säger pag. 172, att bönderna skrämdes från Adolf Johan genom den mest öfverdrifna skildring af de faror, hvarmed dennes inträde i regeringen hotade riket

Sv. Vi bedje läsaren genomgå hvad i XIII och ännu mera i XIV delen af våra berättelser är framdraget om Adolf Johans lynne och tilltag, och sedan dömma. huruvida talet om hotande faror var grundadt eller ej.

Oss synes, att rådet, som ur Sverges regering u-teslöt en sådan person, förtjenar vida^mcr tack än Karl Guitaf, som föreslog hans inträda deri.00

$ft:o* Silverst6lpe pag. säger* att magnaterna 1660 utförde sin plan, att genom inskränkning i ka-nungamagten upphöja rådet till ett medelstånd emellan konung och ständer.

Sv. Vi känna för detta påstående ingen anftan grund än det införda nya stadgandet, ait konungen skulle välja - riksråd med de förras vetskap och samtycke.- Kan denna lagförändring tillerkännas så stor vigt?

Rühs. pag. 172: rådet valde Lars Kagg till riksmarsk — — öfver detta ingrepp i sina rättigheter blefvo ständerna högst förbittrade.

Sv. Endast adeln blef förbittrad; de andra stånden hade uppdragit åt rådet denna valrättighet och förklarade sig

dermed nöjda oeh fingo derföre uppbära bittra förebråelser af adeln Således var det ej ett ingrepp i dessa ständers rättighet ~

23:o. Rühs pag. 185: De ofrälse stånden ansågo 1664 orätt att utestänga Adolf Johan frän förmyndar-regeringen. Mecf dessa ord antyder Rühs, som skulle utestängandet ha varit en af rådet och adeln anställd förföljelse mot Adolf Johan.

Sv. Alla stånden hade redan 1660 utestängt A-dolf Johan från förmyndare-styrelsen, t-Alla stånden bade redan 1600 autagit den regeringsform, hvarigenom xir styrelsen utestängdes hvarje främmande furste, sådan aöm Adolf Johan i sjelfva verket var. — Det stora flertalet af alla riksstånden gillade oeksă 1064 Adolf Johans utestängande ur regeringen. — Alla ståuden gillade också Wrangels val till riksmarsk i stället för A-dolf Johan, hvilket i samma vefva företogs. Försöket af Rühs, att i denna sak ställa ofrälsestånden å ena, samt rådet och adeln å andra sidan mot hvarandra, saknar all grund.

i) Loenb,, Ilist. Märkv. II. M—28. Tham, JKiksU. |>. 81.61

24:o. Riihs pag. 183: Rådet besitt (1664) bemägtiga sig hertigens (Adolf Johans) person. — Märk! af sammanhanget hos Ruhs ser det ut, sora vore detta betslat en rådets (af ofrälse stånden ogillad) förföljelse mot hertigen. •

' Sv. Ej rådet ensamt utan i öfverläggning med ständerna och med deras bifall fattades detta beslut.

Vi öfvergå nu till ett annat ämne, nemligen

Aristokratiens egennyita

under denna tiderymd. Den var mycket stor, mycket tadelvärd. Men denna aristokrati med mycket stedd^ har blifvit u|ed förmycket tedd. Tågom några exempel!

Ekelund, lärobok III. 14 säger: rådet bestod af magnater, hvilka voro ense at k tillskansa sina enskilda familjer hvad, som kunde åtkommas af rikets magt och inkomster.

Sv. Detta är en bård och blodig beskyllning, häldsf mot sådana män som Klas Rålamb, Sten Bjelke, Bengt Oxenstjerna, J. G. Stenbock, Erik och Göran Fleming,-till och tfied mot Per och Nils Brahe, men aldramest mot de opkså högadliga herrarna, Gustaf Bonde eeb Johan Gyllenstjerna. Visserligen finnas spår att en eeb annan bland dessa rådsherrar under ifrågavarande tide-» rymd varit tivag för egen eller vänners fördel. Men när man i vådsprotokollerna läst, huru flera bland dem ofta, modigt och ihärdigt försvarat det alhnänna bästat mot enskilda, tillgrepp; — huru de 1668 genostdrefva den reformerande Blå bokens utarbetning; — huru de år 1661) génomdrefvo den hitintills orättvist förlegade och do ek så nyttiga statsreg]eringen; —då ma läst Gustaf Berndes oeh Job*!* Gyllenstiernas mångfaldiga,234

vackra och oegennyttiga utlåtanden; —c|å är det i sanning påkostande att se dessa herras minne utan undantag belastas med så ohyggliga beskyllningar; — och det af en Jakob Ekelund — frid vare i öfrigt med den eljest välmenande mannens støft!

26:o. Ekelund s. st. rådet vür ense om att kasta alla utgifter på ofrälse stånden. ,

Sv. Ätt ståndsegennytta vid åtskilliga'tillfällen framstack och den' både motbjudande och grof — är säkert. Men lika säkert är ock, att Ekelunds beskyllning är både orättvis och för allmän. Vi tro densamma icke kunna bevisas.

27:o. Rühs pag. 93 säger, att bland regeringen i Stockholm rådde en allmän mutbarhet och att i sådant hänseende kvar och en föredrog sin fördel framför det allmännas.

Sv. Uppgiften är visserligen grundad på ett bref-af holländska ministern De Groot år 1069. Denne har dock skurit till i växten. Mot Johan Gyllenstjerna, I' G. Stenbock; Björenklou, Flemingarna med flere rådsherrar den tiden finnes icke minsta anledning till såda~ nà beskyllningar.

38. < Silfverstolpe pag. 365. Vid alla tiksdagarna sträfvade rådet, att göra sig till domare öfver ständernas rådslå

g och heslut, hvari det ofta af adeln understöddes.

Sv. Denna beskyllning mot rådet ser man ofta* upprepad. Vi tro den ogrundad. Snarare visade rådet i detta, som andra hänseenden förmyckeh slapphet, t öfrigt förhöll sig saken på följande sätt. Konungen hade efler 1617 års vid denna tid gällande riksdags* ordning afgörande rätten öfver ständernas rådslag ocb betänkanden. Detta kungliga prerogativ kunde under förmyndarestyrelsen icke utöfvas af någon annan än af riks-235

förmyndarne och rådet, hvilka tillsammans förvaltade regeringen. När nu rådet någon gång utöfvade detta k^snans prerogativ, har en lätt öfverhalkande kritik förbisett, att rådet såsom deltagande i förmyndarestyrelsen bar vid sådana tillfällen handlat med konungens magt och i hans namn. Man bar i dess ställe trott och sagt, att det varit ett försök att endast i egenskap af riksråd tillegna sig ett dylikt prerogativ.

20:o Herr Silfverstolpe säger s. st. att rådet häri ofta understöddes af adeln. — Sv. Rätta förhållandet är, att bland alla stånden var just adeln det, som mest * satte sig emot rådets ofvannämnde myndighet. Se t. ex. uppträdena vid Lars Kaggs väljande till riksmarsk och vid öfverläggningarna om rangordningen.

50:o. Ekelund *) säger, riksförmyndarne hade genom förbundet med Frankrike (1671) grundlaggt ett krig, som förskaffade dem några års uppskof med redogörelsen.

Sv. Denna ohyggliga, hos hela rikets skolungdom inpreglade insinuation saknar alla bevis. Det är ej rätt att dem förutan framkasta så blodiga beskyllningar; aldraminst då sannolika anledningar finnas för en mildare tydning. Det är nemligen i högsta grad troligt, att riksförmyndarne medelst franska förbundet sökte - endast subsidier åt riket och många kanske mutor åt sig sjelfva. Men också ingenting mer. Man ser, att de hoppades kunna undvika verklig inblandning i kriget. Märkom ytterligare, att genom samma förbund var kriget ej fastare grundlaggdt» än att dess utbrott, som först skedde två och. ett halft år derefter, lätt kunnat undvikas; — och slutligen, att då utbrottet skedde, var det en följd mera af regeringens vankel* mod än af någon beräknad plan.

t) Sammandraget p. 17.64

1H;<h Thomaeus1) gir fin längre och säger: när ifarl 1672 sjelf tillträdde styrelsen, fann han riket för* djupßdt i ett nytt krig. -

Sv. År 1672% då Karl tillträdde styrelsen, var Sverge försänkt i djup fred. Det nya kriget utbröt först i slutet af 1674.

52:o. Rühs säger pag. 194 om skattkammarens tillstånd, att dr för dr ökades deficit.

Sv. Att deficit tvärtom minskades och betydliga skulder afbetåldes, icke blött under åren 1660 till 1664 utan ock efter den bremiska fejden eller ända från 1669 till 1672, och i det bela, — detta hafva vi med stöd af rikshufvudhÖckerna och andra handlingar ådagalaggt i Ber. ur Sv. Hist. XIII, 80 och i XIV delen kap. om rikshnsbållningen.

33:o. Rühs säger pag. 525. jir 1668 utgjorde deficit 33 T:or (guld) årligen, skulderna oberäknade.

Sv. Uppgiften, tadlet, upprepadt nästan öfverallt, grundar sig på Blå baken. Men nämnde skrift säger uttryckligen a), att i detta deficit ingå gravationer af innevarande och näst framledne årens återstående löning ar samt då gjorde negotiationer '9 hvilka på detta året dragne och devolverade blifvit — Häraf synes, att detta utomordentligt stora deficit icke var såsom Rühs säger årligt, utan uppkommit af flera års brister nemligen både för 1666 och 1667. — Ytterligare ådagalägges häraf, att Rühs har orätt, då han säger, att skulderna deri voro oberäknade. Ämnet är utförligare behandladt i B?r- ur Sv. Hist. XIII delen s. 117.

34:o. I den så kallade Blå boken för. 1668 uppgifves, att riksförmyndarne hade intill det året bort-

1) Kyrkohäfderna II. 217*

*) Locnbom, Hist. Ark. I. 54.Gli

\

donerat gods och räntor till 511,396 daler smt årlig ränta. Denna svåra förebråelse har vanligen skyldrat, som en af de mörkaste punkterna i nämnde förmyndarestyrelses skuldregister. Se Rühs V, 239 o. fl.

Sv. I Rådsprot. den 4 Dec. 1668 omtalas, huru M. G. De la Gardie granskade uppgifterna i nämnde Blåa bok. Der låses, att De la Gardie i frågan om ofvanstående anklagelse visat, huru riksförmyndarne bortdonerat endast för 21,000 dal. smt; samt huru den angifna stora summan (311,596 d. smt) uppkommit deraf, att författarne af Blå boken slarfvat och upptagit olika poster i en kolumn sammanförda. Bjelke-partiet, sjelfva Blå bokens upphofsmän, måste medgifva anmärkningens riktighet och rådet beslöt ändra punkten. — Den har dock oändrad fått qvarstå och kasta sin skugga öfver denna aristokrat-regering. De la Gardies vederläggning har blifvit ignorerad.

Vi ha blott anfört, hvad vi om denna punkt i rådsprotokollen funnit; men tilltro oss ej afgöra, hvem som haft rätt och i hvad grad. Bjelkepartiets medgifvande bevisar dock mycket; åtminstone så mycket, som att Blå bokens ofta citerade uppgift bevisar föga.

55:0. Biskop Terseri afsättning utgör ett eget kapitel. Rühs säger sid. 404: adeln kunde aldrig förlåta, att han (Terserus) varit ordförande i reduktionssaken och författat en skrift deröfver. Han (Terserus) blef derföre afsatt ifrån sitt ämbete. Och Thomaeus *) säger: de förnämes hämndlystnad förenade sig med pre-* st ernås ovisa nitälskan, att bringa Terserus på fall. Detta är den vanliga sägnen 2).

Sv. Att Terseri rättegång blef i en eller annan punkt af regeringen orätt behandlad, kunna vi ej be-

l) Kyrkohfifder t. 282.

t) Se äfven Geijer, Sv. Folk. Hut. III. 461.

stämdt neka, ej heller bejaka. Men att Terseri afsättning var en följd förnämligast af hans eget uppförande ocb dernäst af tidsandans ortodoxi; att vidare aristokrater flere gånger varnade ocb sökte rädda honom; — att de genast efter afsättningen togo honom hjelpsamt under armarna; — att- bär utveckla allt detta medgifver ej rummet. Vi hänvisa läsaren till Terseri biografi i XIV del. af våra berättelser, hvarest dessa omständigheter tydligen framläggas.1

36:o. Hr Geijer säger (Sv. folk. hist. Ill, 461) Terserus blef afsatt, hvartill den bitterhet han vid 1650 års riksdag emot sig väckt ej litet bidrag. Konung Karl den elfte utnämnde honom 1671 till biskop i Linköping. Samma uppgift förekommer i Prof. Geijers Svar till Prof. Fryxell s. 98, med den förändring i uttrycket, att den under förmyndarestyrelsen afsatta Terserus rehabiliterades af Karl den Elfte, som nämnde honom till Biskop i Linköping. — Genom dessa ord framställes saken så, som skulle konungen hafva godt-gjort den orättvisa; aristokraterna föröfvat.

Sv. Det var ej konungen utan just den aristokratiska förmyndare-styrelsen, som utnämnde Terserus till biskop i Linköping ocb således rehabiliterade honom. Saken förtjenar, att i sin helhet framdragas, såsom ett af de märkligare bevisen, huru långt man har gått i orättvisa, i aristokrat-fördömande blindhet. Terserus blef afsatt sommaren 1664. Redan vid samma tillfälle gaf honom den aristokratiska förmyndarestyrelsen hopp om snar upprättelse och låt honom behålla hela det löpande och halfva det kommande årets biskopslön. Icke fullt ett år efter afsättningen utnämndes ban till kyrkoherde i Riddarholmen; och ändra året gafs honom Bromma till prebende. P& tredje året (1667) ville De la Gardie67

hafva honom till biskop i Wexiö. På fjerde året (I66S nämndes ban till kyrkoherde i St. Clara. Under nästföljande år talade regeringen ofta om hans utnämnande till biskop *); men ansåg honom ännu icke vara tillräckligt försonad med presterskapet. År 1671 den 7 Augusti (således nära 1 och ett halft år innan Karl den elfte blef myndig) utnämndes Terserus till biskop i.Linköping a). Utnämningen skedde af aristokraterna i förmyndarestyrelsen. Det var 'således de, som i allo rehabiliterade honom, och som genast efter afsättningen skyndade att hjelpa honom. Det är då ganska orättvist att gifva äran af denna rehabilitation åt Karl den elfte,

hvilken, då biskopsutnämningen skedde, eller år 1671 (Hr G. nämner i sin historia sjelf årtalet) var blott en femton års gosse och ännu hade nära 1 och ett halft år qvar af sin minderårighet. — Missrigtnin-gen ar den i vår historia så vanliga: — oförtjent klander mot aristokraterna, ofÖrtjent beröm för konunga-magten.

37:o. Silverstolpe s. 278 säger: censurens införande var en stiftelse af förmyndare regeringen; — och Ekelund SJ; yttrar med bitter ironi: till denna förmyndarregeringens yttermera heder bör äfven nämnas, att den utfärdade den första förordning i Sverge mot tryckfriheten. Uttrycket låter ju alldeles så, som skulle dessa aristokrater hafva qväft en gammal svensk fri yttrande rätt o. s. v.

Sv. Tryckfrihet hade 1660 vid riksförmyndarnes anträde till styrelsen aldrig funnits i Sverge. Konungarna, och ej mindst en Gustaf -Wasa och Gustaf Adolf, hade dittills personligt och godtyckligt behand-

1) Se Rådsprotokollen.

*) Dessa uppgifter återfinnas i nfistan alla biografier öfver Terserus.

») Sammandrag III, 16.68

Ut denna salt samt ändrat eller indragit skrifter oek tryckerier. Den första förordning om censur rar ej heller eustiftelse, ett verk af Karl den elftes förmyn* darregering. Redan Karl Gustaf påböd en dylik censur i). Riksförmyndarnes bela åtgerd hestod blott i några förändringar deraf.

58:o. Rühs s. 598 säger: förmyndar regeringen ägnade alldeles ingen uppmärksamhet åt marinen; och Ekelund *) tillägger: flottan råkade i fullkomligt lägervall.

Sv. Från 1660 till 1669 hade 12 nya örlogsfartyg blifvit byggda s) och vid sitt uppstigande på tronen hade konungen en betydlig mängd skepp, ehuru utredningen var bristfällig och besättningen alltför o-öfvad.

59:o. Rühs säger s. 195, att förmyndar regeringen under denna fredstid så vanvårdade hären, att hungern har bland tändt regementerna bortryckt långt mera folk än det polska kriget gjort. Den ohyggliga, och vi tillägga den orimliga beskyllningen upprepas af E-kelund <).

Sv. Första ocb egentliga grunden till denna uppgift är följande af G. Kurck i rådet fällda yttrande: landtregementerne äro så förödde, det jag tör säga9 att nu sedan fredsslutet nästan mera folk af svält döde vara än halfva Polen hafver consumerat *). — Läsaren märker af ordalagen tör säga och nästan, att Kurck sjelf prutade på sin uppgift och ansåg den mindre tillförlitlig. Och i sanning högst otroligt är} att

ij 8c Rådsprot. d. 19 Nov. och 9 Dec. 1656.

*) Sammandrag III, 16.

«) Se Rådsprot." d. 7 Mars 1669.

4) Sammandraget s. 16. Lärobok III, 14.

*) Loenb, Handl IX, 59. X, IS.m

13- eller kanske 20,000 soldater 1) skulle under fredslugnet hafva genom regeringens vanvårdnad svält ihjel. Men oaktadt denna ursprungliga osannolikhet har man drifvit saken ändå längre. Någon håfdateknare (vi veta ej hvilken 2) som först gjort det), har i stället för K ur eks ord halfva Polen satt hela Polen. Så har hon uppkommit och utbildat sig den ofvannämnde, osanna, ohyggliga, orimliga beskyllningen, att under freden ha långt mera soldater svält ihjel, än de, som fallit i hela polska kriget; såsom det nu står att läsa uti nästab alla våra läroböcker 3).

Vi kunde öka denna förteckning med flere num-ror, angående några småförsök, att göra Bengt Skyttes och Johannis Matthiae afsättningar till verk af aristokratisk hämndlystnad m. m. Men det är öfverflödigt.

Och nu benägne läsare! Hvad säger du om en dylik behandling, eller rättare sagdt, en dylik misshandling af Sverges historia? Hvad säger du om så många osanna beskyllningar, alla inträngda inom den^ korta tiderymden 4) af 15 år; alla i en enda rigtning, nemligen att kasta ofÖrtjenta beskyllningar på Sverges adel och aristokrati!

Vore du än den radikalaste demokrat, den absolutaste monarkist; du kan ej annat än högeligen ogilla ett så orättvist förfarande.

Du tror oss kanske partiska för denna förmyndare-

t) Om man t. ex. antar, att bela polska kriget kostat 24-till 40,000 man.

t) Vi ha först fnnnit det i Lagerbring® sammandrag 5:dje Upplagan IV, 9.

*) I Lagerbrings sammandrag IV, 9. Ekelunds llrotttfc m, 14. Ekelunds sammandrag III, 16. Rühs V, 195.

4) 1660—1672.70

styrelse, för denna adel. Men läs då vår historiska berättelse derom! Läs hvad i I3:de oeh än mer i 14:e delèn deraf anföres om den tidens adel; och du skall ej mer beskylla oss för en sådan partiskhet. Vi ha framdragit denna förmyndarestyrelses, denna adels fel så oförtäckt, att man velat se en bjert motsägelse mellan detta berättelsernas innehåll och vårt i brochu-rerna förekommande adelsförsvar. Man inser ej, att vi kunna tadla dessa riÉsförmyndare 1 ett, eller försvara dem i ett annat hänseende.

Du tror måhända, benägne läsare, att vi misstagit oss i ofvan uppräknade punkter. Om så skulle hafva skett i några enda;, hur många stå ej quar och ropa Öfver begångna orättvisor.

Och öfver dylika historiska orättvisor, begångna mot Kristinas förmyndare, skulle vi kunna och skola måhända snart uppgöra en förteckning, bestående af punkter, kanske icke så många, som de här uppräknade, men gröfre, orättvisare. Den må dock för närvarande hvila. Flere af nämnde beskyllningar äro också i båda dessa häften om aristokrat-fördömandet redan framdragna och vederlaggda.

Sådant har resultatet blifvit af den närmare, den mera till källorna gående granskning, hvilken vi ägnat åt tiden från 1632 till 1672, vida mer än åt någon af de föregående. Tänk, om de öfriga tidehvarfven med samma noggranhet genomforskades och lemnade jemnförelsevis samma resultat! Vi hinna det ej; ty konsten är lång och lifvet är kort. Men så mycket hafva vi sett, att ämnen till dylika anmärkningar ej heller för dessa andra perioder saknas. Det 8kall komma en annan skola häfdatecknare; dessa unge män, som Tedan i förtjenst fulla monografier börja bearbeta svenska historiens änuu på så många ställen obesökta71

djàp: huru många nya sanningar skola de icke bringa i dagen! Huru m&nga af våra och andras uppgifter skola icke dervid blekna och falla! Må de falla, blott de lemna rum för en o väldigare rättvisa, ett klarare ljus!

Ty ännu är det mellan töcknar, som forskaren i fäderneslandets historia ofta måste gissande trefva sig fram. Dessa töcknar äro den gryende morgonens dimmor, hvilka efter naturens lag föregå det klarare ljus, den fullkomligare dager, som öfver vår historia skall småningom framsträla i följe af längre fortsatta och djupare gående forskningar; och i skygd af en mer oeh mer utbildad tanke- och tryckfrihet; villkor, som hos oss tyvärr icke äro serdeles gamla. Våra anmärkningar mot förra häfdatecknare innebära derföre visserligen många rättelser, men jemnforelsevis långt mindre tadel. De ha på sin tid näppeligen kunnat göra mer, än de gjort. Vi ha framställt en mängd anmärkningar mot Rühs; men vilja på samma gång med lifligaste tacksamhet erkänna de forskningar, hvarmed han, mer än någon svensk, spridt ljus öfver fäderneslandets ö-den under det vigtiga sjuttonde seklets sednare del. Han är den förste, nästan ende, som skrifvit Karl den elftes historia; oeh han har skrifvit henne med en forskning , en utförlighet, en omfattning, som fullt ut kan mäta sig med de ojemförligt flesta behandlingar af andra svenska regenters historia.

Vi ha gjort anmärkningar mot Silverstolpe; men minnas och erkänna med tacksamhet, att hans arbete var för sin tid den bästa läroboken.

Vi ha gjort anmärkningar mot Ekelund; men äro gerna de första att villigt erkänna hans förtjenster, hans lätta och klara framställningssätt; hans frän sin ståndpunkt ärliga sträfvande efter sanning och oväld.79

De bäfva alla troget arbetat för sin tid ocb efter dess åsigter ocb vettenskapliga tillgångar. Att nya forskningar och en ny begreppsutveckling förändrat mycket af deras, och skall framdeles förändra mycket af nu lefvande

häfdatecknares framställningar; detta fir naturligt, säkert, oundvikligt.

Kastom ännu en blick tillbaka på de orättvisa a-ristokrat-fördömelserna i vår historia! Det är en betydlig skara sådana, som vi i dessa ströskrifter påpekat; orättvisor, begångna vid den historiska behandlingen af blott de 40 åren från 1652—1072. I all sin grundlöshet gå och gälla de emellertid öfver hela Sverge. Allmogen läser, tror och lärer sig dem ur Ekelunds Sällskap till almanackan. Hela rikets skolungdom får ur samma Ekelunds läroböcker, likasom v| fordom ur Silverstolpes, inpregla dem i sitt minne; och den fullväxte mannen, som söker högre ljus, återfinner samma irrbloss hos Rühs, Geijer, och hos andra utförligare häfdatecknare. Dessas, vettenskapsmännernas, uppgifter blifva af ett lägre trappstegs författare, namnlösa icke ansvariga tidnings- och novellskrifvare, utbildade, förstorade, uppblåsta till de vidunderligaste påståenden; likasom rikets hädangångna adel och aristokrati , d. v. s. just den högst uppskjutande blomman af Sverges befolkning, skulle med få undantag hafva bestått af endast egennyttiga och samvetslösa menniskor. Man omtalar med rysning och afsky denna adels så kallade illgerningar; huru folkunga-prinsarnes ohyggliga brödrakrig höra till aristokratiens historia; huru Kristinas förmyndare, hvilka doek skulle föreställa urvalet af denna aristokrati, egennyttigt gjorde rikets stadgar helt och hållet i aristokratiens intresse; huru Karl den elftes förmyndare låto bela härar under fredstid svälta ihjäl, ocb den unga konungen uppväxa i sådan okunnighet, att han vid 20 års ålder kunde hvar-75

ken läsa* eller skrifva o. a. v. Vid uppräknandet af dylika svåra men ogrundade tillvitelser tror man sig dock uttala historiska sanningar. Så bildas och utbildas en bitter ensidighet i bedömandet af fordna och visserligen också af närvarande förhållanden.

Skall en sådan historisk ensidighet alltid fortfara? Vi svara ett högt, ett förtröstansfullt: Nej! För tillfället kan väl vår svaga stämma af partiropen öfverrö-atas, vårt ringa författarenamn af partisinnet än mera nedsättas. Personen kan besegras, men ej sakeo; ty sanningen en gång klart och öppet uttalad, har ea kraft, som är oemotståndlig, äfven för motståndaren. Så demokraten, som rojalisten, om de äro ärliga, skola i längden hvarken vilja eller kunna tillsluta ögonen för hennes stråle. Och så snart de engång sett den; såsnart de engång komma till den öfvertygelse, att det dock är sanning; då skola de ock skynda att hylla dess klarhet och erkänna fordna misstag. Så skall Hr Geijer sjelf och anhängarne af hans åsigt också förr eller sednare göra; ty för den redlige år dock sanningen dyrbarare än hvarje parti, hvarje personlighet.

Och, hvilken svensk vill ej, att Sverges historia först och främst skall vara sann?

ttOM

ARISTOKRAT-FÖRDÖMANDET

I

S¥EHSRå HISTORIEN

tredje häftet. af

AND. FBTXEZaXi.

INNEHÅLL.

STOCKHOLM

PA SIMON MAGNUS* FÖltlAG.FÖRETAL.

Uti föregående tvänne häften af dessa ströskrifter bar Fryxell framlcggt många bevis på den aristokratfördö-mande ensidighet, som förefinnes hos våra häfdatecknare Geijer och Rühs, till en del äfven hos Botin, andra smärre häfdatecknare att förtiga. Att samma ensidighet finnes och det i ganska hög grad hos den eljest så

utmärkte Lagerbring, skall närvarande häfte med många och talande exempel ådagalägga; och således ytterligare bestyrka Fryxells påstående , att Svènska adeln ock aristokratien har af flere af våra häfdatecknare ofta blifvit behandlad med obillighet och orättvièa.

Fryxell hade hoppats, att i detta häfte ej behöfva upptaga polemiken mot Prof. Geijer och dess Trenne Föreläsningar; men Hr Bergfalk har framtvungit en ytterligare granskning af de omtvistade punkterna. 1 tidskriften Frey har han nemjigeti till försvar upptagit flere Hr Geijers, af Fryxqjl ogillade satser, hvilka dock Hr Geijer sjelf i sitt eget Svar med tystnad förbigått eller låtit falla. I tidningen Minerva bar Fryxell sökt visa ogilltigheten af detta Hr Bergfalks försvar. I strid mot dessa Fryxells framdragna klara och öfvertygande skäl har Hr Bergfalk i Aftonbladet för d. 8 och 9 Sept. 1846 fortfarande vidhållit och med magtspråk, svepskäl eller infall sökt försvara sina orimjiga och af Fryxell veder-laggda satser, t. ex. att krig var for Sverige är 1648 en nödvändighet; — eller att Kristina nedlade regeringen , for att undvika denna krigets nödvändighet;— eller att, enligt 1634 års regeringsform, utskotts-riksdagarne beslutade med samma rätt, som rikets ständer; — eller, att svenska medeltiden visar oss ståndskrig/ — eller att Kristinas förmyndare gjorde rikets stadgar helt och hållet i aristokratiens intresse / m. m. m. m.

Så länge en vettenskapsman söker försvara dylika, alldeles oriktiga och mol tydliga bevis och iaCta stridande satser, så länge får ej helTer Fryxell nedlägga de vapen, han till den historiska sanningens försvar fattat. Han skall derföre i närvarande häfte söka till yttersta tydlighet ådagalägga ogillt igheten så väl af de ifrågavarande satserna, som af Hr Bergfalks för dem uppställda försvar.

Tvisten gäller icke bloU många enakildö vigtiga punkter, utan ock en hel genomgripande åsigt i vår historia. Fryxell får derföre ej sky. mödan att, till 'bestyrkande af de omtvistade sanningarna, framdraga alla de afgörande bevisen; och att för samma ändamål följa sin motståndare i alla dess slingringar och visa ogiN-tigheten af alla dess svepskäl. Den sVenska allmänhet; som vill i sitt fäderneslands historia veta , hvad som är sannt eller icke sannt, får ej heller undandraga sig mödan att uppmärksamt följa undersökningarna och pröfva de ömsesidiga skälen.Professor Fryxells

Svar

på Professor Bergfalks i Frey*) införda recension öfver Geijers och Fryxells stridskrifter om Aristokrat-fördömandet i svenska historien.

J^l ämnde recension är skrifven af en vetenskapsman och införd i en vetenskaplig tillskrift Obesvarad, skulle dea möjligtvis erhålla ett vitsord» som den i anseende till svagheten af sitt innehåll alldeles icke förtjenar. Fryxell anser derföre vara sin pligt att också mot denne Herr Geijers framträdande sekundant försvara den historiska sanning. Fryxell framdragit och sökt göra gällande. Fryxell har icke velat undandraga sig detta å-liggande, utan ämnar noga i spåren följa denne sin nye motståndare och granska halten af dess uppgifter*

En sådan granskning har redan varit anställd i tidningen Svenska Minerva**). Den blir dock här nedanföre med några få förändringar inryckt. Dertill fogas utdrag ur Herr Bergfalks i Aftonbladet d. 8 o. 9 Sept. 1846 införda Genmäle på Fryxells Minerva-artiklar; och sist^ kommer för hvarje punkt deraf Fryxells nu lemnade Återsvar. Det är nyttigt att, så vidt sig göra låter, hafva på ett ställe alla erforderliga bidrag till tvistefrågans afgörande.

») 1846, tid. 237.

**) 18*6, N;o 84—101.2

Art. I.

Genast i början af sin recension i Frey yttrar Hr B., att det är "Herr Geijer, som först i Sverige infört den historiska konsten."

Man häpnar vid att läsa en så påtaglig oriktighet, yttrad af Ur B., en man, som företar sig att bedömma alla Svenska häfdatecknare. Har då Hr B. alldeles glömt bort Botin, Dalin och i synnerhet Celsius? eller vill Hr B. förneka, att dessa^häfdatecknare genom den klara anordningen af ämnena, den varma stilen och den lefvande,

objektiva framställningen hafva visat sig ega stort mästerskap jnst i den historiska konsten? Ingen torde neka, att Celsius och måhända äfven Dalin stå i detta hänseende lika högt, och Celsius till oeh med högre än Hr Geijer. Denne sednares Svenska folkets historia är och blir aldrig för sin tid, hvad Celsä Gustaf Wasa och Erik den fjortonde såsom historiska konstverk voro.

Dessa föregående häfdatecknare och deras förmåga i den historiska konsten äro allmänt kända. Huru kan då Hr B. nedskrifva en sådan orimlighet, som den, att Herr Geijer har i Sverige först infört den historiska konsten?

I första delen af Svenska folkets historia visade Hr Geijer onekligen stor förmåga i den historiska konsten; t. ex. den mästerliga "öfversigten af landet och gången af dess odling" (del. i pag. S7 m. fl.) I sednare arbeten har denna klara, lugna och lefvande framställning mer och mer försvunnit och lemnat rum för begäret att säga historiska infall och underbara orakelspråk. Sjelfva den öfriga framställningen har alltför ofta blifvit oordnad, oartistisk. Tredje bandet och i synnerhet sednare delen deraf, den nemligen som handlar om Kristina och hennes förmyndare, är påtagligen ett i bråd-253

ska skrifvet, kort, ofullständigt och föga bearbetadt utkast, i hvilket blott rjnga spår af den historiska konsten visp sig.

Herr Bergfalks Aftonblads-genmäle härpå gifver till-känna i:o att Fryxell icke förstår, hvad historisk konst är. — Fryxell aktar onödigt att härom tvista med Hr Bergfalk. Om den allmänhet, som läst Fryxells skrifter, finner, att Hr Bergfalks ord äro sanna, då blifva Fryxells protester deremot fåfänga; — i motsatt fall äro de öfverflödiga.

2:o. Fryxell har sagt, att Celsius och Dalin genom den 99klara anordningen af ämnena, den varma stilen och den lefvande objektiva framställningen hafva visat sig äga stort mästerskap i den historiska konsten

Herr Bergfalk har i Aftonbladet svarat härpå och sagt, att denna Fryxells åsigt, af den historiska konsten 99är jemngod med den, som påstår, att poesien är konsten att skrifva en vacker versifierad prosa99 (II).

Herr Bergfalk gifver sedan sin egen definition på den historiska konsten, neml. "att i hänseende titi nationalhistorien är dess uppgift att i mångfalden af det nationella lifvets yttringar urskilja de för nationen i dess serskilda tidehvarf mest karakteristiska och ordna dessa till en klar bild af nationalandans utveckling, en bild hvarpå mindre betydande tilldragelser endast lemnas rum der och i den mån de bidraga dertill, att de vigtigare stå klarare fram.99

Svar. Fryxell frågar hvarje uppmärksam läsare, om icke denna endast på ett visst slag af historia lämpade definition är densamma som Fryxells, endast att Herr Bergfalk invecklat sin tanka i en större mängd af ord. — Fryxells uttryck: den klara anordningen af ämnena4

och den lefvande framställningen , innebära ja sällt det, Herr Bergfalk åsyftat; ty ett klart ordnande och en lefvande framställning kanna ej äga rom, så framt ej det mest karakteristiska mest framhålles och de mindre tilldragelserna deromkring ordnas till en klar bild.

Månne det är vettenskapsmannen Bergfalk värdigt, att först håna sin motståndares ord om den historiska konsten; och likväl sedermera sjelf icke hafva någon annan åsigt deraf att framställa?

5:o. Herr Bergfalk vill i sin Aftonblads-artikel alldeles icke erkänna Celsii mästerskap i den historiska konsten. Efter sin egen definition vill således Herr Bergfalk icke medgifva, att Celsius i Gustaf Wasas historia har*) i mångfalden af der förekommande händelser urskiljt det för konungen och dess regering mest karakteristiska och ordnat dem till en klar büd af konungen och dess regering. Herr Bergfalk påstår således, att Celsius har i sin Gustaf Wasas historia icke uppfyllt dessa den historiska konstens fordringar. Detta Herr Bergfalks påstående hör till kollationering och bedömande framhållas och qvarhållas framför den stora svenska allmänhet, som beundrande läst och äfven hädanefter kommer att med samma känslor läsa Celsii mästerliga arbete.

Herr Bergfalk säger ytterligare i Aftonbladet: "Det bifall Celsius hos sin samtid for dessa arbeten (Gustaf Wasa, Erik XIV) vann, hade en helt annan grund än någon deri àdagalaggd historisk konst."

Svar. Hvarföre omtalar ej Herr Bergfalk hvari denna andra grund bestod? Den var kanske svår att utfinna, och derföre också att uttala.

*) Naturligtvis i förhållande till dt tillgångar, fom käfda-forskniogca då bragt i dagen.s

Men svårt år ej att te, det Hr Bergfalk »kall helt och hållet misslyckas i sitt till faveur för Hr Geijer gjorda försök att från Celsii hufvud bortrycka den historiska konstens välförtjente lager.

Fryxell anmärker ytterligare, att år 1825 utgaf Herr Geijer sina Svea Rikes Häfder, det första hans arbete, i hvilket någon egentlig historisk konst kunde nedläggas *). Men redan förut, eller från 1819—1825, hade Herr Strinnholm utgifvit 5 delar af sin historia. Vill nu Hr Bergfalk förneka Hr Slrinnholms stora mästerskap i den historiska konsten? Vi tro knappt. Men då blir det också, i hänseende till Herr Strinnholms, likasom till Celsii och Dalins förutgående erkända historiska mästerskap, —det blir, säga vi, en lika grof osanning, som det är ett groft smieker att påstå, det Hr Geijer först infört den historiska konsten i Sverige• Herr Bergfalk har i Aftonbladet härpå genmält, att "detta sista Fryxells inkast skulle förtjena att tänka pä, om ej Hr Geijer, före Hr Strinnholms framträdande med den påbörjade historien om Gustaf Wasa> hade genom föreläsningar, hvilkas intryck ej lätt utplånades, börjat, hvad han sedan fulländat, den historiska konstens införande i Sverge

Svar. Alltså hafva vi kommit så långt med Herr Bergfalk, att han tager sin tillflykt till de mundtliga föreläsningarna, såsom de, medelst hvilka Herr Geijer

*) Herr Bergfalk kar dock sjelf (Skandia IV. 323 , 327) yttrat, att man i dessa Häfder saknar kos Geijer den fuUån-dade mastarens fasta hållning; att detta Hr Geijers arbete kar i jemnftrelse med Strinnholms ett "kritiskt fragmentariskt utseendeHr Bergfalk räknar 1. c. Geijers mognade mästerskap i den historiska konsten egentligen från utgifvandet af Sv. folkets historia, således frln år 1832.6

skall hafva varit den förste, som infört den historiska konsten i Sverge? Dessa föreläsningar började, om vi ej missminna oss, vårterminen 1815. Men Hr Strinnholm lemnade Uppsala 1810 och började redan 1818 eller kanske 1817 arbeta på sin svenska historia, hvars första del utkom 1819. Månne det var återljudel af de 1815 i Uppsala hållna föreläsningarna, som framträngde till Stockholm så hastigt och kraftigt, att det inom loppet af ett par år lärde Strinnholm den historiska konsten?

Strinnholm utgaf historiska mästerverk redan 1819; Geijer lemnade den läsande allmänheten ihtet prof på sitt mognade (Hr Bergfalks egna ord): mästerskap deri förrän 1852; men ändå är det Hr Geijer, som först infört den historiska konsten i Sverge!!!

Ett tillagg må ännu göras. Hr Bergfalk torde påminna sig, att det finnes en historisk författare med namnet Franzén. År 1798 och medan Hr Geijer finnu var en gosse, utgaf Franzén sitt Historiska tal om svenska Drottningar, och från och med 1812 har ban i Svenska Akademien årligen uppläst minnesteckningar öfver utmärkta svenska män. Dessa Franzéns arbeten ha blifvit af alla ansedde som mästerverk i den historiaka konsten. Vill nu Hr Bergfalk jäfva också denna allmänhetens dom? Vi tro knappt! Äfven detta "inkast torde förtjena att tänka på."

Men att nu med förbigående af Dalin, Celsius, Franzén och Strinnholm påstå, alt det är "Hr Geijer, som i Sverge först infört den historiska konsten", — detta är af Hr Bergfalk — vi säga det om igen — ett brott mot den historiska sanningen} en orättvisa mot de förbigångna häfdatecknarne och ett oförtjent Smic-ket för Hr Geijer. Läsaren dömme, huruvida osannin-7

gen, orättvisan och smickret hvar för sig äro af "gröfsta, art."

Art. II.

Hr B. skrifver, att Geijer skipat opartisk "rättvisa &t alla, som i Svenska historien gjort sig ett namn", och ytterligare: att "Hr Geijer Sr just den man, hvilken mer fin någon annan gjort rättvisa gällande i svenska historieskrifningen."

Hr Geijers benägenhet fö? ensidighet är nogsamt |sänd genom den ytterlighet, hvarmed ban före 1858 dref konservatismens läror, t. ex. hans afhandling om republikanism och feodalism, hans stridskrifter mot Richert, hans försvar för gamla skolformerna, för ståndsrepresentationen, adelns ärftlighet; m. fi. skrifter och yttranden, som voro svåra förargelseklippor för den tidens liberalism. Likaså känd fir den ytterlighet, hvarmed Hr G. efter 1858 drifver liberala läror, t. ex personlighetsprincipen, qvinnans anspråk på att deltaga i representationen, hans bifall till 1841 års representationaförslag m. m., allt till lika stor förargelse för denna tidens konservativa. Att nu en man med sådan benägenhet för de politiska ytterligheterna ocb för omkastning mellan desamma, att han skulle "mer än någon annan skipa rättvisa" i historiens, framställande, i synnerhet då det gäller sådana ämnen, som i någon mån röra närvarande förhållanden; detta synes redan på förhand mindre sannolikt. Tågom nu facta i ögonsigte!

Hr B. förklarar, att Lagerbring och Botin betrakta hela vår historia ur en mot Svenska aristokratien ensidig synpunkt, hvarigenom många saker af dem ses ganska skeft. Hr Geijer har deremot helt oeh hållet frikänt samma häfdatecknare från all partiskhet mot adeln. Hr B. måste väl i följe häraf medgifva, att Geijer i8

denna punkt visar en stor ock genomgående ensidighet och orättvisa, då Hr G. nemligen icke mägtar inse denna af Hr Bergfalk och af så många andra insedda partiskhet. Just denna ovedersägliga förblindelse är hos Hr Geijer ett lika ovedersägligt hinder vid skipandet af den historiska rättvisan. Det är i följe af denna förhlindelse; som Hr G., enligt Fr:s ord, ställt sig i spetsen för det historiska adelsfördömandet och drifvit det längre än förut.

Låtom faeta ytterligare tala! Hr G. har låtit förstå, att Folkungaprinsarnas brödrakrig höra till aristokratiens historia; och han bar sagt detta, ehuru den af honom citerade Ericus Olai intygar, att aristokraterna, så andliga som verldsliga, gjorde allt för att bilägga brödratvisten. Angripen för denna orättvisa framställning, har Hr Geijer till dess försvar ej magtat framdraga ett enda antagligt skäl; men likväl icke velat medgifva uttryckets oriktighet* Tycker Ur B. det sådant är att skipa rättvisa?

Hr Geijer har sagt: "det var ej folket, som blef Carl XD otroget." — Detta är en mot högre samhällsklasser rigtad bitter och mörk insinuation, hvilken Hr Geijer, för densamma angripen, icke mägtat på något sätt bevisa, ej heller velat återtaga; men sökt medelst en tvungen och äfventyrlig tolkning komma ifrån*). Vill nu Hr B. hedra en sådan insinuation och en sådan tolkning med namnet af historisk rättvisa?

Hr G. har i sitt svar uppgifvit, att Kristinas förmyndare hafva för kronogodsförsäljningen infört flera nya för kronan svårare vilkor än förut. Fryxell har i sitt återsvar visat, huru dessa af Hr G. anförda villkor gälde äfven under den föregående Konungen oeh

*) 8c Ariatokratftrdömandet, II. 95.9

•|ledes Icke Toro af förmyndarne, aristokraterna införda. Vill nn Hr B. kalla dessa Geijers ogrundade beskyllningar för historisk rättvisa?

Fryxell har ådagalaggt, att Hr G. i afseende på 1654 års regeringsform belastat den lidens aristokrater med flera alldeles oriktiga anklagelser. Vill Hr B. kalla också dessa ogrundade beskyllningar för historisk rättvisa?

Mångenstädes i Herr Geijers trenne föreläsningar framsticker genom de bekanta effektrika antiteserna (prelat, prest; privilegierade interessen, bondehär; de stora9 folket o. m. d.) en bestämd ovilja mot högre samhällsklasser, en courtoisie mot de lägre. Vill Hr B. med namn af historisk rättvisa hedra också dessa beständiga slängar åt högre, och slängkyssar åt lägre samhällsklasser?

Hr Geijer har ej på ett, utan på många ställen beskyllt aristokratien för sådana olyckor, som konungadömet vållat Vill Hr B. också kalla detta för historisk rättvisa?

Hr Geijer har i sitt svar alldeles förnekat tillvaron af någon aristokratfördömande ensidighet i vår historia, och förklarat sig vilja laga ensam Mpå sitt hufvud*9 bela denna Fr:s mot förra häfdatecknare riktade beskyllning. Sedermera bar Fr. i andra häftet af Aristokratfördömandet visat, huru en mängd af dessa hävdatecknares beskyllningar mot Carl XI:s förmyndare äro ogrundade. Hvad skall Hr Geijer säga derom? Vill ban taga äfven

dessa aristokratfördömande orättvisor på sitt hufvud såsom han lofvat?! Saken är i denna punkt klar. Hr Geijer bar antingen af okunnighet om rätta förhållandet med ifrågavarande ämnen, eller oek af ensidighet och partiskhet mot adeln ej »ägtat, eller velat inse och erkänna, dessa beskyllningars orättvisa; derföre har han förnekat tillvaron af en sådan. Vill nt|10 1

Hr B. kalla förnekandet af sådana dagsklart Ädagalagg-da sanningar för historisk rättvisa?

Pi dessa anmärkningar har Hr Bergfalk i Aftonbladet svarat med följande rader: Om denna artikel ar i detta blad redan allt sagdt} som behöfver sägas. Dermed åsyftar Hr Bergfalk den uppsats, ren anonym insändare kar öfver dessa ämnen i Aftonbladet JU i7l infört.

Svar. Fryxell spiller ej sin tid med att ingå i svaromål på tidningsartiklar af onämnda författare; men så snart någon visar sig med uppslaget hjelmgaller ock vettenskaplig bildning i ämnet, skall Fryxell icke undandraga sig att försvara äfven denna artikel.

Art. ffl.

Hr G. bar om Folkungatiden och den derunder förekommande lagstiftningen yttrat följande fras: "sjelfs-våldets tidehvarf för de stora blir lagstiftningens tidehvarf för folket."

Fryxell har anmärkt, att "lagstiftningen gällde både de stora och de små9 och alldeles icke var en lagstiftning uteslutande blott för folket; och att således den sårande antitesen mellan de stora och folket blifrrit utan historiskt skäl använd"

Hr G. har icke ens försökt vederlägga detta Fryxells inkast.

Hr Bergfalk har ej heller kunnat förneka r att den ifrågavarande lagstiftningen skedde för aüa samhällsklasser och ej blott för folket Således bar han till en böljan medgifvit, att Geijers uttryck är alldeles o-riktigt, och att Fra inkast deremot äger sin gilltighet.

Men Hr B. vill ändå framkomma med ett slags försvar för detta Hr Geijers oriktiga uttryck; medelst på-lf

ståendet, att de för alla stiftade lagarne hafva i verk* ställigheten föga gällt till de lägre klassernas beskydd. Men detta Hr Bergfalks försvar grundar sig på ett sammanblandande af lagskipandet med lagstiftandet. Om också lagarne skipades ensidigt, så stiftades de dock för alla. Hr Geijers uttryek är och bli* skeft; oeh likaså Hr B:8 försök att genom sammanblandningen af lagskipning och lagstiftning detsamma försvara.

Dessutom låtom oss närmare betrakta just denna af Hrr G. och B. så öfverklagade lagskipning under det ifrågavarande lagstiftningsseklet från 1250 till 1550! Hr G. kallar det ett "sjelfsvåldets tidehvarf för de stora" och Hr B. låier förstå, att de "mäktiga i landet icke ansågo dessa lagar för sig bindande99 och att 99regeringen sällan hade magt nog att göra lagarna gäl-tande"9 då det blef fråga om att "bestraffa en af de mägtige i landet" Så säga Hrr Geijer oeh Bergfalk. Låtom oss nu höra, hvad sjelfva urkunderna, de historiska källorna, säga om samma sak.

Om Birger Jarl förtäljer stora rimkrönikan att "han lade ned mangan ondan orätt, att ingen måtte göra dem (qvinnorna) ofrid, utan han satte halsen vid" — Johannes Magnus omtalar, huru Birger 99reste omkring riket och såg med största nit efter, att ingen skulle få göra den oskyldige något öfvervåld, samt att rättvisan alltid skulle orubbad iakttagas"

Om Magnus Ladulås säger Olaus Petri, att "han förböd våldgästning och höUt dermed så starkan aga i landety att ingen måtte göra bönderna något öfvervåld — och deraf kom, att menige man i landet begynte kalla honom Ladulås" — Ungefar med samma ord omtalar Laurentius Petri samma förhållande. — Ericus Olai anför exempel, huru Magnus Ladulås straffade mägtiga våldsverkarc; och berättar, huru "vid hans död grätoalla både när och fjerran, ty han var den trognaste beskyddare för rikets innevånare, åtminstone för de fattige och för dem9 som ville lefva fredligt, hvarföre också de tillströmmade bönderna få sina axlar buro hans lik titt dess jordfästningsplats" Om samma Magnus Ladulås säger stora rimkrönikan: "Han gaf godan rätt i sina daga,

Mycken frid och starkan aga, De män, der plägade illa göra, Dem ville han hvarken se etter höra" —; och Johannes Magnus kallar honom "en ogenomtränglig sköld titt skydd för dem} som ville lefva stilla och fredligt."

Om Torkel Knutsson säger Laurentius Petri, aft "han behöll fred och rolighet i landet och förskaffade hvar man lag och rätt" — Ericus Olai säger, att ander Torkel Knutssons tid var i riket "så stor enighet frid och trygghet och öfverflöd, att knappt något mer kunde begäras" — Stora rimkrönikan säger om samma Torkel Knutssons tid att:

"Då stod riket ärliga väl, Bönder lifde med rätt och skäl, Herrarne styrkte frid och sått Ingen torde göra androm orätt."

Samma vittnesbörd gifves oek af Johannes Magnus.

Nu till Magni Smeks förmyndare! Olaus och Laurentius Petri omtala, att "under denna tid var god fred i riket, så att alla förkof råde sig"— Ericus Olai säger, att "ingen vågade hvarken inom eller utom riket företaga hvarken öfvervåld eller uppror, och att Sverige anses hafva aldrig blifvit styrdt med mera lugn och lycka.

Så lyder den verkliga, ursprungliga historiens vittnesbörd om denna tid, om lagskipningen under fyra serskilda regeringar under 60 år af det ifrågavarande se-263

Llet. Nu tager Fryxell sig friheten att i sin ordning fråga Hrr Geijer och Bergfalk, om ett sådant tidehvarf förtjenar att framför andra utmärkas ned namnet af "sjelfsvåULets tidehvarf for de stora".

Fryxell frågar, med hvad skäl Hr Bergfalk söker hos sina läsare insinuera den tanken, att den tidens regeringar icke hade magt nog att göra lagarna gällande äfven mot de väldiga} då likväl just de anförda källorna gång på gång omtala, huru regenterna upprätt-höllo lagarna mot alla, så att *ingen tordes göra bön-dernà öfvervåld i huru mägtige våldsverkare straffades; huru Konungen var en ogenomtränglig sköld för de stil-la; huru bönderna lefde med rätt och skal och herrarne styrkte frid ock ordning"?

Fryxell frågar vidare Hrr Geijer och Bergfalk, om, inom bela Svenska historien intill sednare hälften af Gustaf Wasas regering, det finnes något tidehvarf, son» i afseende på ordning och allvarligt lagskipande kan nppte så många, så sammanstämmande och så hedrande vittnesbörd, som de nu uppräknade? Fryxell frågar vidare» om det är billigt att afmåla detsamma såsom ett laglösbetens tidehvarf: — om det är historisk rättvisa att afmåla den tidens adel, den tidens Stora så sjelfs-våldiga och oregerliga, att de icke kunde hållas i ordning, då likväl sjelfva historien gång på gång intygar, att dessa stora höllos i ordning och sjelfva främjade frid och enighet.

Fryxell frågar slutligen sina läsare, om ej härmed är ovedersägligen ådagalaggdt, att G. och B. lemnat en alldeles oriktig skildring af tidehvarfvets lagskipning; och att denna deras skefhet i omdömet står i sammanhang med den ifrågavarande aristokratfördömande ensidigheten.14

Hr Bergfa|k har i Aftonbladet sökt vederlägga dem Fryxells skäl medelst; följande invändningar.

!:o. Hk* Bergfalk påstår, att de af Fryxell åberopade häfdatecknarnes "vittnesbörd" bevisa blott, att

nsjelfsvåldet var regel och ordningen undantag" (II).

f

Fryxell svarar. Den enligt föregående citater ordentliga lagskipningen tid omfattar 60 år, nemligen tillståndet nnder Birger Jarl, Magnus Ladulås, Torkel Rnutsson och Magni Smeks förmyndare. Men det oordentliga sjelfsvåldets tid utgör endast 40 år, nemligen tillståndet under Valdemar, Birger och Magnus Smek. Sålédes finner man tvärtemot'Hr Bergfalks ord, att, under det ifrågavarande seklet 1250—1550, bar ordentlig lagskipning varit regel (00 år); och sjelfsvåldig lagskipning varit undantag (40 år). Att orsaken, till detta sjelfsvåld, dessa oordningar Iig till stor del hos oskickliga konungar och tvistande konungahus, hör härvid ej heller förtigas; emedan Hrr Geijer och Bergfalk tvärtom med sin konungasmickrande tolkning, kas|a skulden nästan uteslutande på de stora.

2:o. Hr Bergfalk säger ytterligare: man måste vara varsam då mon vill bygga få slika belåtenhetsfraser ut-talade i generel mening.

Svar. När våra fem äldsta och till ifrågavarande tid närmaste häfdatecknare enhälligt uttala ett och samma omdöme; då är det väl skäl att bygga derpå; häldst när man icke har någon rimlig anledning anklaga dem for partiskhet.

5:o. Ofvannämnde fem häfda tecknares vittnesbörd vill Hr Bergfalk i Frey-recensionen vederlägga med en, som han kallar det, ursfrungligare historia. Denna består uti fem under åren 1285, 1555, 1544, 1405 och265

1446*) utfärdade förordningar mot våldgästning, storflockar, olaga dagsverken, svikliga köp, slagsmål m. m* Dessa fem förordningar äro således de, som skola ve* derlägga alla våra äldsta häfdatecknare hedrande vittnesbörd om den ifrågavarande tidens lagskipning.

Men om vi företaga våra strängaste lagskipare, t. ex. Gustaf Wasa, Gustaf Adolf och Karlarna den nionde och elfte; tror ej Hr Bergfalk, att man under hvar och en af dem kan uppleta icke blott fem utan femton sådana förordningar mot våldsamheter, missbruk och sjelfsvåld? Har man derföre rätt att kalla Gustaf Wasas, Gustaf Adolfs och Karlarnes den niondes och elftes regeringar för sjelfsväldets tidehvarf ?

Hr Bergfalk måste uppfinna bättre skäl, om han skall kunna hevisa, att under Birger Jarl, Magnus Ladulås, Torkel Knutsson och Matts Kettilmundsson oeh under deras kraftfulla regeringar bar bär i Sverige varit ett sjelfsväldets tidehvarf för de stora.

Art. IV.

Hr Geijer säger, att omkring 1547 hafva "folkets fordna strider flyttat sig ett steg högre upp och föras mellan dessa lagstiftare sjelfva. Fi se byggmästame, sedan de fört huset i höjden, störta hvarandra utför murarne

Bilden är genialisk, lefvande, vacker; har också tre serskilda gånger blifvit uppkallad till tjenstgöring; se Svenska folk. Hist. 1: 175; Bih. till Lit. 91. 2: 6; d* Tre föreläsningarna pag. 61. Men med all siq skönhet ber dock denna bild ett fel, ett stort fel, neml. att sjelf vid minsta kritiska flägt ramla utför den historiska san-

*) Blott två af dessa infalla under det ifrågavarande sakfel.16

Bagens murar. Fryxell bar nemligen anmärkt, att pl minst 200 år efter de» angifna tidepunkten har mel-lan adel och prester, — dessa voro väl de säkaäade lag stiftarne — icke förefallit något uppträde, som för-tjenar namn af en stI våldsam strid, namn af ett störtande utför murarna

Mot denna Fryxells anmärkning bar Hr Geijer icke framdragit ett enda ord.

Hr Bergfalk deremot vill i Frey-recensionen försvara Hr Geijers yttrande sålunda. Han påstår, att Fryxell tillaggt Geijers ord en mening, som deri icke finnes. Hr B. förmenar, att Geijers ord om striden mellan lagstiftarne, som störtat hvarandra utför murarna, icke afsatt en strid af stånd mot stånd, af adel mot presterskap, «taa en strid øf politiska partier inom aristokratien,

- Fryxell anmärker härvid för det första, att Hr B. således på sfitt och vis medgifvit, att någon strid, något störtande utför murarna har mellan stånden såsom stånd, mellan adel ocb prester vid den angifna tidpunkten icke förefunnits. Låggom märke härtill!

Låtom oss nu för det andra se efter, hvem som rättast uppfattat Geijers mening med den fargskiftande, tvätydiga bilden. Betraktom denna i sin infattning!

I bihanget till Litt. bladet, 2:dra häftet, pag. 6 yttrar Hr Geijer följande ord: wunder folkungatiden växte de privilegierade (stånden), tills oenigheten brast nt inom det fäste, hvilket de stora gemensamt för sig grundat, och — för att använda förr nyttjade ord, — vi se by g g mästarne, sedan de fort huset i höjden, störta hvarandra utför murarna. Första försöket att i stället för landskapslagarna gifva riket en allmän landslag var «ft af de tillfällen, då missämjan mellan adeln och hyr-17

kan störde den aristokratiska periodens lagstiftning• Denna missämja utbryter sedan tidtals allt häftigare"

Härmed må jemföras, hvad Hr G. säger i de Tre Föreläsningarna, pag. 87, neml. "den Svenska medeltiden visar

oss först stamkrig, så ståndskrig.99 — Efter anförandet af dessa eitater tager sig Fryxell återigen friheten fråga Hr B., om ej derigenom tydligen ådagalägges, att Hr Geijer med sina ord tydligen åsyftat en strid mellan stånden som stånd, en strid mellan adel och prester. Hans ord: missämja mellan adel och kyrka, risa klart, att Fryxell har riktigt uppfatlat och angifvit Geijers mening, såsom åsyftande ett krig mellan adel och prester som stånd; men att Hr B. antingen alldeles icke förstått den, eller ock sökt med flit gifva den en annan tolkning, för att hjelpa Hr G. från den orimlighet, det svåra historiska misstag, som orden innebära; den temligen, att Svenska medeltiden visar skådespelet af ett Ståndskrig, ett krig mellan stånden; en strid, hvarunder byggmästrarna, adeln och presterskapet, störta hvarandra utföre samhällsmurarna.

Det är hardt nära obegripligt, hur Hr G. kunnat framkomma med och gång på gång upprepa en så up-pendagligen orimlig fras; huru ban för den vackra klangen deraf kunnat glömma den alldeles falska halten deri.

Skefheten, den fullkomliga oriktigheten af denna öfverblick Öfver bela Svenska medeltiden passar ej väl tillhopa med den af Hr G. öppet och ofta pretenterade förmågan att te historien i stort, se den i sammanhang. — Uttrycket Sjelfsvåldets tidehvarf för dß stora, lämpadt på folkungatiden, är ett annat exempel på en falsk och oriktig åsigt af ett helt tidehvarfs lynne.

Angående denna artikel hänvisar Hr Bergfalk i sin Aftonblads-skrift till, hvad derom af den anonyma r«-

3.M

censenten i Aftonbladet blifvit anfördt, såsom delta tillräckligt. Han undandrager sig sjelf allt svaromål* Det är försigtigt af Herr Bergfolk. Bättre % illa fäkta.

I återtåget kastar kan likväl bakom sig ett par anmärkningar . Låtom oss upptaga ock granska dem.

f:o. Hr Bergfalk säger: Om ett af Hr Fryxell ur Bihanget till Litteraturbladet anfördt ställe anmärker rec. blott, att, om det troget citeras, den af Fryxell gifna tydningen visar sig oriktig.

S*ar. Men hvarföre säger Hr Bergfalk icke, hvartut! oriktigheten af Fryxells citat består? Det gäller ju en viglig historisk sats, ock dessutom Hr Bergfalks egen förmåga att begripa svenska språket i Hr Gerjers omtvistade uttryck? Hvarföre säger då icke Hr Bergfalk, hvari citationens oriktighet bestar? Jo, min läsare! derföre, alt Fryxells citation verkligen är trogen, helt och hållet trogen i afseende på Hr Geijers mening; och i afseende på ordalagen så trogen, att blott ett par orct" i början blifvit för sammanhangets, skull omflyttade. Iljc Bergfalks uppgift om. otrohet i citationen är icke-sann» Fryxell har ej begått någon sådan; derför hor ej heller Hr Bergfalk kunnat framdraga något bevis på sin framkastade beskyllning. Läsaren må jemnföra originalet med citatet. Vi afirycka, har med diplomatisk noggrannhet det af oss citerade slälle i Hr Geijers Bihang till Literatur-bladet, Andra häftet, p. 6:

"Men äfven häruti låg skilnaden mellan de regerande stånden och folket, pa hvars bekostnad, i synnerhet under Folkungatidens brödrakrig och minderårigheter, de privilegierade växte; tills oenigheten brast ut inom det fäste, hvilket de st pre gemensamt för sig grundat, och — fèr att använda förr nyttjade ord, -r*.19

vt de byggmtstarné, sedan de fört huset r höjtfeir, älörttf hvarandra utför mi|lorna."

"Första försöket att, 1 stället för landskapslagarna, gifva riket en allmän Landslag var ett af de €ifM$Uen, då missämjan mellan adeln och kyrkan störde den aristokratiska periodens lagstifning. Denna missämja utbryter sedan tidtals allt häftigare *); nnder det börjäit tfH ett tredje privilegieradt stånd visar sig i städerna* borgerskap

Läsaren må jemnföra detta citat med det fornt i denna artikel anförda, och sedan bedömma Br Bergfalks påstående, att Fryxell genom o troget citerande gifvit åt Geijers yttrande en oriktig tydning. I detta sista med diplomatisk noggrannhet gjorda citatet visar sig ju tydligen 1) att Hr Geijer med 6triden mellan bygg-mostrarna, som stortåt hvarandra utför murarna ^ verkligen menat en strid mellan adel och prester såsom stånd mot stånd. 2) Af t Hr Bergfalk haft alldeles orätt, då ban, för att hjelpa Hr Geijer från sistnämnde orimliga sats, påstått, att Geijers mening är tydligen dea, att striden fördes mellan politiska partier, som inom s\g. räknade både adel och prester.

Hr Bergfalks försök, att komma ifrån sin oriktig* tolkning, medelst att mat sanna förhållandet skylla Fryxell för otrogen citation; karakteren af detta Hr Bergfalks försök lemnas åt läsaren att bedöma^

2:o. Hr Bergfalk» andra på faltet qvarlemnade anmärkning är- följande: "då Hr Geijer om vår medeltid säger, att den visar oss först stamkrig, sä ståndskrig, så finner hvar och en utom Hr Fryxell\ att Hr Geijer med ståndskriget menat detr som af allmogen

*) Mr? fS&r? Vid hvilka Ullftllen?s#

och dess anförare och försvarare fördes emot den aristokrati, som under främmande konungar fann sig bäst, med dess följen

Svar. Krigen under Engelbrekt, Sturarna ocb Gustaf Wasa blifva således af Hr Bergfalk kallade stånds-krig; — ståndskrig mellan allmogen ocb dess anförare & ena 9 ocb aristokratien ocb dess följen a andra sidan. Förut bafva dessa fejder alltid blifvit ansedda såsom befrielsekrig från utländsk öfvermagt. Man vet, att en stor mängd adel och ofta flertalet deraf stod på den svenska, den patriotiska sidan och kämpade mot danska intresset. Man vet, att danska konungarna voro denna adel så gramse, att det redan vid Johan den andres kröning var fråga om att halshugga de förnämsta svenska herrarna; och att detta verkligen skedde af Kristian den andre. Man vet ock, att stora skaror af allmogen fäktade för danska intresset under Jöns Bengtsson Oxenstjerna, Erik Karlsson Wase m. fl. och att bönderna långe höllo sig till Kristian Tyrann, derföre att ban skaffade dem sill och salt m. m. Att kalla dessa fejder för ståndskrig mellan olika samhällsklasser, detta är alltså en orimlighet, som förut ingen vågat *); och vi anteckna den som en ny punkt i den historiska meritlista, Hr Bergfalk under denna polemik sig förvärfvat.

*) Hr Geijer (och denna autoritet lär Hr Bergfalk icke jäfva); Hr Geijer säger (Tre Föreläsningar s. 88) alt Unions-knngarna gjorde det första försök till Sverges underkufvande och angrepo "grundvilkoret för Svenskt samhälles tillvaro. Deremot reste sig Sverge med Engelbrekt och Gustaf fVasa. Det är vàr första nationella rörelse— Läsaren finner, att Hr Geijer framställt dessa krig, som en rörelse af kela Sverge, af kela nationen, ock riktad mot utländskt öfvervåld. — Detta öfverensstämmer alldeles icke med Hr Bergfalks försök att kfitia dem Ståndskrig.ftl

Art. Y.

Vi La kommit till Gustaf Adolfs tidehvarf. Fryxell iakttager tillfället att öppet ock sjelfmant (ingen af Hr G:s försvarare bar fästat sig vid denna punkt) erkänna ocb rätta ett begånget misstag, en mot Hr Geijer till en del gjord orättvisa. Fryxell finner neml. att Hr G:s uppgift om uteslutandet af konungaedens 5 artikel ur 1611 års konungaförsäkran icke är ett af Hr Geijer sjelf ursprungligen begånget misstag, utan stöder sig på yttranden af Hallenberg. Hr G. är således i denna punkt mer än tillräckligen ursäktad; ocb felet, om det är nå-got, ligger bos Hallenberg. Fryxell bar gjort Hr G. ensam ansvarig derför. Det är detta misstag Fr» härmed eTs t erkänner och rättar.

Men i fråga om samma ämne, samma konungaförsäkran återstå dock åtskilliga, af Hr G. sjelf gjorda tillägg, för hvilkas orättvisa ban ensam har alt ansvara: nemK !:o) det aristokratfördömande tillägget, att det var rådet, som uteslöt berörde punkt, då likväl Hallenberg just tverlom sätter det af honom antagna uteslutandet i sammanhang med Carl lX:s flera gånger upprepade och sorgfälligt gjorda förbehåll, att alla donationer skulle af efterträdande Ronungen bekräftas och lemnas opåtalda. Hr G. bar framkastat den ogrundade beskyllningen, att rådet uteslöt artikeln; men Hr G. har förtegat den af Hallenberg erkända sanningen, att just Konung Carl IX önskade något ditåt. — Andra orättvisan är Hr Geijers tillägg, att Gustaf Adolf sjelf 1617 införde den kronogodsskyddande artikeln, och att Hr G. dervid förtiger, att Gustaf Adolf just uteslöt de rader, som lemnade det säkraste skyddet för kronogod • sens bibehållande. Båda misstagen utgöra hvar sin sida af den hos Hr G. vanliga sinnesstämningen,, som upp-f*

•öker grandet i adelns, men blundar for bjelken i ko-nnnga magt ens öga.

Vi återvända till HalfenWgs uppgif|. Ehur* vigtig æb märkvärdig, är den likväl ioké styrkt med något citat

Widekindi, Wilde, Stjernmans riksdagsbeslut innehålla kke ett ord derom. Den företa ock älsta af desea författare hafva temligen utförligt omtalat 1611 års konungaförsäkran, och att Gustaf Adolf lofvade etyra efter konungaeden, men ingendera nämner ett enda ord om inskränkning eller uteslutande af n&-gen puftkt i denna ed. I händelse en så vigtig for-ändring deri verkligen skett, så borde den väl hafva blifvit alf dessa häfdatecknare omnämnd, och äfven, för att vara gillande, blifvit intagen i de» officiella al Stjernman och Widekindi tryckta handlingen om samma konungaförsäkran.

Möjligen har Hallenberg grundat sin uppgift på för oss obekanta handskrifter. Men man saknar ej flera anledningar att tro, det han häri misstagit sig. I nästa häfte af dessa broehurer skola vi efter forskning i arkivera» söka närmare ntreda förhållandet.

Art. VI.

Hr G. har sagt: "Kriget blef efter freden (1648) en nödvändighet."

Fryxell förklarar uppgiften oriktig och orimlig, emedan kärleken till fred oeh sparsamhet var den tiden inom alla samhällsklasser så utomordentligt stor ock öfvervägande, a4t hvarje regent kunde med stöd af detta tänkesätt lätt tillhakavisa den lystnad efter krigsbyten eller kronogods, som hos en hop enskilda möjligen yttrat sig. Fr. har också anmärkt, att 1630 år* riksdag tydligt visade, hvad Drottningen kunnatSS

for frtid 'Mb sßartMKhtft uträtta* ört bon fclllftrfiglifc Véiirt.

iVoffeärèfcr Geijer kar lemnat detinä Fryxells an-teärkttirtg öbeihött.

Professor Borgfalk vill deremot försvara Hr Geijers uttryck med det påstående, att adelns lystnad efter ktonogod* var så häftig och stok*, att deh antingen må-fete ttiéd förstörande donationer tillfredsställas, eller med krig afvändas, och att kriget Var derföre en nödvän-Highetl

Fryxell aktar onödigt spilla vidare ord mot så svaga sltål och 1 en så klar sak, utan vill hlott som ett curiosum till läsarens minne anteckna, hurusom Prof., Bergfalk ihärdigt försvarar den satsen, att "krig var èfter fredén 1648 för Sverige èn nödvändighet

Äfven på denna artikel har llr Bergfalk i Afton-lilads-genmälet undandragit sig att svara. Han yttrar hlott, att ämnet blifvit af anonymen i Aftonbladet JU ItM tillräckligen utrett t.

Emellertid yttrar icke Hr Bergfalk, huruvida ban att ser Fryxells påstående genom denna utredning bafva blifvit bestyrkt eller vederlaggrit. Det försigtigt valda och intet afgörande ordet utrett t »amt Hr Bergfalks egen tysthad se nästan ut, som ville ban draga sig ifrån au-svaret för denna kinkiga punkt. En sådan inisstanka vinner ny styrka genom de ord, som blifvit i Aftonbladet införda af den anonym, hvilken Hr Bergfalk också i denna punkt citerat såsom sin sakförare. Orden lyda sålunda: "Imellertid yttrar Hr B. sjelf härom, att frågan visserligen är en af dem, om hvilka mycket låter iätja sig både mot och med (Frey-recensionen sid. 247n ratL 35—&6). Huru har Hr F. nu kunnat komma derhän att sluta hela sitt svar till Hr B. med den pompösa epilogen, att han vill som ett curioSUm till läsa-94

rens minne anteckna, hurusom prof. Bergfalk ihärdigt försvarar den satsen, att "krig var efter freden 1649 för Sverige en nödvändighet"? Hr F. tycker således 9 att en motståndare 99ihärdigt försvarar99 ett visst påstå-ende, när han yttrar, att derom mycket låter säga sig mot och medT9

Läsaren (inner genast, huru Hr Bergfalks anonyme sakförare vill frikalla Hr Bergfalk från skyldigheten att ansvara för llr Geijers ifrågavarande sats. Hr Bergfalk tiger sjelf i ämnet, men hänvisar till den anonymes utredning. Det ser sannerligen ut, som skulle Hr Bergfalk skygga tillhaka för den Geijerska satsen om krigets nödvändighet efter freden 1648*

Men denna ånger kommer numera för sent. Hr Bergfalk har väl ej förmått neka, att mycket kan i denna sak sägas också mot Hr Geijers sats. Men han har i Frey sid. 247 påstått, att Hr Geijers bemälta yttrande kan väl försvaras; och Hr Bergfalk har på en och en half sida sysselsatt sig med ett sådant dess försvar; och slutar detsamma med att

säga, det Hr Geijer har i detta hänseende och med denna åsigt "trängt ett godt stycke djupare i sakernas väsende än Hr Fryxell.99 (Sic!)

Delta visar, att Fryxell har rätt, då han sagt, att Hr Bergfalk ihärdigt försvarat den vidunderliga Geijerska satsen. Denna sistnämnde skall också för båda Herrarnas räkning blifva på den historiska expositionen qvarstående till en vetteuskaplig samtids och efterverlds betraktande.

Art. VII.

Hr G. har sagt: "Kristina vek för denna (krigets) nödvändighet undan" d. v. 8. Kristina nedlade sin spira, för att undvika nödvändigheten att inblanda Sverige i ett nytt krig.SS

Fryxell har ogillat detta Hr Geijers underliga påstående ocb anfört exempel, huru Kristina, i stället for att frukta «ch undvika kriget, "gång på gång sökte inveckla och verkligen också en gång invecklade Sverige i ett nytt krig, och det allt mot rådets vilja.9*

Prof. Geijer har mot dessa Fr:s anmärkningar icke anfört någonting till försvar för sin sats.

Hr Bergfalk har deremot i hans ställe uppträdt; men bela denne sednares försvar består i den anmärkningen, att, "fastän Kristina i ögonblick af hänförelse önskat krig9 så har hon dock i den allvarsamma besinningens stunder sökt undvika det." — Se der bela försvaret for den vidunderliga satsen!!

Fryxell svarar derpå, att Hr Bergfalk kanafCha-nut finna, huru Christinas försök till Sveriges inblandande i fransyska oroligheterna var icke blott ett verk af ögonblickets hänförelse, ntan en i flera månader hyst och envist fortsatt plan. Hr B. kan äfven erhålla många andra vittnesbörd om Kristinas ofta återkommande, af rådet alltid motarbetade försök att inveckla riket i nya krig; hvilka försök visa en hos henne fortgående benägenhet för nya krigsrörelser.

För den läsande allmänhetens skull vilja vi tillägga några ord för att upplysa det sätt, hvarpå denna märkliga punkt i vår historia blifvit behandlad.

Att Kristina påskyndade frederna 1045 och 1048 är allmänt kändt. Att hon dertill drefs icke blott af kärlek till freden, utan ock af ovilja och afund root Oxenstjerna, samt förledd af Frankrikes och franske smickraren Chanuts lockelser, ocb att bon derföre, tvertemot Oxenstjernas rad, åtnöjdes med mindre för-, delar, än dem Sverige billigtvis bort erhålla; allt dëtta har för den i saken något bevandrade länge varit bekant. Men detta är också allt, hvad man vanligtvis36

retat angående Kristinas (redt- eütr krtøkärlek. Den hos sednare tiders svenska häfdatecknare vanliga benägenheten för konungamakten och obenägenheten mot aristokratieu har skrufvat på förhållandet och fra ms tall t det i så ensidig dager, som skulle aristokraterna af ref-och ärelystnad velat fortsätta kriget, men Kristina af deltagande för folkets lidanden sökt freden. Till sådan form bar den allmänt gängse historiska åsigten utbildat sig.

Vid närmare undersökande af källorna för det tidehvarfvets historia fann Fryxell mer och mer anledning att icke blott betvifla, utan ock belt och hållet förkasta denna hittills gädgse mening. Han kunde hos Kristina icke i något annat hänseende finna det deltagande för folkets lidanden, som berättigade honom att tro, det en sådan känsla varit hufvudorsaken till heunes fredskärlek. Fryxell fann ytterligare, att Oxenstjernska partiets motstånd icke gällde freden såsom fred, utan de styckade besittningar och ofördelaktiga villkor, som Frankrikes politik och Chanuts smicker lockade Kristina att for densammas erhållande antaga; under det Frankrike kunde spänna sina anspråk högre i samma mån» som Sverige nedsatte sina.

Fryxell fann dessutom följande af nästan alla sed' nare tiders häfdatecknare förbigångna omständigheter, hvilka visa, haru det rätteligen förhöll sig med Kristinas berömda fredskärlek och aristokratiens ta dia de krigslystnad. Några månader efter Westfaliska fredens afslutande bar Kristina, i följe af Chanuts förespeglingar^ en längre tid äflats att medelst sändningar af svenska hjelp troppar inblauda Sverige i Frankrikes hrig, så do inbördes* som de med Spanien. Men det var just råds* partiet, det aristokratiska, som lyckades att genom envist och långvarigt

motstånd omintetgöra förslaget. •—»r

Vidare t Kristina ytUftde 1649 «*yeken benägenhet atl, ott ben mägtat, bispringa engelska kenuagåhaatt i witt* den mol folkpartiet; men Oxenstjerna arbetade deremot» Vidare medekt sina stämplingar genom Koch oeh Radziejewsky oeh sin erbjudna bjeip åt kossackerna gaf Kristina at Polen en af intet behof påkallad» men dock ganska betydlig krigsanledning; ock badt troligen derigenom inryckt Sverige i strid mot samma magt» så framt ej Johan Kasimirs köld oeh försigtighet samt stämplingarnes förtidiga upptäckande hindrat utbrottet. — Vidare genom uppträdet mellan Juel och Ulfeld gaf Kristina åt konungen af Danmark en ganska sårande krigsanledning; hvarförutan hon sjelf på fullt allvar i rådet öfverlade om och önskade angripa Danmark, men mötte motstånd af rådspartiet; ja en samtidig trovärdig källa (det är sjelfva Montecuculis relation 1654) yttrade, att en bland orsakerna till Kristinas missnöje med Sverige var harmen deröfver, att Oxenstjernska partiet tvang henne till fredlig förlikning med Brandenburg och Danmark, då hon likväl ville med krig angripa, isynnerhet det sednare. — Vidare: de sista dagarna af sin regering gaf hon genom det mest djerfva och sårande uppförande åt dåvarande portugisiska regering en verklig uppmaning till krig. — Slutligen några månader före sin afsägelse började hon sjelf det Bremiska kriget, och det utan rådets hörande eller ens vetskap.

Efter betraktandet af dessa facta är det ju den största historiska orimlighet att tala om Kristinas fredskärlek, och att påstå, det hon för densamma nedlade kronan eller, som det heter, vek undan for krigets nöd-vändighet?

I Tidskriften Frey 1843 sid. 504 finnas för desxa Fryxells uppgifter källorna angifna. Många af dem Jitø^aSS

ej djjipare, än. 1 de tryckta skrifterna af Cbaniit, Ar-chenholtz, Tkeatr. Europ. m. fl. Likväl hafva dessa vigtiga faeta blifvit af nästan alla sednare tiders häfdatecknare med flit eller af glömska förlegade. De passade ej heller rätt väl tillhopa med systemet ntt förgylla konangamagten8 och svärta aristokratiens tillgöranden.

1 Hr Geijers framställning af drottning Kristinas historia hafva vi icke funnit ett ord om d*ssa Kristinas sednare krigsplaner. Vi älska alt tro, det hans tystnad i ett så vigtigt ämne härrört endast från okunnighet; och vi uppfordras till denna mildare tydning genom de många och betydliga misstag, Hr G. begått i frågorna om kronogodsförsäljningen, om regeringsformen 1654, om de till greflig eller friherrlig värdighet upphöjda personerna, m. m., hvilka misstag visa, att ban icke studerat detta tidehvarfs källor så noga, som erfordras för att kunna öfver detsamma fälla ett i allo tillförlitligt omdöme.

Men hvad skall man nu säga om hans respondent, Hr Bergfalk? Ofvanstående facta, rörande Kristinas sednare krigsplaner, äro redan framdragna i Fryxells Berättelser, om hvilka Hr B. visat sig hafva tagit kännedom. De äro ytterligare diskuterade i Frey, i hvilken tidskrift Hr B. är medarbetare. De äro slutligen anvisade i första häftet om Aristokratfördömandet, hvilket Hr B. recenserat. — Hela den allmänhet, som följt denna strid, kan dem snart utantill, och sjelfva Hr Geijer har mot dessa skäl stillatigande låtit sin sats falla. Men Hr Bergfalk bör icke, ser icke dessa dags* klara facta, utan blundar och ropar, att G. bar rätt, och att det verkligen var af kärlek till freden, som Kristina nedlade spiran, att det var för krigets nödvändighet. som hon vek undan!99

På dessa Fryxells anmärkningar bar Hr Bergfalk i Aftonbladet lemnat ett svar, som vi yilja i sin helhet införa, såsom ett prof, hur Hr Bergfalk uppför sig, då ban är ovedersägligen öfverbevist om en stor historisk oriktighet. Hr Bergfalks yttrande om Fryxells artikel är följande.

"Många ord om orättvisan af att berömma Christina för fridskärlek, o ch om Hr Fryxells förtjenst af den frågans utredandet Hr Fryxell medgifver dock, att flera af de källor, han för utredningen begagnat, ej ligga djupt."*)

"Æt detta hörer dock ej det ringaste till saken **). Rec. (Hr Bergfalk) har ej ansett nödigt att spilla ett ord9 om hvad Hr Fryxell finner så Öfvermåttan vigtigt

"Frågan emellan Hr Fryxell och Rec. (Hr Bergfalk) är helt enkelt den ***) 9 om ej Christina kunnat i ögonblick af hänförelse önska krig och likväl under den allvarsamma besinningens stunder söka undvika det"

"Rec. tillägger nu, att ehuru stridslysten Christina i ögonblick, ja månader af hänförelse må hafva varit, det är naturligt, att hon skydde ett krigstillstånd, hvars slutande kunnat i rikets inre förhållanden möta långt

*) Sä mycket märkvärdigare, al mycket lämre, att derå» innebåil blifvit förbisedt af Hr Geijer och af dem, 10m med honom tala om Kristinas fredskärlek och påstå, alt hon vek undan för krigets nödvändighet,

**) Då Hr Geijer gifvit tillkänna, att Kristina nedlade spiran för ott undvika krigets nödvändighet; då hör det väl till saken, om man visar, att hon gång på gång sökt krig, och en gång verkligen började ett sådant.

***) Månne det är Hr Bergfalks mening, att vika undan ansvaret för äfven denna Hr Geijers sats? Hvarföre söker ban då försvara den? Så länge han icke erkSnner dess oriktighet, så liinge uppföra vi också satsen på Hr Bergfalks historiska meritlista; och delta med rätta!30

svårare hinder Un militära motgångar förmått deremot ställa." — Detta »kall nu vara Hr Bergfalk» vederläggning af Fryxell» många anförda facta och bevis på Kristinas benägenhet för krig.

Svar. Men säg oss nu Hr Bergfalk! Om Krislina skydde ett krigstillstånd, om hon nedlade kronan för att undvika krig; — hvarföre började hon då kriget mot Bremen 16*54, och det mot rådets både vetskap oeh vilja? Hvarföre ville hon genomdrifva alla ofvan* nämnde planer till krigsanfall? Och slutligen! detta af Kristina 16%>4 mot Bremen började krig, hvarföre blir det alltid med den envisaste tystnad förbigånget af de Herrar, som påstå, att Kristina af fridskärlek nedlade spiran?! Hvarföre?

Sannerligen! Mot de af Fryxell anförda faeta är oeh blir Hr Geijers yttrande en orimlighet, som hvar* ken ha» eller Hr Bergfalk kan med framgång försvara. Denne sednares försök har ej haft annan följd, än att oriktigheten i Hr Geijers yttrande blifvit fin mera klart framhafd i dagen.

Hr Geijers åtgerd dervid var klokare. Han för* bfgick med lystnad bela denna sak, likson» »ånga andra; men han afgaf vid slutet af sitt Svar det med kursiver utmärkta magtspråket, att ingen af Fryxells "an• märkningar har en verklig, eller mer än en skenbar grund." — Det var ett vigare sätt att komma ifrån satkeit.

Art. VHL

Fryxell har i sina Berättelser flerestädes sagt, det aristokratien troligen ämnade i någon mån inskränka Kristinas magjt; men att planen, om den fanns, dock misslyckadea. Hr Bergfalk anför detta sea» ett bevis för Hr Geijers öfverdrifna uttryck, "att Kristina rgekte5*

spiran ur atàtokraéiens hand.90 Ott denna Hr Bergfalks förklaring- skalle gälla, så kunde man med samma skäl såga, att Gari XIV Johan ryckte spiran ur händerna på 1840 års oppositionsmän. Hvad säger Hr Bergfalk derom?

Hr Bergfalk har i A/tonbladet svarat: att, i händelse han "om honung Karl Johan och 1840 ars oppositionsmän sagt, hvad llr Fryxell sagt om Kristina och den mot henne stående aristokratien" då skulle Hr Bergfalk icke "förneka9 det han med andra ord sagt> att samma konung ryckt sin spira ur händerna på oppositionsmännen af år 1840"

Både Fryxell och Hr Bergfalk torde göra bäst, att åt framtiden lemna den beniga frågan, om Karl Johans spira och 1840 års oppositionsmän; äfven i händelse Hr Bergfalk skulle hafva något serdeles att derom förtälja,

Återvändom till den, vettenskapliga frågan!

Hr, Gqijer påslår, alt Kristina i sjelfva verket ryckt spiran ur en aristokratisk faktions hand;

Fryxell har anmärkt dervid, att adelns lagliga magt blef af Kristina icke i någon enda punkt inskränkt. Hvarken Hr Geijer eller Hr Bergfalk har uppgifvit nå<-got exempel eller bevis derpå^ att Kristina i någon väsentlig mån förminskat adelns lagliga friheter, privilegier ocb magt Hr Bergfalks enda skäl är, att adehr sj&te något inskränka deu sjelfrådiga< Kristinas allen* »4yrande magt; men att planen genom Kristinas slughet* misslyckades*

Fryxell ådagalägger deremot, att Kristina betydlt-gen Ökat samma adels lagliga magt; nemligen genom de utvidgade adelsprivilegierna vid hennes tronbestigning 1#44, genom de öfverdrifna grefvcprivilegierna af 1631,282

och genom den aiängd af gåfvor oeh kronogods, som hon slösade på samma stånd. Med stöd af dessa facta påstår

Fryxell, att Kristina har vid sin tronafsägelse 1654 åt aristokratien lemnat ett långt större stycke af Sveriges spira, ån samma aristokrati vid hennes tronbestigning 1644 innehaft. Detta ovedersägliga förhållande är ju den tydligaste vederläggning af Geijers ord, att Kristina ryckt spiran ur aristokratiens hand.

Läsaren dömme, hvilkendera Fryxell eller Bergfalk anfört kraftigaste bevisen för sin sats.

Art. IX.

Det bittert orättvisa uttrycket, "att Kristinas för-myndare helt och håUet gjorde rikets stadgar i aristokratiens interessë" har Hr Geijer, för detsamma angripen, icke med ett enda ord sökt försvara.

Hr Bergfalk vill försvara det på följande sätt. Han medger, att Axel Oxenstjerna hade i afseende på adelns förhållande till ofrälseståndet "liberalare åsigter"; men ban tror, att "förmyndare-regeringen icke i allo följt dessa liberalare åsigter." Detta skall väl således bevisa, att förmyndarestyrelsen har, mot Axel Oxenstjernas liberalare åsigt, gjort rikets stadgar helt och hållet i aristokratiens interessë.

Men det är ju allmänt både kändt och erkändt att Axel Oxenstjerna disponerade pluraliteten i så väl rådet som förmyndarestyrelsen; att det var Axel Oxenstjerna, som ledde denna styrelse; att hufvudmannen för den aristokratiska oppositionen, P. Brahe, måste redan 1657 draga sig undan till Finnland och lemna fältet ohestridt åt Axel Oxenstjerna, mannen med de "liberalare åsigterna". — Ar det nu troligt, att denna ständigt underlägsna aristokratiska opposition skulle ha tvungit den liberalare Axel Oxenstjerna och hans pin-283

valftet till att stifta rikets stadgar helt och häüeti at%-stekratiens in t er esse? Hvilken orimlighet!

Hr Geijer har i sitt uttryck "sjuttonde seklets mm-Hcråvighet gjorde rikets stadgar helt och hållet i aristokratiens interessesammanblandat och öfver en kam skurit Kristinas ärorika och Karl Xl:s tadelvärda förmyndare. Det är ett nytt bevis på den besynnerliga ovilja, Hr Geijer kastat på dessa Kristinas förmyndare, alltsedan Fryxell i sina Berättelser 6Ökt framdraga och göra rättvisa åt deras stora, stundom cj erkända förtjenster.

Slutligen : Hr Geijer har år 1856 skrifvit, att "all* A, Oxenstjernas jör slag till krigstungans bärande träffade adeln' m. m. Men år 1845 bar samme Hr Geijer sagt: att Kristinas förmyndare ngjorde rikets stadgar helt och hållet i aristokratiens interesse— Ea hvar, som läser och förslår Svenska, inser, att dessa ord innebära en rak motsägelse, ehvad nu respoudentea Hr Bergfalk må till ursäkt för sin præses anföra.

Hr Bergfalks svar i Aftonbladet lyder på följande satt: "/Fr Fryxell har sjelf i sina berättelser, 8 deL sid. 107—ill anfört ett af Axel Oxelstjernas misslyckade försök i denna riktning; och Hr Geijer har, i en af Hr Fryxell med synnerlig tillfredsställelse åberopad berättelse om Oxenstjernas försök 1636 att med krigs-Vördan träffa adeln, tillagt: "icke allt" kunde drifvas igenom"

Svar. Hr Bergfalk bar medgifvit Axel Oxenstjernas liberalare åsigter. Han har ej heller kunnat förneka, att Axel Oxenstjerna hufvudsakligen ledde Kristinas förmyndarestyrelse. Af dessa två premisser skulle Täl enhvar komma till den slutsats, att Axel Oxenstjernas styrelse har i allmänhet vidtagit liberalare åtgerder* Men, menar Hr Bergfalk, Fryxell bar anfört ett och

3,M

Geyer antydt flera exempel, alt Oxenstjerna ej alltid kunde genomdrifva sina "liberalare åsigter" Dessa undantag skola nu, menar Hr Bergfalk, tjena som bevis för Hr Geijers allmänna sats, att rikets stadgar gjordes helt och hattet i aristokratiens in ter esse. Sådant är doek i sjelfva verket, att göra undantagen till regel. Troligen skall ingen gilla detta prof af Hr Bergfalks logik!

Vid denna den nionde artikeln bär Hr Bergfalk dessutom anmärkt, att Fryxell förbigått ett af de skfil, Hr Bergfalk i Frey anfört.

Det är sannt; Fryxell bar verkligen förbigått ett sådant. Orsaken var skälets obetydligbet. Läsaren domine; det låter så bär*):

"Anser då Hr F. det ligga i aristokratiens intresse, att stta orimliga anspråk vill faras, som af flera eller färre

blindt framrusande aristokrater yrkas? Man har annars tämligen allmänt antagit, att moderation utgör ett oeftergifligt villkor för hvarje magts bestånd: och att detta företrädesvis är händelsen med aristokratien, kan efter Montesquieus tid inhemtas ur hvilken politisk Vcatekes som hädst."

Der står nu det vigtiga skälet till försvar för sanningen af Hr Geijers sats, att Oxenstjernas styrelse gjorde rikets stadgar helt och hållet i aristokratiens m-teresse.

Fryxell tror likväl invändningen vara vederlaggd genom följande anmärkning. Hr Bergfalk antyder* att den "liberalare" Oxenstjernas aristokratism utöfvades med "moderation" Geijer deremot skär dem öfver en

*) Frey 1840. $ii. 2#f.285

k**ft »ed Karl elfltø* förmyndare oeh jsåger, nil "under båda det sjuttonde seklets minderårigheter gjordes rikets stadgar helt och hållet i aristokratiens in-tresse." Vill na Hr Bergfalk neka, alt i detta Hr Geijers uttryck ligger en bitterhet, en öfverdrift, som Axel Oxenstjernas moderat liberala aristofcralism icke förtjenar? Hr Bergfalk har ju sjelf medgifvit, att Oxenstjerna hyste liberalare åsigter och handlade med moderation. År det d& rättvist, alt om en regeriug med sådana åsigter och sådant handlingssätt säga, att- den gjorde rikets stadgar helt och hållet i aristokratiens intresse? I, detta uttrycks stränghet och allmänlighet ligger ju den skarpaste motsägelse mot all både liberalism och moderation?

Art. X.

Hr Geijer påstår, att "efter Gustaf Jdolfs död biffen aristokrati dnyo grundliujgd^, i Sverige.

Fryxell anmärker, att ingen förändring skedde, inga lagar stiftades, som gifva anledning att begagna uttrycket: *'en ånyo grtutdlagtjd aristokrati.'*

llr Geijer Lar legat vid anmärkningen: han liar icke upplett någon efter i(3tV2 skedd igrundlägg-

ning for aristokratien.

Ur Bergfalk vill dock i Frey-recensionen försvara, hvad Hr Geijer sagt. 1 sådan afsigt anför Hr Bergfalk Fryxells ord, "att adeln under förmyndar-regeringen tillvällat sig ?iågra friheter i utöfning, ej i bokstaf; och att uran och bytena af de lyckliga krigen ingåfvo adeln mera öfvermodSe der aili! Dessa äro de enda förhållanden, Hr Bergfalk mägtat anföra som bevis för den satsen, den anklagelsen, att en aristokrati blef under Kristinas förmyndare-regering "ånyo grundlagd" Men att dessa förhållanden ej <h*;vi9a, hvad Hr B.,vill genom56

dem bevisa, del ser enhvar. Uttrycket om en ånyo grundlaggd aristokrati strider alltför uppendagligt mot den historiska sanningen; derföre har man för detsamma ej kunnat upphitta något enda bindande bevis.

Detta tadlade uttryck, neml. att under Kristinas förmyndare blef en "aristokrati ånyo grundlagdt*y visar Hr Geijers vanliga benägenhet att genom Öfverdrifna och orättvisa ordalag kasta skugga på Kristinas arorika förmyndare.

Hr Bergfalks hela Aftonblads-svar är följande strof. 99Hvad Hr Fryxell i denna artikel yttrat är i recensionen (neml. i Frey) förutsedt och på förhand besvarad t.99

Svar. Allt hvad Hr Bergfalk i nämnde recension anfört*), är ingenting apnat, än hvad Fryxell här ofvanföre upptagit; neml. Hr Bergfalks envisa påstående, att då Fryxell bar omtalat, huru adeln under förmyn~ daretiden tillvällat sig några friheter i utöfning, ehuru ej i bokstaf; samt huru adelns Öfvermod växte genom de lyckliga krigens ära och byte; påstår Hr Bergfalk, att dessa af Fryxell t9påpekade förhållanden kunna kal-las en ny grund till aristokratiSe der bela försvaret!

Alltså! något sjelfsvåld och något öfvermod; se der de facta, som af Herr Bergfalk upphöjas till den betydenhet, att de benämnas en ny grund laggd för aristokratien. Några andra bevis för Hr Geijers sats hår Hr Bergfalk ej heller denna gång mägtat anföra. Missförhållandet mellan sjelfva saken och Hrr Bergfalks och Geijers benämning derå är så tydlig, att derom ej behöfver ytterligare ordas.

*) Se Frey 1840. sii'«57

Låtom oss dock än närmare betrakta ocbjemnföra Hr Bergfalks omdömen öfver Kristina ocb bennes förmyndare i detta hänseende!

Hr Bergfalk bar medgifvit ocb antydt, att Oxenstjerna byste liberalare åsigter och att ban med mode-ra tion tillbakavisade många aristokratiska anspråk. Hr Bergfalk har ej heller uppvisat något exempel, att Qxenstjernska förmyndarestyrelsen utvidgat adelns privilegier. Det enda Herr Bergfalk mot samma regering liar i denna väg anfört, är att under dess tid har adelns öfvermod ökats genom de lyckliga krigen och att samma adel tillvällat sig några friheter i utöfningen, ehuru ej £ bokstaf. Med dessa ringa omständigheter vill ban rättfärdiga sin och Hr Geijers hårda anklagelse, att under Kristinas förmyndare lades en ny grund för aristokratien.

Nu till hans omdöme om Kristina. Hr Bergfalk kan ej förneka följande här af Fryxell anförda facta. i:o. Kristina bar 1044 ökat adelns lagliga privilegier. 2:o. Hon har 1651 utgifvit ultra-aristokratiska privilegier för grefvarne. 5:o. Hon har under sin regeringstid femdubblat antalet af grefvar *), sexdubblat antalet af friherrar **) och fördubblat antalet af adelsmän. 4:o. Åt denna stora skara har hon under sin tioåriga regering (deri sex års fred inberäknad) bortskänkt åtta gånger så mycket kronogods, som riksförmyndarne under tolf krigsår***). Detta gick så långt, att vid slutet af ben-

*) Före Kristina 1644 funnos i Sverige (en ännu lefvande grefvinna Sture oberäknad) fy»a grefveätter. Kristina tillskapade ytterligare sjutton nya.

**) Före Kristina 1644 funnos i Sverige blott mo friberr-liga ätter. Hon tillskapade ytterligare fyratiosex nya.

•**) Riksförmyndarne bortgåfvo under sina tolf krigsår gods för en ränta af 68,761 dal. s. m. KristHia bartgaf under sina58

nes regering itttiéhade adeln ojemförligt största delen af svenska jorden.--- Ock onH denna drottnings regering yttrar Hr Geijer, att den ryckte spiran ur aristokratiens haml; och Hr Bergfalk försvårar gång på gång det orimliga påétåendet.

Jemnför nu, min läsare, de svaga skäl, på hvilka man grundat anklagelsen mot aristokràterna; jemnför dem med de högst vigtiga och oemotsägliga fücta, i trots af hvilka man framkastat smicker-frasen för Kristina. Du skall vid denna jemnförelse finna ett i ögonen fallande bevis på stor historisk orättvisa; ett bevis skeft och oriktigt omdöme öfver ett belt tidehvarf ; ett nytt bevis på Hr Geijers och numera också Hr Bergfalks vanliga benägenhet till orättvisa mot aristokratien och smicker för kouungamagten!

Just tvärtemot, hvad dessa Herrar yttrat, skulle man med stöd af goda skäl oeh nu uppräknade facta kunna påstå, att riksförmyndarne, då de med sina libe-ralare åsigter tillbakavisade adelns anspråk och endast sparsamt åt densamma bortskänkte kronohemman; — man kan, säga vi, påstå, att de derigenom skyddade Kristinas spira mot dem, som möjligtvis velat rycka henne till sig. — Och om Kristina kan man med skäl yttra, att hon genom sina vidgade adels- och grefve-privilegier och genom massan af åt adeln gifna goda var just den, som lade en ny grund för aristokratien i Sverige.

Detta torde Också blifva dén sanna historiens slutliga omdöme.

tio Jr (Ii Tära T tex fredliga) gods ffcr en rfinta a * 860,106 AàU* m4 AU | b«4a fem Mftnrmé* ingl Mtl** gifver åt efrllse, mi ej gfcmft^r,. * *289

Art. XI.

Hr Geger har kallat den af Kristinas förmyndare skedda kronogodsförsëljningen ett "våldets verk"

Fryxell bar anmärkt, att kronogodsförsäljningen visserligen var "olaglig"; men att intet väld dervid begicks; ocb alt säledes Geijers uttryck är för hårdt, bittert, orättvist.

Hr Geijer kar tegat kärvid. Professor Bergfalk bar i Frey velat försvara uttrycket, men icke kunnat påhitt* andra skäl, än att kronogodsförsäljningen innebar olagligheter; och detta har Fryxell redan från början ock sjelfmant

sagt.

Men, att enligt Geijers ord något "våW dervid utöfvades, har Hr Bergfalk icke mägtat med ringaste ord ådagalägga, och skilnaden mellan våld och olaglighet inses af enhvar.

Att åter Herr Geijer, för att karakterisera denna "olaglighetbegagnade det hårda, det uppretande, det öfverdrifna uttrycket: "ett våldets verk", sådant är ett nytt bevis på hans' afvoghet mot Axel Oxenstjernas styrelse och på hans benägenhet att framställa dess åt-gerder i en mindre fördelaktig dager; och det är denna Geijers orättvisa i både sinnesstämning och ordalag, so b» Fryxell anmärkt ocb tadlat ocb som Hr Bergfalk förgäfves bemödar sig om att bortresonnera.

I sitt Aftonblads-svar härå kan Hr Bergfalk återigen icke uppte ett enda bevis af användt våld vid försäljningen af kronogods och skatteräntor. Han stadnar blott dervid, att hela gods- och ränte-försäljningen var i många fall olaglig, ock att i synnerhet försäljningen af skatteheimnansränlor var ett förnärmande af, ett våld mot skattebondens rätt.40

Svar. Att detta försäljande Tar olagligt oeh mal skattebonden förnärmande, kar Fryxell aldrig nekat. Hvad kan anmärkt ock tadlat är den ensidiga, för ko-nungamagten smickrande men mot adeln kiltra sinnesstämning, som föranledt Hr Geijer, att om konungarnas försäljning af kronogods ock skatteräntor knappt säga ett enda ondt ord; men deremot om ungefär samma sak kos de aristokratiska riksförmyndarne använda de kårdaste, de kittraste benämningar, ock deribland också uttrycket väldets verk. De t fa är b vad Fryxell ursprungligen ock allt framgent anmärkt; ock mot denna anmärkningens sjelfva kärna kar Hr Bergfalk icke anfört ett enda skäl.

Hr Bergfalk skrifver (oljande fras: att försäljningen af ett skattehemmans ränta få det närmaste rörde skattebondens rätt; det lärer ej ens Hr FryxeU numera bestrida.

Svar. Fryxell kar aldrig kestridt denna uppgift» Det af Hr Bergfalk använda ordet numera tjenar blott att söka tvärt mot sauningen inbilla allmänheten, det Fryxell bestridt en sak. om hvilken ban dock ingen gång yttrat sig.

Tid ankomsten till hufvudstaden och dess arkiver, skall Fryxell undersöka halten af de nya uppgifter afgående kronogods- och skatteränte-försäljningen, som Hr Bergfalk nu anfört. Resultatet deraf skaH, såsom, vi hoppas y blifva framlaggdt i nästa häfte af dessa brochurcr.

Men om också dervid skalle visa sig, att riksför-myndarnes försäljning af kronogods och skatteräntor skulle i en eller annan mindre punkt vara ofördelakti-41

gare än den, som af Gustaf Adolf verk »(ål I des, oeh att således Hr Bergfalk deri hade rätt, hvarpå dock Fryxell tviflar — så blir likväl det hufvudsakliga af Fryxells mot Hr Geijer gjorda anmärkning beståndande* neml. att Hr Geijer i sina Tre Föreläsningar förfar ganska orättvist, då han gång på gång med de bittraste ord tadlar riksförmyndarnes gods- oeh ränte-försälj-ning*); men deremot knappt med ett enda ord nämner* alt Gustaf Adolf föregått med exemplet af en i det närmaste lika åtgerd; och att Kristina följde helt och hållet riksförmyndarnes exempel; och att Karl Gustaf gjorde i det närmaste detsamma med sina kronogods-förpantningar. Det är denna ensidigt historiska roja-lism, detta betydelsefulla förtigande af konungarnas fel, detta bittra framdragande och öfverdrifvande af aristokraternas: det är denna orättvisa, som Fryxell har i Hr Geijers Trenne foreläsningar tadlat.

Men det synes, som Hr Br Bergfalk vill icke förstå Fryxell. Kunna då följande anvisningar må hända öppna Hr Berfalks ögon att se och hans mun att erkänna Hr Geijers historiska rojalism i detta hänseende? Säkert skola de flesta läsares ögon dervid öppnas.

I Svenska folkets Historia III delen, har Hr Geijer med tystnad förbigått eller blott ofullständigt och öfver-halkande vidrört följande vigtiga, men för Kristina ganska ofördelaktiga omstäudigheter.

!:o. De af henne år 1051 utfärdade grefveprivi-legierna, så ullra-aristokratiska och i framtiden så följd-rika, om dem finnes hos Hr Geijer icke ett ord; än mindre göres den rättvisa åt Axel Oxenstjerna att nämna, det han ogillade dessa privilegier.

•) Orden äro: ett väldets verk, en plan att uppsluka tro-nen* oeh folkets rättigheter, ett bortryckande af Sverges spira från Sverges honung, o. i, v.42

2:o. Att bon 1648 én längre tid Tille med vä|>-nåd band blanda sig i Franska orøKgbe terna; men alt rådet, aristokraterna, motarbetade förslaget; om dessa trå vigtiga omständigheter yttrar Hr Geijer Icke ett ord.

5:o. Att hon med stämplingar eller med nyckfulla ocb ytterst förolämpande uppträden mot danska och portugisiska ministrarna var nära att reta dessa hof till krig emot Sverge; derom finnes bos bos Hr Geijer icke ett ord.

4.0. Att bon mot slutet af sin regering ville, lockad af Ulfeld, angripa Danmark med krig, att hon derifrån hindrades af Axel Oxenstjerna och hans vänner; och att hon öfver detta hinder blef mycket uppbragt. — Alla dessa tre vigtiga omständigheter blifva i Hr Geijers historia med fullkomlig tystnad förbigångna.

§:o. Att hon verkligen började ett krig mot Bremen och det utan rådets vilja och vetskap; om bela detta krigsföretag nämner Hr Geijer märkeligen nog icke ett enda ord.

6:o. Att hon af ovilja mot Oxenstjernorna och lockad af Frankrikes smicker lät i Westfaliska freden Sverge afspisas med de styckade besittningar, som man kastade till detsamma, i stället för de större, bättre och mera sammanhängande (hela Pommern), som det i likhet med Frankrike men med vida större skäl kunnat fordra; detta har af Hr Geijer blifvit nästan belt och hållet förbigånget.

7:o. Att hon med sig borttog omätliga skatter i böcker, dyrbarheter, taflor, husgeråd, hvilket allt, svenska kronans tillhörighet, i tysthet utsnillades öfver Göteborg, hvarvid hon lemnade flere svenska slott efter sig med tomma väggar. Om allt detta yttrar Hr Geijer blott de orden (p. 480). "Drottningen hade låtit nedpacka tapeter, möbler och husgeråd på sfottet." Af Hr43

Geijers framställning kan läsaren ej annat tro, an att det var blott sina egna enskilda tillbörigheter, icke kronans j som bon bortförde. Hr Geijer framställer ytterligare saken så, som bortförandet endast skett från Uppsala slott. Att äfven Stockholms slott redan förut var på lika sätt utplundradt, det förtiges. Att äfven större delen af det kungliga bibliotbeket, ocb att en mängd dyrbarbeter till ett tärde af 2 millioner Rdr pä samma sätt bortfördes; det förtiges. Det baksluga sätt, hvarpå hon redan hösten 1653 lät, under förevändning af att flytta till Göteborg, dit nedför* och sedan till främmande land utsnilla dessa från Stockholms 6lott borttagna prydnader ocb dyrbarheter; detta allt förbises.

8:o. Hr Geijer säger i sin Historia (III. 478). 99Kristina har under sin regering ökat riddarhuset med 8 grefliga familjer " — Historiska sanningen är, att bon Ökat riddarhuset med 17 grefliga familler. (Se Stjern* mans Matrikel). Hr Geijer bar i sin uppgift bortprutat mer än hälften af det verkliga antalet.

9:o. Hr Geijer säger i sin Historia (III. 476). 99Kristina har under sin regèring ökat riddarhuset med 24 frikerrliga familjer*99 — Historiska sanningen är, att kon Ökat riddarhuset med 46 friherrliga familler. (Se Stjernmans Matrikel). Hr Geijer har i sin tippgifl bortprutat n&fa hälften af det verkliga antalét

10:o. Att hon i början af 1648 i flere af de äldre rådsherrarnas ttärvafo förklarade sig ämna taga ttafl Gustaf till gemål; förutan hvilket löfte samma herrar icke ville åt Pfaltzgrefven som generalissimtis anförtro svenska hären. Detta förtiges.

ll:o. Det äfventyrliga och vådliga i Kristinas företag år 1640, att utan löfte om äktenskap utnämna till tronföljare den unge, ärelystne af henne med en korg44

•(färdade Karl Gustaf, detta är en omständighet, hvarpå Hr Geijer laggt föga vigt; och rådets motstånd blir serdeles i de Tre föreläsningarne icke motiveradt ur detta naturliga ocb verkligen dertill bidragande skäl, utan endast ur aristokratisk egennytta och fruktan för en blifvande reduetion.

42:o. Hr Geijer nämner blott Rådet, de Stora, såsom de der satte sig emot tronföljare-utnämningen 1649. Att äfven prester och borgare hade vid densamma flere betänkligbeter, detta förtiges. Motståndet, det så kalladt

aristokratiskt egennyttiga, skrifves endast på de Stores räkning.

13:o. Att Kristina under riksdagen 1630 på hvarjehanda sätt retade ofrälsestånden mot adeln; men, att hon, så snart kröningen och den möjliga frågan om konungaförsäkran var förbi; att hon då genast öfvergaf folkets sak och slösade på samma adel värdigheter, grcfveprivilegier och gåfvor, i vida högre grad, än de voro, öfver hvilka de ofrälse stånden förut, på hennes egen tillställning, anfört klagomål. Om denna omkastning, och det motbjudande i ett sådant Kristinas uppförande, derom finnes i Hr Geijers historia icke ef t ord.

Så många för Kristina ofördelaktiga men karakteristiska facta och förhållanden äro af Hr Geijer med tystnad förbigångna. Det vore märkligt, om man kunde uppte en enda för samma tids adel ofördelaktig omständighet, som icke af Hr Geijer blifvit i de Tre Föreläsningarna, med hjerta fàrgor framdragen.

Någon Herr Geijers försvarare vill kanske framkomma med den föröfrigt gilltiga invändningen, att dessa af honom utelemnade omständigheter höra endast till Kristinas personlighet och kunde derföre saklöst förbigås. — Men detta försvar gäller aldraminst för ei» häfdatecknare, hvilken sjelf och just i samma arbete4$

ställer folkets historia i närmaste sammanhang med konungarnes personlighet, då han nemligen säger, att svenska folkets historia är dess konungars.

Man torde ock vilja påstå, att Hr Geijer utelem-nat dessa facta af brist på rum. Hau har dock i samma den tredje delen af sitt arbete haft rum för saker, vida mindre hörande till Sveriges historia. T. ex. på sidorna 579—587 läses en beskrifning Öfver Danmark och dess befolkning, rättegångs-ordning, ecclesiastik-stat, bördighet, provinsernas storlek m. m. Denna beskrifning upptager fyra blad, eller lika mycket, som berättelsen om hela det märkvärdiga danska kriget 1645 —164o. Del är således icke brist på rum, som förorsakat Hr Geijers förtigande af ofvannämnde for Kristina ofördelaktiga omständigheter.

Hvarföre är det då, som Hr Geijers historia lemnar läsaren i fullkomlig okunnighet om ofvannämnde vigtiga förhållanden? Orsaken kan endast vara en af de två:

Antingen har Hr Geijer sjelf varit i okunnighet om dessa förhållanden; —

Eller ock har hans ultra-rojalistiska ensidighet hindrat honom från att se och framställa dem.

Hvad orsaken ock må hafva varit; resultatet är, att läsare af Hr Geijers arbete icke få minsta aning om dessa vigtiga historiska omständigheter.

Art. XII.

Hr Geijer har sagt-, "att aristokratien (vid Kristi' nas tid) hårdnackadt motsatte sig alla försök till hämmande af kronogodsförsäljningens verkningar"

Fryxell har anfört flera exempel på motsatsen.296

Hr Bergfalk kar 1 Frey ej velat **tag* dem som sådana. Låtom ott derföre se efter! Gustaf AdoU hade i sin konungaförsäkran 1617 uteslutit de ord, sem gåfvo efterträdande konung rätt att återtaga abalienerade kronogods. Kristinas förmyndare läto i 1654 års regeringsform åter införa dessa ord, hvilka mer än allt annat hämmade verkningarna af kronogodsförsäljningen. Att no om en styrelse, som gjorde detta, säga, att den "hårdnackadt motsatte sig alla försök att hämma verkningarna mf kronogodsförsäljningen99, sådant är en svår orättvisa.

I denna enda punkt ligger ju ett jettestort bevis, huru ytterst obilligt Hr Geijers uttryck är; ett nytt bevis, huru ban genom öfverdrifna ord och målningar gång på gång kastar orättvisa skuggor öfver Axel Oxenstjernas styrelse och vänner.

Hr Bergfalk säger; "det motstånd. Br G. omtalar, finnes i svaret på böndemas begäran 1643." Men med Hr Bergfalks tillåtelse är detta icke öfverensstämmande med sanningen. Hr Geijers ord gälla ej blott detta uppträde. Han säger, att aristokratien motsatte sig "härdnackadt alla" försök att hämma verkningarna kronogodsförsäljningen. De öfverdrifna, de orättvisa orden "hårdnackade och "alla" äro nya och talande intyg om

Hr Geijers ensidigt bittra sinnesstämning mot adeln.

Som bevis på adelns beredvillighet att i detta faH antaga billiga jemnkningsförslag, har Fryxdl anfört dess snart lemnade bifall till 1655 års reduktion, en reduktion , som Hr G. anser hafva blifvit billig. — Hr Bergfalk invänder .deremot, att "G. talat om den arittøkrati, JSristina hade emot sig; ej <w 4en , n*4 .hvilken Mfarl Gustaf hade att göra" Hvilket X

Bergfalk >s<iga oss skillnaden mellan den aristokrat^ som47

Kristina hade emot sig i Maj I6H3 oeh den, som i Mars och April 16SS beviljade reduktionen?

Mot dessa anmärkningar har Hr Bergfalk uli Aftonbladet skrifvit åtskilligt, som torde rättast oeh tydligast besvaras genom att bredvid hvarandra ställa Fryxells oeh Hr Bergfalks <skäi. Vi vi^a göra så.

Tlttsen, Hr Geijers sats är, att den mot Kristin* stående (?) aristokratien 99Mrdnackadt motsatt sig alla försök till hämmande af kronogodsförsäljmngens verkningar99

Hr Bergfalks i Frey införda försvar oA enda bevis för denna Geijerska sats år följande. "Det motstånd, Hr G. omtalar, finnes i svaret på böndernas begäran, 1643, om befrielse från dagsverken och den öfriga tunga, hvarmed man vide tvinga de under adeln komna bönderna tiU skattemanna-rättens upplåtande åt frälsemännen: i det sätt, hvarpå man 1651 och 1652 lät*) Rri-- stina pålägga de under fridset komna bönderna mantalsdagsverken; i de år 1659 f öreslagna så kallade bond-privilegier, dem bönderna på goda skäl sig undan-bådo m. m. d.**).

Dessa äro således de enda facta, Hr Bergfalk an-fort att rättfärdiggöra Geijers bittra beskyllning, att aristokraterna 99härdnackadt satte sig emot alla försök till hämmande af kronogods försäljning ens verkningar"

*) "Mun låV\ aåger Hr Bergfalk, firiftina hade døcft 1681 och 1682 i aja-år varit myndig oeh 4essatom bfojat 3 regeringen förbigå riksana råd ock i dens *tfille begagna aing-kamma (rådgifvare. Om en rrøeringsåtgerd, ton hon i sådana omständigheter vidtog, nyttjar Hr Bergtalk ordalagen: man låt "henne göra. Hr Bergfalk kastar så det möjligtvis förhatliga i "åtgerden från henne, den sjetfrådiga drottningen på den då inflytelserika aristokratien. Se der åttr ett litet exempel pl«ni*-Iter för rojautéen och orättvisa emot aristokratien.

*+) Frey, sid. 286.48

Fryxell hmr förklarat detta Hr Geijers yttrande vara orättvist, ock Fryxells skäl äro följande.

Im>. Riksförmyndarne hade i regeringsformen 1034 {Professor Geijer kallar den A. Oxenstjernas verk) låtit insätta förbud mot försäljande af kronogods. %o. De hade i samma regeringsform låtit insätta, att, i fal! krono- ock skattegods skulle mot detta förbud säljas eller bortgifvas, då "äger konung, när kan till hälsa eller myndiga år kommer, rättighet, att, så framt han gitter, sådant återkalla och igentaga" Denna punkt, hvilken mer än allt annat hämmar verkningarna af kronogods försäljningen, hade af Gustaf Adolf blifvit i dess konungaförsäkran utesluten, men blef nu af aristokraterna åter upptagen. 3:0. Samma aristokrater hade vid kronogodsförsäljningen 1658—41 gjort uttryckligt förbehåll om Kristinas "frivilliga ratifikation vid hennes angående myndiga år och regering" *) och att hon inom år och dag ägde bestämma sig att antingen återlösa godsen eller bekräfta den skedda försäljningen. 4:o. Vid Kristinas anträde till regeringen erkände riksförmyndarne officielt i sin berättelse till drottningen, att den bestämda återlösningstiden af ett år var "nog kort", men påminte derom, att den likasom allt det öfriga berodde på drottningens ratifikation, så att hoa kunde, om så godt syntes, med några år förlänga los-ningsterminèn\ De förklarade tillika, att de sjelfva ansågo denna kronogodsförsäljning vara i sjelfva verket blott en förräntning. 5:o. År I65S, då Karl Gnstafs reduktion blef beslutad (Prof. Geijer sä^er att den blifvit billig och rättvis), "satte sig adeln" alldeles icke emot detta "försök", utan var tvärtom den samhällsklass, aom mest och i början nästan ensam understödde konungens förslag derom.

*) Handl, rör, Skand. Hist. XXI, 97.49

Så tippfördë lig de* ariàtokrati som från 1632 ända till 1655 leddes i en och samma riktning af Oxen-stjernorna, först af fadren den store Axel, sedan af deànes älskling och högra hand, den för tidigt bortgångne Erik

Oxenstjerna; hvilken jast var den, som 1655 ifrigt påyrkade och hjelpte till att genomdrifva reduktionen.

Nu lemnar Fryxell med trygghet åt läsaren att afgöra, hvilkendera båst bevisat sin sats; Hr Bergfalk med de fakta denne anfört för att ådagalägga, att aristokratien hårdnackad t motsatte sig alla försök att hämma verkningarna af kronogodsförsäljningen; — eller Fryxell genom de fakta, hvarmed ban velat ådagalägga orättvisan af detta påstående.

Art. XIII.

Man talar øfta om två slags politik för Sverige. Den ena, den Europeiska, innebär att verksamt hlanda sig i striderna mellan det öfriga Europà* magter; och Gustaf Adolf angaf denna politikens rigtning och medel bestå i att skaffa sig herraväldet öfver Östersjöns alla kustländer. Den andra, den Skandinaviska politiken, lemnar å sido alla planer, alla eröfringar söder om Östersjön, och faster sina blickar endast på den stora Nordiska halfön. Enligt Gustaf Adolfs ord bestod denna Skandinaviska politik deri, att svenskarna skulle lägga sig inom sina egna klippor och skär, hälla en stark flotta och lefva i landet eniga. Detta är hvad hvar och en menat och menar med Sveriges Europeiska eller Skandinaviska politik.

Nii hår Hr Geijer sagt, "att Karl Gustaf utbytte Gustaf Adolfs Europeiska politik mot en Skandinavisk *

Fryxell har visat, huru Kärl Gustafs planer på Karland, Preussen och Polen och hans beständiga och

4.30

äfventyrliga delningsförslag hafva den bestämda riktningen af en Europeisk, men icke af en Skandinavisk politik.

Hr G. bar tegat härvid; men Hr Bergfalk påstår, "att Karl Gustafs planer på Kurland samt Ost- och Westpreussen svårligen kunna anses så främmande för en Skandinavisk politik, som nu, och som Hr Fryxell vill låta påskina, att de då voro"

Fryxell svarar, att eröfringsplaner mot Kurland, Ost- och Westpreussen äro och blifva "främmande för en Skandinavisk politik"; Hr Bergfalk må nu säga, hvad han vill. Fryxell påstår ytterligare, att sådana eröfringsplaner voro redan då främmande för den Skandinaviska politiken, hvilken Gustaf Adolf redan då uppgaf bestå i att lägga sig inom Sverges klippor och skär och hålla en stark flotta.

Så länge orden Europeisk och Skandinavisk bibehålla deras hittills innehafda betydelse: blir det för Hr B. omöjligt att inbilla Svenska allmänbeten en sådan orimlighet, som att eröfringsplaner mot Kurland och Preussen höra till en Skandinavisk politik. Man tillåter Hr Bergfalk tala; men tror dock att hädanefter som hittills två gånger två är fyra.

Till svar på denna Fryxells anmärkning, och till forsvar för sitt åberopade yttrande, bar Hr Bergfalk i sin Aftonbladsskrift icke anfört ett enda ord, men åberopar blott recensionen, ehuru denna ej heller anför något bevis för Hr Bergfalks tadlade sats.

Hr Bergfalk skrifver ytterligare i Aftonbladet, att

"Fryxell tyst förbigår rec:s erinran, att här beror föga på, när Karl Gustafs politik blef Skandinavisk och af hvilka anledningar den blef det"51

Det är sannt; Fryxell har förbigått den punkten; noen skall nn godtgöra felet.

Hr Geijer hade i allmänhet karakteriserat Karl Gustafs politik såsom skandinavisk, i motsats emot Gustaf Adolfs europeiska. Men Karl Gustafs politik från Juni 1654, då han steg på tronen, ända till slut af 1658, dä hans yälde blef brutet, har en bestämd Europeisk riktning. Dannemarks eröfring var blott ett till* ämnadt underlag för de följande europeiska. Om Karl Gustafs politik någongång var endast skandinavisk, så Tar det blott sista året och tillfälligtvis, nemligen såsom en följd af tvång och oförmåga att utföra de större planerna. Det är redan af dessa skäl alldeles orätt att karakterisera Karl Gustafs politik såsom skandinavisk, då den likväl var europeisk £ af konungens regeringstid, och så länge han kunde följa sin egen böjelse.

Men bans politik hade äfven under det sista året sina ganska europeiska beståndsdelar, såsom man med kännedom af bans lynne lätt anar. Ännu i slutet af 1659 sökte ban nya besittningar i Tyskland i trakten af Oldenburg, samt sträfvade att lägga Kurland under Sveriges spira. Månne sådant låter förena sig med en skandinavisk statskonst? Månne ej sådana planer äro frambrytande gnistor af den Europeiska politik, som låg på djupet af Karl Gustafs hjerta, fast den af omständigheternas tvång blef för tillfället återhållen och mindre synlig?

Och härmed torde Hr Bergfalks hittills af oss förbigångna anmärkning vara tillräckligt besvarad.

Men vi skola nu i vår tur göra mot Hr Bergfalk en ny anmärkning. I Frey, sid. 257 gifver Hr Berg-32

falk tillkänna, att "Karl Gustafs poUtik £658—1659 var skäligen skandinavisk"

Låtom oss ss efter. Om 1650 Sr nyss taladt Granskom 1658 för att finna, huruvida Karl Gustafa politik detta Ar rar skandinavisk enligt Hr Bergfalk, elle/ europeisk enligt Fryxell!

Knappt ett par veckor efter freden i Roskild finner man af flere konungens bref till Björenklou *), att Karl Gustaf förehade planer till Polens delning, hvarvid Sverge skulle få bela Preussen, en del af Cujaviea oeh Pomerellen, Samogitien och Kurland**). Detta skedde i April 1658. Vill Hr Bergfalk påstå, att också detta hörde till en skandinavisk politik?,

I bref till samma Björnklou, vid samma tid talar Karl Gustaf flera gånger om sina planer mot Preussea, mot Österrike m. m. och säger ibland annat: jag måste taga en sådan vidlyftig resolution, som uti vår tid näppeligen kan utföras — oeh gå quo fata trahunt. Brefvet är af den 2 April 1658. Månne också dylika jättestora planer kunna enligt Hr Bergfalk räknas till ea Skandinavisk -politik?

Dannemarks under sednare hälften af 1658 tillämnade inkräktande skulle, som sagdt är, endast tjena till underlag för följande eröfringar, hvilka i förta rummet riktades mot Preussen. Dessa planer förehades i Aug. 1658. Vill Hr Bergfalk äfven åt dem gifva namnet af en Skandinavisk politik?

Det var vid samma tid, som Karl Gustaf på så föga hedrande sätt tillställde eröfringen af Kurland. Det ^kedde i Sept. 1658. HCirde också detta företag till sn skandinavisk politik. Säg Hr Bergfalk?

) Se C Adlersparres bandi. \ delen.

S. »t. sid. 201.303

Så min läsare står det till med Hr Bergfalks yttraode att Karl Gustafs politik var 1668 skäligen skandinavisk. Fryxell tror sig ha visat, att den tvärtom var skäligen europeisk.

Hr Bergfalk bar i stället för skäl i denaa pankt upprepat en af sin mästares, Hr Geijers öfvermodiga fraser. Hr Bergfalk säger nemligen, att detta ämne är ett fält, hvarpå det vore obarmhertigt att följa Herr Fryxell.

Alldeles rätt! Det vore sannerligen ganska obarmhertigt! — nemligen mot Hr Bergfalk. Det vore hårdt att tvinga honom längre följa Fryxell på ett (alt, der Hr Bergfalk är så okunnig, och vid undersökningar, som lemna ett för Hr Bergfalk så obehagligt resultat; som t. ex. den sista om Karl Gustafs skandinaviska politik 1638.

Fryxell vill ieke längre göra sig skyldig till en sådan obarmhertighet.

Men nog skall han till läsarens minne uppteckna, att Hr Bergfalk påstår, det Karl Gustafs politik 1668 var, icke europeisk, utan skandinavisk. Delta yttrande kan sjelft vara ett skäligen godt bidrag till Hr Bergfalks historiska meritlista.

Art. XIV.

I Svenska folkets historia I. 101, omtalar Hr Geijer "ett försök af Magnus Ladulås att förvandla all adel i tjenstadel; eller göra tjenst till vilkor för adelig frihet"; och pag. 192 nämner ban samma konungs "bemödande att förvandla den gamla börds-adeln UU hof- och tjenstadel." Dessa Hr Geijers uppgifter gillas och bekräftas af Hr Bergfalk, se Skandia IV. 421, der det heter, att enligt Hr Geijers skarpsinniga anmärkning röjerM

Magnus Ladulås tydligen afsigten att göra tjenst till villkor för adelig frihet Båda Herrarne, Geijer ocb Bergfalk,

bafva således gillat den vanliga antagna satsen, att konungarna äfven i äldre tider ville göra det allmännas tjenst till ett villkor för adelskap och adelig frihet. Till yttermera visso omtalar Hr Geijer i sin historia III. 18. huru nkonungarna" af Wasa-ätten "yrkade, att hvar adelsman var född till kronans tjenst och hade ej rättighet, att sig derifrån afhålla." — Och huru "Johan den tredje förklarade 1573, att hvar adelsman, som var öfver 17 år oeh ej förmådde göra rust-tjenst, borde för att fä behålla adelig sköld, åtminstone tjena för besoldning, ty i kronans tjenst måste han vara "

Oaktadt och i rak strid mot dessa allmänt och också af Hr Geijer antagna och uttalade satser, skrifver samma Hr Geijer, i sina Tre Föreläsn. pag. 102, att Karl IX kom upp med den satsen, nit" det allmännas tjenst var ett hufvudbegrepp af adel.1' Hr G. säger således, att Karl IX kom upp med ett begrepp, som Hr G. förut sagt vara yrkadt af Magnus Ladulås, af Johan III m. fl.

Fryxell har anmärkt erigtigheten af Hr Geijers sednare om Karl IX yttrade sats, och den fullkomliga motsägelsen mellan densamma, och hvad Hr Geijer förut sagt, och en hvar läsare, som förstår Svenska , måste gifva Fryxell rätt, och förvånas öfver, att Herr Geijer kunnat nedskrifva en sådan orimlighet, en så grof motsägelse. Man kunde tro, det vara en blunder för ögonblicket; men alldeles samma fras och samma ordalag läsas i Hr Geijers bihang till Litterat. bladet 2 haft. p. 11 Satsen blef af Hr Geijer uttalad redan 1840 och upprepad 1845 och ar således icke ett misstag för ögonblicket, utan en fortgående oriktigbet i uppfattningen. Deu är ett nytt bevis på Hr GeijersSÖ

under sednare Ären ökade benägenhet att utan närmare öfvervägande af innehållets sanning nedskrifva fraser, endast de klinga för örat och passa i stycket. Ifrågavarande fras är också ett af dessa framstående bevis på Hr Geijers åhåga att i tid eller otid, med rätt eller orätt upphöja den af honom serdeles omhuldade Karl IX.

Detta om Hr Geijer.

Men hvad skola vi säga om Hr Bergfalk? Ar 1832 skref Hr Geijer, att Magnus Ladulås ville göra "tjenst titt villkor för adelig frihet, och att han ville förvandla den gamla bördsadeln till hof- och tjenst-adel"; och genast skyndade Hr Bergfalk att i Skandia gilla och bekräfta denna, som ban sade, "Or Geijers skatysinniga anmärkning"

År 184o skrifver Hr Geijer raka motsatsen till sitt förra yttrande, och påstår, att Karl IX kom upp med den satsen, att det allmännas tjenst var ett hufvudbe-grepp af adel; — och genast är Hr Bergfalk färdig att försvara äfven detta motsatta yttrande.

Läsaren lärer nogsamt öfver detta Hr Bergfalks beteende fälla det omdöme ett sådant vacklande förtjenar.

Om denna anmärkning skrifver Hr Bergfalk nära en half Aftonbladsspalt; men ingenting som vederlägger Fryxells påstående. Resultatet af Hr Bergfalks genmäle är ett slags medgifvande, att Hr Geijers tad-lade uttryck var något oegentligt Fryxell tror ännu och i följe af de ofvan anförda klara skälen, att samma uttryck är icke blott oegentligt; utan alldeles o-riktigt.M

Hc Bergfalk skrifver ytterligare i Aftoobladet följande ord. Hvad Hr Fryxell i denna artikel med djup tystnad förbigår: är recu (Hr Bergfalks) anmärkning om en af Hr Fryxell just under polemiken emot Hr Geijers ifrågavarande uttryck framställd historisk osån-ning af den gröfsta art." Denna Hr Bergfalks af Fryxell med tystnad förbigångna anklagelse dr följande: "Fryxell förklarar adeln i äldre tider för den förnämsta och ofta enda representanten af det allmänna. Vi tro9 att en-ligt Svensk rätt9 Konungen, då han funnits till9 aütid varit, hvad han ännu är9 den förnämste representanten af det allmänna. Kanske Hr Fryxell till slut häri get oss rätt? Kanske han ock häraf kan lära9 huru ringa konst det af honom emot Hr G. brukade ordrytteri i sjelfva verket fordrar"*).

Svar. Fryxell vill ge Hr Bergfalk rätt, der haff har rätt. Fryxell erkänner då för det första, att han med tystnad förbigått anmärkningen. Orsaken var, att Hr Bergfalk sjelf första gingen neml. i Frey utgaf sin anmärkning som ett ordrytteri, och Fryxell kan i denna stund ej anse den för någonting annat; ehuru Hr Bergfalk nu mera titulerar Fryxells ord som en "osanning af gröfsta art." För det andra erkänner Fryxell, att det anmärkta uttrycket, att adeln var i äldre, tider förnämstay ofta enda representanten af det allmänna; Fryxell erkänner, att detta uttryck är något

oegentligt och obestämdt; men icke alldeles oriktigt. Hr Bergfalk säger, att "konungen är den förnämsta representanten af det allmännaMen Hr Bergfalk torde påminna sig, att Gustaf Wasa sjelf kallat adeln medledamot af Sveriges rike*). Sådant visar., att äfven denna konung till en del erkände adeln såsom representant af det all-

*) Frey 1846 sid. 238.

•*) Geijers Lit Blad. Bihang. 3:e häftet, p. 4.87

m&naa. Och huru ofta har ej Hr Bergfalks autoritet, Ur Geijer, omtalat, huru adeln tillvällat sig både ko<-nungens ocb folkets rättigheter; buro adeln ensam re* presenterat bela folket? Fryxells tadlade uttryck torde till slut icke vara så alldeles oriktigt.

Emellertid har nu allmänbeten fått om igen se ock det i Lebensgrösse Hr Bergfalks i Frey gjorda anmärkning och det Fryxells fel, som Hr Bergfalk kal]ar an historisk osanning af den gröfsta art Månne denna allmänhet skall medgifva, att Fryxells uttryck förtjenar en så sträng benämning? Vi tro knappt.

Art. XV.

Hr Geijer har i de Tre Föreläsningarna sagt, att 1634 års regeringsform "har inkräktat på konungens magt och mycket och väsendtligen ingripit i thronens rättigheterocb tillika, att 99Gustaf Adolf ingenting velat uppoffra af thronens rättigheter" Men i Svenska Folkets historia har samme Hr G. sagt, Matt Gustaf Adolf gillat det hela af 1634 års regeringsform

Vid dessa Herr G:s trenne yttranden har Fryxell gjort följande anmärkning: nAlltså! Gustaf Adolf viUe ingenting uppoffra af tronens rättigheter; men Gustaf Adolf har gillat det hela af den regeringsform, som mycket och väsendtligt inkräktat på tronens rättighe ter. Detta låter svårligen sammanjemka sig"

Hr Geijer bar ej heller försökt någon samnldpjemk-ning af satser, som icke kunna sammanjemkas. Han har med vältalig tystnad gått Fryxells anmärkning förbi»

Men Hr Bergfalk vill sammanjemnka det oförenliga. Hans försvar i Frey lyder sålunda: att "Hr Geijer, år 1944 ansåg Gustaf Adolfs bifall till regeringsformen mera osäkert, än han fann det år 1836> och att han958

till en del åtminstone, just på de i regeringsformen liggande inkr aktning orne å Konungamaktens område grundar sitt sednare tvifvel"

Låtom oss se, hvad detta försvar innebär! a) Då llr Geijer 1830 i Svenska folkets historia och just i framställningen af Kristinas tid apodiktiskt yttrade sig öfvertygad9 att 1654 års regeringsform blifvit af Gustaf Adolf i det hela gillad; så var denna hans fasta öfvertygelse ett stort och fullkomligt misstag. Konungen har omöjligen kunnat gilla det hela af en regerings-form9 som mycket och väsendtligen ingriper i tronens rättigheter. — b) Dessa i regeringsformen liggande inkräktningar på konungamagten hafva, enligt Hr Bergfalks tro, bidragit till Hr Geijers sednare tvifvel om Gustaf Adolfs bifall till denna regeringsform. Men deraf följer ju, alt, när Hr Geijer 1856 skref historien om Kristinas förmyndare och om denna regeringsform, då såg, då märkte ban alldeles icke, att nämnde regeringsform så mycket och väsendtligen inkräktade på tronens rättigheter. Det är först sedermera, ban gjort denna upptäckt. I sanning, Hr Geijer kan ej vara serdeles belåten med ett försvar, som måste antaga, att när ban A856 skref historien om 1654 års regeringsform och framställde dess innehåll, hade ban, Hr Geijer, så föga studerat sitt ämne, att han ej märkt, det samma regeringsform mycket och väsendtligen ingriper i tronens rättigheter.

Härmed kunde saken vara afslutad; men emedan Hr Bergfalk icke gifver sig tillfreds med Hr Geijers tystnad, utan nödvändigt vill än mera röra i denna sak; så välan, vi sakna ej heller ämnen till ytterligare frågor och anmärkningar, t. ex.:

År 1845 påstår Hr Geijer gång på gång èch med eftertryck, att 1654 års regeringsform mycket och vä-i)<J

sendtligen ing rieter i tronens rättigheter; men 1856, då han skref deu tidens historia, fällde ban icke något sådant

omdöme. Han sade tvärtom, att nämnde regeringsform var för sin lid ett verk af statsmannavishet.

Uti sin historia egnade Ilerr Geijer 1836 mer än fyra hela blad äl 1634 års regeringsform; men i alla dessa blad förmäles icke ett ord om Iir Geijers många sednare anklagelser; att t. ex. samma regeringsform inkräktat på tronens*) och folkets rättigheter; att den stympar och åsidosätter ständernas former och ingriper i deras rättigheter; att den vill inkorporera svenska tjenstestaten med adeln; att den för första gången sätter rådet till förvaltningens medelpunkt, in. m. Om allt delta hade Hr Geijer år 1856 icke ett ord att för* kunna. Men så mycket mer ordar ban derom 1845. Hvarföre teg ban 1856? Hvarföre talar ban 1848? Hvarifrån komma dessa många sednare, bittert tadlande anmärkningarna mot den förut så mildt behandlade regeringsformen? Månne icke dessa nybakade anklagelser äro ett nytt bevis på Hr Geijers under de sednare åren märkvärdigt framstående Inst att kasta skugga på Kristinas förmyndare och minska den glans, den, som vi hoppas, rättvisa glans, hvari Fryxell framställt deras styrelse. Hr Geijers poliliskt-historiska rojàlism är dessutom allmänt känd och af honom sjelf ofta uttalad, t. ex. i de besynnerliga satserna, att sedan konungamag-ten hos oss stadgades, har Svenska folket aldrig varit en statsmagt utan genom sin konung (l?) (Bih. till Lit. Bl. 5. pag. 5), och att Svenska folkets historia är dess konungars. För en royalism, så ensidig, som den i dessa och likartade fraser uttalat sig, måste det vara

*) Ur G. nämner 1856 blott ett löst rylite, att några fruktade faror för konungamagten; meu Hr G'sjelf bar ej instämt i dessa farhågor.60

obehagligt att se i dess sanna och härliga dager framstäldt ett tidehvarf, dä Svenska folket utan konung, men under ledning af sina stora, sina ädla i sjelfva verket och på ett ärofullt sätt visade sig vara en magt, till och med en Europeisk magt; ett tidehvarf då Svenska folket bade en historia, hvilken var dess egen9 icke någon dess konungs.

Återvändom till 1634 års regeringsform. Gång på gång och med ökadt eftertryck upprepar Herr Geijer, under Hr Bergfalks bifall, att denna regeringsform mycket och väsendtligen inkräktat på tronens rättigheter. Men hvarföre vilja hvarken Hrr Geijer eller Bergfalk omtala, hvari dessa inkräktningar bestå. Då så allvarsam fråga blifvit väckt om saken, då hjelper det ej längre att med myndighetens magtspråk ropa: den har inkräktat; den har inkräktat; — utan man måste visa att, och på hvad sätt9 den verkligen gjort sådana inkräktningar. Innan detta blifvit ådagalaggdt, är det dånande magtspråket en vox, et præterea nihil.

Magtspråkens tid är förbi, aldramest i vetenskapen.

Fryxell vill icke genom magtspråk, utan genom fäkta söka visa sanna förhållandet med denna sak; och då Hrr Geijer och Bergfalk så mycket tala om, att 1C34 års regeringsform inkräktat på tronens rättigheter; så vill Fryxell till dessa Herrars betänkande framställa följande fakta, som tala fÖ£ en alldeles motsatt åsigt af saken.

I Gustaf Adolfs konungaförsäkran, 1611 har han ipåst lofva, att icke utan rådets samtycke utlysa riksdagar. 1654 års regeringsform nämner icke ett ord om detta för konungamagten inskränkande villkor.

Gustaf Adolfs konungaförsäkran 1611 förbinder konungen, att till alla rikets vigtigare militära oqb ci-61

▼ila sysslor (några häradshöfdinge-platser nndantàgria) utnämna endast ridders- och adelsmän. — Regeringsformen 1634 lemnar konungen härvid i ganska många händelser fri hand och nämner till och med uttryckligen, att till många bisittare-platser i rikets kollegier böra ofrälse män nämnas. Månne detta var en aristokratisk inkråktning i tronens rättigheter? Var det icke tvärtom en utvidgning af samma rättigheter?

I äldre tider voro rikets sysslor och tjenster en adelns medfödda tillhörighet; genom hvilket förhållande adelns magt och inflytande växte, hvaremot konungens hade svårare att göra sig gällande. Att upphäfva denna adelns »jelfskrifvenhet till rikets sysslor ? och att bilda en af konungen mer beroende ämbets* mannaklass, skulle naturligtvis öka konungens magt. Så skedde genom 1634 års regeringsform. Hr Geijer sade sjelf år 1836, att samma regeringsform bar "mot adeln satt ett från konungen utgående ämbetsmannavälde." Fryxell tycker, att detta uppenbarligen är, icke en inskränkning, utpn en utvidgning af tronens rättigheter, och dertill en utvidgning af stor och genomgripande art; en utvidgning, som skedde genom den regeringsform, om hvilken Hr Geijer gång på gång yttrat det magtspråket, att den har mycket och väsendt* ligen inkräktat på tronens rättigheter; ett

magtspråk, hvars kärna den gången var en historisk origtighet, ty i denna punkt har regeringsformen övedersägligen sökt utvidga tronens rättigheter.

Ur sin konungaed 1617 har Gustaf Adolf uteslutit de ord, som berättiga och tillförbinda honom och hvarje ny konung att återtaga de kronans gods och inkomster, som föregående regenter abalienerat. Detta var ju tydligt en ganska Vigtig inskränkning i tronens rättigheter; en inskränkning, som skedde af en konung,101)

om hvilken Herr Geijer gång på gång framkastat det magtspråket, att han ingenting ville uppoffra af tronens rättigheter. Äfven detta magtspråket har i förevarande liksom i flere andra fall till sin kärna en historisk oriktighet; tj Gustaf Adolf har häri uppoffrat en af tronens betydligaste rättigheter. — Men regeringsformen 1634 gifver tillhaka åt konungen dess af Gustaf Adolf åsido lemnade rättighet alt återtaga ahalienerade kronogods oeh inkomster. Fryxell tycker, alt detta ar, icke en inskränkning, utan en utvidgning af tronens rättig-beter, och en utvidgning af stor och genomgripande art; oeb denna utvidgning skedde genom den regeringsform, om hvilken Hr Geijer gång på gång utropar, att den mycket och väsendtligen inkräktat på tronens rättigheter. Äfven här befinnes kärnan af magtspråket vara en historisk oriktighet. Regeringsformen har i detta fall tvärtom utvidgat tronens rättighet.

Den, som genomläser 1634 års regeringsform, skall genast och öfverallt finna, huru omsorgsfullt den vårdar konungamagtens helgd och ständigt åt konungen förbehåller sista, högsta och afgörande ordet. Det är om en regeringsform med sådan anda, som Hr Geijer på de sednare åren gjort den upptäckten, att den mycket och väsendtligen ingriper i tronens rättigheter. Fordom hade han ingen anklagelse utan endast beröm för denna regeringsform; nu nästan tvärtom. Tempora mutan tur.

Så mycket tills vidare om påståendet, att 1034 års regeringsform inkräktat på tronens rättigheter.

Fryxell anser denna sin Minerva-artikel vara grundad på ganska tydliga och talande skäl. — Herr Bergfalks Aftonbladssvar derå må nu i sin helhet inforas, såsom ett prof af Herr Bergfalks polemik; ett prof af det sätt, hvarpå ban upptager och söker vederlägga Fryxells skäl. Läsaren kan äfven på sådant sätt vigast101)

jemnföra de ömsesidiga skälen och deraf bedömma san* ningen åf Hr Geijers sats.

Hr Bergfalks Aftonblads-svar är följande: "Största delen af denna artikel rörer en annan fråga än den rec. till besvarande upptagit Hr Fryxell har till några, synnerligen rörande utgjutelser tagit sig anledning af en dikt, att nemligen rec. skall mycket talat om att 1634 års regeringsform inkräktat på thronens rättigheter

"Utgjutelserna äro för öfrigt roliga nog. Så räknas det 1634 års aristokrati till förtjenst, att några i 1611 års konungaförsäkran för konungamakten satta inskränkningar icke skola återfinnas i regeringsformen af förstnämnde år. Hr Fryxell glömmer dervid, att en tjuguettårig kraftfull konungastyrelse hade nedstämt aristokraternas anspråk" *).

vDen återstående delen af artikeln utgör en kom-mentarie öfver rec:s yttrande, att Hr Geijer år 1844 hyst mera tvifvel än år 1836, om vidden af Gustaf Adolfs bifall till 1634 års regeringsform, och att tviflet, åtminstone till en del, grundades på de i regeringsformen liggande inkräktningar å konungamaktens område

"Detta förklarar Hr Fryxell såsom ett medgifvande 9 att Hr Geijer skall år 1836 så föga studerat sitt ämne9 att han ej märkte, det 1634 års regeringsform mycket och väsendtligen ingrep i thronens rättigheter.

99Hr Fryxell kan lugna siq. Rec. har aldrig satt i fråga, att hr Geijer redan år 1836 långt djupare begrundat nämnde regeringsform, än hr Fryxell någonsin gjort eller kommer att göra. Men rec. kan dock antaga, det hr Geijer under åtta års ytterligare stu-

*) Det är just Hr Itcrgfalk, som liar glömmer och upp ock ned vänder den allmänt kända historiska sanningen: att aristokratiens anspråk blefvo af den stränge Karl IX. mer nedsatta fin någonsin på den tiden; och ätt de deremot under "adelskonungen" (Geijers ord) fiustaf Adolf åter kunde höja sig. Anspråken borde således från 1611 till 1652 blifvit Okade, men alldeles icke nedstämda. — För att komma ifrån Fryxells anförda fakta, har Ur II. således tillåtit sig en bestämdt oriktig nppgift.101)

dittJh djupare än fömt inträngt i den Märkvärdig* lägens anda"

Så lyder vetenskapsmannens, Hr Bergfalks, svar; sådana äro de tomma ord, med hvilka han vill vederlägga de af Fryxell aoförda fakta; sådan är den ovetts-fras, hvarmed han vill nedtysta Fryxells skäl. Alltsammans må. stå här till läsarens granskning och jemförelse, samt till den vettenskapliga ära, Hr Berg* falk deraf kan skörda.

Hvad sjelfva ämnet angår, kan Fryxell ej finna, att Hr Bergfalk för sin och Hr Geijers sats anfört ett enda gilltigt skäl, icke ens något försök till ett på skål grundadt försvar.

Deremot förklarar Hr Bergfalk, att det är en "dikt af Fryxell", då denne yttrat, det "Hr Bergfalk mycket talat om9 att 1634 års regeringsform inkräktat pä tronens rättigheter"

Fryxell svarar, att Hr Bergfalk tydligen i Frey-recensionen s. 259 omtalat och antagit verkligheten af dessa inkräktningar, hvilket just synes af Fryxells i Mi-nerva-artikeln ofvan anförda citat» Men kanske Hr Bergfalk vill numera vika undan for nödvändigheten att försvara äfven denna Geijerska Sats?

Fryxell bar i förestående artikel ur Minerva höge-ligen uppmanat sina motståndare, att icke gång på ging blott ropa och försäkra, att 1634 års regeringsform har inkräktat på tronens rättigheter; utan också visa, att och på hvad sätt den verkligen gjort sådana inkräktningar Äfven dénna gången, äfven i Aftøftblads-genmälet mot Fryxells Minerva-artikel och de nämnde uppmaningarna oaktadt, har Hr Bergfalk icke bjudit tf 11 att anföra ett enda bevis för, ett enda exempel på sin101)

och Hr Geijers sats. Han har omigen stillatigande förbigått Fryxells uppmaning. En sådan tystnad år i sanning vältalig.

Fryxell tager sig emellertid friheten att ur rullan af historiska sanningar afföra den Geijerska satsen, att 1634 urs regeringsform mycket och väsendtligen inkräktat pä tronens rättigheter; — hvaremot försvaret af samma sats kommer att uppföras på Hr Bergfalks historiska meritlista.

Art. XVI.

Fryxell har anmärkt, i:o att Gustaf Adolf sålde både kronogods och skatteräntor; 2:o att, det oaktadt, Herr Geijer påstår, "att denna Konung ville ingenting uppoffra af tronens rättigheter; och 3:o, att när efterkommande förmyndarestyrelse, aristokraterna, fortsatte samma försäljning, så kallas det af Hr Geijer ett "våldets verk", en "plan att uppsluka tronens rättigheter" Fryxell har ansett dessa omdömen innebära en rak motsägelse, en bestämd orättvisa mot aristokraterna.

Hr Geijer har velat komma ifrån saken genom den anmärkning, att förmyndarestyrelsen skulle vid denna försäljning hafva infört nya och för kronan svårare villkor, som berättigat Hr Geijer till det svårare tadlet. Den fullkomliga grundlösbeten af detta Hr Geijers påstående och den (med. kanske ett undantag) fullkomliga frånvaron af dessa nya, så kallade svårare villkor, detta har Fryxell i andra häftat af Aristokratfördömandet tydligen ådagalaggt. Fryxell har visat, hur de af Hr Geijer så kallade nya villkoren nästan alla voro gamla villkor, och således icke kunde berättiga till ett ökadt tadel.

Den ofvannämnda motsägelsen i Hr Geijers yttrande om kronogodsförsäljningen söker äfven Hr Bergfalk lösa

5.m

på samma sätt som Ur Geijer; neml. medelst antagande af nya och svårare villkor, som förmyndarne skulle hafva infört. Härvid inträffar det märkvärdiga förhållande, att bland dessa af Hr Bergfalk omtalade såkallade nya och svårare villkor saknar man, med undantag af ett enda, alla de af Hr Geijer nämnda och af Fryxell ve-derlaggda nya villkoren. Detta torde få anses 6om bevis, att Hr Bergfalk inser ogilltigheten af Hr Geijers villkor och gilltigheten af Fryxells vederlägguing. Hr Bergfalk deremot rycker fram med andra nya, så kallade svårare villkor, hvilka skulle tjena till ursäkt och förklaring för den bitterhet, hvarmed Hr Geijer bedöm-mer riksförmyndarnes kronogodsförsäljning i jemnförelse med konungarnes. Men om dessa nya villkor äro verkliga och bevisa något, så ilr det ganska besynnerligt, alt icke Hr Geijer framdrog dem, utan i dess ställe sina så kallade

nya villkor, som vid närmare undersökning befunnos vara gamla. Antingen har Hr Geijer icke kännt dessa Hr Bergfalks nya villkor eller ock har han ansett dem än mindre bevisande än dem, ban sjelf framdragit och hvilkas' ogilltighet Fryxell ådagalaggt.

För att undersöka verkligheten af Herr Bergfalks framdragna nya, så kallade svårare villkor för krono-godsförsäljningen, fordras tillträde till arkiverna. En sådan undersökning måste derföre af Fryxell, såsom vistandes på landet, uppskjutas; men en utförligare gransk-niqg af så väl kronogodsförsäljningen, som af Herr Bergfalks recension skall, vi hoppas det, icke länge uteblifva.

Ett må dock genast anmärkas. Om äfven Hr Bergfalks nya villkor hålla profvet, så blir ändå skillnaden emellan konungarnas och riksförmyndarnes kronogode*» försäljning så ringa, att den på intet sätt kan rättfärdiga Hr Geijers ensidiga omdöme i de tre Föceläsn|o-«7

garae; nemligen den orättvisan, alt på riksförmyadar» nes kronogodsförsäljning kasta den ena anklagelsen efter den andra, allt hårdare och bittrare; nnder det att knappt ett enda lätt ord fälles öfver den kronogodsförsäljning, som skedde af konungarna. Det år detta smicker för konungamagten och detta trampande på den redan fallna aristokratien, sora räckt Fryxells ovilja; det är mot denna grofva, ständigt framstående ensidighet, som Fryxell rigtat sina anmärkningar; och denna ensidighet kan ej ursäktas, ej rättfärdigas, om man också skulle kunna uppte en eller annan amärre olikhet i villkoren för kronogo'dsförsäljningcn.

I ett långt svar på denna artikel åberopar Hr Bergfalk sin recension i Frey och föraenar sig der ha bevisat, det riksförmyndarne infört åtskilliga nya och svårare villkor för kronogodsförsäljningen; och att dessa varit på ett när^ samma villkor, som Hr Geijer anfört.

Svar. Fryxell har många betänkligheter vid dessa Hr Bergfalks så kallade bevis. Han skall framdeles yttra sig derom i sammanhang med en utförligare behandling af bela ämnet, hvartill dock, som förut ar sagdt, for. dras en ytterligare granskning I arkiverna.

Hr Bergfalk har behagat derom yttra: att en så-dan undersökning kan ganska mycket gagna Hr Fryxell. — Fryxell tror och hoppas det också. En annan fråga blir, om denna undersökning kommer att gagna Hr Bergfalk och hans auktoritet. Vi få väl se»

Art. XVII.

Hr Geijer kar skrifvit, att man | 1654 års regeringsform "ser för första gången i Sverige en organiserad förvaltning y med rådet till medelpunkt och riks* ämbetena i spetsen för styrelsens olika grenar101)

Ehvad ock Hr Bergfalk må säga, ocli huru stor skeppunds-vigt ock må läggas på det lilla kommat efter ordet förvaltning, så skall dock hvarje läsare fatta Hr Geijers mening så, som skulle man i regeringsformen hafva for första gången sett icke hlott en organiserad förvaltning, utan ock en förvaltning med rådet till medelpunkt; och denna tydning faller sig så mycket naturligare, som orden förekomma i sammanhang med tillvitelser för aristokratisk syftning i samma regeringsform.

Hr Bergfalk talar också om skilnad mellan regering och förvaltning. Valan! Fryxell skall äfven häri g& honom till mötes och påstå, att 1634 års regeringsform hvarken för första gången eller ens någonsin antager rådet som medelpunkt, hvarken för regeringen eller för förvaltningen.

Nästan hvarenda paragraf i regeringsformen visar en oaflåtlig omsorg, att göra konungen till så väl regeringens som förvaltningens medelpunkt; och paragrafen om rådet innehåller ingenting nytt, ingenting, som ger anledning till Hr Geijers af Fryxells anmärkta uttryck.

Hr Bergfalks i Aftonbladet införda vederläggning af denua artikel lyder ordagrannt som följer:

Rec. kan, i afseende på denna artikel, endast råda Hr Fryxell, att närmare begrunda rådets ställning till kollegierna, sådan denna bestämdes genom 1634- års regeringsform, och att besinna, huru samma personer än i ett kollegium skötte ett visst slags allmänna ärenden, än i rådet deltogo i rådplägningarna om sådana ärenden af

alla slag. Det torde genom ett sådant begrundande småningom lyckas Hr Fryxell, att göra sig någorlunda tydligt, huru rådet, enligt omförmälda regeringsform kan kallas förvaltningens medelpunkt."101)

Svar. Fryxell kan i afseende på denna artikel endast tillbaka råda Hr Bergfalk att närmare begrunda rådets ställning också till konungen, sådan denna bestämmes genom 1634 års regeringsform ocb besinna, huru samma rådspersoner i sin verksamhet inom kollegier och andra ämbetsverk af konungen tillsattes ocb flyttades fram och tillbaka; och huru alla af dem hand-laggda ärender i sista hand berodde på konungens afgörande. Det torde genom ett sådant begrundande småningom lyckas Hr Bergfalk, att göra sig någorlunda tydligt, huru, icke rådet9 utan konungen var, enligt omförmälde regeringsform, förvaltningens medelpunkt.

Då vi kommit alt vidröra denna medelpunkts- ocb medelstånds-fohfp, så må vi äfven framdraga tvänne andra yttranden derom. De förekomma i Hr Geijers Svar till Prof. Fryxell, och äro nya och märkliga prof på balten ocb sammanhanget i berörde skrift.

Sidorna 85 och 86 läses: "Märkom nu huru dessa forhållanden (rådets till konungamagten) förändrade sig vid Gustaf Adolfs uppträde på tronen. Den försäkran, som förelades den unge konungen, kan i sjelfva verket anses för en regeringsform, och man återfinner redan deri grunddragen af den sednare från 1634. Rådet insättes i sjelfva verket till ett medelstånd mellan konung och folk. I sig sjelf kunde detta också förklaras i Karl den niondes mening. Men det blef ej så förklaradt— Här antager således Hr Geijer, att 1612 och 1654 blef i förutvarande "förhållanden" den "förändring" införd, att Rådet "insattes till ett medelstånd mellan konung och folk"

Sid. 88 af samma arbete omtalar Hr Geijer en plan hos Kristinas förmyndare "att till Adeln öfverföra den101)

øgenskap af medelstånd mellan konung och folk, som uf Mer (märk Tal af ålder!) var tillerkänd Rådet."

Således i frågan om Rådets egenskap af medelstånd säger Hr Geijer p. 88, att den af ålder varit Rådet tillerkänd; men sidan 86 anför han, som en då införd förändring, att rådet 1612 och 1634 insattes (märk insattes!) titi ett medelstånd.

Sådant är en temligen bjert motsägelse. Ena satsen läses sidan 86; den andra satsen sid. 88. Huru går det med detta sammanhang, hvarpå man var så säker?

Efter vi fått för händerna delta blad, sidd. 85, 86 af Herr Geijers Svar till Fryxell, så se här, benägne läsare, några nya anmärkningsämnen inom den korta rymden.

Iao* P. 88 läses: "Rådets ed (under Karl IX) tn-mehöü, att det skulle styrka hvad regenten tillsagt undersåtare, oeh dessa regenten. Det sista var ur gamla rådseden."

Med t illa t ch c! Ej blott det sista, utan båda punkterna stå i gamlä rScTseden. Den lyder: "Zt the skulo han styrki«.., ct han i.aghe alla the Ecdha, som han hafuer lliikenz, sw*rit, ok almoghen honom, väl at halda"*).

rådets plikt att styrka regenten till att hålla sin ed, är således icke någon ny aristokratisk uppfinning till inskränkande af knngamagten, utan den förekommer i den gamla lagen* Hr Geijers uppgift om motsatsen är en ren dikt.

®:o. P. 86 läses Hr Geijers anförda uttryck ön Rådets insättande till medelstånd 1612, hvilket åter p. 88 rakt motsäges, såsom nyligen visadt är.

*} landslagen, tr. 1726. 160.101)

3:o. P. 86 läses Hr Geijers påstående, »att 1634 års regeringsform uttalade som grundsats att ej låta det lätteligen komma titt allmän riksdag"; ett påstående, hvars oriktighet , hvars förvridning af det verkliga innehållet Fryxell på ett annat ställe visat*).

Således på ett blad fre**) så betydliga fel, så bestämdt oriktiga uppgifter! och inom tre sidor en så rak motsägelse, som den anförda om Rådet och dess egenskap af medelstånd.

I sanning! Om Fryxell ville använda en sådan ton, som den Hr Geijer i sitt Svar tillåtit sig, så skulle Hr Geijer, och det med rätta, få höra ganska försmädliga ord.

Art. XVUI.

Hr Geijer har sagt: "ofrälsestånden ha oupphörligt protesterat mot dess (1634 års regeringsforms) yrkade gitttighet utöfver minderårigheten

Fryxell har anmärkt, att 1644 års ständer begärde, att nämnde regeringsform^ sedan den blifvit närmare .öfvcrsedd, skulle antagas för evärdelig lag; och Fryxell har derigenom visat, huru åtminstone ständerna icke den gången protesterat mot regeringsformens gill-tighet utöfver förmyndaretiden.

Hr Bergfalk tycks anse exemplet ej nog bevisande. Vi skola då till yttermera visso gifva honom än ett exempel.

I sjelfva regeringsformens sista paragraf läsas följande i Gustaf Adolfs mun laggda ord: att denna rege-

*) Aristokratfördömandet i Sv. II i st. l:a häft. 3:e uppl. sid. 86 oeh längre "fram i delta häfte.

**) Den tvifvelaktiga uppgiften om Gustaf Adolfs konunga-försäkraa oberäknad.101)

ringsform "skall härefter af allom dem9 som oss tväre effterkommande och Rijkety medh lydno och höörsamhet tillgedhaen ähre9 obrotzligen hollas9 efterkommas och exsequeras"; och i inledningen kallar konungen denna regeringsform för "en ordning och stadga, som skall härefter evärdeligen hållas och iakttagas" Alltså utgifver sig regeringsformen sjelf for att vara gällande icke blott under förmyndarnes, utan ock för evärdeliga tider. Och om denna regeringsform, med denna tydligt uttalade gilltigbet för alla tider, säga Riksens Ständer 1654, att de densamma gilla, "stadga och stadfästa i alla sina punkter och clausuhr på det kraftigaste, det någonsin ske kan9 efter som den här ord för ord följer och införd är"*). Samma mening upprepas af samma ständer äfven på andra ställen. Af allt detta finnes klarligen, att 1654 års ofrälse ständer icke, som Hr Geijer säger, protesterat mot, utan jast antagit regeringsformens gilltigbet utöfver minderårigheten.

Hr Geijers stora ord, alt ofrälsestånden oupphör-ligt protesterat mot gilltigheten af 1654 års regeringsform utöfver minderårigbeten, passa visserligen ganska väl i stycket, då man vill nedsätta Kristinas förmyndare och inbilla läsaren, att nämnde regeringsform verkligen ingriper i ständernas, i folkets rättigheter, ock derföre mötte dess oupphörliga protest. Men den stora frasen "upplöser sig vid närmare granskning i dunst" Ofrälsestånden hafva 1654 antagit och 1644 med någon förändring velat få också af regenten antagen nämnde regeringsforms evärdeliga gilllighet. Vid ett par andra riksdagar hafva de protesterat mot samma gilltigbet. I verkligbeten väga således antagandet och protesterandet ungefärligen lika; men framställningen af detta sanna förhållande gör ingen effekt och passar icke in med det aristokratför-

*) Stjernmans Riksdagsbesl. s. 921; 891, 889.. 75

dömande systemet, och kittlar ej den stora publik, som längtar efter slängar åt högre och slängkyssar åt lägre samhällsklasser. Båda delarna finnas i den efter Herr Geijer anförda frasen; men hvad, som derstädes icke finnes, det är — historisk sanning.

Ej heller mot denna artikel har Hr Bergfalk i Aftonbladet anfört något verkeligt skäl. Låtom oss granska svepskälen!

f:o. Hr Bergfalk skrifver, "att då lian mot Fryxells stympade *) anförande af ständernas yttrande 1644 helt enkelt ställde ett fullständigare anförande af samma yttrande, fann Hr Fryxell för godt, att med uppgifvande af detta exempel söka genom ordalydelsen af sjelfva regeringsformen och dess sanction ber visa sin sats. — Hr Bergfalk söker således inbilla sina Aftonbladsläsare, att Fryxell uppgifvit, öfvergifvit det från 1644 anförda exemplet, säsom vore Fryxell öfverbevisad om dess oanvändbarhet.

Svar. Men om förlåtelse! Detta är af Hr Bergfalk en dikt; läsaren afgöre om den är af "gröfsta art" Mot slutet af Fryxells ofvanstående, ur Minerva aftryckta artikel, stöder sig Fryxell uttryckeligen på detta från 1644 tagna exempel, och har således alldeles icke öfvergifvit detsamma.

*) Hvarföre säger ej Hr Bergfalk hvari stympandet består? Om så skedde, skalle allmänheten finna, att Fryxell ej stympat, utan blott förkortat ständernas ord, dock utan att ändra dess mening. Om Fryxell tillåtit sig en verklig stympning, då hade den nog blifvit af Herr Bergfalk närmare utpekad, framhållen * och med bittra ord tadlad. Nu framkastas blott för allmänheten det obestämda ordet stympade. Blir det oantastadt, så kan mången tro, att Fryxell stympat d. v. s. förvrängt meningen. Om ordet angripes, kan Hr Bergfalk försvara sig med att säga, det Fryxell verkligen förkortat och således stympat érdeh. Sldant är ockiå ca taktik.101)

4:o. Om Fryxells sednare anförda exempel från riksdagen 1034, yttrar Hr Bergfalk, att det är en ny fråga, som gäller första antagandet af denna regeringsform, ej tvisten om dess fortfarande gilltighet; och Lan påstår, att Hr Geijer icke vidrört den första frågan.

Svar. Hr Geijer har yttrat den allmänna satsen f att ofrälsestånden oupphörligt protesterat mot regeringsformens gilltighet utöfver minderårigheten. Ordet oupphörligt, och det är just mot detta ord och dess öfverdrift, som Fryxell oupphörligt protesterar; — ordet oupphörligt hos Hr Geijer innefattar och vidrör oveder-sägeligen alla ständernas åtgerder vid regeringsformen och deribland äfven första antagandet. Om ständerna oupphörligt protesterat mot denna regeringsforms gilltighet, då hade den naturligtvis ej ens blifvit .antagen.

Hvad Hr Bergfalk i detta ämne för öfrigt anför, är så obetydligt, att Fryxell icke vill derpå spilla sin och läsarens tid.

Dock, en annan fråga i samma sak! Striden om dessa ämnen har nu varat nära I års tid och föranledt S serskilda svar och återsvar. Fryxell har framdragit två exempel, till bevis, att ofrälseständerna icke protesterat emot ifrågavarande regeringsforms framtida gilltighet. Hvarföre har ej motpartiet under så lång tid och i så många vexlade skrifter, anfört de många *) riksdagar och tillfällen, vid hvilka ständerna så oupphörligt protesterat mot denna regeringsforms ifrågavarande gilltighet. Hvarföre bar ej detta skett? Sådant hade varit

*) Ej blott ett par, tre riksdagar, ty detta förhållande, hvilket Fryxell medgifvit, berättigar ej att tala om toippkërUgt protesterande»101)

att bevisa med fakta ocb ickt med fraser. Vi ränta pä ett sådant bevis.

Under denna den I8:de artikeln, bar Fryxell i Sv. Minerva gjort följande anmärkning.

Efter Hr Bergfalk bragt ämnet på tapeten, så vilja vi ytterligare granska ännu en punkt deraf. I sammanhang med påståendet, att regeringsformen inkräktat på kronans rättigheter, har Hr Geijer sagt: "Christina har ej, Carl Gustaf har ej9 vid uppstigandet på tronen, velat bekräfta 1634 ars regeringsform" *). Uttrycket kastar, och denna gång från royalismens sida, en skugga öfver besagde regeringsform. Men äfveu detta Hr Geijers uttryck tål mycken prutning. Just vid sitt uppstigande på tronen har Kristiua i sin konungaförsäkran lofvat "rätta sig efter" regerings-formen och "hålla den i sin vigor och till execution', till dess han blir öfver-laggd och confirmerad till en evärdelig lag**). Således har Kristina vid sitt uppstigande på tronen bekräftat regeringsformen tills vidare; och detta tills vidare utsträcktes till hela hennes regeringstid. På sätt och vis blef det också utsträckt till bela Karl den tiondes, ty vid 1650 års riksdag bäfva ständerna fordrat och Karl Gustaf i sin arffurste-försäkran lofvat efterkomma, hvad förra konungar försäkrat; (således äfven Kristinas tills vidare bekräftande af regeringsformen); hvarjemte ban lofvat regera efter Sveriges beskrifne lag och stadgar, hvilket sednare ord (som i de förra regenter-nas försäkran ej nämnes) efter all sannolikhet inbegriper regeringsformen, som då ofta kallades en regerings-stadga. Säkert är, att under hela både Kristinas och

*) Tre Föreläsningar, s. 67.

**) Stjernmans Riksdag«bei!ttt, s. 10*4.101)

Karl Gustafs styrelse, gällde 1654 års regeringsform i verkställigheten. Den klef således af dessa regenter, om icke de jure, åtminstone de faclo bekräftad, och ieke så förkastad, som man af Hr Geijers ord och ordalag skulle lockas att tro.

På denna Fryxells anmärkning har Hr Bergfalk i Aftonbladet afgifvit följande svar. "Hr Fryxell får förbita, att

rec. (Hr Bergfalk) icke genom att inlåta sig i svar på denna anmärkning, vill gå Hr Fryxell titt mötes

Alltså återigen en betydelsefull tystnad! — Fryxells anmärkning qvarstår således och tills vidare utan försök till vederläggning.

Art. XIX.

Hr Geijer bar skrifvit, att 1634 års regeringsform 99mycket och väsendtligen ingriper i ständernas rättigheter, samt stympar och åsidosätter dess former99 *). Till bevis för detta anför. Hr Geijer ingenting annat än, att samma regeringsform för vissa fall tillåter utskott i stället för ordentliga riksdagar.

Fryxell har anmärkt, att konungarne hade redan förut i dylika fall infört bruket af utskott i stället för riksdagar, och att det således var konungarne, hvilka, om det så skall kallas, förut och i vida högre grad stympat ständernas former.

Hr Bergfalk vill hjelpa Hr Geijer från saken med den anmärkning, att man säger, det en regeringsform 99stympar och åsidosätter former, när den så gör, äfven om ett sådant stympande och åsidosättande ofta förut ägt rum99

*) Tre FSrcläcningar, s. 104.101)

Hvilket försvar! Nog vet Hr Bergfalk, att ordet stympa betyder att borttaga det, som linnes, och alt, om en rättighet redan förut är borttagen, då kan ej dess fortsatta utclemnande egentligen kallas en st ympning. Det var Gustaf den tredje, som 1789 stympade Svenska folkets rättigheter; Gustaf den fjerde Adolf bibehöll förhållandet, sådant ban mottagit det. Det vore derföre skeft att säga, det Gustaf den fjerde Adolf stympade ständernas rättigheter, då det egentligen var Gustaf den tredje, som gjorde det. Det är likaså orätt att säga, det 1034 års regeringsform genom tillåtandet af Utskoltsriksdagar stympat ständeruas former, då konungarne redan långt förut infört sådana utskottsriks-dagar och voro de, som verkställde detta stympande, om det så skall kallas. — Nog begriper Hr Bergfalk likaså, att Hr Geijers ord om detta stympande skola af den stora massan af läsare fattas så, som skulle aristokraterna af egennytta och för att nedsätta stàuderna hafva infört oeh bibehållit dessa Utskottsriksdagar. — Hvad Fryxell oekså i denna punkt anmärkt och förnämligast tadlat, ar Hr Geijers också här framstickande benägenhet att göra aristokratien saker till konungamag-tens synder. Nog begriper Hr Bergfalk denna tydligt uttalade riktning af Fryxells tadel; och likväl vill ej Hr Bergfalk öppet erkänna sauningen deraf!!

Mot denna artikel har Hr Bergfalk i Aftonbladet gjort ett par anmärkningar, i hvilka ban onekligen har rätt. De äro:

l:o. Att regeringsformens 43 §. kan af en mindre välvillig styrelse missbrukas till ingrepp i ständernas rättigheter. — Paragrafens innehåll är, att vid "riksens ämbetsmäns årliga sammankomst*) skall intagas underrät-

*) De högre ämbetsmännen skulle vid den tiden årligen sammankallas för att redovisa för sina åtgerder.101)

telse om riksens oeh inbyggarnes tillstånd och viHkor; och kan tillika med dem (ämbetsmännen) samteligcn be-rådslås och förafskedas de ärenden, som eljest icke behöfva en allmännelig riksdagFryxell erkänner, att denna paragraf skulle möjligtvis kunna, till styrelsens fördel, ingripa i ständernas rättigheter.

2:o. Fryxell erkänner ock sanningen af Hr Bergfalks anmärkning, att jemnförelsen med Gustaf Adolf och Säkerhetsakten icke i allo quadrerar med förhållandet 1054; — hvaremot Hr Bergfalk torde erkänna, att riktigheten eller oriktigheten af denna jemnförelse icke afgör satsens sanning eller osanning.

3:o. Men Hr Bergfalk har blott till hälften rätt, då ban säger, att ingripandet i ständernas rättigheter medelst utskottsriksdagar, har före 1634 blott funnits de facto; och först genom 1634 års regeringsform blifvit de jure stadgadt. Fryxell anmärker härvid, att ständerna hade under föregående tid begärt slippa de täta allmänna riksdagarna och således sjelfve framkallat utskottsriksdagarna samt gång på gång m£d tystnadens bifall bestyrkt deras laglighet. Märkas hör ock, att i sin kungaförsäkran 1611 har Gustaf Adolf på ständernas egen begäran lofvat, att icke betunga ständerna med hållandet af många allmänna riksdagar.

Fryxell har i dessa punkter gifvit Hr Bergfalk rätt, då denne har rätt. Men Hr Bergfalk har deremot alldeles orätt,

då ban i detta ämne med fullkomlig tystnad förbigår följande af Fryxell i Sv. Minerva införda anmärkning.

Då vi återigen kommit att yttra oss öfver ämnet, så vilja vi ej heller undandölja ännu en anmärkning derom. Hr Geijer påstår, att 1634 års regeringsform101)

"mycket och väsendtligen ingriper i ständernas rättig-heter" — Men i denna regeringsforms 4o paragraf bestämmes, att alla inom riket skola vara förbundna till hörsamhet mot Riksens ständers beslut Detta är, så vidt vj kunna erinra oss, första gången, som Kiksens Ständers beslutande rätt blifvit öppet och i all sin vidd formligen, uttalad och erkänd. Detta är i Fryxells tanke ett så vigtigt factum, att man med stöd af detsamma kan påstå, det 1634 års regeringsform vidgat och stadgat ständernas rättigheter; åtminstone kan detta sägas med långt bättre skäl än de, på hvilka Hrr Geijer och Bergfalk stödja sitt påstående om motsatsen.

Läsaren dömme, om ej detta Fryxells bevis for utvidgandet af ständernas rättigheter fullt uppväger, till och med öfverväger Hr Bergfalks från 43 §. tagna bevis for inkräktandet i ständernas rättigheter. Läsaren dömme ock, om ej denna af Fryxell framdragna omständighet är af största vigt, så väl i denna tvistefråga som i allmänhet i historien om svenska ständernas magt. Hvarföre har den blifvit af Hr Bergfalk med fullkomlig tystnad förbigången?

Under samma I9:de artikel har Fryxell i Sv. Minerva yttrat följande:

Hr Bergfalks invändningar hafva gifvit Fryxell anledning, att än närmare undersöka Hr Geijers ord. Dervid hafva de befunnits innehålla ännu ett stort och ovedersägligt misstag, som bör rättas. Uti sin ifver att nedsätta regeringsformen af 1634 säger Hr Geijer, att Utskotts-riksdagarna, hvilka bestodo af några de "förnämsta rikets' ständer y icke desto mindre beslöto med dessa ständers rätt" *). Men, om förlåtelse! — Detta är helt och hållet en dikt af Hr Geijer. Regeringsformens 44

*) Tre Föreläsningar, atf. 104»101)

ocb 45 paragrafer göra stor skillnad mellan Utskottsriksdagar och vanliga riksdagar. Om Utskotts-riksdagar heter det i 44 paragrafen, att Konungen sammankallar dem, då ban behöfver deras betänkande eller hafver dem något märkligt att communicera. Der nämnes icke ett enda prd o in någon förbindande kraft i dessa Utskotts-riksdagars beläukande, icke ett ord, som ger anledning till det uttrycket, att de beslutade med Hiksens ständers rätt — Men i 45 paragrafen, som talar om vanliga riksdagar, säges, att mot deras beslut skall "ingen hafva att säga, som Konungen och riket med hörsamhet och lydno är underkastad" — Skilnaden är ju tydlig! Utskottsriksdagarna afgåfvo endast betäukanden, utan förbindande kraft; de vanliga riksdagarna fattade beslut, som voro bindande för hela riket. Denba skilnad iakttogs ock för det mesta i verkställigheten. I de Vanliga riksdagsbesluten läser man: "Detta hafva vi för godt funtiit och beshitat å egna och medhröders vägnar och skole det troligen och stadelig en efterkomma" Sådant kallas ock riksdagsbeslut. — Utskottsriksdagarnas utlåtande kallas deremot ständernas consäium eller Utskottsständernas afsked eller Utskottets betänkande; och slutas vanligen med den formen, att utskottet har rådt, tillstyrkt, beviljat de ifrågavarande punkterna.

Hr Geijers mot 1654 års regeringsform framkastade insinuation, att den berättigar de förnämsta bland ständerna att vid Utskottsriksdagarna besluta med Riksens ständers rätt; — denna insinuation är således helt och hållet en dikt. Läsaren kan i Stjernmans Riksdagsbeslut sid. 913 och 914 lätt öfvertyga sig derom.

Kärnan af Hr Bergfalks Aftonblads-svar på denna anmärkning är följande: Enligt 1617 års riksdagsordning ägde ständerna endast rätt att på konungens framställningar afgifva svar ocb betänkanden, icke att fatta81

beslut. Men utskottsriksdagarna, enligt I6&4 års regeringsform , kade alldeles samma magt som Ständerna enligt 1617 års riksdagsordning, nemligen att blott afgifva betänkanden. Dessa möten kunde följaktligen, i det fall, då de tillifades, "icke blott företräda riksens ständer utan ock göra det med kela ständemas makt"

Svar. Hr Bergfalk bar i ofvanstående resonnement tillåtit sig en förvrängning af saken; en förvrängning; om hvars bält läsaren må dömma.

Man betänke först, att enligt 1617 års riksdagsordning hade rikets ständer magt endast att afgifva betänkanden;

men enligt 1634 års regeringsform fingo de magt att fatta beslut, bindande för hela riket. Tvisten gäller nn Herr Geijers sats, att utskottsriksdagarna *), enligt X634 års regeringsform, beslutade med ständernas**) rätt For att försvara detta stora historiska misstag, tillåter sig Hr Bergfalk följande åtgerd. Han jemnför utskottsriksdagarnas beslutande magt enligt regeringsformen 1634 icke med den, som de allmänna riksdagarna samtidigt hade enligt samma 1634 års regeringsform; utan med den, som ständerna förut hade haft enligt 1617 års riksdagsordning; men hvilken ständernas magt blifvit 1634 mycket utvidgad. Det är likväl tydligen med denna sednare utvidgade magt; som man bör jemnföra den samtidiga instruktionen för utskottsriksdagarna.

En sådan förvexling tillåter sig Hr Bergfalfc, fästan Fryxell i Minerva-årtikeln tydeligen och klart framställt verkliga förhållandet.

*) Hvilka dock, enligt regeringsformens ord ock Hr Bergfalks medgifvandé, endast egde magt att afgifva betänkanden.

**) Hvilka enligt samma regeringsforms ord kade magt att fatta beslut, bindande för hel* riket

6.101)

Hr Bergfalk eger dock en ursäkt. Han bekänner sjelf, att ban vid nedskrifvandet af detta sitt svar icke ansett sig behöfva närmare tänka på saken.

Ocb dock! Mången torde tro, ocb Herr Bergfalks vänner torde önska, att ban behöft rätt länge tänka på saken, innan ban, för att kunna bortblanda och åtminstone skenbart komma ifrån endagsklar sanning, kunnat utfundera denna slingring, detta påhitt, neml. att jemn-fora 1034 års utskottsriksdagar icke med 1634 års allmänna riksdagar, utan med dem enligt 1017 års riksdagsordning. Den, som lätt ocb utan att behöfva när-mare tänka derpå, upphittar dylika volter, en sådan författare har antingen stor vana vid eller stor fallenhet för slika öfningar.

Emellertid tager sig Fryxell friheten att ur de historiska sanningarnas rulla afföra den Geijerska satsen, att utskottsriksdagarna hafva enligt 1634 års regeringsform beslutat med ständernas rätt. — Men att hafva försvarat denna sats må i stället uppföras som en ny punkt i Hr Bergfalks historiska meritlista.

Art. XX.

Orimlig och dertill i hög grad löjlig är Hr Bergfalks insinuation, alt Fryxell utgifvit ströskrifterna om eristokratfördömandet i ändamål att förekomma den hotande faran, att allmänheten skulle glömma Fryxells historiska arbeten och i dess ställe vända sig till Herr Geijers. — Hr Bergfalk vill således insinuera, att ett sådant lycksökeri bos allmänheten varit Fryxells syftemål vid utgifvandet af dessa brocburer; om hvilka bro-churer dock Fryxell både förutsett och förntsagt, likasom enhvar kunde förutse och förutsäga, att de skulle .atöta den stora allmänheten för hufvudet ocb väcka dess bittra ovilja. Det var ju ett ganska eget sätt, att re-101)

Jiommendera sig hos samma allmänhet! Hur kunde Hr Bergfalk nedskrifva en sådan orimlighet!

Hur kunde ock Herr Bergfalk nedskrifva en sådan klumpighet, väcka en för hans præses så föga angenäm fråga? Hr Bergfalk vet mer än väl, att ännu har icke visat sig minsta skymt af den fara, att allmänheten skulle för Hr Geijers historia glömma Fryxells. Vi vilja ej vidare spela på denna sträng; det var Hr Bergfalk, som först vidrörde den.

Hr Bergfalk yttrar häremot i sitt Aftonblads-svar följande ord: "Hr Fryxell tror, att Bergfalks yttrande "innebär en insinuation, att hela allmänheten kunde glöm-"ma Hr Fryxells historia för Hr Geijers. Nej! Men "väl har rec. (Hr Bergfalk) uttalat sin öfvertygelsey att "hvarje tänkande yngling eller man gör det"

Således! Den yngling, som icke för Iir Geijers historia glömmer Fryxells, han är icke en tänkande yngling. Den man, som icke för Hr Geijers historia glömmer Fryxells, han är icke en tänkande man. Hr Bergfalk är ganska sträng mot Fryxell; och kanske också mot en eller annan svensk yngling eller man, som ändå gör anspråk på att vara tänkande.

Apropos af tänkande män! Hr Bergfalk bekänner, att ban stundom nedskrifver yttranden utan att närmare tänka

på saken. Månne ej ett sådant förhållande torde denna gången blifva Herr Bergfalks ursäkt och Fryxells tröst.

Art. XXI.

Hr Bergfalk bar med ordet "barnslighetern benämnt de här ofvan diskuterade historiska frågorna. Uttrycket ir oväntadt, är opassande af en vettenskapsman, for hvilken hvarje punkt af dess vettenskap borde vara vig-tig: än mer, då sådana punkter utgöra omdömet öfver84

t

liela tidehvarf, eller angifvande af vigtiga facta och förhållanden. Att kalla diskussioner öfver sådana ämnen för barnsligheter, det utmärker en alltför stor subjektiv barnslighet i detta ords klena bemärkelse. Eller t. ex.:

Frågan, huruvida tidehvarfvet från 1250 till 1350 var ett laglöshetens, ett sjelfsvåldets tidehvarf för de stora, såsom Hrr Geijer och Bergfalk påstå; — eller om derunder utöfvades en för sin lid ovanligt kraftig lagskipning, såsom Fryxell med stöd af de historiska källorna yrkar; — denna fråga, som rör icke en par-tikularitet, utan ett omdöme om ett helt tidehvarf i dess sammanhang; — är denna stora vetenskapliga fråga en barnslighet? Säg, Hr Bergfalk!

Frågan, huruvida samma tidehvarfs lagstiftning var blott för folket, som Hr Geijer säger; — eller enligt Fryxell en lagstiftning för alla9 är väl denna vigtiga fråga en barnslighet?

Frågan, huruvida Svenska medeltiden visar exempel af ståndskrig, under hvilka de högre stånden "störta hvarandra utför samhillets murar", enligt Hr Geijers alldeles ur luften tagna påstående; — eller om, såsom Fryxell yrkar, under Svenska medeltiden det icke fanns några sfriTtcfe-krig, under hvilka de högre stånden störtade hvarandra utför samhälleU murar; — denna fråga, som rör icke en par tikularitet, utan omdömet om ett helt tidehvarf i dess sammanhang; — afgörandet af denna vigtiga historiska fråga, är det en barnslighet? Säg, Hr Bergfalk?

Frågan, huruvida krig efter freden 1648 var för Sverige en nödvändighet, såsom Hr Geijer yrkar; — eller huruvida kriget ganska väl kunde undvikas, såsom Fryxell påstår — denua fråga, som rör icke en parti-kularitet9 utan helheten af Sveriges dåvarande så inre101)

som yttre förhållanden i deras sammanhang i — är väl denna frågas afgörande en barnslighet? Säg, Hr Bergfalk!

Frågan, huruvida 1634 års regeringsform, efter hvilken dock Sverige i 46 år styrlies; — frågan, huruvida denna regeringsform förtjenar de många förebråelser, Hr Geijer på densamma kastat, — eller om den, enligt Fryxell, bör frikännas från de flesta af dem; —' frågau om ett så vigtigt historiskt förhållande, är den en barnslighet? Säg, Hr Bergfalk!

Hr Geijer förebrår Kristinas förmyndare en så långt gången ståndsegennytta, att de skulle hafva gjort rikets stadgar helt och hållet i aristokratiens interesse. — Fryxell deremot frikänner dem från en sådan beskyllning. Frågan rör icke en partikularitet, utan ett totalomdöme öfver en af Sveriges ärorikaste regeringar, ett omdöme öfver rikets bela inre styrelse i dess sammanhang. Är afgörandet af en så stor och omfattande fråga en barnslighet? Säg, Hr Bergfalk!

Vi vilja icke besvära allmänheten med flera exempel; men tillägga blott, och det med allt skäl, att den vettenskapsman, som kallade dessa och dylika historiska frågor för barnsligheter, ban var den gången alldeles ovärdig att föra vettenskapens talan; och hvarje läsare med blott vanligt sundt förnuft skatl ropa Amen l dertill.

Hr Bergfalk har i sitt Aftonblads-svar häremot in-vändt, 99att hans yttrande ej medgifver den tolkning, Hr Fryxell tillåtit sig; och att Bergfalks ord (barnsligheter) angår ingenting annat än Hr Fryxells 16 anmärkningar , såsom de äro framställda och motiverade, således ej saken, utan sättet;99 icke de historiska frågorna, utan Fryxells anmärkningar derom.

Svar. Hr Bergfalk har rätt i denna protest. Det var ett misstag, ett förhastande af Fryxell, att på de101)

historiska frågorna lampa, hvad Hr Bergfalk verkligen yttrat blott om anmärkningarna. Vi önska, att Hr Berg-alk

måtte lika uppriktigt medgifva sina misstag.

En annan fråga är, huruvida Fryxells anmärkningar verkligen äro barnsligheter. Dessa anmärkningar röra vigtiga vettenskapliga frågor, och äro med facta oeh citater bestyrkta. Nog kan Hr Bergfalk säga, att dessa anmärkningar äro barnsligheter; men om de derföre verkligen äro det, om tänkande ynglingar oeh män gilla detta Hr Bergfalks omdöme, det blir en annan fråga.

Besynnerligt ock, att Hr Bergfalk två gånger gjort sig besvär med att vederlägga anmärkningar, hvilka han ansåg endast som barnsligheter, och hvilka dessutom kommo från den af "hvarje tänkande man och yngling glömda Fryxell" Hr Bergfalk har varit ganska god ock nedlåtande, som besynnerligt nog gjort den glömde Fryxell så stor ära, att han gång på gång värdigats sysselsätta sig med dennes barnsligheter.

Art. XXIL

Hr Bergfalk framkastar den insinuation, att någon ny Urban den andre har möjligtvis manat Fryxell till utgifvandet af dessa ströskrifter. Syftningen är tydlig för en hvar, som känner tidsomständigheterna oeh de färgor, i hvilka Hr Bergfalks parti vill framställa personer och förhållanden. Men att Hr Bergfalk med sådana parti-insinuationer smickrat massans sympatier och dess lust efter dylika personliga allusioner; detta var föga värdigt en vetteaskapsman. Dessutom borde Hr Bergfalk alldeles icke tillägga Fryxell sådana yttre mo ti ver; då Hr Bergfalk redan för mer än tio år sedan visste, att Fryxell, angående vår aristokrati och dess uppfö-101)

rande hyste mera gynnande tänkesätt än många andra våra häfdatecknare.

Sanningen är, att Fryxell redan i flere år haft i sinnet alt uppträda mot den aristokratfördömande ensidigheten i var historia. Detta har icke varit någon hemlighet för hans närmare bekanta, likasom Fryxells aristokratiska sympatier i historien redan ganska länge varit af allmänheten kända. Framträdandet var ämnadt att uppskjutas ännu ett eller annat år; i synnerhet tills granskningen af reduktionen föregått. Men det påskyn~ dades genom de Tre Föreläsningarne. Enligt dem har Hr Geijer inför Konung och Konungahus, inför hof och universitet och inför Sveriges uppväxande ungdom hållit en akademisk föreläsning, icke blott fylld af historiska misstag och oriktigheter, utan ock allt igenom hållen i en mot en enda samhällsklass, mot Svenska adeln orättvis, förbittrad och förbittrande rigtning. Inför detta höga auditorium har Hr Geijer på Svenska adeln kastat den ena blodiga, men orättvisa beskyllningen efter den andra. Boken, utgifven i en tidepunkt af partihat mot denna samhällsklass, blef af den stora massan med acklamation mottagen ofch af dess ledande tidningar utbasunad såsom en samling osvikliga historiska sanningar. Mängden litade på deras ord och på Hr Geijers anseende såsom gammal Historiarum professor. Endast få ägde nog historisk kunskap att inse verkliga förhållandet, nemligen misstagen och ihåligheterna af de stora och klingande fraserna; men dessa få tego, af en orsak eller annan. Då kände sig Fryxell oemot-ståndligen förbunden att genast uppträda mot detta ofog, mot denna mer och mer öfverdrifna orättvisa och ensidighet. Han har dervid varit ledd af sanningskärlek och vettenskapligt interesse, och icke af någonting annat; och hvad personlig fördel kan man rimligtvis på-101)

börda honom alt hafva sökt med denna polemik? Se der sanna förhållandet!

Med den af Hr Bergfalk åsyftade personen har Fryxell i delta ämne icke haft ringaste kommunikation. Fryxell skulle icke rädas att erkänna, om han i detta fall egt hedern af den utmärkta mannens förtroende.

Hr Bergfalks Aftonbladssvar härpå är följande. Becis (Hr Bergfalks) anmärkning, att kan ej kunde veta om någon ny Urban Ii genom sina predikningar bidragit att tända den nye korsriddarens mod, upptages illa af Hr Fryxell. Den var likväl ovilkorligen föranledd af den &tät9 hvarmed Hr Fryxell i andra häftet förkunnar sitt korståg. Dettas förhållande till Hr- Fryxells krafter borde väl ej vara honom alldeles obekant Hvad var då naturligarey än tanken, att han till ett sådant före-tag egt mägtiga också yttre bevekelsegrunder; mägtiga soni dè, hvilka fordrades att sätta elfte århundradets kristna i rörelse till den heliga grafven.

Svar. Fryxell har infört bela Hr Bergfalks försvar, på det låsaren må kunna jemnföra och bedömma, om ej Fryxell gör rätt, då han icke spiller sin tid med att besvara dylika yttranden.

Br Bergfalks personliga insinuation mot den utmärkte mannen qvarstår emellertid i bela sin föraktligbet.

Art. XXHI.

Anställoin ott par jemnförelser! Först mellau Fryxells och Bergfalks satser! Fryxells hufvudpåstående är, all "Svenska historien blifvit behandlad med för mycken partiskhet mot Svenska adeln" I Skandia IV. 424, säger Hr Bergfalk, att de af "Lagerbring så vrångt be-handlade aristokraterna hafva att ansvara för allt för många verkliga förbrytelser, att dessa ännu behöfva101)

ökas med dem, som l&ide Århundradets författare diktatDessa Herr Bergfalks ord innebära ju påtagligen samma totalomdöme öfVer den antiaristokratiska behandlingen af vår historia, som Fryxell rédan för 15 år sedan ådagalaggt och nu genom dessa brochurer i sin belhet och konseqvens uttalat. Hr Bergfalks totalomdöme öfver aristokratfördömandet i vår historia var 1854 alldeles detsamma, som Fryxells länge varit och nu blifvit utförligare framställdt. Hvadan då detta Hr Bergfalks häftiga uppträdande mot en åsigt, hvilken han sjelf förut gillat? Har äfven Hr Bergfalk gjort ett historiskt affall, och af hvilka vettenskapliga skäl?

Var det någon Urban den andre, som 1834 uppmanade Hr Bergfalk att taga Svenska adeln i försvar mot den vrånghet, hvarmed den blifvit behandlad, de diktade förbrytelser, hvarmed den blifvit angripen af Lagerbring och 18:de århundradets författare? — Eller, är det någon ny Urban den andre, på hvars uppmaning Hr Bergfalk nu träder fram för att vederlägga denna, just af Hr Bergfalk sjelf förut yrkade sats? Eller är samma aristokratförsvar origtigt i Fryxells, men rigtigt i Bergfalks mun? Ar Aristokratfördömandet förkastligt hos Lagerbring, men berömligt hos Geijer?

Anställom nu också en jemuforelse mellan Hrr Geijers och Bergfalks totalomdömen i denna sak. Hr Bergfalk säger (Skandia 1. c.), att Lagerbring vrångt behandlat aristokraterna och att adertonde århundradets författare pådiktat dem förbrytelser utöfver de verkliga. Hr Geijer deremot säger, att man omöjligt kan påstå, att den hederlige Lagerbring behandlat aristokratien med obillighet och orättvisa; och Hr Geijer säger ytterligare , att mot ingen (märk väl ingen) föregående häfdatecknare kan beskyllningen för aristokratfördömande ensidighet med skäl göras.101)

Hvarje läsare inser genast, hvilken himmelsvid skillnad det är mellan dessa Hrr Geijers och Bergfalks åsigter. Olikheten gäller icke blott ett eller annat factum, ntan ett totalomdöme öfver bela vår sednare häfdateckning. Antingen har Hr Bergfalk pratat i vädret, då han anklagat Lagerbring och ISxde århundradets författare för vrånghet och diktade beskyllningar mot adeln; — eller också är det Hr Geijer, som pratat i vädret; då ban på det amplaste sätt frikänt alla våra häfdatecknare från denna anklagelse. Tertium non dator. En genomgående, omfattande, blind ensidighet och o-rättvisa måste i detta fall förefinnas, antingen hos Hr Bergfalk, eller också hos Hr Geijer. Tertium non da-tur. Det vore ganska roligt alt höra, hos hvem Hr Bergfalk anser felet, den stora ensidigheten, ligga.

Vi vilja med ett litet annat alternativ gå Hr Bergfalk än närmare på lifvet. Hr Geijer förnekar all aristokratfördömande ensidighet hos våra större häfdatecknare. Om nu f:o Hr Geijer har rätt häri, då har ock Hr Bergfalk pratat i vädret, när ban talat om Lager-brings vrånghet mot aristokrati rna ock om de förbrytelser som 18:de århundradets häfdatecknare diktat på aristokratien. — Om 2:o Hr Geijer har orätt, så följer deraf, att ban. Hr Geijer, af egen förblindelse så delar den Aristokratfördömande ensidigheten, att han ej märker den, utan tiH och med förnekar dess tillvaro. I händelse af en så stor och allmän Hr Geijers förblindelse och ensidighet, är det ju också att prata i vädret, då Hr Bergfalk så ofta och emfatiskt talar om, bura Hr Geijer skipat rättvisa åt alla i Svenska historien. Huru är ett sådant rättvisans skipande möjligt för en man, som icke ens förmår inse tillvaron af dessa många äldre häfdatecknare begångna orättvisor. Då Hr Geijer ickc crkäuucr dem vara några orättvisor^ så måste101)

han följaktligen sjelf upptaga och ånyo begå dem, och hur går det då med det så mycket omtalade skipandet af rättvisa dt alla i Sttenska historien?

Således antingen nu Br Geijer bar rått eller orätt, så har Ur Bergfalk pratat i vädret, antingen om förra

häfdatccknare8 partiskhet, eller ock om Hr Geijers opartiskhet. De kunna omöjligen slå tillsammans.

Hr Bergfalks Aftonblads-svar härå må införa» i sin helhet.

"ßled en drunknandes krampaktiga ifver söker Hr Fryxell såsom sin sista räddningsplanka fasthålla den tankan: Om Lagerbring varit ensidig mot (medeltids-) aristokratien, och Hr Geijer ej märkt denna ensidighet, då måste Hr Geijer dela den. — Och Hr Fryxell vill ej gifva sig någon ro, innan han kan bringa ReC. att inse denna slutlednings riktighet

"Hr Fryxell spiller här mycken möda utan någon nytta99*).

99Redan för tolf år sedan har rec. anmärkt, att hr Geijer, långt ifrån att dela Lagerbrings ensidighet, emot honom gjort medeltidens svenska aristokrati full rättvisa **). Hr Fryxell har deremot intet invänd t ***) och

*) Ursäkta Herr Bergfalk! Meti Fryxells anförande af skäl och facta kunna väl medföra nytta hos andra läsare, än Herr Bergfalk ? Att de kos honom äro förspillda utan nytta, det behöfde Herr Bergfalk qj tala om, ty det har hvarje granskande läsare insettj; och det var sannerligen icke för Herr Bergfalks skull, som dessa skäl och facta anfördes.

**) Kanske t. es. genom satserna, att Aristokraterna blott af egennytta stiftade Kalmare-unionen; alt Folknngatiden bör företrädesvis kallas Sjelfsvåldets tidehvarf för de stora; att de privilegierade intressena förde öfver Sverige de faror, som framkallade Engelbrekt; alt Folkungaprinsarnas brödrakrig höra till Aristokratiens historia m. m.

***)?Ån de ofta i denna polemik gjorda invändningarna mot just de i förra noten uppräknade Geijerika satserna 111. in.?101)

skall med skäl ej deremot kunna något invända. Han ropar blott: Hr Geijer kan ej vara rättvis mot aristokratien 9 så länge han ej märker Lagerbrings ensidighet "

"En annan än hr Fryxell skulle ansett för en för-spilld möda att förneka möjligheten, då verkligheten står der"*).

"Om hr Fryxells ordande i anledning af ett recx yttrande i Skandia IF s. 424 erinrar ree. blotty att om hr Fryxells bekantskap med Lagerbring varit så förtrogen, som hr Fryxell vill låta påskina, han lätt af sammanhanget kunnat finna, det ree. i det mot Lagerbring riktade yttrandet om denne författare sjelf använde benämningen 18:e årh:s författareenligt La-

*) Verkligheten af IYr Geijers orättvisa mot svenska Aristokratien ses af föregående noter, oeh af hela denna polemik. En annan än Herr Bergfalk skulle anse for en förspilld möda att förneka verkligheten % då den står dagsklar för allas ögon,

**) Har måste ?i ryeka Hr Brrgfalk i rocken, ty hans tolkning är återigen alldeles för äfventyrlig; den strider alltför öppet mot klara sanningen. Läsaren dö inni el

Hr Bergfalks ord i Skandia 1. c. äro följande: de af Lagerbring så vrångt behandlade Aristokraterna hafva att ansvara för allt för många verkliga förbrytelser, att dessa ännu behöfva ökas med dem, i8:de århundradets författare diktat

Hvarje person, som förstår svenska, kan ej keller förstå dessa ord annorlunda än, att med 18:de århundradets författare menas flere under det århundradet lefvande författare. Hr Bergfalk kar också förut omtalat, det Botin i någon mån delat denna ensidighet mot Aristokratien. Enligt denna tolkning blir Hr Bergfalks eget omdöme öfver Aristokratfördömandet i Svenska historien ungefär detsamma, som det han nu tadlar hos Fryxell.

Nej, säger Hr Bergfalk. Med i8.e århundradets författare menado jag Lagerbring ensam: det skall förstås singulariter. Fryxell tror, att denna singuliera tydning icke antages af någon mer än singulariter af Hr Bergfalk sjelf. Ingen annan skall kunna fftistu, hunt Lagerbring ensam kan utmärl«a« med det101)

gerbrings eget efterdöme, hvilken i sin polemik emot Dalin sä ofta kallar denne våra nyare"

Svar. Oin någon läsare tycker, att Herr Bergfalk med dessa invändningar vederlaggt Fryxells ofvanstående artikel, så unna vi gerna Hr Bergfalk glädjen af en sådan läsares bifall.

Art. XXIV.

Om, i afseende på adelns medgifvande år 1809, Fryxell oriktigt användt det allmänna ordet frälsejord i stället för att säga, det uppoffringen blott angick sä-ferier, ladugårdar ocb rå och rörs samt insockne- eller veckodagshemman; så har å andra sidan Herr Bergfalk påstått, att de fördelar, som ofrälsestånden år 1789 erhöllo mot adeln, kunna väl nämnas i bredd med dem, som erhöllos genom 1680 års reduktion. Månne icke också Hr Bergfalk bör bekänna, att ban i denna punkt låtit sig hänföras till en allt för stor öfverdrift?

Art. XXV.

1 sin Aftonblads-artikel skrifver Hr Bergfalk: "att Fryxells berättelser ur svenska historien ej varit en allvarlig granskning underkastade "

Svar. Svenska Litteraturföreningens tidning *) innehåller likväl öfver samma arbete en genom flere num-

nämnde uttrycket, då likvfil både. Dalin, Botin och Hallenberg m. fl. författade historiska arbeten under samma århundrade. Plural i teten af läsare kommer visserligen att uppfatta ordet i8:e århundradets författare såsom menadt plnralitcr. Och denna stora pluralitet af läsare skall hjertligen skratta åt Hr Bergfalks löjliga och misslyckade bemödande att komma ifrån sina egna tydliga ord; — hvilkas ursprungliga mening ban numera icke vågar försvara, sedan Hr Geijer behagat yttra en deremot stridande tanke.

*) 1855.101)

ror gående granskning. Den är undertecknad med Hr Cronholms signalur, hvilken sistnämnde litteratör torde i historiska ämnen vara en lika, om ej mer kompetent domare äo Hr Bergfalk. Denne granskare har kommit till helt andra resultat, än Hr Bergfalk; hvilken sednare antyder eller uttalar, att Fryxells berättelser röja tycke af den jollrande ålderdomen*), att blott barn derur hämta sin första kunskap om Sveriges historia, men att de efter inträdet i yngling a- eller mannaåren skola lemna Fryxells berättelser **);— att dessa berättelser skola af hvar tänkande yngling eller man glömmas o. s. v. — Herr Bergfalk anser Hr Cronholms recension icke allvarlig; kanske derföre, att den icke funnit skäl till sådana förebråelser?

Hr Bergfalks ord se emellertid ut som en hotande spådom-, att ban sjelf skall företaga denna allvarliga granskning. Om sa aker, skola dervid säkert uppdagas ganska många oriktighetcr och misstag; serdeles i de första delarna, Fryxells ungdomsarbete. Sådana upptäckter blifva en följd af hela arbetets ofullkomlighet, hvilken Fryxell djupt känner och Öppet erkänner. Till upptäckande af sådana brister och misstag skall äfven i betydlig mån bidraga Hr Bergfalks stora beläsenhet Och starka minns; kanske ock i någon mån en viss å-håga att göra dylika upptäckter. De torde ock blifva beledsagade af en hop för Fryxell tämligen obehagliga sidohugg, sådana, som de många Herr Bergfalk redan tillåtit sig. Fryxell skall dock unna Hr Bergfalk tillfredsställelsen af dylika personliga utgjutelser, om deremot Fryxell får tillfredsställelsen, att genom Hr Bergfalks anmärkningar i sak erhålla biträde att, så vidt möjligt är, rätta felen i sitt arbete.

*) Frey, 1846. sia. 245. **) S. st. sid. 259.101)

Art. XXVI.

Hr Bergfalk har yttrat, det Fryxell mot Hr Geijer uppträdt "med ett öfvermod och en låghet i uttryck, som svårligen kunna öfverträffasMot tonen i Hr Geijers Svar till Fryxell; detta Svar, som på nästan hvart enda hlad innehåller bittra ocb öfvermodiga utfall mot Fryxells historiska kunskaper och uppfattningsförmåga; — mot tonen i denna Hr Geijers skrift har Hr Bergfalk icke ett enda ord att säga. Men hela den opartiskt läsande allmänheten är ej blind för sanningen. l)ea skall i denna punkt fälla ett alldeles motsatt omdöme mot Hr Bergfalks. Den saken är tämligen klar.

Hr Bergfalk borde ej heller vara blind för sanna förhållandet. Då en sådan mängd historiska fel och skefheter

finnas inom tvenne blad af Hr Geijers Trenne Föreläsningar; huru mycket hade ej kunnat tilläggas efter en "allvarlig granskning" af de öfriga. Dessutom, buru många och for Hr Geijer bittra anmärkningar hade icke kunnat med skäl göras vid hans ingalunda vackra försvar för sina ingalunda vackra yttranden, att Folkungarnes hrödrakrig höra till Aristokratiens historia *); — eller att det var icke folket, som blef Karl flen tolfte otroget**). Hvad hade ej kunnat sägas med anledning af Hr Geijers trugade och besynnerliga tolkning af ordet prelatiska unionsplaner ***) eller vid hans rakt mot sanningen stridande påstående, att hans ryktbara uttryck (Kalmare-Unionen var en händelse som ser ut som en tanke), att dessa ord voro blott uttrycket af ett tvif-

*) Geijers Svar, sidd. 21, 22. — ArUtokratfördöm. II. sidd. 21, 22.

' ♦*) Geijers Svar, sidd. 98, 99. — Aristokratfördöm. II. sidd. 23, 24.

***) Geijers Svar, sid. 88. — Aristolsratfördöm. II, sidd. 25, 26.101)

vel*)* Hvad både icke framför allt kunnat sägas vit! det på en dagsklar origtighet grundade magtspråkct, hvarmed Herr Geijer förnekar den för hvarje opartisk tydliga motsägelsen mellan hans två olika förklaringar om nödvändigheten af frihetstidens partier**). Fryxell bar ej velat begagna dessa tillfällen, dessa rättmätiga orsaker till ett Aftersvar i samma, i strängare ton än Hr Geijers Svar. Fryxell har endast anmärkt, hvad för saken var nödvändigt. Detta har skett i tacksamt minne, af hvad Hr Geijer varit. Om Ilr Bergfalk rått uppfattade förhållandet, skulle ban icke tadla utan åtminstone med tystnadens bifall gilla det sätt, hvarpå Fryxell fört denna polemik; ban skulle ej, genom att försvara uppendagliga misstag, hafva framtvungit detta både för honom och för haus hufvudman så obehagliga återsvar.

Art. XXVII.

Vi anhålle om läsarens serskilda uppmärksamhet vid följande artikel, såsom ett prof, huru Hr Bergfalk polemiserat mot Fryxell. Det gäller regeringsformen af 1654. Fryxell bar uti dessa ströskrifter ådagalaggt, att Herr Geijer angående samma regeringsform framkommit med följande nio temligen betydliga historiska misstag.

l:o. "Att Axel Oxenstjerna sökt inkorporera svenska tjenstestaten med adeln och att hans regeringsform af 1634 åsyftar på en gång ett adels- och ett ämbetsmannavälde" ***).

*) Geijers Svar, sid. 58. — Aristokratfördöm. II. sid. 14.

Geijers Svar, sid. 99. — Aristokratfördöm. II. sidd. 21, 22. — Dfn läsare, som vill grundligt bedömma sättet, hur denua polemik har af Hr Geijer blifvit förd, den ml uppslå, jemnfÖra och begrunda de ställen, som i dessa 4 sista noter blifvit anvisade. — En sådan granskning skulle öppna mångas ögon.

Tre Föreläsningar, sid. 99.*7

Att detta Geijers påstående Ir 1845 är oriktigt, bar Fryxell tydligen ådagalaggt medelst hänvisande till Hr Geijers påstående år 1836; hvilket innehåller, att 1634 års regeringsform tvärtom satte mot adeln ett från honungen utgående ämbetsmannavälde. Orden lyda så: "Emot adeln satte han (Gustaf Adolf) ett från konungen utgående ämbetsmannavälde. 1634 års regeringsform utbildar i detta (märk detta!) afseende, blott hvad hans (Gustaf Adolfs) regering grundlag g t" *).

2:o. Hr Geijer bar som anklagelse för aristokratisk egennytta påstått, "att 1634 års regeringsform innehåller mycket som väsendtligen ingriper i konungens rättigheter."

Fryxell har ogillat påståendet och anfört bevis för motsatsen. Han bar uppmanat sina vedersakare att, också de, anföra bevis för deras sats **), men intet enda sådant gällande bevis har nu på nära ett års tid blifvit anfördt •**).

3:o. Hr Geijer skrifver †), "att 1634 års regeringsform innehåller mycket som väsendtligen ingriper i Ständernas rättigheter"

Fryxell har visat, att, om också något (43 och 44 §.) i regeringsformen kunnat möjligtvis erhålla en sådan tydning; så finnes dock i samma regeringsform något annat (45 §.), som bestämdt och i ojemnförligt bögrc grad ökar ständernas rättigheter och det i en ganska vigtig punkt ††).

4:o. Hr Geijer bar som prof af aristokratisk stånds-egennytta anfört, "att man i Axel Oxenstjernas rege-

*) Geijers Sv. Hist. ni, sid. 288. Jfr s. st. tid. 74— 75, der samma tankar framställas.

) Sv. Minerva N:o 96. *) Se föregående XV Art.

†) Tre Fttreläin. s. 104. ††) Se ftfreglende XIX AtU

7.101)

ringsform ser för första gången i Sverge en organise* rad förvaltning med rådet såsom medelpunkt" *).

Fryxell b ar visat oriktigheten af detta yttrande •*) oeh att konungen var förvaltningens medelpunkt.

5:o. Hf Geijer har skrifvit**»): "Christina har ej, Carl Gustaf har ej vid uppstigandet på thronen velat bekräfta 1634 års regeringsform"

Fryxell har visat, huru Kristina vid uppstigandet på tronen tills vidare bekräftat 1634 års regeringsform; och att den varit gällande både under hennes och Karl Gustafs regering †).

6:o. Herr Ge|jer bar sagt: "ofrälsestånden hafva oupphörligt protesterat mot dess (den ifrågavarande regeringsformens) yrkade gilltighet utöfver minderårigheten" ††).

Fryxell har ådagalagt oriktighclen af detta påstående †††)•

7:o. Herr Geijer har sagt†*)? att utskottsriksdagarna, enligt 1654 års regeringsform, "beslöto med ständers rätt"

Fryxell har visat, huru enligt 1654 års regeringsforms 44 §. utskottsriksdagarna hade rättighet att afgifva endast betänkanden och råd; men att ständerna pä allmänna riksdagar hade, enligt 45 §., rättighet att

*) Tre Föreläsningar, sid. 104.

**) Se förestående XVII Art. af denna skrift.

***) Tre Föreläsningar, sid. 67.

†) Se ofvanstående XVIII Art.

††) Tre Föreläsningar, sid. 67.

†††) Se föregående XVIII Art.

†*) Tre Föreläsningar, sid. 107.101)

fatta beslut, gällande för hela riket*)', och att Hr Geijers sals sålunda är oriktig.

8:0. Hr Geijer har, som ett bevis på "Aristokratisk syftning*9 anfört **), "att i 1634 års regeringsform är det en uttalad grundsats} att ej lätteligen låta det komma tilt allmän Riksdag, utan häldre till Utskottsriksdagar

Fryxell har ur regeringsformens åsyftade 58:e paragraf ådagalagdt, att Hr Geijer ganska svårt oeh p& mångfaldigt satt förtydt och förvrängt denna paragrafs tydliga ord ***).

) Se förestående artikel N:o XIX samt regeringsformen 44 ock 45 paragrafer,

**) Geijers Svar till Fryxell, sid. 86.

***) Förhållandet med denna Hr Geijers märkeliga miss tyd-ni 11 g af ß8 paragrafen har af Fryxell redan blifvit anmärkt, men af motpartiet med envis tystnad förbigånget. Det är dock alltför karakteristiskt för att böra glömmas. Se här!

f regeringsformen af 1654, $8 paragrafen (Stjern mans riksdagsbeslut sidd. 018—919) läses följande: "Faller i Konungens frånvahru eller sjukdom sä svär saak fore, att den be-hSffucs att stallos medh flere i Ràdhslaag, dä skote Regeringen mäge kalla tillsammans Rijksens Rädh; och om sä behöffues de Feem Collegia, som ordinarie residera i Stockholm och medh deres rädh sökja de besvärligaste ährendcn att uttreda och författa, men der saken sä wiehtig vore, att flere Ständer behöfdes skall deröfuer först communiceras medh Ronungen och stände efter

de>s resolution, än (då) Ronungen utrijkes ähr och lätha ährendet icke lätteligen komma till något Ständernas möte; (i) Konungens fränvahru eller sjukdom, och mindre till ett allmänt möthe, medh mindre inge andre uthvägar finnes Rijket frän förderf och undergångh att förwara

Hvarje läsare inser lätt den rojalistiska syftningen i denna paragraf. Riksdagar, hållna i konungens frånvaro, kunde lätt blifva ett fält för stämplingar mot samma konung. Att förekomma detta, och att åt konungen förbehålla den vigtiga led-101)

<J:o. Hr Geijer har i sitt Srar Ull Fryxell »id. 80 anfört som en 1612 och 1054 införd förändring, "att Rådet insattes titt medelstånd emellan Konung och folk "

ningen af de allmänna riksdagarna; detta är tydliga syftemålet för paragrafens ord, att icke låta det lätteligen komma UU något ständernas möte i konungens frånvaro eller sjukdom.

Betraktom nu Or Geijers citat ocli tolkning af denna paragraf. De läsas i Svaret till Prof. Fryxell s. 86. I sammanhang med och till betis på Aristokratiska aiftgtiiikräktningar skrifver Hr Geijer följande ord: i€34 års regeringsform år det en uttalad grundsats, att ej lätteligen låta det komma tül allmän Riksdag utan häldre till Vtskottsriksdagar; oeh Axel Oxenstjerna åberopar under förmyndarestyrelsen uttryckligen

Rådet såsom representerande Ständerna......'Om allt detta

röjer en aristokratisk syftning, som för konungamakten sjelf kunde blifva vådlig, så visa de adliga privilegierna 1612. • • • samma syftning ännu tydligare

Läsaren skall finna, att Hr Geijer i detta citat tillåtit sig följande mot paragrafens tydliga ord rakt stridande åtgerder oeh tolkningar.

l:o. Paragrafens ord, att ej lätteligen låta det komnø till riksdag, citeras af Hr Geijer; men att denna föreskrift endast gäller vid konungens frånvaro oeh sjukdom; detta förtiges. Sådant är ett stympande icke blott af paragrafens ord, utan ock af dess mening.

2:o. På det sålunda stympade citatet grundar Hr Geijer den aristokrat-fördömande anklagelsen, att det är en i regeringsformen uttalad grundsats (mnrk väl grundsats/) att ej lätteligen låta det komma till allmän riksdag utan till Utskottsriksdagar. Han framställer alltså föreskriften såsom en allman grundsats, en regeringsformens riktning att undvika allmänna riksdagar. Detta är af Hr Geijer en rakt mot sanningen stridande förtydniiig af tydliga ord. Ty att de citerade orden icke innebära en "grundsatsutan ett för konungens frånvaro eller sjukdom stadgadt undantag; detta inses genast af hvarje paragrafens läsare.

5:o. Herr Geijer säger om detta ui^dautags-stadgande, att det röjer en aristökratisk syftning, som för konungamagten kunde101)

Fryxell bar med citat ur samma svar, sid. 88 visat, det Hr Geijer sjelf antagit, M "egenskapen af medelstånd mellan konung och folk har af ålder varit Rådet tillerkänd" Häraf följer, att denna egenskap ieke kunde år 1654 blifva som en förändring, en nybet tnld tt*) i regeringsformen.

Läsaren finner således, att Hr Geijer bar i afseende på 1654 års regeringsform framkommit med icke mindre än nio alldeles oriktiga uppgiftet ^ fästan alla rörande ganska vigtiga punkter. Läsaren firinei* tock, att Fryxell är den, som uppläckt o^h. røttit ipjiistàgëiu Man bar icke kunnat uppleta några antagliga skäl, att vederlägga dessa Fryxells anmärkningar. De äro alla grundade på ovedersägliga facta och citater.

Hvad gör då Herr Bergfalk? Jo! 1 brist på skä nedskrifver ban följande tirad: "Recensenten (Hr Bergfalk) har aldrig satt i fråga, att ju Hr Geijer **) redan år 1836 långt djupare begrundat nämnde regeringsform än Hr Fryxell ***) någonsin gjort eller kommer att göra19 †).

blifva vådlig. — Detta Sr återigen en mot sanningen stridande förtydning af tydliga ord. Hvarje läsare inser klart, att stadgandet tvärtom har den monarkiska syftningen, att förekomma riksdagars hällande i konungens frånvaro.

Sa har Hr Geijer behandlat, eller rättare sagdt misshandlat denna paragraf. Så har han till fullkomligt motsatta

meningar förty dt ord, som i sig sjelfva äro tydliga som dagen. Fryxell vill ej deröfver fälla något ytterligare oindtime. nan minnes dock, att, när Fryxell kommit att fälla ett något oegentligt uttryck om adelns fordna representerande af det allmänna — Fryxell minnes, huru Hr Bergfalk då åt delta uttryck gaf den stränga benämningen: en historisk osanning af gröfsta arf.

*) Se föregående artikel.

**) Sam begått alla de stora misstagen.

***) Hvilken upptäckt och rättat samma misstag.

†) Aftonbladet d. 8 Sept. 1846.101)

Således har också Herr Bergfalk vädjat från skäl till magtspråk, från bevisning till ovett; annat namn kan man ej gifva frasen. Huruvida Hr Bergfalk i denna punkt haft skäl till sitt smieker för Hr Geijer och sitt ovett mot Fryxell, — huruvida det är Hr Geijer eller Fryxell, som visat sig hafva mest undersökt och djupast begrundat ifrågavarande regeringsform — detta allt må läsaren, den tänkande ynglingen eller tänkande mannen. bedömma. De afgöra ock, huruvida detta Hr .Bergfalks tifpforande är värdigt en man och en vetten-

SImmibm. .

i I

Art. XXVIII.

Hr Geijer har sagt, "att Fryxell med sitt framrusande gjort både sét sak och dess gynnare en stor ©-tjenst"*). Herr Bergfalk har med variation eftersagt yttrandet och låtit förstå, att ett sådant uppträdande kan "påskynda aristokratiens fatt" Detta må tills vidare lemnas derhän. Fryxell har ej uppträdt för att göra Aristokratien hvarken en tjenst éllet en otjenst. Att göra den historiska sanningen en tjenst, detta var hans enda syfte. — Att det skulle blifva Hrr Geijer och Bergfalk en otjenst, det förutsåg han ganska tydligt; men detta var en krigets nödvändighet, som ej kunde undvikas.

Men apropos af tjenst och otjenst! Tror Hr Bergfalk verkligen, att han med sitt uppträdande i denna Sak har gjort sin gynnare Hr Geijer någon stor tjenst? Den saken torde behöfva att närmare tänkas på.

Säkert är, att den sanning, Fryxell velat göra gällande, vinner på stridens fortsättning. Derigenom skall allmänheten allt klarare uppfatta tvistefrågorna och de ömsesidiga skälen; och det är på sådant sätt, som de

*) Geijers Svår till Fryxell, sid. 100.101)

i denna vig hittills allmänt gängse fördomarae förr eller sednare skola skingras.

Art. XXIX.

Att geaom en antagen ton af Öfverlägsenhet söka ersätta underlägsenheten i skäl; delta är ett diskussions-sätt, som väl någon gång lyckas, men oftare misslyckas. Hr Geijer har i sitt Svar till Fryxell alltför ofta följt denna taktik. Han har säkerligen icke vunnit derpå. Ett sådant försök kunde dock, af honom gjordt, erhålla någon ursäkt, i anseende till haps ålder, hans erkända snille, hans stora förtjenster; också genom hans långa vana att segra genom infall och magtspråk. Huruvida han lyckas denna gången, det skall framtiden utvisa.

Emellertid har Hr Bergfalk följt exemplet ocli mot Fryxell antagit en ton af den förnämaste öfverlägsenhet. Han har t. ex. låtit förstå, att Fryxells berättelser äro en tjenlig läsebok endast för bamaåldern; men att de vid yngling a- och mannaåldern lemnas, och af den tänkande ynglingen och mannen glömmas; — att Fryxell ej inser skillnaden mellan våld och olaglighet; ej förstår, hvad med föwaltning menas m. m.

Tror Hr Bergfalk, att han med sådana utfall bar bos tänkande ynglingar och männer gjert Fryxell en otjenst? Vi hoppas motsatsen.

Mellertid äf Fryxell genom detta Hr Bergfalks uppförande befriad från all konsideration i denna väg. Fryxell vill derföre belt enkelt, men också belt öppet förklara, att denna antagna ton af vettenskaplig Öfverlägsenhet icke

anstår Hr Bergfalk, och att ban är dertill hvarken genom egenskaper eller förtjenster berättigad. En i båda delarna icke serdeles högt stående medelmåtta bör icke glömma, hvad den i sjelfva verket är;101)

om den oek af kotleri-iatressen oeh politiska partier skulle för tillfället hafre blifvit uttrumpetad och upphöjd till en viss grad af betydenhet; en betydenhet, som snart af den inträdande verkligheten reduceras till sin ursprungliga halt. Vissa celebriteter äro motsatsen af Jerichos murar. De byggas och upprätthållas af andras trumpetande. När detta tystnat, falla de i stoft.

Minst bör en sådan man tillåta sig öfvermod och magtspråk. Magtspråkens tid är förbi, äfven om de uttalas af Hr Geijer och kontrasigneras af Hr Bergfalk. Den historiska sanningen talar högre och gäller mer än båda; och dess röst skall oaktadt det nu så högljudda partisorlet, dock slutligen framtränga till svenska folket och göra sig gällande.

För att emellertid redan nu för tänkande män och ynglingar risa, med hvad rättighet vettenskapsmannen Bergfalk talar ur en så hög och öfverlägsen ton, vilja vi som en liten hans historiskt vettenskapliga meritlista och till allmänhetens minne uppräkna följande, af honom i denna polemik yttrade satser.

l:o. Hr Bergfalk försvarar den Geijerska satsen, att krig var för Sverge efter freden i648 en nödvän-dighet.

2:o. Hr Bergfalk försvarar (dock som det tyckes något ogerna) den Geijerska satsen, att Kristina vek undan for denna krigets nödvändighet; d. v. s. ban påstår, att Kristina nedlade spiran för att undvika nödvändigbeten af att börja ett krig.

3:o. Hr Bergfalk försvarar den Geijerska satsen, att Kristinas förmyndare gjorde fikets stadgar helt och hållet i aristokratiens intresse.

4:o. Hr Bergfalk påstår, att svenska eröfringsplaner mot Kurlsnd och Preussen icke voro på 1660- talet101)

främmande för en svensk skandinavisk politik. Dstla yrkas mot Fryxell, som påstått, att sådana planer höra till en svensk-europeisk politik.

5:o. Hr Bergfalk ger tillkänna, att "Karl Gustafs politik var skäligen skandinavisk är 1658" — detta år, då Karl Gustaf förehade planer till Polens delning, till Knrlands eröfrande; och då han erkände, att han ej ens sjelf visste huru långt dessa planer kunde komma att sträcka sig; ja att de troligen icke i hans lifstid skulle hinna verkställas.

6:0. Då Herr Geijer omtalar, att Magnus Ladulås och konungarna på hans tid "sökte göra tjenst till villkor för adlig frihet" och således förvandla "börds-adeln till tjenst-adeV\ då prisar Hr Bergfalk detta såsom en "skarpsinnig anmärkning" När sedermera Hr Geijer om denna redan från Folkungatiden gängse föreställning på ett fast obegripligt sätt säger, "att Karl den nionde kom upp dermed, att det allmännas tjenst var ett hufvudbegrepp af adel;9 då framträder Hr Bergfalk till att försvara äfven denna sats. Han påstår således, att Karl den nionde "kom upp" med ett hegrepp, som dock Hrr Geijer och Bergfalk redan hos Magnus Ladulås omtalat; ett begrepp, som alla veta hafva i öfver 300 år varit gängse m. m.

7:o. Det krig, som mot danska konungar och Danmarks öfvervälde fördes af svenskarna under Engelbrekt, Karl Knutsson, Sturarna och Gustaf Wasa; — dessa rörelser, som hittills burit namn af frihetskrigen; — dessa blifva af Hr Bergfalk kallade "stAndskrig", mellan olika samhällsklasser (VA).

8:0. Hr Bergfalk försvarar den Geijerska satsen, att 1654 års regeringsform mycket och väsendtligen ingriper i konungens rättigheter. — Men Hr Bergfalk bar101)

ej kannat upp te något bevis för »Sn sats; — ej kunnat vederlägga Fryxells anförda bevis på mp t satsen.

9:o. Hr Bergfalk försvarar den Geijerska satsen > att utskottsriksdagarna enligt 1634 års regeringsform beslutade med Ständernas rätt; — detta i rak strid mot samma regeringsforms 44 och 45 paragrafer.

10:o. Med förbigående af Dalin, Celsius, Franzén oeh Strinnholm, påstår och försvarar Hr Bergfalk ihärdigt den satsen, att Hr Geijer är den, som i Sverge först infört den historiska konsten!

Månne ej Hr Bergfalk skall i längden finna sig besvärad af att infor en vettenskaplig samtid och efterverld stå fadder för dylika historiska satser!

Hvad vi veta, är, att den tid snart skall komma och är hos många allaredo kommen, då icke blott vet-tenskapsmannen, utan äfven dileltanten skola förvånas öfver, att dylika historiska vidunderligheter kunnat af lärda män på allvar yttras och försvaras.Om det historiska Aristokrat-fördömandet hos häfdatecknaren Lagerbring.

j4tt svenska adeln och aristokratien blif vit af flere våra häfdatecknare behandlade vt ed obillighet och orättvisa; och att en sådan skefhet genomgår en stor del af vår historiska litteratur; sådan år den sats Fryxell i des sa ströskrifter uttalat ocb söker ådagalägga.

Uti de två föregående häftena har Fryxell genom flere anförda exempel bevisat sanningen af denna sals, med afseende å ha fda tecknar ne Rühs och Geijer; och till en del äfven Botin, Ekelund och Silfverstolpe. Fryxell ämnar nu till en dylik granskning företaga äfven Lagerbring.

I anledning af förevarande tvist har Hr Geijer om denne författare yttrat följande omdöme. "Jfr det väl den hederlige Lagerbring, som visat ett sådant adelshat9*9 att ban behandlat svenska adeln och aristokratien med obilligbet och orättvisa? " Omöjlig t99 *). — Således påstår Hr Geijer, att Lagerbring icke behandlat svenska aristokratien med obillighet och orättvisa. Låtom oss se till, huruvida detta Hr Geijers påstående håller profvet! om det bar något sammanhang med sanningen! Vi skola för sådant ändamål granska Lagerbrings historiska behandling af tidehvarfvet från 1519 till 1571.

*) Geijers Srar till Fryxell, sid. T.101)

Art. I.

I riksdagen 1519 hafva, som bekant ar, borgare oeb bönder deltagit. Man antager vanligtvis, att detta var ett förnyande af allmogens uråldriga rättighet (Lagerbrings ord). Det var således en åtgerd till förmån för folket, och denna åtgerd vidtogs af Aristokrater.

Om denna åtgerd fäller Lagerbring följande ord *). "Det kan förekomma besynnerligt, att Matts Kettilmundsson och de öfriga herrarna behagat vid detta till-falle förnya menige allmogens uråldriga rättigheter till tronens besättande, då de likväl i sjelfva verket icke voro sinnade att i andra mål lemna dem någon del i regeringen

Medelst dessa och dylika uttryck har Lagerbring tydligen velat nedsätta värdet af denna, genom aristokrater vidtagna, men i demokratisk rigtning gående åtgerd, antingen den då var en förändring af riksmötenas sammansättning, eller ett återupptagande af förut gällande demokratiska riksdagsformer.

Låtom oss nu ytterligare se efter, huruvida det är sannt, att dessa aristokrater icke voro sinnade lemna allmogen någon del i regeringen!

Redan samma år (1519) och vid samma tillfälle utfärdades en förordning, hvarigenom åt bönderna tillerkändes ett nästan afgörande inflytande så väl vid beviljandet af alla nya gerder och skatter, såsom ock vid sättet för deras uppbärande **). Denna märkvärdiga förordning innehöll, att inga nya gerder skulle påbjudas utan att hafva förut varit framställda for de enskilda landskapsmötenas hela menigheter (commnnitatibus

•) 111, Ml. **) Se Hadorph, IUmkr. 2, 11.101)

singularum partium Regni); oeh sedermera iifvervägade, noga undersökta och slutligen giUade af rådet och hela rikets menighet (consiUo et consensu cømmunitatis totius Regni). Sådana gerder skulle ej på annat satt ut kräfvas än genom ett rådets ombnd oeh för hvarje stift af två bönder (rusticos) dertill af bönderna sjelfva valda (per ipsos rusticos ad ülud deputandos). — En förordning, som lemnade bönderna så stort inflytande, blef utgifven af de aristokrater, om bvilka Lagerbring säger, att de icke voro sinnade i andra mål än konungavalet 1319 lemna allmogen någon del i ärenderna.

Granskom vidare förhållandet!

Enligt den af aristokrater år 1347 utarbetade landslagen*), tillerkändes åt bönderna följande rättigheter.-

Å) Fid Konungaval. Hvarje ny konung skulle då för tiden väljas. Lagen (1347) föreskref, att detta val skulle ske genom tio i gamla Sverge varande lagmän samt tolf män från hvarje lagsaga, tagna med allas deras samtycke, som i lagsagan voro boende **). Bönderna, hvilka oemotsägligen utgjorde flertalet af de i lagsagan boende, hade i följe häraf en bestämd öfvervigt vid utväljandet af dessa tolf lagsagans ombud. Bönderna (uttryckligen) voro också de, som ägde antingen att uteslutande (Lagmän skola alla Bönder välja, säger Vestgötalagen) eller i betydlig mån bestämma Lagmansvalet. Bönderna hade således afgjord Öfvervigt vid valet af alla dessa konungselektorer, ock derföre medelbarligen också vid sjelfva konungavalet. Således blef detta nästan uteslutande laggdt i böndernas hand.

*) För närvarande i britt af sjelfva Medellagen, har förf. följt den med honom nästan i allt öfverensstämmande Landslagen, tr. 1726.

**) Landslagen, tr. 1726, tid. 66.101)

B) Nya Skatter eller bevillningar kunde enligt •amma 1547 års lag icke påläggas utan hvarje lagsagas bifall, uttaladt genom ett landskapsmöte, bestående af biskopen, lagmannen, sex hofmän (firiborne män) ock sex af allmogen *). Således var också beskattningsrätten till betydlig del laggd i böndernas hand.

C) I afseende på lagstifbiingen stadgar samma 1547 års lag, att konungen skall hdüa och styrka den lagt som allmogen med god vilja och samtycke vedertagit hafver, och ingen ny lag gifva allmoganom utan ja och godvillja thera (deras) **).

Således tillerkände 1547 års aristokrater åt svenska folket en nästan afgörande röst vid lagstiftningen, beskattningsrätten ocb vid hvarje konungavaL Dessa formliga erkännanden af böndernas rätt skedde vid slutet af det tidehvarf (1250—1550), hvilket man vill utmåla såsom ett tidehvarf af de storas ständigt växande sjelfsvåld och folkets ständigt växande förtryck och utestängande från all delaktighet i riksstyrelsen. Man kaa också af anförda omständigheter dömma till balten af Lager b rings ofvannämnde påstående, nemligen att Matts Kettilmundsson ocb bans vänner endast för tillfallet ock af egennytta kallade bönderna till 1519 års riksdag, men för öfrigt icke voro sinnade lemna allmogen någon del i regeringen. — Vi fråga tillbaka: Hvad större del kunde dem lemnas än afgörande rösten vid konungaval och gaaska betydligt inflytande på lagstiftning och beskattningsrätt? Men dessa vigtiga ocb formliga medgifvanden åt böndernas rättigheter blifva vanligtvis så lätt 8om möjligt öfverhalkade af dessa häfdatecknare, som söka hvarje tillfälle att svärta svenska aristokratien ock nedsätta dess förtjenster. Så gör sjelfva Lagerbring.

*J Landslagen, sid. 9», 96. _ *•) S. st. sid. 90.lf t

Han ligger alldeles icke tillbörlig Tigt på dessa vigtiga punkter.

Art. II.

Om ofvannämnde stadgande, som gaf bönderna en afgörande, en nästan uteslutande Öfvervigt vid konungavalet, säger Lagerbring: att det infördes "på det allmänheten mätte inbilla sig, att de hade ännu något qvar af sin fordna myndighet Men så väl detta, som snart sagdt allt det öfriga a/ lagverket, var nästan intet annat än blott gyekleri, ty intet ejterlefdes *). AUt var ställdt på skrufvar och konst9**) etc.

Svar. Då "allmänheten", enligt sjelfva lagens ord, fick magt att bestämma Öfver konungaval, så torde böra medgifvas , att de i sjelfva formen ägde qvar bela denna sin fordna myndighet. Då man sedermera finner, att dessa stadganden efterlefdes, och att bönderna hafva i enlighet härmed deltagit i de följande konungavalen, så inlyser deraf tydligt, att bönderna hade också i verkligheten qvar denna sin fordna myndighet. — Man behöfde derföre ej inbilla bönderna, att de innehade den myndighet , af hvilken de tydligen så de jure som de facto funno sig i full besittning; och hvad Lagerbring i Aristokratfördömande riktning säger om inbillning, gyekleri, skrufvar och konst, förfaller både genom sin egen öfverdrift och genom sin öppna strid mot ofvan anförde verkliga förhållanden.

Art. III.

Någon torde säga, att det var icke aristokraterna utan konungarna, som, kanske mot aristokraternas vilja,

*) Vi känua intet dåtidens konungaval, hvarvid dessa stadganden icke efterlefdes.

**) Del, in. sid. ÖSO.101)

införda dessa medgifvanden for folksmsgten. Låtom oss se!

Att vid riksdagen 1319 borgare och bönder tillkallades; detta var oemotsägligen aristokraternas och aristokratchefen Matts Kettilmandssons verk: deras och ingen annans.

Att samma år förhud utfärdades mot nya skatters beviljande och uppbärande utan böndernas bifall och deltagande; — detta var också urspfungligen ett icke den treåriga konungens, utan de regerande aristokraternas verk.

Den rätt vid konungaval som åt bönderna tillerkändes i Upplandslagen 1296 och i Södermannalage* 1327; detta var lika oemotsägligen ett verk af de aristokrater, som stiftade dessa lagar, ty vid bagge till-fallena innehades tronen af barn.

Att i 1347 års lag allmogens rätt så kraftigt, som i Art. I. förbemäldt är, bevakades, bör väl förnämligast tillskrifvas de herrar, som sammanskrefvo denna lag. Att den redan då djupt fallne Konung Magnus hade någon förtjenst deraf, har ännu ingen påstått.

Riksdagen i Kalmar 1359 var efter 1319 den första, om hvilken man uttryckligen har antecknadt, det borgare och bönder samt äfven medlemmar af lägre presterskapet blifvit inbjudna. Äfven om denna riksdagskallelse bekänner konung Magnus sjelf, att den blifvit utfärdad derföre, att erkebiskopen och riksens råd före-lag de konungen en sådan sammankomst oc allvarlikæ sagdho oc honom therum badho *). Att således de Ifigre stånden tillkallades, skedde också den gången enligt aristokraterna? Önskan.

*) Handl. rtfrandt Skaud. O ii t XIX. ål, 111.iis

Att 1561 St allmogen 1 Finnland tillerkändes samma rätt vid konungaval som åt den i gamla Sverge, detta skedde uttryckligen med svenska riksrådets samtycke Och godvilja*) ooh på en tid, då riksens råd hade afgörande inflytande hos den då regerande konung Håkan.

Vanligen framställes förhållandet under detta tidehvarf sålunda, att aristokratien skulle mer och mer hafva inskränkt det demokratiska elementet, på samma gång som det monarkiska. Oss synes förhållandet icke alldeles så. Konungamagtens missbruk under de oskickliga regenterna Waldemar, Birger och Magnus Smek, jemte allt det elände, som af dem föranleddes, väckte hela folkets ovilja ocb bos många ett begär att förekomma sådana olyckliga förhållanden. För att med mera framgång kunna åstadkomma något sådant, framkallade aristokratien mer och mer till sitt biträde det demokratiska elementet t. ex. vid konungavalet 1319 samt riksdagen 1589, vid förordningen om böndernas bifall till nya skatter och deras uppbärande 1319; genom likartade stadganden i Södermannalagen 1327 och allmänna landslagen 1347.

Art. IV.

År 1319 utfärdade Matts Kettilmundsson och hans vänner en här ofvanföre redan i korthet nämnd gemensam förbindelse, hvari klagas öfver de olagliga skatter, som förut blifvit svenskarna ålaggda; och hvari ytterligare stadgas, att hädanefter skola inga nya skatter påbjudas'* innan de blifvit i rådet och på landskapstingen föredragna och sedan på allmän riksdag af mer nigheten bifallna. De skatter, som utan iakttagande af dessa villkor blefve påbudna, skulle hädanefter alldeles

*) Saml. af Handl. i Sv. Hist. af Bring. I. 194.

8.101)

icke utbetala». De skatter och gerder åter, som pl föreskrifna sä 11 blifvit beslutade, skulle icke få uppbäras på

annat vis, än af ett rådets ombttd och af två bönder från hvart biskopsstift (uttryckligen bönder, "rti-sticos"), dertill förskickade af sjelfva bönderna (uttryckligen bönderna, "ipsos rusticos"), hvarefter medlen icke få användas till annat ändamål än de uppgifna.

Författningens demokratiska anda faller enhvar i ögonen. Den utgafs af de aristokrater, om hvilka Lagerbring säger, att de icke ville lemna allmogen någon del i regeringen*); och under en tid, hvilken man vanligen afmålar, såsom svenska allmogens förtryck. Fryxell undrar, om hela vår historia kan uppte många förordningar, som i beskattningsväg lägga större eller ens lika stor magt uteslutande i böndernas händer.

Hvad säger nu Lagerbring om denna förordning? Tredje delen, sid. 218, läses: "Till att stadga herrarnas (två rader förut kallas de regeringssjuka stormästare och aristokrater) myndighet var tjenligaste medlet, att med förnuftig regering begynna sin styrsel och lätta allmogens börda. — Fördenskull gjorde vederbörande herrar" .... ofvannämnde förordning.

Detta är Lagerbrings hela omdöme öfver saken. Att förordningen kunde komma af ömhet för rikets och folkets väl; — alt den kunde komma af misstroende till den nyligen och så svårt missbrukade konungamag-ten; detta vill Lagerbrings rojalism icke på något sätt antyda, än mindre uttryckligen erkänna. Han förklarar alltsammans blott som ett verk af aristokratisk egen-nytta och fin beräkning. Det origtiga, det ohistoriska af en sådan tolkning faller enhvar i ögonen.

*) Lagerbring, in, 151.101)

Art. Y.

Del. 5, sid. 217, skrifver Lagerbring: "genom hertigarnas (Eriks och Waldemars) dod och konungens (Birgers) flykt, var riket (1519) verkligen icke råkadt i stort bättre händer "

Den arislokratfördömande ensidigheten och den öfverdrifna rojalismen i denna Lagerbrings jemnförelse mellan konung Birger och dess bröder å ena, saml Magni Smeks förmyndare å andra sidan; — denna ensidighet är så stor, så i Ögonen fallande, att den äfven för dilettanten knappt behöfver mer än påpekas. De historiska källorna öfntala rikets tillstånd under Birger och dess bröder, samt under deras krig, tredubbla hofhållning och laglösa framfart, såsom det olyckligaste och mest förstörande Sverge någonsin genomgått. Å andra sidan finner man alla våra äldre historiska författare enhälligt beskrifva rikets tillstånd under Magni Smeks förmyndare såsom i hög grad lyckligt och blomstrande*). Att nu om denna sednare, den aristokratiska förmyndarestyrelsen, säga, att den icke var stort bättre än den föregående, som leddes af konungahusets tvistande medlemmar; sådant är påtagligen en bitter orättvisa mot den aristokratiska parten.

Art. VI.

Lagerbring säger på samma sida: "Att utrota kungliga huset torde hafva varit alldeles i vederbörandes smak, om de för egen del derigenom något kunnat vin-

*) Ty3 af Magnus Smek utgifna förordningar omtala at| sjelfsvåld ocli laglöshet under förmyndaretiden inrotat sig. På dessa enda två ställen har man grundat fördömelsen öfver Matts Kettilmundsson och hans vänner. Vi ha förut sidd. 14 och 1$ utvecklat sanna förhållandet härmed.101)

na"*). Beskyllningen ar obcvist och obevislig?, men i hög grad blodig. Den borde derföre icke af en lugn häfdatecknare framkastas; aldraminst mot de herrar, som åt den till myndiga år komne Magnus Smek lemnade riket lyckligt, blomstrande, med Skåne, Halland och Blekingen förökadt och med Norge härå förbundet. De herrar> som åt en värnlös treårig konung så förvaltade hans rike, hafva ej förtjent Lagerbrings insinuation, att kungl. husets utrotande torde hafva varit i deras smak.

Art. Vn.

Omedelbart efter dessa föregående ord skrifver Lagerbring följande \ "Men det var alltid tryggare, att bibehålla kongliga namnet hos en annan, men behålla mag ten för sig sjelf; och i det hänseende var det säkrast att upphöja

ett barn (Magnus Eriksson Smek) på kungliga tronen och röja ur vägen en mogen prins (Magnus Birgersson), som bort vara konung

Således antyder Lagerbring, att orsaken till Magnus ßirgerssons död var aristokraternas plan alt undanrödja den mogna prins9 som bort komma på tronen, för att i dess ställe få dit upphöja ett barn, under hvilket herrarna kunde sjelfva få regera. Längre ned på samma sida låter Lagerbring förstå, alt denne prins Magnus Birgersson blef afrättad just derföre, att hau hade mycken förtjenst, och en sådan ville de regeringssjuke stor-mästarne och aristokraterna icke hafva.

Svar. För denna ohyggliga beskyllning anför Lagerbring**) intet bevis; och intet sådant förefinnes inom verklighetens, icke ens inom sannolikhetens gräns. Alla

*) Lagerbring, III. sid 217.

**) Äfven hos Wilde p. 401 framskymtar denna orättvisa beskyllning. Måhända är ban Lagerbrings källa.101)

källor intyga enstämmigt, att orsaken till Magnus Birgerssons död var allmän harm öfver faderns ogerningar och fruktan för blifvande trontvister mellan Magnus Birgersson och Magnus Smek. Men denna verkliga orsak till prinsens död, denna allmänna bitterhet mot fadern, detta skäl blir af Lagerbring med fullkomlig tystnad förbigånget; och i dess ställe framkommer ban med ofvanstående diktade anklagelse mot aristokratien. Läsaren genomögne Lagerbr. 111. sid. 154, 155, samt 217, och dömme!

Vi ha nämnt prins Magnus Birgerssons död. Det är fläcken på Matts Kettilmundsson och hans vänner. Den blir af Lagerbring och af de flesta häfdatecknare fästad uteslutande på dessa herrar, på aristokraterna. Men en sådan tydning är icke alldeles fri från aristo-kratfordömande ensidighet. 4 Huitfeld, pag. 414, säger: Had oc jdffvind, som menige månd (just menige man!) har til hannem (Magnus Birgersson) for hans Faders (Birgers) Misshandels skyld, som den der skulle heffney hues hans Fader vaar imod skecd, volte, att ingen Naade vaar paa facrde med hannem. Äfven Olans Petri omtalar, huru alle voro sä hätske pä konung Birger, att de ville hämnas på sonen. Blott en af källorna nämner serskildt Matts Kettilmundssons brinnande hämdlystnad; men ingen af de öfriga skyller mordet uteslutande på aristokraterna. Troligtvis var denna afrättning, likasom Goertzens 400 år derefter, det beklagansvärda resultatet af en vredens och hämndens för-hetsning, som för tillfället hänförde alla samhällsklasser-

Art. VIII.

Lagerbring skrifver*): "Det är oförnekeligt, att Sverge under denna tid (1519—1332) kommit till ett

*) Lagerbr. III. sid. 272.101)

ganska stort utvärtes anseende, hvarnfinnan likväl de regerande hade ingen annan del, än att de låtit sid hufvudet af prins Magnus

Svar. Försöket att frånkänna de regerande aristokraterna förtjensten af det yttre anseende, riket under deras styrelse åtnjöt, är en så uppendaglig orättvisa, alt den behöfver endast påpekas, icke bevisas.

Art. IX.

Vi komma till en af glanspunkterna i denna aristokratiska förmyndarestyrelse; nemligen Skånes, Hallands och Blekingens inlösande till Svenska kronan. Att dessa landskap skilde sig från Danmark, och sjelfmant och enhälligt begärde förenas och verkligen förenade sig med Sverige, är ett uppträde, som ej har många sina* likar. Det vittnar visserligen om bitter obelåtenhet med deras tillstånd under danska kronan; men det vittnar oekså om den fördelaktigt tanke, man hade om styrelsen i Sverge och om svenska undersåtarnes belägenhet under densamma. Redan detta är ett högt talande bevis till fördel för de aristokratiska förmyndare, hvilka regerat Sverige så, att främmande landskap eftertraktade såsom en lycka, alt komma under samma styrelse.

Inlösandet af nämnde landskap skedde på följande1 sätt. Då vanliga medel och allmänna gerder icke voro tillräckliga för summans anskaffande, har presterskapet för sådant ändamål afstålt årets halfva tionde öfver hela

riket, hvarjemte åtminstone Uppsala domkapitel gifvit kronan ett betydligt lån *). Erkebiskopen i Uppsala har ytterligare med rikets andre biskopar genast samlat medel och skyndat till Warberg samt tillfredsställt och

*) Lagerbring, III. sid. 358.101)

bortskickat de främmande legoknektar, som i af vak tan på innestående sold härjade de olyckliga landskapen *). Detta gjorde presterna, prelaterna.

För de summor, hvilka icke genast kunde anskaffas, gingo de förnämsta verldsliga herrarna i borgen, hvar och en för sin andel; i följe hvaraf samma herrar lälo sig personligen till pant utlemnas at rikets för-dringsegare, af hvilka de också blefvo med fängsel och bojor tvingade, när betalningen icke pä utsatt tid inflöt**). Uppoffringen gällde ej blott penningar, utan herrarnas egna personer. Denna uppoffring gjorde adeln, aristokraterna.

Så hafva alla samhällsklasserna i skön endrägt underkastat sig betydliga uppoffringar för att vinna det herrliga målet, nemligen Skånes, Hallands och Blekingens införlifvande med Sverge. Detta uppträde är ett af de herrligare i hela svenska folkets historia, och denna historia är den gången dess egen9 icke någon dess konungs l

Men huru omlalar, huru förklarar Lagerbring denna vackra händelse? Vi anmärka: l:o att ban i berättelsen derom nyttjar sådana ordalag, som den då 15-åriga gossen Magnus Smek varit den, hvilken ledt och genomdrifva den stora å(gerdén. Dennes namn förekommer ensamt och uteslutande. Om hans då ännu regerande förmyndare och om deras andel i och förtjenst af saken, nämnes icke ett enda ord!! ***) — ®:o. Då det på ett annat ställe är fråga om aristokratiens andel häri, sa får denna aristokrati †) visserligen litet beröm derföre, att den ej med våld ryckte landskapen från Danmark; men något erkännande af herrarnas förtjenst

*) Joh:s Magnus, s. 7G6. **) Lagerbr. Hist. III. 274.

**') Lagerbr. Uiet. III. 262, 204. †) III. 268.101)

i denna eröfring, någon mol dem yttrad tacksamhet for

en så stor åt fäderneslandet gjord landvinning, — i sådan anda finnes hos Lagerbring icke ett enda ord!!! — Tvärtom 5:o läser man hos honom följande rader *). "Att denna tidens store herrar hade i sinnet att tillegna sig hela riksstyrelsen är tydligt nog af 1322 års herrabeslut; och att den regerande under namn af konung skulle likväl i sjelfva verket intet vara annat än rådets jaherre, synes lika oemotsägligt Något beqväm-lig are och mera lysande medel till denna afsigt kunde intet påtänkas, än att köpa länder och göra konungen vanmäktig genom krono-inkomsternas förminskande. Konungen blef således försatt uti ett beständigt trångmål, hvilket borde blifva nödvändigt allt tung are och tung are, allt som utgifterna oundvikeligen förökades. Utom dess måste konungen ofelbart skaffa sig ganska många ovänner, när ej dess löftesmän i rättan tid förlossades, och det var så mycket ogörligare för konungen, som han hade näppeligen så mycket han behöfde till sitt dageliga uppehälle

Svar. Det är således icke nog dermed, att Lagerbring orättvist förtiger aristokraternas förtjenst i denna väg. Han ökar orättvisan ocb insinuerar, att aristokraterna iftkönle nämnde södra provinser i afsigt, att genom köpeskillingens utbetalande göra konungen van-mägtig och bringa honom i trångmål **). Lagerbring insinuerar ock, att den borgensförbindelse, hvarigenom flera svenska herrar lemnade sig sjelfva i pant ocb fängs-ligt förvar, — Lagerbring insinuerar, att också detta var en tillställning för att åt konungen skaffa ganska

•) III. 274. Jfr s. st. 514.

**) Messenius, Scondia. P. II. T. XII. sid. 176 säger doek, att hela skulden var inoui få år betald.101)

mänga ovänner y när nemligen dessa löftesmän icke på sagdan tid kunde utlösas.

Dessa Lagerbrings tydningar äro så osannolika och utgå från en så ensidig partiskhet mot aristokratien, att de för hvarje sansad läsare äro sjelfva sin egen vederläggning, hälدst när de sammanhållas med förestående anmärkningar.

Betraktom nu i ett sammandrag det sätt, hvarpå Lagerbring behandlar denna förmyndareregering! — Den kallade bönder och borgare till riksdagen 1319. Lagerbring ser deruti endast en aristokratisk fint, eller ett

nödvändighetens tvång. — Förmyndare-styrelsen utfärdade en förordning, hvarigenom allmogen skyddades emot olagliga skatters påläggande och förvissades om de lagligas rätta användande. Lagerbring förklarar det såsom en aristokratisk beräkning, att stadga herrarnas myndighet genom att med en förnuftig regering begynna sin styrsel. — Förmyndarne visste genom klokhetens måtta bibehålla en orubbad vänskap med det under en och samma konung med Sverge förenade Norge; och de vunno bos utläuningen så stort förtroende, att Skåne, Halland och Blekingen underkastade sig Sveriges krona. Lagerbring säger, alt detta allt var tillfällighetens verk, och att i Sverges stora utvärtes anseende hade de styrande aristokraterna ingen annan del än att slå hufvudet af prins Magnus. — Den aristokratiska förmyndarestyrelsen tillställde inköpet af Skåne, Halland och Blekingen. Lagerbring låter förstå, att afsigten dermed var att genom den stora utbetalningen göra konungen vanmägtig och bringa honom i trångmål. — För erläggandet af en del af betalningssumman gingo flere aristokrater i personlig borgen och till och med i fängs-ligt förvar. Lagerbring låter förslå; att detta var en aristokratisk tillställning för att skaffa konungen ganskaIM

många fiender i de sedermera blottställda löftesmän-nerna.

Allt det vackra, nyttiga, ärorika den aristokratiska förmyndare-styrelsen gjort, blir sålunda af Lagerbring nedsatt och svärtadt derigenom, att ban öfver allt antager oädla bevekelsegrunder för de ädla handlingarna. Ock delta antagande sker i öppen strid mot både historisk sanning och sannolikhet. Fryxell frågar hvarje opartisk läsare läsare om ej härmed är tydligen ådagalaggdt, alt "Lagerbring behandlat denna svenska "aristokrati med obillighet och orättvisa."

Art. X.

En af Lagerbrings förnämsta anklagelsepunkter mot aristokraterna är förbundet i Skara 1322. Händelsen var följande.

Under konung Birger och bans bröder, deras tre olika hof, tre olika styrelser samt långvariga inbördes tvister och krig, hade Sverge råkat i fullkomlig upplösning och villervalla; och partihat och parliförföljel-ser uppfyllde landet. En bland den nya förmyndarestyrelsens vigtigaste omsorger blef att försona, att förena sinnena och derigenom göra någon slags gemensam styrelse möjlig. Redan 1319 ingingo flere herrar af båda partierna ett inbördes förbund, att intil) konungens myndiga år troget understödja den, som skulle vårda rikets angelägenheter. Det var den gången Malts Kettilmundsson. 1 samma anda blef, mellan trettiofem andliga och verldsliga herrar, dåvarande rikets råd, en ny och utförligare förening år 1322 i Skara ingången, medelst hvilken de lofvade tjena den unge konungen och vårda hans rike så troget och kraftigt, att de kunde det ansvara inför Gud och inför konungen till myndig* 4r kommen, De lofvade ock ntt härvid trofast101)

och kraftfullt understödja hvarandra; hett och hållet glömma förra tiders ovämkap och strider; och om nå• gra nya dylika uppkomme, att då genast lemna dem til afgörande åt drotsen och rikets råd; samt att erkebiskopen och biskopen i Linköping skulle hafva magt att utan vädjande bannlysa enhvar, som från denna förbindelse afveke" Man finner ock, ad Matts Kettilmundsson, hvilken vid början af det mot konung Birger rigtade upproret framträdde som den nya styrelsens drots och . ledare; man finner, att ban vid denna lid afstått sin syssla åt dennas förra innehafvare, åt den ädle Knut Johansson, konung Birgers drots. Denna handling af rättvisa skedde efter all sannolikhet för alt blidka det gamla partihatet mellan konungens och hertigens anhängare; och denna, som det synes, frivilliga medgift är få mycket berömvärdare, som Matts Kettilmundsson o-tvifvelagtigl var styrelsens utmärktaste ledare och mani Hela uppträdet är ett bland de vackrare i vår historia, och all det då ömsesidigt gifna löftet om bibehållande af frid och enighet icke var blott tomma ord ulan mening och verkställighet, det visar det lugn, den lyeka, den blomstrande förkofran, som riket har under dessa herrars styrelse sedermera åtnjutit, enligt alla de äldre häfdalecknarne8 enstämmiga och högljudda vittnesbörd.

I detta märkvärdiga uppträde ser deremot Lagerbring endast ett aristokratiskt tilltag att bemägtiga sig regeringen. 1 sådan anda är hela hans framställning derom skrifven. Serskildt fäller ban om detsamma följande ytlranden.

Han påstår, att nämnde herrar hafva genom delta förbund " eg enväldig t tillegnat sig hela regeringen99 *). —

För beskyllningen om ett egenväldigt tillegnande

*) Lagcrbr. III. 228.101)

af regeringen finnes intet bevis. Sjelfva föreningsdoku*» mentet innehåller, att de förbundne voro "konungens rådsherrar;" och enligt gällande lag var det ju deras både rättighet och skyldighet, att hos en myndig ko-nung biträda vid och i stället för en omyndig konung sjelfva förestå regeringen, hvilket äfven bekräftas deraf, att de säga sig vara "till rikets ärender förordnade 9 (pro regni negotiis constituti); och troligen hade detta förordnande icke skett utan bifall af rikets ständer vid konungavalet är 1519. Deras tadlade förbindelse är i sjelfva verket endast en öfverenskommelse att uppfylla sitt ämbetsåliggande troget ocb med åsidosättande af alla enskilda tvister, så äldre som nyare. Att denna förbindelse skulle hafva varit ett egenväldigt tülegnande af regeringen; för denna sats finnes intet bevis.

Lagerbring säger ytterligare*) "att rikets alla undersåtare blefvo denna envåldiga nämnd (de sins emellan förbundna herrarna) till alla delar undergifna"

Svar. Att denna nämnd, de då varande råden och riksförmyndarne, voro mera envåldiga än hvarje annan laglig regering; dertill finnes inlet spår. Tvärtom bör man besinna, att just samma herrar hafva genom 1519 års förordning gifvit ständerna och framför allt bönderna stor magt vid gerders och nya skatters så väl beslutande, som uppbärande. Den mot samma herrar rigtade beskyllning för olagligt envälde är således o-rättvis. Och någdn regering skulle väl riket i alla fall vara undergifvet.

Lagerbring säger vidare om detta herreförbund**): "Ingen tydlig ntstakning var gjord, antingen Skara dagtingan skulle endast gälla under minderårigheten,

*) S. st. **) S. St.101)

eller nek utvidgas framdeles äfven till tillkommande tider, utan ordalagen voro så ställda, att de kunde förklaras efter behag "

Svar. Beskyllningen ër alldeles ograiidad. Förbindelsens ordalag äro följande*): "Vi lofva att troget och ihärdigt med aüa våra krafter tjena vår konung m.m., och under tiden af detta hans uppdrag, vara troget upmärksamma på hans rikes, Sverges, styrelse och vård, sä att t fi kunna det ansvara inför Gud och för nämnde vår herre och konung, nar han till myndiga år kommer," Häraf 6ynes, att tiden af Skara-förbundet var tydeligen utstakad endast för minderårigheten, och att Lagerbrings ofvanstående aristokratfördömande beskyllning är alldeles ogrundad.

Art. XI.

Lagerbring söker på allt sätt visa, det berörde förmyndare illa hushållat med kronans inkomster och lemnat konungen i fattigdom. Detta Öfverensstämmer icke med Olai Petri vittnesbörd, "att alla förkofrade sig och konnngens fatabur blef uppfylld med stora rikedomar." Till alt försvaga delta vittnesbörd yttrar Lagerbring**): hvarifrån denna Olai Petri anmärkning är tagen, vet man icke"

Svar. Hvad Olaus Petri sagt, är taget ur en för Lagerbring ganska väl bekant källa, nemligen Stora Rimkrönikan, hvilkeu om denna förmyndaretid säger: "tha var konungens dräsel swa riik, at äldre var Svc-rike sliik" ***). Härmed må jemnföras; hvad Ericus Olai talar om rikets tillväxt (1319—1532) i öfverflöd och rikedomar (abundantia divitiarum) och att det al-

*) Hadorph, II. 14. **) III. 273.

***) Script. Rec. Sueeic. I. St. Rimkr. i. 85.101)

drig värk med mera lycka och lugn förvaltadt *); oeh Messenii ord, att under Matts Kettilmundssons styrelse var svenska staten högst blomstrande**). Mot sådana och fl^re dylika talande vittnesbörd är det af Lagerbring en påtaglig orättvisa, då lian påstår, att denna aristokratiska förmyndarestyrelse illa hushållat med rikets inkomster. Lagerbrings enda bevis är, att, då Magnus Smek tillträdde regeringen, rådde stor brist i skattkammaren. Men detta förklaras belt naturligt genom det just då skeende utbetalandet af köpesumman for Skåne m. m. Hvilket

förhållande äfven Lagerbring sjelf erkänner***).

Art. XII.

Lagerbring har således först uttalat den oriktiga satsen, att förmyndarne misshushållat med kronans medel. I sammanhang dermed framkastar han följande insinuation †). "Man har skäl att undra, hvart riksinkomsterna tagit vägen, så framt icke vederbörande delt sig dem emellan för förmyndare-arfvode"

Svar. Denna sista svåra tillvitelse har icke den minsta historiska grund, utan strider tvärtom på det uppendagligaste mot det beröm, som de historiska källorna enhälligt uttala öfver den förkofran, det blomstrande tillstånd, hvari såväl det enskilda, som det allmänna under denna förmyndaretid försattes ††). Det är sannt: Magnus Smek har klagat öfver penningebrist vid sitt anträde till regeringen; men denna brist var, som förbemäldt är, en naturlig följd deraf, att lösen för de inköpta södra landskapen just då skulle utbela-

*) Script. Rec. Suecic. II. 105.

**) Messen. Scond. I. m. 8. *—) Lagerbr. III. 273.

†) Lagerbr. III. 275. ††) Se citaterna till förra Art.101)

las. Att aristokraterna skulle hafva sig emellan delat rikets inkomster, är en alldeles oförtjent beskyllning. Tvärtom, när 1523 en bop pantsatta slott skulle från utlänningarna återlösas, hafva dessa aristokrater för att spara allmogen påbjudit, alt alla de, som af kronan hade förläningar i jordräntor, skulle till kronans tjenst lemna £ af uppbörden af dessa jordräntor för det löpande året*). Denna beskattning var dryg; oeh träffade nästan uteslutande den aristokratiska samhällsklassen. Denna uppoffrade dervid för kronans skullen icke obetydlig del af sina inkomster. Det är derföre icke blott orättvist utan äfven otacksamt atl insinuera, att desse aristokrater hafva sig emellan delt kronans inkomster,.

Art. XIII.

Lagerbring insinuerar**), "att riksförmyndarne valde till konungens gemål Blanka af Namur, i den hemliga afsigt, att konung Magnus vid påkommande invärtes oroligheter icke skulle hafva något serdeles wi äg tigt svågerlag, från hvilket han kunde vänta betydligt bistånd, såsom den nyss störtade konung Birger hade från Dannemark erhållit

Svar. Insinuationen med sin aristokratfördömande bitterhet har icKe ens den minsta skymt af historiskt bevis.

Art. XIV.

Då Lagerbring ej kan belt och hållet förneka felen hos Magnus Smek, nedskrifver han följande mening. 99Kan ock vara, att en del af Konungens oef ter tänk samhet hade sin grund uti en vårdslös uppfostran, då äfven det målet bör läggas förmyndarne till last Det är ingen nyligen uppspunnen konst hos regersjuka herrar,

') Lagerbr. III. 230.^

**) Hl. 276.

/I2ft

att vanvärda prinsars uppfostran, på det de sjelfva i framtiden skola blifva sa mycket omisteligare*).

Svar. Lagerbring^ öfverdrifna rojalism och hans benägenhet att kasta konungarnas fel på aristokraterna; denna ensidighet kan väl aldrig tydligare framträda än här, då ban utan minsta historiska anledning ursäktar konungens fel med den insinuationen, att aristokraterna med flit vanvårdat hans uppfostran.

Dock — denna orättvisa sinnesstämning framträder än tydligare i nästa punkt.

Art. XV.

Angående konungens förderfliga, oordentliga och lastbara lefnads- och regeringssätt skrifver Lagerbring sålunda. "Med dessa (aristokraternas) afsigter var det ganska nyttigt, att konungen allt mer och mer mätte genom ett

yppigt och öfverflödigt lefverne fördjupas i skuld och vidlyftigheter9 sä att vederbörande understyrmän förmodligen intet ogerna sett hofvets oordentligheU När älla omständigheter Öfvervägas, synes man vara fullkomligen befogad till dessa misstankar" **).

Svar. När alla omständigheter öfvervägas, finner man sig fullkomligen befogad till det omdöme, att Lagerbring hvarken anfört eller kunnat anföra minsta tecken till skäl för dessa mot aristokratien rigtade insinuationer. De historiska källorna innehålla tvärtom den kraftigaste vederläggning af Lagerbrings ord. De omtala, huru presterna, huru biskop Hemming i Åbo, huru rådsherrarne, huru sjelfva påfven vid åtskilliga tillfällen varnade konungen; och hur denne sednare föraktade de gamla rådsherrarnas ord och derföre kom med dem uti fiendskap. Ericus Olai säger ännu tydli-

•) Lagerbr. III. 3CI. «*) Lagerbr. III. 314.IM

gare: konungen började blifva begifven på nöjen och vallustr och hatande dem9 som förebrådde honom sådantf började han förakta och helt och hållet ifrån sig drifva äldre och klokare rådsherrar och i deras ställe taga yngre och vanartade, hvilka funno behag i ett sådant lefnadssätt. Deraf uppkom slöseri, dryckenskap -och öfvermod , till en omåttlig öfverdrift oeh riket började råka i stor fattigdom *) m. m. — Stora Rimkrönikan säger *♦):

Tha hans radh sporde detta Kär Tha rådde de honom svä opta Att han skulle rada Rötter thet paa Ban achtade thet för inte vätta Ok ville thera Radh ey sätta.

Så framställes saken af de äldsta historiska källorna; oeh dessa motsägas ieke af några andra. De omtala, kuru den tidens aristokrater, så andliga som Verldsliga, gång på gång varnade Magnus och derföre föllo i hans onåd. Men i rak strid mot allt detta skrifver Lagerbring, att dessa herrar förmodligen icke ogerna sett hofvets oordentlig het; gerna sett, att konungen genom ett yppigt och öfverflödigt lefverne fördjupades i skald och vidlyftigheter.

Art. XVI.

Vid berättelsen om rysska kriget säger Lagerbring***): "Svenska rådet kan ock med svårighet frikallas från en oförsvarlig tanklöshet, om de i sådana omständigheter intet varit betänkte att skaffa ryssarna flera fiender än ifrån svenska sidan "

*) Script. Rer. Suecic. II. 105, 104.

**) 8. »t. I. Stora Rimlsr, s. 88. •*•) in. 591.

9»101)

Svar. Med vanlig rojalism säger Lagerbring icke att ord om den då trettiotvååriga konungens försumlig-bet i denna sak. Och med sin vanliga partiskhet mel rådet hvälfver Lagerbring hela skulden uteslutande på dem; ocb detta ehuru man ganska väl vet, att konungen redan då för tiden börjat förakta herrarnas råd ocb stöta deras personer ifrån sig.

Art. XVII.

Vid begynnelsen af sistnämnde krig emot Ryssland yrkade rådsherrarna, att konungen icke borde i sin tjenst medtaga utländskt krigsfolk, utan endast begagna infödda svenskar. Om detta herrarnas råd yttrar sig Lagerbring *): "Ingenting var beqvämare till att qväfva konungamagten oeh befrämja vederbörandes sjelfrudiga envälde, emedan utländske, som stodo i konungens sold, efter alla reglor kunde förmodas vara konungen mera tillgifne, än de inhemske, som till största delen skulle uppbådas af herrarne* egna undersåtare oeh på den räkningen snarare skulle lyda sina egna husbönder än konungen sjelf"

Svar. l>en enkla, naturliga och af herrarna anförda orsaken till deras råd var, att svenska infödda krigare skulle blifva mindre dyra att underhålla, och trognare. Men denna orsak far ej gälla; utan Lagerbring misstänker flaner mot konungens magt. Denna hans tydning till det värsta är framställd utan tecken till bevis. Att en sådan behandling af ämnet innebår eii aristokrat-fördömande ensidighet, detta finner enhvar.

Lagerbring anför såsom gissningsskäl, att det iar hemska krigsfolket skulle snarare lyda siua husbönder, herrarna,

än siu konung, Magnus Smek. Lagerbring

♦) III. 591, 592.101)

tyckes ej märka, att detta innebar pft en gång beröm för herrarna och bittert tadel mot konungen.

Art. XVIII.

Lagerbring skrifver*): *\sä mycket man nu kan se, hade alla hans (Magni Smeks) svårigheter och missnöjen kommit (rån rådt l"

Svar. Alt Magnus Smek var lättsinnig ? o lie lä nk-sam, slösaktig, vankelmodig; att han fräckt brut sina löften; att ban uied förakt och vrede mottog varningar oeh rad; detta allt ar af alla kändt. Att nu om en sådan konung säga, det alla hans olyckor kommo frän rådet, detla är tydligen en historisk rojalism, ett bemödande alt kasta konungarnas fel pä aristokraterna. Dess ensidighet är så stor, att den af sig sjelf falieri Ögonen,

Art. XIX.

Ar 1542 blef på riksdagen i Skenninge beslutad t, oeh ytterligare på herredagen i Walberg bekräftadt, alt Magnus Smeks söner Erik oeh Håkan väldes till fa-drens blifvande efterträdare, den förre i Skåne och Sverge efter fadrens död; den sednare i Xorrge, så snart kan kommit till myndiga år. Om detla i förväg skeende Ironl öljareval lä ler Lagerbring på Here ställen förstå, att dat var en tillställning af aristokraterna jör att försvaga konungens magt och stifta oenighet mellan honom och hans söner; t. e\. man läser**); "An om hela rikets olycka låg fördold i de jörnämares regeriiif/s-sjuka? — Konungen ville regera och dertill var han hera I ti (/ad; herrarna hade samma åstundan, utan alt vara berättigade dertill. Det var då angeläget, att göra Konungen mindre mägtiga} och sätt» oenighet mellan fa-

*) III. 473. ••) Lagerbr. III. 293.101)

der oeh barn, fastän riket och fäderneslandet derigenom skulle bringas i yttersta våda. På annat sätt km man intet förklara det förtviflade upptåg, som mm hade för sig i Skenninge 1342, då man fastställde, àtt Erik, den äldre af konungens söner, skulle blifva konung i Sverge, och Håkan, den yngre, skulle få Norrge."

Svar. Atl upptåget icke var förtvifladtoch alt det kan och hör ertfålla en helt annan HförklaringM, Ib den mörka och bittra, som Lagerbring uppgifvit, detU skall nu i korthet visas.

Några af de historiska källorna anföra såsom en gissning, att Magnus Smek tvungits bifalla detta tron-följareval. Andra återigen och de flesta antaga, att det skett med hans vilja, på hans förslag och i afsigt att dermed trygga båda sina söners framtid; och i sjelfva den offentliga förhandlingen säges bestämdt, att vålat skedde enligt konungens, fadrens, "råd och viljtT sant i afsigt att förekomma de faror, som ofta följa en osäker tronföljd*). Messenius**) tillägger, "att Magnus trodde sig hafva genom dessa tronföljareval tryggat sig, maka och söner, mot alla kommande olyckoroch att han förhäfde sig öfver denna sin ätts stora lycka. — Många och vigtiga skäl tala för denna sednare tydning* Emedan grundsatsen af valrike då för tiden mer ock mer gjorde sig gällande, så började ocks& konungarna att redan under sin lifstid låta hylla sina söner till efterträdare; naturligtvis för att derigenom tryggt deras tronföljd. Så lät Magnus Ladulås redan år 1382 hylla sin son Birger; likaledes gjorde konung Birger med sin son Magnus; likaså Margareta med Erik af Pen-

*) Hadorph, Rimkrän. lf. p. 17.

**) Scondia. P. I. Tam. III. s. il. Seondia. P. II. Ti» XII. t. i 8tf.101)

mern; likaså konung Hans med Kristian den andre; likaså Gustaf Wasa med Erik den fjortonde. Ingen af alla dessa i förväg bestämda tronföljder anses vara verk af aristokratiska stämplingar, utan tvärtom af konungens omsorg for sonens tronföljd. De bafva alltid blifvit ocb böra också rätteligen blifva förklarade såsom verk af dynastiska, icke af aristokratiska planer. Hvarför icke låta denna enkla, naturliga orsak vara gällande äfven vid tronföljarevalet 1542 och 1545? Lagerbrings mot aristokraterna så bittra tydning deraf har för sig icke ett enda historiskt bevis; men emot sig har den all historisk både sannolikhet och sanning. Ty i:o. aristokrater, som vilja

försvaga konungamagten, pläga, såsom ett bland de förnämsta medlen dertill, icke framtvinga utan tvärtom motarbeta alla i förväg skedda tronföljarebestämmelser, för att så mycket möjligt behålla den fria valrätten öppen. 2:o. Erik var, när ban valdes till tronföljare, omkring 5 år gammal. Huru kunde riksråden veta, att denne prins, hunnen till myndiga år, skulle (som Lagerbring säger) taga deras + rådets parti emot sin fader, konungen? 5:o. Lagerbrings tydning, att tronföljarevalet 1542 skedde för att stifta oenighet inom konungahuset, får ett slags sken af san-ning genom hans ord, alt Erik valdes "att gemensamt med sin fader regera i Sverge99*). Men denna sednare uppgift strider mot all historisk både sannolikhet och sanning. Mot sannolikheten, ty ett femårigt barn, som Erik då var, kunde omöjligen vara medregent; — och mot sanningen, ty sjelfva tronföljare valakten nämner icke ett ord om medregentskap, utan förbehåller uttryckligen åt fadren, konung Magnus, att "så länge dess lifstid varar, bibehålla sin rättighet, att såsom förut regera, befalla, ordna och stadga öfver undersåtarne och

*) Lagerbr. III. 293.101)

rikets ärender, stUom han finner för samma sitt rike bäst vara" *).

Det är dessutom helt oeh hfillet ett misstag af La" gerbring, då han säger och antager att Erik blef 1542 oeh 1545 väld till konung i Sverge. Det var ej så. Mao lofvade blott, att riket framdeles på "sedvanligt sätt och enligt gammal lag skulle utvälja" (eligemus; ieke eligimus) Erik "Hll konung"**). — På denna sin oriktiga uppfattning af valaklen har Lagerbring grundat många oeb svåra aristokratfördömelser. De falla i oeh med sin fallande grundval.

Lagerbring skyller detta tadlade tronföljareval ^te-slutande på aristokratien. Att demokratien hade sin andel deri, detta förtiger han. Sa var dock händelsen. Tronföljarevalet i Skenninge 1542 skedde icke på en herredag, utan såsom det enligt lag borde ske, på allmän riksdag***) (ordinum comitiis), hvarefter Eriks val till blifvande konung ytterligare stadfästadcs af svenska allmogen i Juni 1544 †).

Silverstolpe skrifver ††): "ständerna valde dä hans (Magnus Smeks) son Erik 1344 jämte honom9 med föreskrift att han skulle hindra sin faders ingrep emot kyrkan och anslag emot fäderneslandets rättigheter"

Svar. Erik valdes till tronföljare med tittel af konung, men icke till konung jämte sin far. Detta är i Silfverstolpes ord det första felet. Det andra är icke

•) Hadorphs Rimkrönika. II. 17.

**) Hadorph. II. 17.

***) Messenii Scondia. P. I. Tom. 111. s. 10. †) Messenius. P. I. Tom. III. s. 11. P. II. Tom. XV. s. 88. ††) Lärobok, i. 08.101)

blo|t ett historiskt misstag, utan äfven den största historiska orimlighet; nemligen påståendet, att ständerna gåfvo åt den då sjuåriga prinsen den föreskrift., att han skulle hindra några af fadrens regeringsåtgerde'r.[(!!)

Art. XX.

Ofvannämnde tronföljare val skedde åren 1542 och oeh 134& På samma gång blef definitivt afgjordt, att Erik skulle efterträda sin fader i Sverige oeh Skåne, men Håkan i Norr ge. Lagerbring antager, att man härigenom upplöste en nära färdig förening mellan båda rikena.; och att detta upplösande var en aristokraternas tillställning, beräknad att försvaga konungamagten. Hörom Lagerbrings ord *): "Emedan man arbetade uppenbarligen på långvarigheten af Skånes förbindelse med Sverige, arbetade man i hemlighet på att försvaga både rikets anseende och styrka, upprifva föreningen med Norrige och sänka riket uti ett haf rif ölyckar." Oeb vidare **) läses: "En välmenande rådsherre hade bort vara mån om rikets styrka och vahnåga och hade man i det afseende bordt vara angelägen, det Sverige och Norrige kunnat blifva beständigt förenade, t stället för att man gjorde sig all möda att söndra dem igenom det orimmeliga förslag, att den ene af Konungens söner skuüe blifva konung i Norrige och den andre gemensamt med sin fader regera i Sverige. Jag tror intet, att man far särdeles vil9 om man anser sådana rådsherrar för lagom välmenande" Och ytterligare***): "oemot-sägeligt är9 att Norriges söndring från Sverige är ach blifver ett handgripeligt nidingsverk emot fäderneslandet , som på intet sätt kan hvarken ursäktas eller

tillvitas konungen"

*) III. 291. *#) S. st. s. 293.

***) 8. st. sid. 296.101)

Låtom oss na tillse, huruvida dessa Lagerbring* tillvitelser äro förtjente eller ej.

i:o. Lagerbring omtalar, att man söndrade Norrige från Sverige 7 och att man i hemlighet ville upprifva föreningen med Norrige. Dessa ord inbilla läsaren, att det verkligen mellan Sverge och Norrge förefanns någon förening, hvilken aristokraterna ville upprifva.

Svar. Någon sådan förening fanns alldeles icke till. Båda rikena hade en och samma konung; se der all 11 Sverge var val- Norrge arfrike: hvartdera styrdes efter egna laga? och af en helt och hållet egen regering. Det fanns icke ens minsta tecken till en unionsakt dem •mellan.

2:o. Lagerbring framställer Håkans val till norrska kronan såsom uteslutande ett verk af svenska aristokraterna. Han förbigår med nästan fullkomlig tystnad följande vigtiga förhållanden, nemligen A) Att flere källor angifva konungen såsom upphofsman till rikenas delning mellan hans söner, hvilket öfverensstämmer med tidens vana) ungefär i samma anda som Birger jarl, Gustaf Wasa och Karl den nionde delade landskapen mellan siua söner. B) Likaså förbigår Lagerbring, att allmogen hade sin andel i denna söndring. Allmogen har doek riksdagen 1542 deltagit i beslutet om denna delning och sedermera genom serskilda bylllningar bidragit till dess stadfästande *). C) Slutligen förbigår Lagerbring, eller lägger åtminstone ingen vigt på åtskilliga förhållanden, hvilka antyda hos Norge en så stark ovilja mot föreningen med Sverge, att en sådan förening synes hafva varit helt och hållet omöjlig och aldrig ens tillämnad. Sådana förhållanden äro — att norrska rådet redan 1555 ville behålla Magnus Smek

*) Se förul anförda c i ta ter.101)

qvar i Norrgt ocb rådde honom att aldrig emottaga Sverges krona*); — att missnöjet öfver att hafva en svensk konung var en bland orsakerna till norrska upproret 1559**); — att Håkan redan före 1542, och således från sin spädaste barndom varit uppfödd i Norr-ge, såsom dèn der skulle blifva detta lands konung***); — att norrmännen i sjelfva den officiella bandlingen 1545, omlala, att de enträget, enhälligt och af alla krafter eftersträfvade och önskade att få Håkan på detta sätt till konung; — sluteligen: Lagerbring förtiger ock det märkvärdiga förhållandet, att då Erik 1545 utvaldes i Sverge till tronföljare först efter fadrens död, så blef Håkan på samma gång omedelbart antagen till norrmännens verkliga fastän nu i minderårighet varande konung (filium ejus, domicellum nostrum, Haquinum 8 ta tim immediate, eodem loco et tempore, nobis iu verum regent assumsimus, et tenore præsentium assumimus) †)• Denna omständighet hafva våra häfdatecknare vanligen förbigått. Men urkunden bos Huitfeld är oemotsägelig och tyckes ådagalägga, att norrmännen ansett Magnus Smek, ehuru formligen väld till deras konung, dock förnämligast såsom en förmyndare för den hos dem uppväxta och åt dera bestämda konung Håkan, tills denne sednare hunnit myndiga år. Af allt detta synes temligen bestämdt, att en förening mellan båda rikena icke varit af norrmännen åsyftad och troligen skulle hos dem hafva mött ganska stora binder.

♦) Torfæus tid. 462 oeh Peder ftlausson tid. 956.

**) 1. H. Schröder» Ditput. Historia Regis Magni Eriet. p. 13.

***) Huitfeld, sid. 488. Hessen. P. I. Ton. Hl. sid.8 Mossen. P. II. 'Tom. XII. p. 180.

†) Huitfeld, sid. 486. Detta ställe innehåller sjelfva den officiella handlingen, och äger således vitsord emot de Stridiga uppgifter, som på ett eller annat »tälle förekomna.101)

Att nu under sådana förhållanden, men medderas förbigående antaga, att det fanns en förening mellan Sverge oeh Norrge; och att denna förening upplöstes 1342 och 1343; och att denna upplösning var ett verk af aristokratiska stämplingar och egennytta — detta allt är af Lagerbring cn beslämd historisk orättvisa.

Men det ar icke blott en orättvisa, utan ock en otacksamhet. Stora Rimkrönikan berättar, att Sverilcs män the hulpo till, att Magnus Smek första gången blef konung i Norrge och alt han äfven för denna ära hade att tacka Gud och svenske män *). När de svenske sålunda hade bidragit att lyfta Magnus på norrska tronen, är det tämligen otacksamt att förtiga detta verkliga understöd och i dess ställe kasta på dem den diktade beskyllningen, att hafva söndrat båda rikena.

Det är för öfrigt ganska lärorikt att se, till hvilka inkonsequenser den aristokrat-fördömande ensidigheten leder. Tågom ett exempel! När aristokraterna 1332 ökade Sverges grätisor genom inköpet àf Skåne t Halland och Blekingen; då låter Lagerbring förstå, att detta var en aristokraternas tillställning för att genom den dryga lösepenningens utbetalande tömma skattkammaren och göra "konungen vanmäktig och bringa honom i trångmålför att så mycket lättare kunna tillegna sig magten. När, efter Lagerbrings förmenande, samma aristokrater tio år derefter (1343) söndrade Norrgc från Sverge, säger samme Lagerbring, att också detta skedde for att försvaga konungens magt och beröfva honom de från Norrge flytande inkomsterna m. ro. — Således: aristokraterna måtte nu vinna nya landskap åt Sverge eller afskilja andra derifrån; — i båda händelserna skola de tadlas, dessa aristokrater! Och de utgjordes dock

*) Scwpt. Rer. Saecic. T. I. Stora Rimlirön. s. 82.101)

af Matts Kettilmundsson ocb hans vänner, hvilkas styrelse, enligt alla de historiska källornas vittnesbörd, varit för Sverge så utmärkt ärorik och lycklig.

Tågom ett annat exempel på aristokratfördömande osammanhang! Nar, enligt Lagerbrings förmenande, aristokraterna år 1549 upprefvo föreningen mellan Sverge och Norrge, då framställes detta af Lagerbring såsom en egenriyttig tillställning att minska konungens och Öka aristokraternas magt. — När några och femtio år derefter (1597) aristokraterna afslutade föreningen, u-nionen, mellan Sverge, Norge och Danmark, då säger Hr Geijer, att äfven[delta var en aristokratisk beräk-ning, genom htilken "adel och presterskap sökte i främmande unionskonnngar ett medel för eget herradöme99 *) ; — eller, som det på ett annat ställe heter : man sökte de 99storas välde under en utländsk namnkonung99 **). — Således: antingen nu aristokraterna afsluta eller upplösa en union, så är det i båda fallen ett verk af egennytta. När den ena unionen upplöstes 1542, då sägas unioner med främmande riken vara vådliga för aristokraternas magt. När den andra unionen ingicks 1597, då påstår man unioner med främmande riken vara gynnande för aristokraternas magt. För så motsägande omdömen kan den lugna granskaren icke inse någon annan grund än begäret, att i alla händelser få tadla den till syndabock utsedda aristokratien.

Art. XXI.

Ar 1544 reste Magnus Smek till Norrge och förordnade under tiden fyra herrar, hvilka under hans frånvaro skulle i hans namn och med hans magt förs svenska regeringen.

*) Tre Föreläsningar, sid. £7.

**) 8. it. sid. 60.101)

Om denna stadga yttrar Lagerbring följande ord *): * Denna förordning ger ett tillräckligt bevis på vederbörandes regeringssjuka afsigter. •. . Påföljden af denna inrättning var i sjelfva verket intet annat än en ren afsättning från regeringen, så snart sakernas angelägenhet fordrade konungens personliga närvaro i Norrige. Dessa fyra underkonungar (!?) hade således tillfälle att med sina medhållare så befästa sig9 att konungen var nödsakad att snart sagdt i allt foga sig efter vederbörandes välbehag

Svar. Sjelfva den ifrågavarande forordningen **) ger Icke ringaste anledning till dessa Lagerbrings utfall. Den lemnar intet bevis på nherrarnas regeringssjuka**; och kan ingalunda kallas en konungens **afsättning från regeringenDessa herrar voro nemligen till ifrågavarande uppdrag valda af konungen sjelf; hade deruti ingen annan magt fin den, han gifvit dem; och kunde derifrån afsättas, så fort det honom behagade. — Man kunde eljest med alldeles samma skäl som Lagerbrings påstå, att, hvar gång konungarna Karl Johan och Oscar varit i Norrge och lemnat Sverige i eu tillförordnad regerings vård, hafva Deras Majestäter konungarna Karl Johan, och

Oscar varit rent afsatta från regeringen i Sverge, och att de tillförordnade herrar statsråder varit underkonungar, hvilka i denna befattning haft tillfälle att med sina medhållare så befästa sig, att konungarna, Karl Johau och Oscar, varit nödsakade att snart sagt i allting foga sig» ef tet* vederbörandes, de tillförordnade 8tatsrådernas, välbehag.

Lagerbrings beskyllning för aristokratisk regeringssjuka vid detta tillfälle blir än mera orättvis, än mera orimlig, när man betraktar, hvilka de tillförordnade re-

*) III. 371, 372. *•) Hadorph, Rimkr. lf. 30, 3f*101)

geringsherrarna voro. Den förste var erkebiskop Hem* ming, käod för sin rättrådighet, sitt nit för rikets bästa , sin kraftiga medvärkan (ill Skånes, Hallands och Blekingens inlösning. Den andre var Nils Ambjörnsson; hvilken just af konungen sjelf var framdragen till både drots-ämbetet och det nu ifrågavarande regerings-uppdraget. Den tredje var Sankt Brittas bror, Israel Birgersson, en man, af alla tiders häfdatecknare enhäl-ligt omtalad med de största loford för fromhet, rättrådighet, förstånd och duglighet; af samtiden så högt värderad, att man en gång erbjöd honom kronan; men sjelf så föga "regeringssjuk99, att han afslog anbudet och talade för kronans bibehållande inom den lagliga ko-nunga-ätten. Den fjerde, Johan Christinæson, är mindre märkvärdig och tyckes såsom konungens ombudsman hafva varit än mera beroende af samma konung. — Att nu mot herrar med sådana kända tänkesätt och i sådan belägenhet framkasta beskyllningen för 99regerings-sjuka afsigter99 mot konungamagten; — att kalla dem "underkonungar99, efter hvilkas välbehag konungen blef nödsakad att rätta sig i — detta är en stor och påtaglig orättvisa', som endast i en öfverdrifven aristokrat-fördömande ensidighet kan ega sitt ursprung.

Art. XXII.

Vid samma stadga om den tillförordnade regeringen gör Lagerbring följande anmärkning *). Det är svdrt att kunna finna grunden till denna författning. Något sådant hade icke rum, när konungen var i Skåney svm var nog så långt aflägset från öfre delen af Sverige, som Norrska länderna99

Svar. Man behöfver ej gissa på regeringssjuka afsigter såsom orsak till denna skillnad; ty den har sin

♦) III. sid. 572.101)

enkk, naturlig* förklaring. Skåne var införlifvad* Ull ett bck med Sverige. Di konungen vistades i Skåne, behöfdes aillaå en for tillfallet förordnod regering lika litet, som då han vistades i Småland, Östergötland eller Södermanland. Norrge var deremot ett serskildt, från Sverige belt och hållet afskildt rike. Det var derföre nödvändigt, att, då konungen vistades i detta främmande tand, skulle styrelsen här hemma vårdas af en serskild dertill förordnad regering.

Art. XXIU.

Om den i medellagen 1547 föreslagna rädseden säger Lagerbring*), 99att deruti intet talas om någon rådets undergifvenhet utan allenast om trogna råd och tystlåtenhet.99 Detta skall åter vara en aristokratisk plan, att göra rådet oberoende af konungen.

Svar. Denna Lagerbrings uppgift strider belt och hållet mot sanningen. 1 kapitlet om rådets ed läsas uttryckligen följande ord**): 99the agha konunge Eed sin sväria*. . . at the skulo han styrkia til Rijke sins rätt medh alle thera machtj at han maghe alla the Eedha, som han hafwer Rijkeno svorit9 och allmoghen honom väl at halda: Och thet sama skulo the sig sjelfva jätta (lofva) at halda.99

De sista af Lagerbring utelemnade orden: "sjelfva jätta at halda" (sjelfva lofva att hålla) ***) ådagalägga,

*) III. 84».

**) Landslagen, tr. 1726, sid. 160. — Vi antaga, att Landslagen här som nästan öfver allt är lika ned sjelfva Hf ed e Ila gen, till hvilken vi för närvarande sakna tillgång.

♦**) Om dessa i Landslagen befintliga, men af Lagerbring förbisedda ord, ej heller skulle finnas i sjelfva

Medellagen , di försvinner naturligtvis denna Fryxells anmärkning.101)

alt riksrådseden uttryckligen förbinder rådsberrara», att sjelfva visa konungen samma lydnad oeh undergifvenhet, som andra rikets innevånare. Lagerhrings uppgift om motsatsen är origtigt

Och pä denna origtiga uppgift* oeh på den naturliga och skäliga föreskriften, att drottningars morgon-gäfvor, hvilka bestodo i något större eller mindre rikets landskap med fäste och slotty skulle gifvas efter rådets samtycke oeh råd; — samt | å rådets förbindelse att påminna konungen dess ed och rikets rätt — på dessa tre omständigheter grundar Lagerbring följande mot aristokraterna rigtade ock bittra utfoll *): "Stadsherrarna blefvo således icke allenast rådgifvare utan och medregenter. Häraf är ögonskenKgt, att kungliga rå* det haft mycken del i regeringen under Konung Magnus Eriksson, hvilket våre äldste historieskrifvare antingen intet vetat eller intet velat påminna sig, och böra således de oordentligheter, som förelupit, likså mycket om ej mer, skrifvas på rådets räkning, som på konungens, hvilket man ock sökt lägga i dagen i det föregående"

Lagerbrings vanliga ultrarojalism framstår uppen-dagligen i detta bans ohistoriska och orättvisa försök, att på de af konungen förbisedda ocb föraktade rådsherrarnas räkning skrifva en stor del af de oordentligheter y som förelupit under Magni Smeks egen regering.

Art. XXIV.

Om oenigbeten, mellan Magnns Smek ocb lians soaT konung Erik, skrifver Lagerbring sålunda**): "Det synes nästan onaturligt, att en fjorton års yngling (Erik) skulle lefva i nästan uppenbar oenighet med sin fader (Magnus Smek). Men att vederbörande med allvar ar-

*) III. 849.

**) III. «8.101)

betade derpå, kan man förmodligen vara alldeles för-vissad" Ytterligare skrifver Lagerbring*): "De mäktige herrarna hade nn efter en ledsam och förtretelig vän-tan ändteligen vunnit sin önskan, att se sonen emot fadern fullkomligen uppretad" Ytterligare skrifver Lagerbring **): "Herrar riksens råd hade på föreskref ne sätt uppväckt en frätande oenighet i kongliga huset" Lagerbring kastar således på rådet och aristokraterna den svåra, den ohyggliga beskyllning, att de arbetat på oeh med otålighet längtat efter, att oenighet sknlle utbryta mellan fadern, Magnus Smek, ocb sonen, Erik den tolfte, och att de verkligen uppväckt en sådan o-enighet. Beskyllningen framkastas först som en förmodan , sedan som en visshet

Svar. Beskyllningen styrkes icke af Lagerbring med någon enda åberopad källa; ocb ingen enda sådan nämner ett ord, som kan tydas derhän, att aristokraterna uppretat Erik mot sin fader ***).

En aristokrati, som 1519—1533 kraftigt qväfde all oenighet sins emellan för att med lugn och lycka styra riket; — en aristokrati, som smakat de bittra frukterna af oenigheten mellan Birger och dess bröder; — en aristokrati, som genom föreningarna 1519 och 1522 gjorde allt möjligt för att utrota alla lemningar af denna förderfliga oenighet; — år det troligt, att denna samma aristokrati skulle arbeta på att tillställa en ny dylik oenighet, hvilken de lätt kunde förutse skulle störta fäderneslandet och dem sjelfva i nya krig oeh i ett dju‡> af olyckor?

♦) m. 428. ♦•) m. 459.

***) Erieas Ol. sid. 108 säger blott, att det var med de förnämares råd, hjelp och tillställning, som Erik längre fram eller 1536 fördref Bengt Algotsson. Se der allt t143

Anmärkas må, att äfven Wilde *) gör sig i denna punkt skyldig till samma aristokratfördömande orättvisa som Lagerbring. Denne sednare tyckes till och med hafva från Wilde lånat sin ensidiga framställning af nämnde punkt

Ar!. XXV.

Att Magnus Smek ville åt Waldemar återlemna Skåne, Halland och Blekingen; detta visste man i Sverge redan flere år, innan det skedde. Man ville så mycket möjligt förekomma olyckan och försäkra sig om köpe-brefven och åtkomsthandlingarna till nämnde provinser. På mötet i Jönköping 1357 beslöts derföre, att Magnus Smek

skulle åt fyra biskopar och fyra rådsherrar utlemna alla dessa papper alt för rikets räkning gemensamt > förvaras.

Lagerbring vill tadla äfven denna aristokraternas åtgerd. Han skrifver **) att den synes "innehålla ett ganska enfaldigt om icke barnsligt tänkesätt, dä man inbillat sig, att man med pergamentslappar skulle kunna försvara intagna och förvärfvade länderS*

Svar. Säkerligen hafva ej heller aristokraterna inbillat sig en sådan orimlighet. Men såsom rikets svnrna råd ansågo de for sin pligt att så vidt möjligt försäkra riket också om de angelägna, de dyrt inlösta köpebref-ven; och att detta försigtighetsmått, ehuru för Magnus Smek obehagligt, dock var af nöden påkalladt, det vi? sade framtiden. Magnus Smek har nemligen, tvärt emot Öfverenskommelse, icke åt dessa herrar aflemnat brefven, utan tre år derefter medfört dem till Dannemark samt åt Waldemar återgifvit dem jemnte de trenne af Sverge så dyrt inlösta och för Sverge så vigtiga landskapen.

*) Hilt Pragmat. s. 406. **) m. 435.

10.101)

Art. XXVI.

År 1560 skänkte Magnus Smek tillbaka åt Danne-mark Skåne, Halland oeb Blekingen. Lagerbring säger derom*): "Jag tror icke, att man gör vara mäktige herrar mycken orätt, om man påstår, att de haft lika så mycken om ej mera skuld än konung Magnus, titi Skånes bortmistande" Detta förklaras sid. 304 på följande sätt: "Vid Skånes förlorande blifver hufvudsakliga undersökningen, om ej vederbörandes beständiga mot-sträfvighet satt konungen ur stånd att hindra konung Waldemar i sina förslag" — Wilde•*) deltager i och föregår Lagerbring med ungefär samma orättvisa beskyllning mot aristokraterna.

Svar. Ingen enda af de historiska källorna och knappt någon enda af de sednare häfdatecknarne hafva delat denna Wildes och Lagerbrings åsigt. Intet bevis bar blifvit eller kan blifva för densamma anfördt. Om äfven konung Erik och rådet skulle i någon eller några punkter varit for närgångna, så kan det ingalunda tjena till ursäkt för en sådan illbragd, som den^ att för enskild hämndlystnad bortskänka trenne af fosterjordens vigtigaste landskap.

Art. XXVII.

Lagerbring säger ytterligare om samma ämne ***): "Kanhända riksens maktägande herrar varit lika nöjde , antingen Skåne förlorades eller ej, de fingo alltid derigenom ett nytt skäl emot Konung Magnus till hans makts försvagande och till sina regeringssjuka af sikters befrämjande. Man tillstår, att detta är en gissning 9

*) III. 45». **) Hist. Pragm. sid. 406.

***) in. 469.101)

men hvad som andra Häfdatecknare behagat anföra titt Konungens förklenande, är äfvenså"

Svar. Lagerbrings gissning, att aristokraterna voro "lika nöjda, antingen Skåne förlorades eller ej", — denna gissning, denna insinuation saknar både sanning och sannolikhet. Den strider mot sanningen, ty alla källor omtala, huru aristokraterna sökte trygga Skånes besittning, dels vid herredagen i Warberg 1343; dels genom villkoret om köpebrefvets öfverlemnande 1 rå* dets vård; dels genom Erik den tolftes framkallande till Skånes försvar; dels genom den harm, samnia herrar visade, när Skåne verkligen förlorades. — Lagerbrings gissning strider ock mot sannolikheten. Skånes förlust kunde ej vara likgilltig för någon svensk samhällsklass; alldramiost för den, som genomdrifvit denna herrliga landvinning oeh hade derföre att vänta alla kommande åldrars tacksamhet.

Hvad deremot "andra häfdatecknare behagat anföra till förklenande af Magnus Smek", är icke såsom Lagerbring säger "en gissning", utan en fullt ådaga-laggd sanning. Ty alla våra äldre häfdatecknare beskrifva enstämmigt Magnus Smek såsom slösaktig, oordentlig * obetänksam, icke ordhållig, icke till regeringen duglig; under det att samma historiska källor hafva mot den tidens aristokrater knappt en enda förebråelse»

Art. XXVm.

Att mot dessa många och enstämmiga vittnesbörd försvara Magnus Smek, är ej lätt. Lagerbring begagnar i sådan afsigt ofta och med eftertryck den anmärkningen, att denna konung var allmänt älskad i Norrge och att det derföre måtte hafva varit icke hans, utan svenskarnas eller rättare svenska aristokratiens fel, att han i Sverge icke åtnjöt samma kärlek. Lagerbring101)

skrifver sålunda*): "Den högaktning och vördnad9 som konung Magnus bibehållit i Norrige äfven efter döden 9 blifver alltid ett evigtvarande försvar emot alla de ohe-mula beskyllningar hvarmed han öfverhopades i Sverge " Ytterligare säger Lagerbring **): "Hos sina Norrska undersåtare behöll han, (Magnus Smek) både i lifvet och i döden ett hedrande äreminne, som svårligen kain förenas med den förklenande ihågkommelse y som han lemnade efter sig i Sverige " Slutligen säger Lagerbring ***) att Norrmännen "beständigt afmåla Magnus Smek" med beröm.

Svar. Granakom handlingarna! Det finnes visserligen antecknadt, att konung Magnus Smek har i Norrge blifvit kallad Magnus den gode. Det är på denna uppgift, som Lagerbring grundar sin framställning. Men livad samma Lagerbring med tystnad förbigår, är l:o att af missnöje med konung Magnus och hans regering, bar i Norrge utbrutit ett uppror, som 1559 qväfde*, men under hvilket det var fråga om att vilja en annan konung. Han förbigår ytterligare och 2:o, att detta uppror "lemnade i de uppretade sinnena ovilja qvar, hvaraf uppkom hoss norrmännen en beständig fruktan för Magnus Smek, hvarjemte de alltid tyckte illa vara, att han föraktade både dem sjelfva och alla goda råd' (rancore tamen in exulceratis animis remanente; nnde ei [Magno Erici] perpetuus a Norwegis metus, salubria consilia, seque ipsos 4b eo contemtos ægre semper fe-rentibus) †). Lagerbring ††) nämner visserligen upproret; men blott på några rader och med följande til-

*) III. 409. *#) III. 842. jfr. »idd. 292, 804.

•**) III. »54.

†) Torfæi Hist. rer. Nor?. T. IV. sid. 464. Jfr. »aU-nann, II. 482.

††) III. 284.-101)

lägg: allt det man kan säga derom stadnar dervid, att någon rörelse förmärktes 1339, men blifvit straxt däm-frisd. Lagerbring citerar bärvid Torfæus, tid. 464; men förbigår med tystnad Torfæi på samma sida stående ord om Magni ständiga fruktan för norrmännerna; om dëraa ständiga missnöje deröfver, att Magnus Smek föraktade hälsosamma råd och tillika sjelfva norrmännen. Likaledes förbigår Lagerbring 3:o Torfæi ord om det Aiiss-nöje, som också efter 1339 stadnade qvar i norrmännens retade sinnen. Hau förtiger ytterligare och 4:o Messenii ord*): Svenskar och Norrmän (således också Norrmän) hafva utaf afsky för Magnus (1550) lemnat hans spiror åt Erik och Håkan (Sveci et Norrvegi, Magnum detestati sceptra dederunt Erico et Haquino) *). Dessa yttranden hafva blifvit af Lagerbring förbigångna. De låta alldeles icke förena sig med hans uppgift, att Magnus Smek har af Norrmännen beständigt blifvit berömd; öch att han hos sina norrska undersåtare behål* lit både i lifvet och döden ett hedrande äreminne.

Art. XXIX, \

Att Magnus Smek åt Dannemark bortgaf Skåne, Halland och Blekingen, utan nödtvång, utan sitt rikes och sina rådsherrars vettskap och vilja, och blott af enskild hämndlystnad; detta är väl en bland de oerbör-daste missgerningar en regent kan tillåta sig. Nästan än svartare är dock följande företag. Wisby borgare och måhända äfven folket på Öland hade genom några motsägelser väckt missnöje bos Magnus Smek. Somliga tro

*) Messen. Scondia. P. II. T. XV. p. £9. Jfr. Hessen. P. I. T. III. sid. 1$. Erie Ol. sid. 105. St. Rimkrön. sid.

, hvilka alla mer eller mindre uppgifva missnöje med Hagnus Smek hafva varit orsaken, hvarföre sonen Håkan si tidigt antogs till konung i IVorrge.101)

att det sket* derigenom, att de ieke vekt utbetala A stora skatter, son konungen fordrat. Di uppdrog Magam 8nek åt sia vän, konung Waldemar i Danaemark, att anfalla oeh straffe nimnde öar» eHer åtminstone Gottland, för deras olydnad. Waldemar begagnade tillåtelse» oeh for dit med en stark iotta. Folket ville göra motstånd. På

Öland blefvo fem- till sexhundrade bönder nedhuggna och Borgholm raseradt. På Gottlaad nedgjordes omkring tvåtusen af landets barn. Wisby blef eröfradt oeh så ntplundradt och förstördt, att det , sedermera på långt när aldrig kunnat blifva, hvad det förut varit. Så berättas detta ohyggliga uppträde af våra äldsta häfdatecknare, Ericus Olai*), Stora Rimkrönikan **), Johannes Magnus ***), Olaus Petri †), Messenius ††) oeh Wisby Krönika †††). Huitfeld †*) håller icke saken otrolig. Alla dessa svenska historiska källor intyga, att Magnus Smek tillstyrkt oeh tillåtit detta Waldemars plundringståg och Rimkrönikan st-brister derom.

Gud skands Konung Magnus for thet kijff Han matte funnit bättre foga ÄD sva förderfva sin Allmoga.

Till att befria sin Magnus Smek från denna svara anklagelsepunkt använder Lagerbring tväpne skäl †**)'

i:o. Som källor för den mot konungen rigtade beskyllningen nämner ban blott Ericus Olai oeh Wisby krönika.

) Sid. 107. «•) Sid. 776.

**) Sid. 86 och 87, †) Sid. 270.

††) I. xii. 20. II. xv. 196, 197. III. sid. 61.

†††) Hos Langebek. sid. 286. †*) Sid. 824.

†**) Hf. 474.101)

8f«r. Hvarföre förtiges, alt Stora Rimkrönikan, Ölans Petri, Johannes Magnus och Messenius instämma uti och bestyrka uppgiften hos den tadlade Erieus Olai?

2:o. Att konungens missnöje mot Wishyboarna kommit deraf, att dessa vägrat erlägga några nya, ovanliga skatter; denna uppgift förklarar Lagerbring "vara en af våra nyare författare" (bär citerar ban endast v. Dalin) "nygjord historiu"*), för hvilken Stora Rimkrönikan ensam anföres som källa.

Svar. Lagerbring glömmer dock, att samma uppgift finnes äfven hos andra gamla författare, t. ex. Olaus Petri och Messenius **) och att den sålunda icke är någon af Dalin nygjord historia.

5:o. Lagerbrings tredje skäl att befria Magnus Smek från ofvannämnde beskyllning är, att Magnus Smek skulle genom tvenne bref hafva gifvit borgerskapet i Wisby varningar om Waldemars afsigter. Dessa bref läsas i Strelows Gutbilandia, s. oeb följande. Men det första brefvet handlar uppendagligen alldeles icke om rustningar till Wisby försvar mot Waldemar, utan om ett tåg till att hjelpa och understödja Magnds Smek sjelf (pro expeditione noslra). Detta, det första brefvet, har således med saken ingenting att göra. — Det andra brefvet talar visserligen om en fara, som från hemligt beväpnade vänner hotade Wisby, och mot hvilka konungen uppmanade staden till allvarsamma rustningar. Men bela varningen gafs i så mörka oeb obestämda ordalag; att det är svårt att derpå grunda någon hvarken anklagelse eller frikännelse för konung Magnus.

•) DI. 474.

**) Se förra citater samt Messen. I. m. SO.101)

Delta sista bref är emellertid det enda betis , Lagerbring kunnat anföra till att befria Magnus Smek från ifrågavarande beskyllning. Att på grund af ett endn bref, och detta så dunkelt, obestämdt och mångtydigt; förkasta en uppgift, som är klart och bestämdt uttalad af alla historiska källor; detta föqråder en allt för rojalistisk benägenhet att förneka en af konungamagten begången mindre hedrande handling.

Denna ensidighet röjer sig ytterligare. Lagerbring citerar ur Strelow det bref, som kan tolkas till fri-kännelse för Magnus Smek. Men Lagerbring förtiger den hos Strelow på samma blad stående underrättelsen, huru Wi8by-hoarna ännu på 1600-talet uppförda julelekar om Waldemars härjningståg, i hvilka lekar antyddes, att detta tåg hade skett med tillåtelse af Magnus Smek. Denna mot konungen talande omständighet har af Lagerbring blifvit med tystnad förbigången.

Art. XXX.

År 1502 blef sonen af Magnus Smak, norrska konungen Håkan, utvald till konung äfven i Sverige. Lagerbring

skrifver derom sålunda: "och säg man nu ett nytt prof utaf vederbörande riksförmyndares statskonst, som nu återigen förskaffade Sverige tvänne konungar" *).

Svar. Vi göra härvid två anmärkningar.

l:o. Lagerbring säger: "Man skaffade Sverge två konungar— Det är orätt. Håkan valdes d. 15 Febr. 1562; och vid den tiden satt Magnus Smek i fängelse, dit insatt af Håkan och rådet. Vid Håkans val hafva derföre riksförmyndarne skaffat Sverge blott en konung; ej två som Lagerbring orätt skrifver. — Men när Håkan frampå våren 1562 frigaf Magnus Smek; då iek

#) III. 480.101)

Sverge på sätt oeh Vis två kungar; men detta var ej aristokratemas, utan konung Håkans verk.

2:o. När 1342 Håkan utsågs till konung i Norge, serskildt från Sverge, säger Lagerbring, att aristokraterna hegingo det nidingsverket, att söndra Norrge från Sverge, för att derigenom minska svenska konungens, men öka svenska aristokratiens magt. År 1362 valdes uorrska konungen Håkan att derjemnte blifva konung i Sverige; ett steg, som tydligen närmade möjligheten af båda rikenas förening, och som åtminstone förenade dem likaså mycket, som de voro före 1342. Men äfven för denna åtgcrd få aristokraterna af Lagerbring uppbära endast tadel. År 1342 bestämde man serskilda konungar åt Sverge och Norrge; och Lagerbring kallar det en upplösning af föreningen, ett aristokrat-knep att minska konungamagten. — År 1362 väljes Håkan till konung öfver Sverge, jemnte Norrge, hvarigenom den förra så kallade föreningen återknytes; — men Lagerbring utgifver också detta som ett aristokrat-knep att stifta oenighet i riket och konungahuset. Hvem inser icke den aristokratfördömande ensidigheten i ett sådant förfarande?

Art. XXXI.

Konungarna Magnus och Håkan i förening med Svea rikes råd fattade formligt heslut, att konung Håkan skulle förmälas med grefvinnan Elisabet af Holstein. Åt flere förnäma svenska herrar lemnades då formlig full-magt och uppdrag att resa till Holstein, uppgöra villkoren, afsluta giftermålskontraktet och hemföra bruden. De gjorde så, och begåfvo sig efter förrättadt än :i<Ie på hemvägen med denna Sverges blifvande drotti ing. Under tiden beslöto Magnus ocb. Håkan att öfvergifva nämnde förslag, och att Håkan skulle i stället förmälas med Waldemars dotter Margareta af Darinemark. OmIS4

denna förändring lito konungarna ielc underrätta hm-ken ridet, eller grefven af Holstein, eller bräden, eller de till Holstein skickade herrarna. Dessa sednare,

nemligen de svenska ombuden oeh den tillämnade drott* ningen, blefvo pl brölloppsvägen hem till Sverge qvar-hållna och fängslade af konung Waldemar; och det enligt öfverenskommelse med Magnus Smek och Håkan. Så framställes den ifrågavarande händelsen af alla vår historias källor. Det trolösa och föraktliga hos konungarna Magnus och Håkan faller enhvar i ögonen.

Men Lagerbring*) yttrar sig derom på följande sätt. "När konung Håkans giftermål blifvit bekant i Sverige, utmålades det som ett grufveligt högmåL Men om man vill anse detta förhållande såsom ett brotty be* klöfver man oförnekligen partiglas} ty med vanliga ögon kan det intet begripas. Tvärtom så framt man med oväldighet vill betrakta saken, var denna förbindelse en af de fördelaktigaste, som i dessa omständigheter kunde göras. Sverige och Norrige kunde nu oupplösUgen blifva förenade, och mycken liknelse var, att icke allenast Skåne utan ock hela Dannemark kunde komma med i hemgiften."

Svar. Lagerbring talar här endast om den nytta, som giftermålet med Margareta kunde medföra. Han nämner icke ett ogillande ord om det löftesbrott, det oärliga och baksluga uppförande, som båda konungarna tilläto sig mot sitt råd, mot grefven af Holstein, mot sina dit utskickade ombud och mot den unga, oskyldiga furstinnan. Detta behöfde icke utmålas som ett gruf veligt högmål, ty det var ett sådant; och man kan med Lagerbrings egna ord svara och säga: att den, som icke anser detta konungarnas förhållande såsom ett brott,

*) lif. 490.101)

den se* genom partiglas, ty vanUga ögon kunna ej betrakta det annorlund*.

Lagerbring» vanliga ursäkt för Håkan är, att denne Lade rättighet förmäla sig, med hvem ban ville. Detta är sannt. Men det var ej beller giftermålet med Margareta i ocb för sig sjelft, som man tadlade, ocb som i Sverge väckte så mycken harm. Det var det trolösa och baksluga sätt, hvarpå Magnus och Håkan dervid uppförde sig; och fåfängt är och blir Lagerbring» bemödande att derifrån rentvå dem.

Art. XXXn.

De i ofvanstående artikel omtalade svenska ombuden blefvo genom hertig Albrekt af Meklenburg, fadren, befriade. Hemkomna, förenade de sig med flere af rikets råd och gjorde Magnus Smek ganska allvarsamma föreställningar öfver hans trolöshet i denna giftermålssak och öfver hans bortskänkande af Skåne, Halland och Blekinge m. m. Af vrede Öfver dessa ord och derföre, att de 1361 tillstyrkt hans fängslande af sonen Håkan, och dessutom på Waldemars inrådan, dref konung Magnus nu 24 af rikets förpämsta herrar i landsflygt. De reste till Meklenburg och bådo med den ena skrifvelsen efter den andra konung Magnus om nåd och försoning; men förgäfves. Då sluteligen förlorade de tålamodet, och förklarade sig offentligt för fiender till konungarna Magnus Smek och Håkan, och erbjödo Sverges krona först åt grefve Henrik af Holstein och sedan åt hertig Albrekt af Meklenburg.

Så berättas denna tilldragelse af alla våra äldre historiska källor; af Ericus Olai*), Stora Rimkröni-

*) Sid. 108.im

kan*), Olaus Petri**), laurentius Petri***) samt Jo-hannes Magnus †). Hvarenda af oss uppgifven omständighet finnes hos hvarenda af dessa fem häfdatecknare; och ingen hos dem förekommande vigtigare uppgift har af oss blifvit utesluten. 1 sådana förhållanden, och efter allt hvad iWagnus Smek förut gjort, måste man väl medgifva, att aristokraternas uppror var ursäktligt, så vida någonsin ett uppror kan ursäktas.

I framställningen af denna händelse tillåter sig Lagerbring flere alldeles oriktiga och vanställande uppgifter, nemligen:

l:o. Att herrarna kommo i onåd och blefvo^ lands-förvista derföre, att de gjorde föreställningar emot konungens förderfliga och trolösa åtgärder; — denna uppgift, som visar, all de föllo offer för sin sannings- och fosterlandskärlek; samma uppgift, som förekommer i de nämnde fem äldsta historiska källorna; — denna om-Ständighet blir af Lagerbring förbigången.

o. Att de landsförvista herrarna sökte genom böneskrifter från Tyskland utverka försoning med konung Magnus; tfenna omständighet, som visar, att de i det längsta oeh äfven med eget förödmjukande sökte undvika våldsamma åtgerder; — denna omständighet, som af de fem historiska källorna bekräftas; — äfven denna omständighet blir af Lagerbring förtegad.

3:o. Att de landsförvista, herrarna förklarade konung Magnus öppet krig, innan de erhödo hans krona åt en annau; — denna omständighet, som ger en ridderlig öppenhet åt deras framträdande, oeh som af alla källorna bekräftas; — äfven denna omständighet blir af Lagerbring förbigången.

*) Sid. 86.

***) Sid. 98, 09.

**) Sid. 272. †) Sid. 778.101)

4:o. Ätt herrarna erbödo svenska kronan åt hertigen af Meklenburg först sedan de blifvit landsforvista; detta af alla våra historiska källor styrkta förhållande blir af Lagerbring helt och hållet upp- och nedvändt. Han påstår*), att herrarna först erbödo Sverges krona åt hertigen af Meklenburg oeh att de först sedermera , och som straff för detta erbjudande, blefvo landsför-vista. Detta strider dock mot hvarenda en historisk källa. Lagerbring åberopar till stöd för sin sats Huit-feld sid. 550; men detta ställe bevisar alldeles icke, hvad Lagerbring vill derigenom bevisa; ty der blir herrarnas landsflygt alldeles icke nämnd och således icke på något sätt bestämd, antingen den

skedde före eller efter krono-anbudet åt hertigen af Meklenburg. Hela Huitfelds berättelse härom har dessutom af Messenius blifvit förklarad alldeles origtig. Så svagt, så fullkomligt oanvändbart är det ställe, hvarmed Lagerbring velat rättfärdiga sitt afvikande från alla de äldre historiska källornas enhälligt sammanstämmande uppgift.

Att dessa Lagerbrings origtiga framställningar skett i den vanliga rigtningen alt undanskyla konungarnas fel och kasta dem på aristokratien; detta faller läsaren genast i ögonen.

Art. XXX11I.

Lagerbring skrifver**): "Om konung Magnus i flere mål försett sig, lärer man likväl aldrig med tillförlitlig säkerhet kunna bevisa, att han gjort sig ovärdig kronanOch på ett annat ställe säger Lagerbring***): "Rätta orsaken till konung Magnus Erikssons afsättning var ofelbart vissa herrars hat till konungen

*J III. 407. ♦•) III. 493. ***) III. 502.101)

Svar. Ed konung, hvilken gång på gång fick för sitt förhållande mottaga allvarsamma varningar af sitt presterskap, sina rådsherrar, af Srt Brita, ja till oeh med af påfven sjelf, och likval ieke bättrade sig; —* en. konung, som försummade lagskipningen och betungade sina undersåtare med svåra skatter; — en konung, som företog de vigtigaste regeringsåtgärder, t. ex. att bortskänka bela landskap, utan att enligt lagens fore-» skrift deröfver inhemta sitt riksråds betänkande; — en konung, som gång efter annan med fräckhet bröt sina högtidliga löften och eder; — en konung, som åt en farlig granne utan nödtvång bortskänkte sitt fäderneslands herrliga, dyrt förvärfvade landskap, Skåne, Hal-land och Blekingen; — en konung, som uppmanade främmande magter att anfalla och härja sina egna undersåtare, såsom det skedde mot Gottland och Öland; — en konung, som bakslugt och fräckt afbryter en formligen afslutad giftermålsförbindelse och dervid sviker sitt offentligt gifna löftesord; — en konung, som då hans rådsherrar och förnämsta män göra honom öfver allt detta allvarliga föreställningar, då, i stället för att bättra sig, vredgas och drifver i landsflygt dessa herrar, tillsammans 24 fäderneslandets mägtigaste och mest ansedda personer; — en konung, som enligt de historiska källornas vittnesbörd gjort sig skyldig till allt detta; — att då, som Lagerbring gör, säga, det en sådan konung icke gjort sig "ovärdig kronanoch att påstå, det rätta orsaken till hans afsättning var blott några vissa herrars hat; sådant är det ovedersägligaste bevis på Lagerbrings benägenhet att, äfven i strid mot historisk sanning, undangömma, förneka konungarnas fel och, så mycket möjligt är, skrifva dem på aristokratiens räkning.

Den satsen, att herramas hat var rätta orsaken hvarföre Magnus Smek blef afsatt; denna sats vill La-ISO

gerbriog styrka med eitat af en gammal källa *). Allt hvad der (Chronicon hos Benzel. sid. 94) läses är följande: 4Ib rekt väljes till konung i Sverge af hat mot konung Magnus Smek och till dennes störtande (Alber-tns in regem Sueciæ eligitur in odinm ac destructio-nem regis Magni Smek). Detta är Lagerbrings bela och enda bevis för den satsen, att herrarnas hat och icke Magni Smeks fel var rätta orsaken till dennes afsättning.

Svar. Man kan med all sanning säga, att Gustaf Wasa valdes till riksföreståndare och konung i Sverge af bat mot Kristian Tyrann och till denne sistnämndes störtande. Men det vore alldeles orätt att, såsom Lagerbring gjort, af dessa ordalag draga den slutsats, att rätta orsaken till Kristian Tyranns afsättning vore Gustaf Wasas, Arvid Westgöthes m. fl. bat. Rätta orsaken till både hatet och afsättningen har ovedersägli-gen varit konungarnas eget uppförande.

Art. XXXIV.

Lagerbring säger **): "AVbrekts val var alldeles lag-stridigt; ty det har sin grund uti några biltog a herrars utkörande, hvilka såsom landsflyktige intet hade rättighet att förordna om sin enskylta egendom, och än mindre om det allmänna

Svar. Förslaget till Albrekts väljande kom visserligen från några landsflygtiga herrar. Men sjelfve valet skedde med iakttagande af lagens' former. På en till Stockholm utlyst riksdag, dit äfven ofrälse ombud från alla rikets lagsagor voro kallade, blef Albrekt redan 1505 utvald till Sverges konung. Året derpå blef han på en ny allmän

riksdag i Uppsala enligt urgammal sed

•) ni. 802, 806.

«) Hl. 806.101)

och S närvaro af en oräknelig folkmängd vid Mora Stenar ytterligare hyllad, och i sin konungavärdighet bekräftad, samt derpå i Uppsala krönt.

Med hvad skäl kan nu Lagerbring kalla ett sådant iml "alldeles lagstridigt"? Läsaren dömme!

Art. XXXV.

Hos Olaus Petri *) finnes ett bref, enligt sin egen uppgift utfärdadt "af alla elerka och leekmän ofvan Ti-ved och Kålmård boende", hvilka klaga öfver tyskarnas tyranni under Albrekts tid och förklara, att de vilja åter komma under den "ärliga och goda herra konung Magnus" Detta bref och intyg åberopar Lagerbring**) som bevis, att Magnus varit älskad i landet och icke så brottslig, som man vanligen föregifver.

Svar. Vid det ifrågavarande brefvet märkes l:o att det icke är underskrifvet. Det kan således vara ett blott utkast, ett försök, som misslyckats, aldrig erhållit underskrifter, aldrig blifvit utfärdadt. 2:o att det efter all sannolikhet är uppsatt vid det tillfälle, di konung Håkan med en norrsk här framträngde till Stockholm och således måhända är ett af dennes parti gjordt försök, om hvars framgång man icke eger underrättelse. Brefvet har således så gbdt som ingen bevisande kraft.

Art? XXXVI.

Konung Håkan inföll i Sverge 1570—71, i afsigt att befria den fångne Magnus Smek. Om detta krigståg skrifver Lagerbring***) sålunda: "Detta fälttåg lar hafva varit af lungt annan beskaffenhet än andra sådana landödande rörelser. Det bekrigade riket lär in• tet hafva lidit något mer9 än hvad annars vid en van-

) Sid. 27.

) III. *34. *) III. S37.143

Hg durchmarsch plägar erfarasDenna Lagerbrings framställning åsyftar påtagligen, att i en gynnande dager framställa konung Håkan.

Svär. Hörom, hvad sjelfva källorna förtälja om detta krigståg! Messenius*) o id lain-, att under de sju år Magnus satt fången i Stockholm, bar Håkan "med täta infall plågat det vestra Sverige99 Johannes Magnus **) säger, alt Håkan "efter (tt hafva härjat Öster-och tVestercföthland) framträngd è till Stockholmoch Ericus Olai***) säger, att 99Håkan med en stark krigs» här infoü i Sverge, plundrade kyrkorna, bortförde de ägodelar, han åtkommit, föröfvade allehanda fiendtlig-heter och oroade i synnerhet öster- och JVestergöth-Innd genom oupphörliga ströftåg 99

Och likväl, och i strid mot dessa uppgifter, säger L|agerbring, att riket "lärer vid detta fälttåg icke hafva tidit mgr än vid en vanlig durchmarsch l* Det är den hos Lagerbring vanliga historiska rojalismen. *

Art. XXXVII.

Ofvanstående förteckning kunde ökas med ganska många punkter. Men de anförda torde vara tillräckliga*

Ocb nu må läsaren dömma, hvilkendera som bar rätt; Geijer eller Fryxell:

Geijer, som försäkrar, att man omöjligt kan påstå, det Lagerbring behandlat vår adel och vår aristokrati med obillighet och orättviscu

Eller Fryxell, som påstår ock trbr sig med ofvanstående afhandling ovedersägligen La fra bevisat motsatsen.

*> Sèondia. P. I. Tom. III. p. 23.

) Sid. 782. *) Sid. 119,

10.101)

. Förhållandet,med Lagerbring är lärorikt, är varnande. I>et visar,, hnru äfven utmärktare män Are barn af sin tid. Ingen kunde vä) tro sig mer höjd öfver fordomar än Lagerbring. Man ser det af hans ständiga utfall mot hedendomens, och i synnerhet mot katolicismens och förra tiders så kallade fördomar. Och likväl, huru är icke hans sinnesstämning, hans åsigter vilseledda af fördomarna på hans egen tid?

Det är bekant, att den ultrarojalism ock det adelskap 8om så Öppet framträdde i andra och sm mer i tredje delen af Lagerbrings historia, hafv|i *f inånga blifvit ansedda stå i sammanhang med de tidsförhållanden, 1775 och 1776, under hvilka dessa arbeten blefvo utgifna. Nyss efter 1772 års revolutionr och i förtjusningen öfver densamma och öfver dess hjelte Gpstaf III, hörde det till dagens ton och tidens anda att upphöja konungamagten, på samma gång som konung Gustaf den frfedjé, samt nedsätta den frisinnade svenska aristokratien, på samma gång som man nedsatte frihetstiden.

Den unga, ännu icke missbrukade konungamagten af 1772; den unga, ännu af folkets kärlek och egna förtjenster högt uppburna konungen,; de af honom s£ lyckligt qväf dä frihetstidens oredor och villor; de af honem så gynnade litteratörernas jublande sånger — allt bi-drög att åt den tidenä äoda och litterära alster gifva en stark rojalistisk anstryknidg.

Å andVa éitfato! Den under frihetstidens Sista ar häftiga spätotffngeii mellan frälse och ofrälse.; frihetstidens villor, hvilka den sluge, efter popularitet jagande Gustaf III, alltid skyllde nästaü uteslutande på adeln; förhållandet^ att inam genoåk tådel uiot àtf&tokratien vann gunst både hos folket, och hos konungen, som fruktade adelns frihetssinne; —.slutligen det allmänna europeiska tänkesättets riktning mot bördsaristokratien101)

allt delta bidrog att åt tidsandan gifva en Stark anstrykning af aristokratfördömande.

I denna tid oeh i denna tidsanda Skref Lagerbring. Det är först i och med honom (i någon mån företrädd af Wilde) som den aristokratfördömande ensidigheten tydligt och sammanhängande framträdt och visat sig i behandlandet af svenska historien.

Denna Lagerbrings partiskhet for konungarna och mot aristokraterna bar for öfrigt redan länge .varit fö* de kunnigare bekant. Professor J. H. Schröder har redan 1819 i tre delar utgifvit början af en dissertation*), som i åtskilliga-punkter visar denna Lagerbrings ensidighet; och Hr Bergfalk har just ! en recension öfver Hr Geijers historia yttrat, det Lagerbring vrångt behandlat svenska aristokraterna och att Lagerbrings rojalism rätt ofta fördunklade hans blick.

Dessa Lagerbrings ensrdigheter framträda med hjerta, omisskänneliga förgör i hans historia,; såsom vi I denna afhandling hafva ådagalaggt De hafva ock af åtskilliga historiska forskare (Schröder eeh Bergfalk) t>Hftit påpekade — — Ocb ändå! — Ändå nedskrifver Hr Géijer följande omdöme ocb magtàpråk: År det tM den hederlige Lagerbring, som behandlat svenska aristokratien med obUligfaet och orättvisa ? Omöjligt!

Man frestas att med Hr Geijers egna ord svara: Är det en mångårig historiarum professor, som visar en sådan obekantskap med andan af Lagerbrings historiska åsigter? . År väl obekantskapen med partikularite-ferna verkeligen så stor? Omöjligt!

Det 'borde vara 9m$jiigt* men är dpck ßp verklighet. Omdömet, det tilltönen så vig tiga, titi rone-

*) Historia regis Magni Erici, <pia rattone a Nol). Lagerbring t råe ta U fucrit.101)

hållgt så ^oriktiga iqsgl&ßråket, läses i Hr Geijers svar till Fryxell sid. 7.

Fryxejl vill ej spilla flera ord i ämnet. "Det voro obarmhertigt alt längre förfölja Herr Geijer på detta fält"*).

1 Prof. (leijer skrifver**), att Fryxells uppträdande "sammantränger sig i anklagelsen mot aristokratfördö-totandet i svenska historien: en anklagelse som jag (E. G. Geijer) tar pä mitt hufvud, sedan jag visa t; att den ej fhed skäl mol föregående häfdatecknare kan göras"

Fryxell har. i andra och tredje häftet af dessa skrifter r framdragit cn stor skara aristokrat fördömande orättvisor. efter Rühs och Lagerbring, m. fl. Hr Geijer tager således, enligt löfte, alla dessa på sitt hufvud. Förut "hänger Kristina vid hans hjerta." Han kan dermed hafva nog. Äfven läsaren torde hafva nog, för* alt kunna bedöma pålitligheten och halten af dessa myndiga magtspråk, med hvilka Hr Geijer söker irøpo-nerà på allmänheten ocb nedtysta sin motståndare.

*) Uttrycket är hårdt. Läsaren påminne,sig dock, att det' fdtota gången blifvit af Hr Geijer uppfuiiuet och mot Fryxell användt (Svaret s. 18) och sedermera af ilr Geijers sak fd ra re gång på gåog triumferande upprepadt..

Men hvilkendera» historiska uppgifter är det val, som mest behöfva granskarens bmrmkertiàkmt? Läsaren dSatme'! **) |S var till Fryxell, sid. 18.

Trvckfel.

Sid. 55 r. 4 står: min 'lei i »Lv-t läs: mimlerarigfieter

— 43 -UT — iT , ______476 "

, — 44 -50 — gi!liii;:i — oriktiga

-u 4*7 -5® — iülh t.-lM-rik;» —' inflytetselSsa

_ W -30 — 21. 22 — 9—U

— 98 sista r. — 107 — 104

— 101 r. 55 — artikel — artikel XVII.

UPSALA, Wahlström <* C. 1C4G.